

**Azərbaycanın Milli Statistika Sisteminin
Qlobal Qiymətləndirilməsi**

Noyabr 2017

Mündəricat

Abreviaturaların siyahısı	4
Ön söz.....	6
Xülasə.....	6
Prinsiplərin, milli statistika sisteminin və statistikanın xüsusi sahələrinin ümumi qiymətləndirilməsi	28
Fəsil 1: P1 – Peşəkar müstəqillik	28
Fəsil 2: P2 – Məlumatların toplanılması üzrə səlahiyyətlər	33
Fəsil 3: P3 – Ehtiyatların kifayətliyi	35
Fəsil 4: P4 – Keyfiyyətin təmin edilməsi üzrə öhdəlik	42
Fəsil 5: P5 – Statistik məxfilik.....	46
Fəsil 6: P6 – Qərəzsizlik və obyektivlik	50
Fəsil 7: P7 – Metodologiyanın əsaslılığı	53
Fəsil 8: P8 – Statistik prosedurların əsaslandırılması	57
Fəsil 9: P9 – Respondentlərə düşən yükün azaldılması	61
Fəsil 10: P10 – Qənaətcilik	63
Fəsil 11: P11 – Aktualıq (istifadəçilərlə məsləhətləşmələr)	66
Fəsil 12: P15 – Statistik məlumatlara əlyetərlik və onların aydınlığı.....	68
Fəsil 13: Təşkilati və struktur məsələləri.....	71
13.1. Dövlət Statistika Komitəsinin təşkili.....	71
13.2. Regional struktur.....	73
13.3. Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi	75
Fəsil 14: Koordinasiya	75
14.1. Milli Statistika Sisteminin (MSS) əlaqələndirilməsi	75
14.2. Beynəlxalq əməkdaşlığın və donorların əlaqələndirilməsi	77
14.3. Dayanıqlı inkişaf məqsədləri və göstəriciləri	79
Fəsil 15: Makroiqtisadi statistika	80
15.1. Milli hesablar	80
15.2. Dövlət Maliyyəsi Statistika (DMS)	82
15.3. Xarici ticarət statistika	85
15.4. Tədiyə Balansı Statistika (TBS)	86
15.5. İstehlak Qiymətləri İndeksi (Alıcılıq Qabiliyyəti Pariteti və mənzil bazarında qiymət indeksləri daxil olmaqla)	87
Fəsil 16: Sahibkarlıq statistika	89
16.1. Statistik Vahidlərin Reyestri (SVR)	89

16.2. Struktur biznes statistikas (SBS)	91
16.3. Qısamüddətli statistika (istehsalçı qiymətləri indeksi daxil olmaqla).....	93
16.4. Emal sənayesi məhsullarının istehsalı (ESMİ).....	97
Fəsil 17: Sosial və demografik statistika	98
17.1. Əhalinin reyestri	98
17.2. Demografik statistika	99
17.3. Əhalinin və mənzil fondunun siyahıya alınması (əvvəlki/növbəti)	100
17.4. Əmək bazarı statistikas.....	101
17.5. Həyat şəraiti statistikas	102
17.6. Təhsil statistikas	103
17.7. Səhiyyə statistikas	104
Fəsil 18: Kənd təsərrüfatı statistikas	105
18.1. Təsərrüfatların reyestri	106
18.2. Kənd təsərrüfatının siyahıya alınması.....	106
18.3. Kənd təsərrüfatı statistikas	107
Fəsil 19: Çoxsəhəli statistika	108
19.1. Nəqliyyat statistikas	108
19.2. Turizm statistikas	109
19.3. Energetika statistikas.....	110
19.4. Ətraf mühit statistikas	112
19.5. Elmi-tədqiqat işlərinin statistikas	114
19.6. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları (İKT) statistikas	115

Abreviaturalar

TB	Tədiyyə Balansı
TBBİMV6	Tədiyyə Balansı və Beynəlxalq İnvestisiya Mövqeyinə dair Vəsait (6-cı nəşr)
MDB	Müstəqil Dövlətlər Birliyi
MFİT	Məqsədlər üzrə Fərdi İstehlak Təsnifatı
MNT	Məhsul Növləri Təsnifatı
İQİ	İstehlak Qiymətləri İndeksi
DCMI	Dublin Özəyi üzrə Metaməlumatlar Standartı
DSK	Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi
DESAP	Özünüqiymətləndirmə Proqramının İnkişafı
ASNM	Avropa Statistikasının Normalar Məcəlləsi
ESMS	Avro-SDMX Metaməlumatlar Strukturu
ASS	Avropa Statistika Sistemi
ESQRS	Avropa Statistika Sisteminin Keyfiyyət Məruzəsi Strukturunun Standartı
Aİ	Avropa İttifaqı
QQ	Qlobal Qiymətləndirmə
MYÜS	Məlumatların Yayılmasının Ümumi Sistemi
MYXS	Məlumatların Yayılmasının Xüsusi Standartı
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
DMS	Dövlət Maliyyəsi Statistikası
GİS	Coğrafi İnformasiya Sistemi
GSBPM	Statistik Biznes-Prosesin Ümumi Modeli
ETBS	Ev Təsərrüfatları Büdcələrinin Sorğusu
XBT	Xəstəliklərin Beynəlxalq Təsnifatı
İKT	İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları
İT	İnformasiya Texnologiyaları
BEA	Beynəlxalq Enerji Agentliyi
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
ESBT	Enerji Statistikası üzrə Beynəlxalq Təvsiyələr
BSTT	Beynəlxalq Standart Təhsil Təsnifatı
BST	Beynəlxalq Standartlaşdırma Təşkilatı
BTİ	Beynəlxalq Telekommunikasiya İttifaqı

BHM	Baş Hesablama Mərkəzi
NACE	Avropa İttifaqında İqtisadi Fəaliyyət Növlərinin Təsnifatı
Naxçıvan	Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi
MR DSK	
MSİ	Milli Statistika İnstitutu
MSS	Milli Statistika Sistemi
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
ƏMFS	Əhali və Mənzil Fondunun Siyahıyaalınması
AQP	Alıcılıq Qabiliyyəti Pariteti
PRODCOM	Avropa İttifaqında Məhsulların Siyahısı (Mədənçıxarma, karxana və emal sənayesi üzrə)
ETİS	Elmi-Tədqiqat İşlərinin Statistika
YSO	Yerli Statistika Orqanları
DİM	Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri
SDMX	Statistik Məlumatların və Metaməlumatların Mübadiləsi
EU-SILC	Avropa İttifaqında Gəlirlər və Həyat Şəraiti Statistika
VİMS	Vahid İnteqrə Edilmiş Metaməlumatlar Strukturu
SITS	Standart Beynəlxalq Ticarət Təsnifatı
MHS	Milli Hesablar Sistemi
SPSS	Sosial Elmlər üzrə Statistik Proqram Paketi
STATA	Məlumatların Təhlili və Statistik Proqram Təminatı
KNC	DSK-nın Keyfiyyətə Nəzarət Cədvəlləri
VİS	Vaxtdan İstifadə Sorğusu
KİS	Keyfiyyətin İdarə Olunması Sistemi
YSİ	YUNESKO-nun Statistika İnstitutu
UN	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
UNCTAD	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət və İnkişaf üzrə Konfransı
BMT AİK	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Avropa İqtisadi Komissiyası
ÜTT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ümumdünya Turizm Təşkilatı

Ön söz

Azərbaycan Respublikasının milli statistika sisteminin Qlobal qiymətləndirilməsi Avropa Statistika Bürosu (Avrostat) tərəfindən maliyyələşdirilən “Avropa Qonşuluq Siyasəti ölkələri üçün Qlobal qiymətləndirmə, sektoral qiymətləndirmə və kiçik ekspert qiymətləndirmələrinin təmin olunması” layihəsi çərçivəsində həyata keçirilmişdir. Avrostat ilə bağlanmış müqaviləyə əsasən DevStat Şirkəti Litva Statistika İdarəsi ilə birlikdə Qlobal qiymətləndirməyə dair bütün tədbirləri təşkil etmişdir.

Avrostatın təşkilatçılığı ilə həyata keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmə Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin (bundan sonra - DSK) təşəbbüsü və Avrostat rəsmi müraciəti əsasında aparılmışdır.

Qlobal qiymətləndirmə aşağıdakı ekspertlər tərəfindən həyata keçirilmişdir: baş ekspert cənab Gerard O’Hanlon (müstəqil məsləhətçi), xanım Bronislava Kaminskiene (müstəqil məsləhətçi), xanım Klaudia Junker (Avrostat), xanım Vera Hermann (Avropa Azad Ticarət Assosiasiyası) və cənab Carsten Boldsen (BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyası). Belarus Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsindən xanım İrina Kanqro və Moldova Milli Statistika Bürosundan cənab Yuri Mocanu qiymətləndirmə prosesində müşahidəçi qismində iştirak etmişlər.

Nəticələr 2016-cı ilin 12-16 sentyabr və 2017-ci ilin 6-9 fevral tarixlərində ekspertlərin Bakıya səfərləri dövründə aparılmış hərtərəfli qiymətləndirmələrinə əsaslanır.

Birinci missiyadan əvvəl DSK qiymətləndirmə prosesi üçün ilkin mənbə rolunu oynayan özünüqiymətləndirməni yerinə yetirərək ona dair anketi və digər müvafiq sənədləri Avrostatla göndərmişdir. Qiymətləndirmənin nəticələri DSK tərəfindən təmin olunmuş, Komitənin veb-səhifəsində yerləşdirilmiş sənədlərə və ölkədaxili missiyalar ərzində toplanmış məlumatlara və aparılmış müzakirələrə əsaslanır. Hər iki missiyadan sonra əlavə tələb olunan sənədlər DSK tərəfindən elektron formada ekspertlərə təqdim olunmuşdur.

Qlobal qiymətləndirmənin bütün mərhələlərində qiymətləndirmə üzrə ekspertlər DSK komandası ilə konstruktiv əməkdaşlıq etmişlər.

Xülasə

Azərbaycanın milli statistika sisteminin qlobal qiymətləndirilməsinin keçirilməsində əsas məqsəd onun Avropa və beynəlxalq statistika standartlarına, Avropa Statistikasının Normalar Məcəlləsinə (ASNM) və xüsusi sektorlar üzrə Avrostatın “Statistikaya dair tələblər kompendiumu”na uyğunluq səviyyəsinin qiymətləndirilməsindən ibarətdir.

Belə ki, 2010-cu ildə aparılmış Azərbaycanın Milli Statistika Sisteminin Qlobal Qiymətləndirilməsindən ötən dövrdə təkmilləşdirmə ilə bağlı verilmiş tövsiyələr tətbiq olunmuş, həmin tövsiyələr DSK tərəfindən rəsmi statistikanın istehsalı və yayılmasının müasirləşdirilməsi prosesinə, eyni zamanda bir sıra statistika sahələrinin Avropa və beynəlxalq standartlara uyğunluq səviyyəsinin artırılmasına töhfə vermişdir. DSK və rəsmi statistikanın digər istehsalçıları dövlətin, özəl sektorun, beynəlxalq təşkilatların və ictimaiyyətin iqtisadi, sosial və ətraf mühitin monitorinqi üçün vaxtlı-vaxtında, etibarlı və beynəlxalq səviyyədə müqayisə olunan statistikaya artan tələbatı ilə qarşılaşırlar. Rəsmi statistikanın əsas istehsalçısı və MSS-in əlaqələndirici orqanı kimi, DSK rəsmi statistikanın peşəkar, müstəqil qaydada istehsal etməklə ona qarşı inam və ictimai etimadın qorunması üzrə öhdəlik daşıyır. Bu hesabat Azərbaycanda rəsmi statistikanın inkişaf vəziyyətinin, son illər ərzində

əldə olunan nailiyyətlərin qiymətləndirilməsini nəzərdə tutur və qısa və uzun dövrdə təkmilləşdirmələrin aparılmasına dair tövsiyələri əks etdirir.

Azərbaycanda rəsmi statistikanın əhatə dairəsi bütövlükdə “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (ilk dəfə 1994-cü ilin fevral ayında qəbul olunmuş və sonuncu dəfə 2011-ci ilin noyabr ayında dəyişikliklər edilmişdir) ilə müəyyən edilir, Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən hazırlanan və Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti ilə razılaşdırılan illik Statistik işlər proqramında əks etdirilir və DSK-nın internet sahifəsində yerləşdirilir. Azərbaycanda bütün rəsmi statistik məlumatların təqribən 80 faizi DSK tərəfindən həyata keçirilən birbaşa statistik müşahidələr və ya nazirliklərdən və digər dövlət qurumlarından əldə olunan inzibati məlumatlar əsasında istehsal olunur və yayılır. Müvafiq olaraq, Qlobal qiymətləndirmə yalnız DSK-nın fəaliyyəti və işi ilə məhdudlaşmamış, daha geniş şəkildə həyata keçirilmişdir.

Qlobal qiymətləndirmənin nəticələri Azərbaycanın milli statistika sisteminin beynəlxalq və Avropa standartlarına əsasən uyğun olduğunu göstərmiş və Qiymətləndirmə qrupunun tövsiyələri onun tam uyğunlaşdırılması məqsədini daşıyır. Verilmiş tövsiyələr Milli Statistika Sisteminin, DSK-nın fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə xidmət edir.

Avropa Statistikasının Normalar Məcəlləsi ilə uyğunluq

1-ci prinsip – Peşəkar müstəqillik

Ümumiyyətlə, Qiymətləndirmə qrupu tərəfindən müəyyən olunmuşdur ki, sözügedən prinsipin anlaşılması və uyğunluğu özünü yalnız “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun müddəalarında deyil, eləcə də DSK-nın və rəsmi statistika məlumatlarını istehsal edən digər dövlət qurumlarının idarə olunmasında və fəaliyyətində büruzə verir.

Buna baxmayaraq, Qiymətləndirmə qrupu tərəfindən müəyyən olunmuşdur ki, Avropa İqtisadi Komissiyasının Avropa Statistikləri Konfransının 2016-cı ilin 27-29 aprel tarixlərində keçirilmiş 64-cü plenar sessiyasında Konfrans tərəfindən bəyənilərək Şərqi Avropa, Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələri üçün tövsiyə edilmiş rəsmi statistika haqqında model qanununa daha çox uyğunlaşdırılması üçün milli statistika qanunvericiliyinə yenidən baxılma çərçivəsində mövcud hüquqi mətnlərdə olan bir sıra çatışmazlıqların və potensial problemlərin nəzərdən keçirilməsi üçün müvafiq imkanlar yaradılmalıdır. Bu, birbaşa DSK-nın peşəkar rolu və rəsmi statistikanın daha inkluziv tərifinin formalaşdırılması zərurəti ilə əlaqədardır.

Hazırda sədr, Nazirlər Kabinetinin üzvü kimi, nazirlər üçün müəyyənləşdirilmiş ümumi konstitusional prosedurlara uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad olunur. Sözügedən prosedurlar DSK-ya yüksək təşkilati status müəyyən edir və Azərbaycanda rəsmi statistikanın maraqlarına xidmət edir.

Buna görə də Qiymətləndirmə qrupu hesab edir ki, Avropa Statistika Normalar Məcəlləsinə (ASN) daha çox uyğunlaşmaq üçün müvafiq hüquqi və digər tədbirlərin görülməsi yolu ilə sədrin peşəkar rolunun gücləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

DSK xaricində istehsal olunan bir sıra zəruri statistik məlumatlar, o cümlədən dövlət maliyyəsi statistikasına “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən rəsmi statistik məlumat hesab olunmur. Müvafiq olaraq, statistikanın istehsalçısından, istifadə olunan metodologiya və mənbəyindən asılı

olmayaraq, bütün müvafiq statistik məlumatların tam şəkildə əhatə olunmasını və qanunun müddəalarının bütün belə statistik məlumatlara tətbiq olunmasını təmin etmək üçün rəsmi statistikanın tərifi nəzərdən keçirilməlidir.

Təvsiyələr

- *Peşəkar müstəqillik prinsipinin praktikada DSK-ya, DSK sədrinə və statistikanın digər istehsalçılarına necə tətbiq ediləcəyinə xüsusi diqqət yetirməklə müəyyən edilməsi (ASNM-nin 1-ci prinsipi, 1.1, 1.3 və 1.4-cü göstəricilər);*
- *DSK sədrinin peşəkar və inzibati vəzifə və öhdəliklərinin rəsmi statistika haqqında model qanununun Baş Statistiklər üçün müəyyənləşdirilmiş vəzifə və öhdəliklərə uyğun müəyyən edilməsi (ASNM-nin 1-ci prinsipi, 1.3 və 1.4-cü göstəricilər);*
- *DSK-nın və sədrin Nazirlər Kabinetinin üzvü kimi statuslarının qorunub saxlanması şərti ilə, müvafiq hüquqi və digər tədbirlərlə peşəkar müstəqilliyin gücləndirilməsi ilə bağlı bütün vasitələrin müəyyənləşdirilməsi (ASNM-nin 1-ci prinsipi, 1.2 və 1.8-ci göstəricilər);*
- *İstehsalçısından asılı olmayaraq, müvafiq statistik məlumatların milli və beynəlxalq statistik təcrübə və tələblərə uyğun olaraq, Statistik işlər proqramına daxil edildiyinə təminat vermək məqsədilə “rəsmi statistika” termininin müəyyənləşdirilməsində cari yanaşmanın nəzərdən keçirilməsi (rəsmi statistika haqqında model qanun, ASNM-nin 1-ci prinsipi, 1.5-ci göstərici);*
- *Statistik məlumat istehsalçısından və onun istifadə etdiyi metodologiya və mənbələrdən asılı olmayaraq, “Rəsmi statistika haqqında” Qanununun Azərbaycanda rəsmi statistikanın istehsalı və yayılmasının bütün aspektlərinə tətbiq olunmasının təmin edilməsi (ASNM-nin 1-ci prinsipi, 1.5-ci göstərici).*

2-ci prinsip – Məlumatların toplanılması üzrə səlahiyyət

DSK və rəsmi statistikanı istehsal edən digər dövlət qurumlarının aşağıdakılar üzrə hüquqi səlahiyyətlərinin sözügedən prinsipə uyğunluğu “Rəsmi statistika haqqında” Qanunda təfəssilatlı şəkildə əhatə olunmuşdur. Bu təfəssillərə müəyinələrin keçirilməsi, statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatların əldə olunması və rəsmi statistika hesabatlarını təqdim etməmə hallarında sanksiyaların tətbiq olunması aiddir.

İnzibati məlumatlardan statistik məqsədlər üçün istifadə olunması təcrübəsi Azərbaycanda inkişaf yolundadır və DSK-nın ortamüddətli perspektivdə strateji məqsədi rəsmi statistikanın inzibati məlumatlara əsaslanan hissəsinin hazırkı 20 faizdən 40 faizə artırılmasından ibarətdir. Bu istiqamətdə Qiymətləndirmə qrupu aşağıdakı təvsiyələri vermişdir.

Təvsiyələr

- *DSK-nın statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlara və mənbələrə (zəruri olduqda birbaşa identifikatorlar da daxil olmaqla) tam giriş hüququnun təcrübədə aydın müəyyən edilməsi və bu kontekstdə “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun digər müvafiq qanunlardan üstünlüyünün tam təsdiq olunması (rəsmi statistika haqqında model qanununa dair izahlı qeydlər);*
- *İnzibati məlumat sahibləri ilə daha yaxşı əməkdaşlığa nail olmaq məqsədilə statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlardan istifadənin üstünlüklərinin aktiv şəkildə təşviq edilməsi;*
- *Statistik məqsədlər üçün inzibati məlumat mənbələrindən daha çox istifadə edilməsi və bütün statistik vahidlər (müəssisələr və fiziki şəxslər) üçün vahid identifikatorların tətbiq olunması məqsədilə bütün nazirlik və dövlət qurumları ilə əlaqələrin gücləndirilməsi;*
- *Statistik məqsədlər üçün tələb olunan inzibati məlumatların əsas təminatçıları ilə məlumatların əhatə dairəsi, strukturu, tezliyi, keyfiyyət meyarları məsələlərini də*

əhatə edən məlumat mübadiləsinə dair çoxillik sazişlərin və ya anlaşma memorandumlarının bağlanması.

3-cü prinsip – Ehtiyatların kifayətliliyi

2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmədən sonra işçi heyətinin ümumi sayında və onların mərkəzi, regional və yerli idarələr üzrə bölgüsündə az dəyişiklik olunmuşdur. Bununla yanaşı, işçi heyətinin strukturunda və onların funksiyalarında ciddi dəyişikliklər baş vermişdir. DSK üçün məlumatların toplanması və işlənməsi prosesinin əsas hissəsini həyata keçirən, həmçinin IT xidmətlərini təmin edən Baş Hesablama Mərkəzi ləğv olunmuş və ştatların üçdə ikisi DSK-da cəmləşmişdir. Baş Hesablama Mərkəzinin sabiq işçi heyətinin az hissəsi DSK-nın işçi heyətinin tərkibinə daxil ola bildiyi üçün yeni vəzifələrin əksəriyyəti yüksəkixtisaslı gənc məzunların işə götürülməsi ilə komplektləşdirilmişdir. Nəticə etibarilə, hazırda DSK-da fəaliyyət göstərən işçi heyətin üçdə bir hissəsi gənc və təcrübəsi az olan kadrlardan ibarətdir ki, onların inkişafı və planlaşdırılmış dəyişikliklərin həyata keçirilməsi üçün təlimlərin keçirilməsinə ehtiyac vardır.

Hazırda ümumi ştat vahidlərinin təqribən dördə bir hissəsi mərkəzi aparatda cəmlənmişdir və bu da məlumatların yerli və regional idarələrdə intervüerlər vasitəsilə toplanması təcrübəsinin ənənəvi xarakter daşdığını göstərir. Bununla yanaşı, son illər hesabatların elektron təqdim edilməsinə başlanılmış və hazırda statistik vahidlərin təqribən 95 faizi rəsmi statistika hesabatlarını birbaşa Komitənin məlumat bazasına daxil edir. Bundan başqa, inzibati məlumat mənbələrindən istifadənin genişləndirilməsi planı gələcəkdə məlumatların toplanması prosesində regional və yerli idarələrin rolunun azalması ilə nəticələnəcəkdir.

IT infrastrukturunun və sistemlərinin nəzərdən keçirilməsi nəticəsində xarici məsləhətçi tərəfindən cari platformanın müasirləşdirilməsi üçün fundamental islahatların aparılması tövsiyə olunmuşdur. Qiymətləndirmə qrupu ümumilikdə bu qiymətləndirmə ilə razıdır və yeni mühiti dəstəkləyən qurumdaxili peşəkar IT resurslarının olduğuna təminat verilməsinə ehtiyac olduğunu vurğulayır.

Yuxarıda qeyd olunan və birlikdə həyata keçirilən təkmilləşdirmələr gələcək təşkilati strukturun formalaşdırılması və insan resurslarının cəlb olunması, xüsusilə işçi heyətinin yerləşdirilməsi, mərkəzi və regional/yerli idarələr arasında öhdəliklərin bölüşdürülməsi üçün faydalı olacaqdır.

Tövsiyələr

- *Statistik məlumatların işlənməsi üzrə müasir mühitin yaradılması üçün cari və gələcək ehtiyacların ödənilməsi məqsədilə IT infrastrukturunun və sistemlərinin müasirləşdirilməsi istiqamətində fundamental islahatların həyata keçirilməsi; bu kontekstdə IT platformasının müasirləşdirilməsi və statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlardan daha geniş istifadənin təmin olunması üçün DSK rəhbərliyi tərəfindən sözügedən təşəbbüslərin mənbələrinin, öz təşkilati strukturunun nəzərdən keçirilməsi. Bu baxımdan aşağıdakı iki məsələyə diqqət yetirilməlidir:*
 - *DSK-nın mərkəzi aparatı, Naxçıvan MR DSK və rayon (şəhər) statistika idarələrində (şöbələrində) işçi heyətin ən səmərəli şəkildə yerləşdirilməsi əhəmiyyətlidir;*
 - *Bundan başqa, IT-nin inkişafı üzrə bir sıra xidmətlərin kənardan satın alındığını nəzərə alsaq, müntəzəm statistik istehsal və statistika sisteminin saxlanılması üçün tələb olunan zəruri təcrübə və bacarıqlara malik adekvat işçi resurslarının işə qəbulu və təlimlərə cəlb olunması zərurəti yaranacaqdır;*
- *Mövcud insan və maliyyə resursları cari ehtiyacları ödəsə də, xüsusilə dayanıqlı inkişaf məqsədləri, innovasiya, “bilik” iqtisadiyyatı, “yaşıl” iqtisadiyyat, bərpa*

olunan enerji mənbələri, qeyri-neft sektorunun inkişafı, kiçik və orta sahibkarlıq və s. bu kimi sahələr üzrə yeni statistik tələbatların ödənilməsi və təşkilatın müasirləşdirilməsi məqsədilə əlavə resursların cəlb olunması üçün hökumətdən dəstəyin alınması;

- Mərkəzi aparat və regional/yerli statistika orqanlarında işçi heyətin rotasiyasının (yerdəyişməsinin) təmin olunması zərurəti nəzərdən keçirilməlidir. Hüquqi tənzimləmə olduqda uzun müddət ərzində DSK-nın mərkəzi aparatı, regional və yerli statistika orqanları arasında işçi heyətin bölüşdürülməsi nəzərə alın bilər;*
- Müxtəlif statistik məlumatların istehsalı üçün tələb olunan əmək məsrəflərinin ölçülməsi məqsədilə vaxt sərfiyyatının uçotu sisteminin tətbiq olunmasının nəzərdən keçirilməsi (bu məlumatlar Statistik işlər proqramının icrasına sərf olunan xərclərin qiymətləndirilməsi, büdcənin tərtibi, səmərəliliyin artırılması məqsədilə istehsal proseslərinin təhlili üçün zəruridir);*
- Xarici dil və sahə bilikləri baxımından işə yeni qəbul olunan işçilərin xüsusi ehtiyaclarının ödənilməsi məqsədilə təlim proqramının hazırlanması;*
- Ən yaxşı işçilərin işə cəlb olunması və saxlanılması üçün zəruri təşviqetmə və karyera irəliləyişi tədbirlərinin nəzərdən keçirilməsi və tətbiq olunması (bu, xüsusilə yeni qəbul olunan işçilərin əksəriyyətinə aiddir);*
- İşçi heyətin motivasiyasının artırılması və iş ilə şəxsi həyat arasında balansın təmin olunması məqsədilə pilot qaydada sərbəst iş saatları (çevik iş qrafiki) sisteminin tətbiq olunmasının nəzərdən keçirilməsi;*
- SPSS və SAS kimi ən yeni statistik IT proqramlarının alınması və statistik işçi heyət tərəfindən onlardan səmərəli istifadənin təmin olunması məqsədilə treninqlərin keçirilməsi.*

4-cü prinsip – Keyfiyyətin təmin edilməsi üzrə öhdəlik

2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmədən sonra DSK keyfiyyət prosedurlarının və proseslərin təkmilləşdirilməsi istiqamətində əsaslı nailiyyətlər əldə etmişdir. Buraya 2012-ci ildə Keyfiyyətin idarə edilməsi və metaməlumatlar şöbəsinin yaradılması, veb-səhifədə nəşrlərin davamlı olaraq yerləşdirilməsi və keyfiyyət sahəsində siyasətin və müvafiq keyfiyyət məqsədlərinin ildə bir dəfə yenilənməsi daxildir. 2016-cı ildə daxili auditlərin keçirilməsi üzrə qrafik qəbul olunmuş və DSK-nın şöbələri tərəfindən müayinələrin DESAP yanaşmasına əsaslanan statistik özünüqiymətləndirməsi həyata keçirilmişdir. Statistik məlumatların dəqiqliyinin və uyğunluğunun qiymətləndirilməsi üçün keyfiyyətə nəzarət cədvəlləri və müvafiq proqram təminatı yaradılmışdır. Son olaraq, ESMS və ESQRS standartlarına əsaslanan keyfiyyət məruzələri hazırlanmış və veb-səhifədə yerləşdirilmişdir.

Bu sahədə əldə olunan ümumi nailiyyətlərin nəticəsidir ki, DSK “Rəsmi statistika məlumatlarının istehsalı və yayılması” sahəsində keyfiyyətin idarə olunması sistemi üzrə 2013-cü ildə ISO 9001:2008, 2017-ci ildə isə ISO 9001:2015 standartına layiq görülmüşdür.

Qiymətləndirmə komandası 2010-cu il Qlobal qiymətləndirilmədən sonra DSK tərəfindən çıxış məlumatlarının keyfiyyətinə təminat verilməsi istiqamətində əldə olunmuş nailiyyətləri yüksək qiymətləndirmiş, eyni zamanda aşağıdakı təkmilləşdirmələrin aparılması da tövsiyə olunmuşdur.

Təvsiyələr

- ISO 9001:2015 “Keyfiyyətin idarə edilməsi sistemləri. Tələblər” beynəlxalq standartının tələblərinə uyğun olaraq, DSK-nın regional/yerli statistika orqanlarında da keyfiyyətin idarə edilməsi sisteminin tətbiq olunmasının davam etdirilməsi;*

- *Müayinələrin DESAP əsasında özünüqiymətləndirmələrinin və ISO ilə əlaqədar sənədləşdirmə auditlərinin statistik proseslərin və metodologiyaların məqsədyönlü auditləri ilə tamamlanması;*
- *Əsas çıxış məlumatlarının müntəzəm qiymətləndirilməsi üçün müqayisəli təhlildən istifadə edilməsi və ehtiyac olduğu halda kənar ekspertlərin iştirakı da daxil olmaqla, metodologiyaya əsaslanan statistik auditlər (sektoral qiymətləndirmələr) proqramının tətbiq olunması (ASNM, göstərici 4.4);*
- *Keyfiyyətin təmin olunması prosedurları ilə rəsmi statistikanın digər istehsalçıların da əhatə edilməsi və onlar üçün sertifikatlaşma prosesinin tətbiq olunmasının nəzərdən keçirilməsi.*

5-ci prinsip – Statistik məxfilik

Qanunvericilikdə statistik məxfilik prinsipi öz əksini tapmışdır və Azərbaycanda rəsmi statistikanın istehsalçıları tərəfindən statistik məxfilik prinsipinə təcrübədə yüksək səviyyədə əməl olunur. “Rəsmi statistika haqqında” Qanunda məlumat təminatçılarına (ev təsərrüfatları, müəssisələr, inzibati məlumat mənbələri və digər) onlar tərəfindən statistika orqanlarına təqdim olunan ilkin məlumatların məxfiliyinə və yalnız statistik məqsədlər üçün istifadə olunacağına zəmanət verilir. DSK-nın daimi və müvəqqəti (müqavilə üzrə işləyən intervüyerlər) işçiləri Qanuna uyğun olaraq statistik məxfilik prinsipinə əməl olunmasına dair yazılı öhdəlik imzalayır. Qanunda statistik məxfiliyin pozulması hallarında cərimə və digər sanksiyaların tətbiqi ilə bağlı müddəa əks olunmuşdur. Bundan başqa, ilkin statistik məlumatların statistika orqanlarında məxfi saxlanmasına və toxunulmazlığına təminat vermək məqsədilə müvafiq informasiya texnologiyaları və digər protokollar tətbiq olunur. Tədqiqatçılar elmi məqsədlər üçün ilkin (məxfi) məlumatları yalnız onların anonimləşdirilməsindən sonra məhdud səviyyədə əldə edə bilərlər.

Təvsiyələr

- *Fəaliyyət inhisarçı müəssisələr (məs., dəmir yolu nəqliyyatı) tərəfindən həyata keçirildikdə əsas milli statistik məlumatların yayılmasına imkan verən və statistik məxfilik prinsipinə uyğun olan yanaşmanın (zəruri hüquqi şərtlər daxil olmaqla) hazırlanması;*
- *Statistik məlumatların regional səviyyədə yayılması zamanı da bütün regional/yerli statistika orqanları üçün analoji yanaşmanın tətbiq olunması və buna ciddi riayət edilməsi;*
- *Elmi cəmiyyət tərəfindən tədqiqat məqsədilə anonimləşdirilmiş mikroməlumatlara daha çox girişin təmin olunması üçün müvafiq prosedurların, eləcə də zəruri İT və digər vəsaitlərin hazırlanması.*

6-cı prinsip – Qərəzsizlik və obyektivlik

DSK tərəfindən istehsal olunan statistik məlumatların qərəzsizliyini və obyektivliyini təmin etmək məqsədilə bir çox nümunə və protokollar tərtib olunmuşdur. Statistik mənbələrin istifadəsindən, metodların tətbiqindən əvvəl Statistika işlərinin əlaqələndirilməsi və strateji planlaşdırma şöbəsi tərəfindən zəruri koordinasiya işləri həyata keçirilir, DSK-nın Elmi-metodoloji şurasında müzakirələr aparılır. Səhvlərin aradan qaldırılması və statistik məlumatların yayılmasına dair protokol və prosedurlar hazırlanaraq veb-səhifəyə yerləşdirilir. Məlumatın müəyyənləşdirilmiş vaxtdan əvvəl sızmasının qarşısının alınması və bütün istifadəçilər üçün bərabər giriş imkanlarının təmin olunması üçün statistik məlumatlar İnformasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsi tərəfindən mərkəzləşdirilmiş qaydada yayılır. Press-relizlər hazırlanır və məlumatların başa düşülməsində istifadəçilərə kömək etmək məqsədilə müntəzəm olaraq mətbuat

konfransları keçirilir. Sözügedən relizlər və konfranslar faktlara əsaslanır və heç bir siyasi mülahizəni ehtiva etmir. Press-relizlər DSK-nın kollegiyası tərəfindən təsdiq olunan rüblük analitik iş planına uyğun olaraq hazırlanır, müəyyən edilmiş vaxtda veb-səhifədə yerləşdirilir.

Təvsiyələr

- *Statistik press-relizlərin yayılması üçün konkret günün və vaxtın müəyyən edilməsi və məlumatların yayılması təqvimində bunların qeyd olunması;*
- *Əsas göstəricilərin (inflyasiya, ÜDM, işsizlik) və digər maraqlı statistik məlumatların elan olunması üçün mətbuat konfranslarının daha tez-tez təşkil olunması.*

7-ci prinsip – Metodologiyanın əsaslılığı

DSK beynəlxalq standart və metodologiyaları maksimum səviyyədə müvafiq qaydada tətbiq edir.

DSK strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurum kimi fəaliyyət göstərən Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi beynəlxalq standartlar və təvsiyələrə uyğun olaraq, statistik metodologiyanın tədqiqi və inkişaf etdirilməsinə töhfə verir. DSK-nın şöbə müdirləri və bir sıra kənar ekspertlərdən ibarət olan Elmi-metodoloji şura yeni metodologiyaları DSK sədrinə təsdiq üçün təqdim etməzdən əvvəl onların qəbulunun məqsədəuyğun olub-olmamasını müəyyənləşdirir. Ümumilikdə, 31 milli statistik təsnifat hazırlanmışdır. Onlardan 24-ü beynəlxalq təsnifatlara və 7-si milli qanunvericiliyə əsaslanır.

İxtisaslı namizədlərin DSK-ya işə qəbul olunması Dövlət İmtahan Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilir və DSK-nın sədri tərəfindən illik təlim proqramı təsdiq edilir. Təlim proqramına qurumdaxili təlimlər və Azərbaycanda və xaricdə fəaliyyət göstərən xarici qurumlarla əməkdaşlıq daxildir.

Qiymətləndirmə qrupu təlimlərin keçirilməsi üçün əlavə resursların tələb olunması və yeni işçi heyətin əksəriyyətinin xüsusi ehtiyaclarına cavab verə biləcək proqramın hazırlanması ilə əlaqədar fikirlərlə DSK-nın rəhbərliyi ilə razılaşmışdır.

Təvsiyələr

- *Proseslərə yönəldilmiş təşkilati strukturun ehtiyaclarına cavab verən işçi heyətinin inkişaf proqramının hazırlanması;*
- *Yeni işçilərin xüsusi ehtiyaclarının ödənilməsi üçün metodologiya yönümlü təlim proqramının hazırlanması.*

8-ci prinsip – Statistik prosedurların əsaslandırılması

DSK-da statistik istehsal proseslərinin təkmilləşdirilməsi üçün GSPBM-dən istifadə olunur. Bununla bağlı, son illər ərzində bir sıra əsaslı dəyişikliklər edilmişdir ki, bu da müvafiq statistik prosedurların qəbulu və inkişafına mühüm təsir göstərəcəkdir. Bura Baş Hesablama Mərkəzinin ləğv edilməsi və ortamüddətli perspektivdə inzibati məlumatlardan istifadə etməklə hazırlanan statistik məlumatların həcmnin artırılması üçün strateji məqsədlərin müəyyənləşdirilməsi daxildir.

Statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlardan daha geniş istifadənin təmin olunması üçün Qiymətləndirmə qrupu aşağıdakıların həyata keçirilməsini təvsiyə edir.

Təvsiyələr

- *İnzibati məlumatların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi üçün mexanizmin hazırlanması;*

- *Mövcud və əlverişli olan inzibati məlumatların DSK-nın məlumat bazalarına və reyestrlərinə inteqrasiya olunması;*
- *DSK-nın müasirləşdirilməsi prosesə yönəlik istiqamətdə davam etdirilməli və sözügedən dəyişikliklərin müsbət və mənfi cəhətləri nəzərə alınaraq, DSK üzrə GSPBM-in tətbiqinin genişləndirilməsi;*
- *Vergilər Nazirliyində olan əsas inzibati məlumatlara DSK-nın ehtiyaclarının (məs., bəyannamə məlumatları) ödənilməsi üçün mövcud sıx əməkdaşlığın davam etdirilməsi;*
- *Yeni inzibati məlumat mənbələrinin müəyyən edilməsi və ya mövcud inzibati məlumat mənbələrində dəyişikliklərin edilməsi ilə bağlı məsləhətləşmələrin aparılması üçün DSK-nın hüquqlarının müəyyən edilməsi;*
- *Sistemin səmərəliliyinin artırılması üçün başdan-başa müşahidələrin bir qisminin seçmə müayinələrlə əvəz edilməsi məsələsinə baxılması.*

9-cu prinsip – Respondentlərə düşən yükün azaldılması

Bir sıra başdan-başa müşahidələr aparılsa da, Azərbaycanda rəsmi statistika müşahidələri üzrə cavablandırma səviyyəsi kifayət qədər yüksəkdir. Belə qənaətə gəlmək olar ki, rəsmi müşahidələrdə iştirak edən və ya dövlət qurumları üçün məlumatları təmin edən vətəndaşlar və sahibkarlar dövlət orqanlarının rəsmi sorğularını cavablandırmalı olduqlarını düşünürlər. Buna görə də Avropa İttifaqına üzv olan dövlətlərdən fərqli olaraq, respondentlərə düşən statistika yükünün azaldılması üzrə xüsusi tələb yoxdur.

Lakin DSK respondentlərə düşən yükün azaldılmalı olduğunu bilir və bu istiqamətdə müəyyən tədbirlər görülür. Bunlara cavab yükünün strukturlaşdırılmış şəkildə ölçülməsi, statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlardan daha geniş istifadə, hüquqi və fiziki şəxslər üçün elektron hesabatlılıq sisteminin yaradılması və xüsusilə ev təsərrüfatları büdcələrinin müayinələri üçün rotasiya üsulu ilə seçmə planlarından istifadə daxildir.

Qiymətləndirmə qrupu DSK-ya respondentlərin üzərinə düşən yükün azaldılması istiqamətində tədbirlərin davam etdirilməsini tövsiyə edir. Bu yalnız respondentlər üçün deyil, məlumatların toplanılması üçün tələb olunan fəaliyyətlərin azaldılması və məlumatların daha geniş təhlili üçün digər fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi üçün resursların təmin olunması baxımından DSK üçün də faydalı olacaqdır.

Təvsiyələr

- *İnzibati məlumatlardan istifadə strategiyasının həyata keçirilməsi;*
- *Məlumatların mübadiləsi üzrə razılaşmaların sayının artırılması və inzibati məlumat mənbələrinin sahibləri ilə məlumat mübadiləsinin rəsmiləşdirilməsi;*
- *Başdan-başa müşahidələrin (məs. kiçik və orta müəssisələr üçün PRODCOM) sayının, dövriliyinin və hesabat formalarının (sorğu anketlərinin) sayının azaldılması;*
- *İnzibati məlumatların əldə olunması və ötürülməsi üçün struktur bölmənin yaradılması;*
- *Məlumatların keyfiyyətinin və onların dəyərinin artırılması məqsədilə müayinə məlumatlarının reyestr məlumatları ilə uyğunlaşdırılması.*

10-cu prinsip – Qənaətcilik

Resurslardan istifadə dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən DSK-ya və digər dövlət orqanlarına dair ümumi tələblərə əsasən ölçülür. Resursların ölçülməsi hökumətdən büdcə vəsaitinin tələb olunması və ondan istifadə üzrə hesabat verməyə dair qaydalara əsasən aparılır. Cari beşillik strateji plana (2013-2017-ci illərdə rəsmi

statistikanın inkişafı Dövlət Proqramı) və illik Statistik işlər proqramına xərc səmərəliliyinin monitoringi üzrə xüsusi fəaliyyətin icrasına dair məlumat daxil edilməmiş, hər bir statistik məhsulun istehsalına çəkilən xərclərin məbləği göstərilməmişdir. Digər dövlət qurumlarında olduğu kimi, DSK-da da resurslardan istifadənin qiymətləndirilməsi hər üç ildən bir büdcə auditi, digər büdcə və fəaliyyətlər üzrə auditlər, işçi heyətin fəaliyyəti üzrə qiymətləndirmələr, işçi məmnunluğu müayinələri və s. əsasında illik maliyyə hesabatlarının tərtib olunması yolu ilə aparılır.

Təvsiyələr

- *Əhatə dairəsi, dövrilik və keyfiyyət meyarları da daxil olmaqla, statistik məqsədlər üçün zəruri olan inzibati məlumat mənbələrinin ən mühüm təchizatçıları ilə anlaşma memorandumlarının bağlanması;*
- *Sorğuların təkrar edilməməsi üçün DSK tərəfindən inzibati məlumatların əldə edilməsinin nəzərdən keçirilməsi (məsələn, məlumatların qəbulu və daxili məlumat şəbəkəsində paylanması); məxfilik tələblərinə tam riayət edilməsinin təmin edilməsi; statistik məqsədlər üçün istifadə oluna bilən inzibati məlumatların vahid identifikatorlardan istifadə etməklə DSK-nın məlumat bazasına inteqrasiya olunması;*
- *Hər bir statistik məhsulun istehsalına çəkilən xərclərin ayrı-ayrılıqda hesablanması sisteminin yaradılması;*
- *Elektron hesabatlılıqla hələ ki əhatə olunmayan sahələrin də bu üsulla əhatə edilməsi, bununla da hesabatların elektron təqdimatının daha da genişləndirilməsi;*
- *Proses xəritələrinin təkmilləşdirilməsi əsasında statistik istehsal proseslərinin standartlaşdırılmasının təşviq olunması və regional/yerli statistika orqanları səviyyəsində proseslərin və müayinələrin GSBPM-lə əhatə edilməsi.*

11-ci prinsip – Aktuallıq

DSK istifadəçilərin ehtiyaclarının müəyyənləşdirilməsi və Statistik işlər proqramının aktuallığının təmin olunması üçün bir sıra tədbirlər görür. Əsas istifadəçi qruplarının təmsil olunduğu Statistika Şurası “Rəsmi statistika haqqında” Qanuna əsasən Statistik işlər proqramına dair rəsmi təklif və təvsiyələrin verilməsi səlahiyyətinə malikdir. DSK-nın hər bir sahə statistika şöbəsi daha təfəssilatlı qiymətləndirmələrin aparılması üçün ən azı ildə bir dəfə əsas istifadəçilərlə məsləhətləşmələr aparır və ya istifadəçilərdən ibarət işçi qrupları yaradır. İnformasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsi istifadəçilərin DSK-nın veb sahifəsindən istifadəsi və kütləvi informasiya vasitələrində statistikaya istinadlar əsasında monitoring həyata keçirir. DSK-nın veb sahifəsinə daxil olan istifadəçilərlə onlayn sorğu keçirilir və istifadəçi məmnunluğunun səviyyəsi qiymətləndirilərək istifadəçi məmnunluğu indeksi hesablanır.

Qiymətləndirmə qrupu istifadəçilərin ehtiyaclarının qiymətləndirilməsi üzrə cari fəaliyyətlərin aşağıdakı təvsiyələri yerinə yetirməklə təkmilləşdirilməsini təvsiyə edir.

Təvsiyələr

- *İstifadəçi ehtiyaclarına uyğun mövcud məlumatların aktuallığının və praktiki faydalılığının monitoring sisteminin yaradılması, gələcək prioritetlərin müəyyən edilməsi;*
- *Mövcud istifadəçilərlə yanaşı, potensial istifadəçilərin də rəyini öyrənmək üçün istifadəçi məmnuniyyəti sorğularının mütəmadi olaraq keçirilməsinin davam etdirilməsi.*

15-ci prinsip – Statistik məlumatlara əlverişlilik və onların aydınlığı

Yuxarıda (11-ci prinsip) qeyd olunduğu kimi, DSK istifadəçilərlə məsləhətləşmələrin aparılması üçün bir sıra yanaşmalar tətbiq etmişdir və bura çıxış məlumatlarının

əlyetərliliyinə və aydınlığına dair rəylər daxildir. Yayılma siyasəti formalaşdırılmış və DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilmişdir.

DSK-nın veb sahifəsi statistik fəaliyyətlər üzrə məlumatların təmin olunması və statistik məlumatların yayılması üçün əsas vasitədir. Veb sahifə məlumat bazalarını, məlumatları, DSK-nın nəşrlərini, press-relizləri, eləcə də DSK-nın fəaliyyətinə dair digər məlumatları əks etdirir. Elektron yayılma ilə yanaşı, kağız formada ənənəvi nəşrlər də hazırlanır. Statistik məlumatlılıq səviyyəsinin artırılması məqsədilə 2016-cı ildə "Statistika nədir?" adlı kitabça hazırlanaraq Təhsil Nazirliyi ilə razılaşdırılmış və nəşr edilmiş, sentyabr ayında, tədris ilinin əvvəlində isə ibtidai sinif şagirdlərinə paylanmışdır. 2016-cı ilin sonunda ali təhsil müəssisələrinin tələbələri üçün də buna oxşar buklet dərc olunmuşdur. İstifadəçilərin sorğularını operativ cavablandırmaq üçün İnformasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsində "qaynar xətt" yaradılmışdır.

Elmi-Tədqiqatlar və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi tərəfindən xüsusi tədqiqatlar aparılsa da, DSK şöbələri tərəfindən xüsusi elmi təhlillər aparılmır. Tədqiqatçıların elmi məqsədlər üçün anonimləşdirilmiş mikroməlumatlara girişinə icazə verilir, lakin təhlükəsizlik mərkəzləri və məsafədən giriş təmin olunmadığına görə sözügedən giriş dəstəkləyən avadanlıqlar təkmilləşdirilməmişdir.

Metaməlumatlar DCMI və ESMS standartlarına uyğun olaraq hazırlanır.

Əlyetərlilik və aydınlıq səviyyəsinin artırılması üçün aşağıdakı tövsiyələr verilir.

Təvsiyələr

- *DSK-nın veb sahifəsində bütün rəsmi statistik məlumatların nəşr olunması və ya digər dövlət qurumları (məs., Mərkəzi Bank) tərəfindən hazırlanan rəsmi statistik məlumatlara keçidin (linkin) təmin olunması;*
- *Mövcud istifadəçilərlə yanaşı, potensial istifadəçilərin də rəyini öyrənmək üçün istifadəçi məmnuniyyəti sorğularının davam etdirilməsi;*
- *Məlumatların təqdim olunması zamanı vizual təqdimat üsullarından (qrafiklər, diaqramlar, interaktiv cədvəllər və s.) daha çox istifadə edilməsi;*
- *Veb-sahifədə statistik məlumatlara daha asan girişin təmin olunması üçün açar sözlər üzrə axtarış funksiyasının təkmilləşdirilməsi;*
- *Statistik press-relizlərin standart tərkib hissəsi kimi digər ölkələrin məlumatları ilə daha çox müqayisələrin aparılması;*
- *Ölkədə statistik savadlılıq (məlumatlılıq) səviyyəsinin artırılması məqsədilə müəllimlər və digər təhsil işçiləri ilə əməkdaşlıq çərçivəsində müvafiq təhsil proqramlarının tətbiq olunması imkanlarının nəzərdən keçirilməsi.*

Təşkilati və struktur məsələləri

Dövlət Statistika Komitəsinin təşkili

Dövlət Statistika Komitəsi rəsmi statistika sisteminin təşkili və əlaqələndirilməsində aydın səlahiyyətlərə malikdir. "Rəsmi statistika haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda rəsmi statistikanın istehsalçısı kimi Dövlət Statistika Komitəsindən başqa digər mənbə qeyd edilmir. Bu səbəbdən, Dövlət Statistika Komitəsindən başqa daha hansı təşkilatların rəsmi statistika orqanları hesab edilməsi müəyyən edilməmişdir. Bu, hansı məlumatların (Dövlət Statistika Komitəsindən başqa digər dövlət təşkilatları tərəfindən nəşr etdirilən) rəsmi statistika məlumatları ("Rəsmi statistika haqqında" Qanunun tələblərinə əsasən işlənən), hansılarının isə rəsmi statistikanın prinsip və qaydalarına aid olmayan inzibati məlumatlar hesab edildiyinin müəyyən edilməsinin çətin olduğunu göstərir.

Əməkdaşlıq məsələləri bəzi razılaşma memorandumları ilə dəqiq müəyyən edilmişdir.

Dövlət Statistika Komitəsində aparılmış sonuncu islahatlar, Baş Hesablama Mərkəzinin ləğvi ilə əlaqədar DSK-nın mərkəzi aparatında ştatların sayının artırılması, işə yeni qəbul olunmuş kadrların hazırlanması müəyyən çətinliklər yaratmışdır. İşə qəbul prosesində rəqabətin yüksək olması səbəbindən yeni qəbul edilmiş kadrlar daha ixtisaslı işçilərdir.

Bununla yanaşı, islahatların aparılması kadrların tərkibinin dəyişməsinə və kadr dəyişikliklərinə səbəb olacaqdır.

Müqayisə üçün, digər dövlət qurumlarının (Mərkəz Bank istisna olmaqla) statistika şöbələrində çalışan mütəxəssislərin ümumi sayı və onların sahə üzrə professional bilik və təcrübələri daha azdır.

Rəsmi statistika məlumatlarının istehsalı və yayılması sahəsində Dövlət Statistika Komitəsində keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi ISO 9001:2015 standartının tələblərinə cavab verir (sonuncu sertifikatlaşdırma 2017-ci ildə “SGS” şirkəti tərəfindən həyata keçirilmişdir) və GSBPM biznes proses modeli kimi tətbiq olunur.

Təvsiyələr

- *“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda və cari proqramlarda hansı təşkilatların rəsmi statistika məlumatlarının istehsalçıları, hansının inzibati məlumat istehsalçıları və hansının məlumat təchizatçıları olması dəqiq müəyyən edilmədiyindən Milli Statistika Sisteminin sərhədlərinin qanunvericiliklə müəyyən edilməsi;*
- *Növbəti Statistik işlər proqramında dövlət qurumlarının rəsmi statistika istehsalçılarına və Milli Statistika Sisteminə aid edilib-edilmədiyinin dəqiq müəyyən edilməsi;*
- *“Rəsmi statistika haqqında” Qanunun müddəalarının (DSK-nın bütün dövlət qurumlarının inzibati məlumat mənbələrinə tam giriş hüququ və mövcud inzibati məlumat mənbələrinin təkrar gözdən keçirilməsi və ya yeni reyestrlərin tərtibi üçün məsləhətlər vermək hüququ vardır) praktikada həyata keçirilməsinin davam etdirilməsi;*
- *İnzibati mənbələrdən əldə edilən məlumatların Komitənin məlumat bazalarına asanlıqla inteqrasiya edilməsi üçün zəruri texniki infrastrukturun yaradılması.*

Regional struktur

Azərbaycanda Naxçıvan MR DSK və yerli statistika orqanları (YSO) məlumatların yığılmasını regional/yerli səviyyədə icra edir, onların daimi işçiləri və intervüyerlər respondentlərə öz öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi çərçivəsində hesabatların təqdim edilməsi işində və Dövlət Statistika Komitəsi (dövlət orqanı kimi) ilə regionlardakı əhali arasında körpü rolunu oynayır. Xüsusilə intervüyerlər müəssisələrin istehsal şəraiti və əhalinin həyat şəraiti, həmçinin respondentlər haqqında dəqiq və dolğun informasiya əldə edə bilirlər. Zamanla qurulan bu fərdi əlaqələrə əsaslanaraq sorğularda yüksək iştirak səviyyəsi məsuliyyət dərəcəsi ilə izah olunur və yük kimi nəzərə alınmaya bilər.

Bununla yanaşı, YSO ilə mərkəzi aparat arasında məsuliyyət bölgüsünün və təşkilati işlərin cari formasının lazımlı və ya yetərli olub-olmaması vaxtaşırı qiymətləndirilməsilə nəzərə alınmalıdır. Qiymətləndirmə qrupu prosesin sürətləndirilməsi üçün bəzi nüansları qəbul etmişdir: yerli və mərkəzi dövlət orqanları arasında məlumat mübadiləsi aparılmış, daha müasir əlaqə formalarından istifadə edilmiş və daha çox reyestrlər tərtib edilmişdir. Belə yerdəyişmələr inzibati məlumatlardan istifadə etməklə keçirilmiş sorğular əsasında statistik təhlillər üçün

hazırlanmış pulsuz mənbələr yarada bilər. Nəticədə, YSO regional inkişaf və siyasət üçün ətraflı təhlil və regional tədqiqat xidməti mərkəzi kimi formalaşdırıla bilər.

Təvsiyələr

- *YSO-lar arasında kadrların hərəkətilik sxeminin təşviq edilməsi;*
- *Məsuliyyətin, “nou-hau”-nun mərkəzdən YSO-lara (yerli orqanlarda işçilərin mövcud sayını nəzərə alaraq) ötürülməsinə və ya mərkəzi aparatda, regional səviyyədə statistik məlumatların gələcək inkişafına cavabdeh olan işçilərin sayının artırılması yolu ilə YSO-ların sayının azaldılmasına baxılması;*
- *Regionlar üzrə statistik məlumatların yayılmasında mövcud yayılma siyasətinin genişləndirilməsi və YSO tərəfindən məxfi məlumatların nəşr etdirilməsinin qarşısının alınmasına baxılması (regionlardakı müəssisələrin sayının məhdud olduğunu nəzərə alaraq).*

Koordinasiya

Milli Statistika Sisteminin (MSS) əlaqələndirilməsi

MSS-in əlaqələndirilməsi proseduru “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərməyə də, belə prosedurlar mövcuddur. Bunlar eynilə çoxillik və illik proqramların tərtib edilməsi prosesində də tətbiq edilir. Statistik işlər proqramı ilə əhatə olunan bütün statistik məlumatlar rəsmi statistik məlumat hesab edilir. Buna görə Proqrama DSK-dan başqa digər dövlət qurumlarının statistikasını da daxil edilir. Digər istehsalçıların ən vaciblərinə daxildir: Mərkəzi Bank, Maliyyə Nazirliyi, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Dövlət Gömrük Komitəsi.

Təvsiyələr

- *Ən qısa müddət ərzində DSK ilə rəsmi statistikanın bütün digər qurumları arasında qarşılıqlı anlaşma haqqında memorandumların bağlanması. Bura, Avropa Statistikasının Normalar Məcəlləsinə riayət etməklə statistik fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün insan və maliyyə resurslarının cəlb edilməsi, həmçinin fəaliyyətin əlaqələndirilməsi və giriş məlumatlarının keyfiyyətinin kompleks yoxlanması üçün işçi qruplarının yaradılması üzrə digər təşkilatların səyləri də daxil olmalıdır. DSK tərəfindən bütün MSS-də Avropa Statistikasının Normalar Məcəlləsinin prinsiplərinə riayət edilməsinin təşviq edilməsi;*
- *İlkin məlumatların işlənməsini həyata keçirən məlumat təchizatçılarının və statistik məlumatların işlənilməsi və yayılmasına məsul olan rəsmi statistika istehsalçılarının müəyyən edilməsi. Səhiyyə və Təhsil nazirlikləri DSK tərəfindən müəyyən edilmiş statistikanın istehsalı üçün məlumat təchizatçılarına nümunədir (və faktiki olaraq rəsmi statistikanın istehsalçıları deyillər). Belə olan halda, DSK statistik məlumatların işlənilməsinin ardıcılığı çərçivəsində bu cür təchizatçılar tərəfindən təqdim olunan məlumatların keyfiyyətinin kompleks yoxlanmasının keçirilməsini təmin etməklə vasitələr hazırlamalı və mübadilə etməlidir;*
- *Mövcud qaydalar və əməkdaşlıq (məsələn, nazirliklərlə və digər qurumlarla müxtəlif işçi qrupların yaradılması və ya ikitərəfli görüşlərin keçirilməsi) prosedurları çərçivəsində statistikanın istehsalı üzrə vəzifələrin daha optimal bölüşdürülməsi üçün müntəzəm qiymətləndirilmələrin keçirilməsi.*

Beynəlxalq əməkdaşlığın və donorların əlaqələndirilməsi

DSK “Rəsmi statistika haqqında” Qanuna uyğun olaraq (5-ci maddə), “öz səlahiyyətləri çərçivəsində müvafiq olaraq xarici ölkələrin statistika idarələri və

beynəlxalq təşkilatlar ilə əlaqələrin qurulması" üzrə səlahiyyətə malikdir. Beynəlxalq əməkdaşlıq həyata keçirilir və bura digər ölkələrin milli statistika idarələri və beynəlxalq təşkilatlar ilə həyata keçirilən əməkdaşlıq layihələri daxildir. Qiymətləndirmə qrupu DSK-nı öz əlaqələrini genişləndirməyə və bu əlaqələrdən daha çox faydalanmaq üçün öz potensialını artırmağa təşviq edir.

Təvsiyələr

- *Donorların Əlaqələndirilməsi Komitəsi və ya işçi qrup vasitəsilə rəsmi statistika sahəsində beynəlxalq donorlarla əməkdaşlığın qurulması istiqamətində davamlı tədbirlərin görülməsi;*
- *Avropa və beynəlxalq səviyyədə inkişafı izləmək üçün işçi heyətin xarici dil biliklərinin təkmilləşdirilməsi;*
- *Beynəlxalq təşkilatların rəsmi statistika məlumatları ilə təmin olunmasını ölkə daxilində koordinasiya etmək üçün DSK-nın Azərbaycanda əlaqələndirici quruma çevrilməsi istiqamətində tədbirlərin görülməsi.*

Dayanıqlı inkişaf məqsədləri və göstəriciləri

Azərbaycanda Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə (DİM) nail olunmasına ən yüksək səviyyədə cəhd edilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının Dayanıqlı İnkişafı üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurası yaradılmışdır. Milli monitoring sistemi çərçivəsində DİM göstəriciləri üçün statistik məlumatlar və onlara dair məlumatların istehsalına, göstəricilərin formalaşdırılmasına, yeni məlumat mənbələrinin müəyyən olunmasına, məlumatların yayılmasına, keyfiyyətə nəzarətə və məlumatların yoxlanılmasına DSK cavabdeh qurumdur. DSK-da Dayanıqlı inkişaf statistikasına şöbəsi və bu işlərin davam etdirilməsi üçün müvafiq dövlət qurumlarının əməkdaşlarından ibarət üç işçi qrupu da yaradılmışdır.

Təvsiyə

- *Ölkənin və beynəlxalq qurumların rəsmi statistik məlumatlarla təmin edilməsində koordinasiya rolunu artırmaq üçün DİM-dən katalizator və mexanizm kimi istifadə edilməsi.*

Makroiqtisadi statistika

Milli hesablar

Ümumilikdə, milli hesablar MHS-93 tövsiyələrinə uyğun hazırlanır və qabaqcıl təcrübələr tətbiq olunur. 2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmədən sonra müəyyən irəliləyişlər, o cümlədən institusional sektorlar üzrə hesabların formalaşdırılması, məlumatların keyfiyyətinin və milli hesablar statistikasına istifadəçilərinin müvafiq məlumatlarla təmin olunması sahəsində inkişaf müşahidə olunur.

Son illər ərzində prioritet məsələlərdən biri hesab edilən MHS-2008-ə keçidi təmin etmək məqsədi ilə əhəmiyyətli resurslar ayrılmışdır. Növbəti iki 2 il ərzində MHS-2008-in tam tətbiqi gözlənilir. Yenilənmiş standartlara uyğun hazırlanmış 2001-ci ilədək olan dinamika sıralarının 2018-ci ilin sonunadək dərc olunması planlaşdırılmışdır.

Təvsiyələr

- *MHS-2008-ə tam keçidin və MHS-2008-ə əsaslanan milli hesabların dinamikasının dərc edilməsinin təmin edilməsi;*

- *Maliyyə Nazirliyi ilə əməkdaşlığın davam etdirilməsi və məlumatların “kassa icrası” metodu əsasında deyil, “hesablama” üsulu ilə əldə edilməsi imkanlarının araşdırılması;*
- *İstifadəçilərin tələblərinə cavab vermək, təhlilləri asanlaşdırmaq məqsədi ilə təsbit edilmiş baza ilinin qiymətlərində ifadə edilmiş illik və xərclər üsulu ilə hesablanan rüblük ÜDM-in dinamika sıralarının dərc edilməsi məsələsinə baxılması;*
- *Mövsümi düzəlişlər edilmiş rüblük ÜDM dinamika sıralarının dərc edilməsi;*
- *Aylıq ÜDM üzrə məlumatların hazırlanması məsələsinə yenidən baxılması (istifadəçilərin qısamüddətli göstəricilərə olan tələbatı iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə “məhsul buraxılışı” göstəricisinin aylıq hesablanması və ya “flash GDP” göstəricisi vasitəsilə ödənilə bilər);*
- *Milli hesablar göstəricilərinin hazırlanması üçün zəruri məlumatları daha qısa müddətdə əldə etmək üçün Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı ilə əməkdaşlığın davam etdirilməsi.*

Dövlət maliyyəsi statistikas

Dövlət maliyyəsi statistikas

Dövlət maliyyəsi statistikas

Dövlət maliyyəsi statistikas

Dövlət maliyyəsi statistikas

Təvsiyələr

- *Dövlət maliyyəsi statistikasının rəsmi statistikanın vacib hissəsi kimi, rəsmi statistikanın prinsiplərini özündə əks etdirən “Rəsmi statistika haqqında” Qanuna uyğun olaraq, Maliyyə Nazirliyi ilə birgə hazırlanması;*
- *Maliyyə Nazirliyi ilə birlikdə artan yekunla istifadəçilərə təqdim olunan aylıq məlumatlarla yanaşı, xalis aylar üzrə də məlumatların dərc olunmasının təmin edilməsi;*
- *Dövlət maliyyəsi statistikasının hazırlanması üzrə Maliyyə Nazirliyi və Dövlət Statistika Komitəsi arasında vəzifə bölgüsünün daha dəqiq müəyyən edilməsi.*

Maliyyə Nazirliyinə təvsiyə olunur

- *Dövlət maliyyəsi statistikasına dair vəsaitdə təvsiyə edilən hesablama üsulu ilə hazırlanması imkanlarının araşdırılması;*
- *Ümumi dövlət sektoru statistikas*

Xarici ticarət statistikas

Malların xarici ticarət statistikas DSK-nın Ticarət statistikas şöbəsi tərəfindən Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən malların idxalı və ixracı ilə əlaqədar yığılmış və emal edilmiş gömrük bəyannamələrinin məlumatları əsasında tərtib edilir. “Malların Beynəlxalq Ticarəti Statistikas: Konsepsiya və Metodlar” metodoloji vəsaitdən, malların qeydiyyatı və aqreqasiyası üçün Həmahəng Sistemdən (HS 2012), nəticələrin yayılması üçün əlavə olaraq Standart Beynəlxalq Ticarət Təsnifatından (SITC) da istifadə edilir. İllik, rüblük və kumulyativ aylıq məlumatlar DSK-nın veb sahifəsində dərc olunur.

Xidmətlərin xarici ticarət statistikas Azərbaycan Mərkəzi Bankı tərəfindən tərtib edilərək dərc olunur və Tədiyyə Balansı Təlimatının tövsiyələri yerinə yetirilir.

Tövsiyələr

- *Dövlət Gömrük Komitəsi ilə DSK arasında gömrük bəyannamələrindən idxalçı/ixracatçı vahidlərinin müəyyənləşdirməsinə imkan verən məlumatların da DSK-ya təqdim edilməsinə dair müzakirələrin davam etdirilməsi;*
- *Diskret (xalis ay üzrə) məlumatların nəşr olunması məsələsinin nəzərdən keçirilməsi (xarici ticarət üzrə aylıq məlumatlar hazırda kumulyativ (artan yekunla) hesablanaraq dərc olunur, tövsiyə olunan təcrübə isə diskret sıraların dərc edilməsidir);*
- *DSK-nın veb sahifəsində Tədiyyə balansının əsas göstəricilərinin dərc olunması məsələsinə baxılması və ya ən azından bu barədə informasiyanın asanlıqla tapıla bilməsi üçün veb sahifədə Mərkəzi Bankın sahifəsinə keçid linkinin verilməsi.*

Tədiyyə balansı statistikas

Tədiyyə balansı statistikas rüblük dövriliklə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı tərəfindən “Tədiyyə Balansı və Beynəlxalq İnvestisiya Mövqeyinə dair Vəsait (6-cı nəşr)” (TBV6) təlimatının tövsiyələrinə uyğun hazırlanır.

Tövsiyə

Mərkəzi Banka tövsiyə olunur:

- *Xalis rüblər üzrə dinamika sıralarının dərc olunmasının təmin edilməsi.*

İstehlak Qiymətləri İndeksi (Alıcılıq Qabiliyyəti Pariteti və mənzil bazarında qiymət indeksləri daxil olmaqla)

Azərbaycanda istehlak qiymətləri indeksi “İstehlak qiymətləri indeksi: Nəzəriyyə və Təcrübə (Beynəlxalq Əmək Təşkilatı, Beynəlxalq Valyuta Fondu, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı, Avropa Statistika Bürosu, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Avropa İqtisadi Komissiyası, Dünya Bankı)” metodoloji vəsaitində göstərilmiş prinsiplər, konsepsiyalar və anlayışlar əsasında hesablanır. Məhsul və xidmətlərin təsnifatlaşdırılması üçün hazırlanmış və beynəlxalq “Ev təsərrüfatlarında şəxsi (fərdi) istehlak məqsədləri üçün istifadə edilən mal, məhsul və xidmətlərin təsnifatı”nın (COICOP) milli versiyasından istifadə olunur. Dövlət Statistika Komitəsi Dünya Bankı tərəfindən Alıcılıq Qabiliyyəti Pariteti əsasında təşkil edilən ÜDM-in beynəlxalq müqayisələr proqramında iştirak edir. 2008-ci ildə 2 həftəlik qiymətləndirmə missiyasının yekunu olaraq Beynəlxalq Valyuta Fondu belə nəticəyə gəlmişdir ki, İstehlak qiymətləri indeksinin (İQİ) hesablanması tam şəkildə beynəlxalq standartlara uyğun aparılır.

Tövsiyələr

- *İstehlak xərclərinin çəkisinin və istehlak səbəbindəki məhsulların illik qiymət dəyişməsinin İQİ-yə təsirinin təhlil edilməsi;*

- *İstehlak qiymətləri indeksinin hesablanması üçün skan olunmuş məlumatlardan (məlumatların ticarət şəbəkələrindən elektron formada əldə edilməsi) istifadə imkanlarının araşdırılması.*

Sahibkarlıq statistikasi

Statistik vahidlərin Dövlət reyestri

DSK bir sıra inzibati məlumat mənbələrinin köməyi ilə daim yenilənən statistik vahidlərin Dövlət reyestri əsasında sahibkarlıq statistikasi üçün yaxşı baza qurmuşdur. Keyfiyyət yoxlamaları yerinə yetirilir və daha çox inzibati məlumat mənbələrindən istifadə olunması üzrə inkişaf təqdirəlayiqdir.

Reyestr bütövlükdə Avropa standartlarına uyğundur, lakin onun uyğunluğunun daha da artırılmasına müəssisələr qrupu əlamətinin Avropa Statistika Sistemində digər statistik vahidlərin təriflərinə uyğun olaraq, reyestrdə tədricən tətbiqi ilə nail oluna bilər.

Təvsiyələr

- *Avropa Statistika Sistemində statistik vahidlərin təriflərinə (Aİ-nin Reqlamenti, EEC № 696/93) uyğun olaraq, Statistik vahidlərin Dövlət reyestrində onların tədricən tətbiqi imkanlarının nəzərdən keçirilməsi;*
- *Müəssisələrin ölçüləri ilə bağlı Aİ/İƏİT-in tərfi və reyestrdəki göstəricilərin əhatə dairəsinə dair tələblərinə uyğun olaraq kiçik və orta müəssisələr üzrə göstəricilərin siyahısının genişləndirilməsi məsələsinin nəzərdən keçirilməsi;*
- *Statistik vahidlərin Dövlət reyestrinin aparılması və yenilənməsi üçün yeni inzibati məlumat mənbələrinin müəyyən olunması və onlardan istifadə edilməsi üzrə işlərin davam etdirilməsi.*

Struktur biznes statistikasi

Struktur biznes statistikasi illər ərzində inkişaf etdirilmişdir. Dövlət Statistika Komitəsi struktur biznes statistikasına dair Avropa İttifaqının reqlamentində göstərilmiş əksər göstəricilərə dair məlumatlar hazırlayır və təqdim edir. Bu məlumatlar sənaye, tikinti, ticarət, xidmət statistikasi və müəssisələrin demoqrafiyası göstəricilərini əhatə edir, eyni zamanda sığorta və banklar (Azərbaycanda təsis edildikdən sonra pensiya fondları) üzrə göstəricilərlə bağlı əlavə işlərin görülməsi tələb olunur.

Təvsiyələr

- *Müəssisələrin struktur statistikasının istehsalı üzrə işlərin məzmunu və təşkili baxımından inteqrasiyası ilə bağlı islahatların davam etdirilməsi;*
- *Müəssisələrin struktur statistikasi ilə bağlı sorğuların ümumi istehsal modelinə daxil olunması;*
- *Keyfiyyət məruzələrinin ingilis dilində də hazırlanması;*
- *Müəssisələrin struktur statistikasına dair Aİ-nin reqlamentinin tələblərinə uyğun olaraq göstəricilərin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi;*
- *Sorğu vərəqələrində sualların təkrarlanmasının aradan qaldırılması;*
- *Əlavə inzibati məlumat mənbələrindən istifadə imkanlarının öyrənilməsi.*

Qısamüddətli statistika (istehsalçı qiymətləri indeksi daxil olmaqla)

Göstəricilərin mahiyyəti, əhatə dairəsi və metodologiyası baxımından qısamüddətli statistika bütövlükdə Avropa standartlarına uyğundur. Mövsümi amillərin kənarlaşdırılması üçün düzəlişlər aparılmış məlumatlar istisna olmaqla əksər

göstəricilər üzrə məlumatlar mövcuddur. Nəşrlərin son tarixi Avropa İttifaqının qaydalarındakı müddətlərə uyğundur.

Təvsiyələr

- *Mövsümi düzəlişlər edilmiş və əlyətərli olan qısamüddətli göstəricilərin nəşrinə başlanılması;*
- *Sorğu vərəqələrinin optimallaşdırılması da daxil olmaqla qısamüddətli statistika üzrə müşahidələrin təkmilləşdirilməsi;*
- *Statistik istehsalın bütün mərhələlərində keyfiyyətə nəzarətin gücləndirilməsi;*
- *Respondentlərə düşən statistik yükün azaldılması üçün inzibati mənbə olan Vergilər və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirliklərinin reyestrlərindən istifadənin artırılması imkanlarının nəzərdən keçirilməsi;*
- *Məlumatların toplanması və işlənilməsinin institusional təşkilinin yaxşılaşdırılması imkanlarının nəzərdən keçirilməsi;*
- *Qısamüddətli statistikanın qaydalarına uyğun olaraq informasiya texnologiyaları, reklam və bank xidmətləri üzrə də istehsalçı qiymət indekslərinin hesablanması.*

Emal sənaye məhsullarının istehsalı (ESMİ)

Sənaye məhsullarının istehsalına dair statistik məlumatlar Aİ-nin 2009-cu il PRODCOM təsnifatı (siyahısı) əsasında Avropa standartlarına uyğun hazırlanır.

Təvsiyələr

- *PRODCOM təsnifatının (siyahısının) yeni versiyasının tətbiq edilməsi;*
- *Məlumatların müqayisəliyinin təmin olunması üçün əvvəlki illərin məlumatlarının da yeni təsnifata uyğun yenidən hesablanması işlərinin davam etdirilməsi.*

Sosial-demoqrafik statistika

Əhalinin reyestri

Əhalinin Dövlət Reyestri Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən yaradılmışdır. Lakin onun yaradılmasına DSK cəlb edilməmişdir. Bununla belə, 2019-cu il Əhali siyahıyaalınması nəticəsində DSK tərəfindən əldə olunacaq əhali haqqında məlumatlarla reyestrdəki müvafiq məlumatların uyğunlaşdırılması işləri həyata keçiriləcəkdir. Bundan əlavə, DSK-nın Azərbaycan Respublikası Əhalisinin Dövlət Reyestrinə birbaşa onlayn girişinin təmin edilməsi üçün tədbirlər görülməkdir.

Əhalinin bu tip reyestri bir çox inkişaf etmiş ölkələrin statistika sistemlərində əsas rol oynayır. “Rəsmi statistika haqqında” Qanunun 13-cü maddəsinin ümumi müddəalarına əsasən statistik məqsədlər üçün reyestrə tam giriş imkanının verilməsinə baxmayaraq, Qiymətləndirmə qrupu hesab edir ki, “Rəsmi statistika haqqında” hazırlanacaq yeni qanun inzibati mənbələr əsasında statistikanın ümumi inkişafını dəstəkləyən reyestrlərin əsas rolunu açıq şəkildə tanımalıdır. Bundan əlavə, onun vacibliyini vurğulamaq üçün Qiymətləndirmə qrupu, DSK-nın strateji prioriteti kimi, əhali reyestrinin statistik məqsədlər üçün tədqiqini, istifadəsini və inkişaf etdirilməsini məsləhət görür.

Təvsiyələr

- *“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa ediləcək dəyişikliklərdə inzibati mənbələr əsasında statistikanın inkişafını dəstəkləyən Əhali reyestrinin əsas rolunun açıq şəkildə öz əksinin tapması;*
- *Strateji prioritetlər baxımından əhali reyestrinin statistik məqsədlər üçün istifadəsinin tam şəkildə təşviq və inkişaf etdirilməsi.*

Demoqrafik statistika

Qiymətləndirmə qrupu ümumilikdə bu qənaətə gəlmişdir ki, DSK Avropa/beynəlxalq standartlara uyğun olaraq, demoqrafik statistika üzrə hərtərəfli sistemə malikdir.

Əhalinin və mənzil fondunun siyahıyaalınması

Siyahıyaalmanın metodologiyasının tərtibi və tətbiqi zamanı Əhali reyestrinin mövcudluğu nəzərə alınmalıdır. Bir tərəfdən müasir tələblərə cavab verən Əhali reyestri əhali statistikasının səmərəli təşkilində faydalı olmalı, digər tərəfdən isə siyahıyaalma zamanı əhalinin sayı barədə əldə olunan məlumatların mövcudluğu əhalinin qeydiyyatı sisteminin keyfiyyətinin və dəqiqliyinin yoxlanılmasına yaxşı imkan yaratmalıdır.

Təvsiyə

- *2019-cu ildə keçiriləcək əhalinin növbəti siyahıyaalınmasında əhalinin reyestrindən (və digər müvafiq inzibati reyestrlərdən) istifadə olunması və reyestrin keyfiyyətini qiymətləndirmək üçün siyahıyaalma məlumatlarından istifadə edilməsinin tam şəkildə araşdırılması.*

Əmək bazarı statistikas

DSK beynəlxalq metodoloji standartlara, BƏT-in konvensiyalarına və/və ya Avrostatın tövsiyələrinə uyğun olaraq əmək bazarına dair məlumatları toplayır və emal edir. Bununla yanaşı, bəzi sahələr üzrə statistik məlumatlar Aİ-nin mövcud standartlarına tam uyğunlaşdırılmamışdır.

Əməkhaqqı, əmək xərcləri və boş iş yerlərinə dair mövcud statistik məlumatlar beynəlxalq tövsiyələrə uyğun olaraq istehsal olunur və bu məlumatlar yalnız yazılı əmək müqaviləsi ilə çalışan işçiləri əhatə edir. Bu işçilər məşğul əhalinin ümumi sayının üçdə bir hissəsindən çox olmadığından şifahi razılaşma əsasında çalışan bütün işçilərə dair müqayisəli məlumatların əldə olunmasına ehtiyac vardır. Həmçinin yazılı müqavilə əsasında çalışan işçilər yüksək əməkhaqqı aldıklarına və daha yaxşı əmək şəraitinə malik olduqlarına görə mövcud məlumatlar işçi qüvvəsinə dair məlumatları tam təsvir etmir.

Buna görə də Qiymətləndirmə qrupu ümumi işçi qüvvəsi haqqında məlumatların təkmilləşdirilməsi üçün statistik mənbələrin inkişafını prioritet kimi tövsiyə edir. Gələcəkdə əmək bazarı statistikasının sektoral qiymətləndirilməsi aparılarkən metodoloji məsələlərə dair məsləhət almaq üçün beynəlxalq ekspertlər cəlb edilə bilər.

Təvsiyələr

- *Şifahi razılaşma əsasında fəaliyyət göstərən bütün işçilərə dair məlumatların əməkhaqqı və əmək xərcləri ilə bağlı keçirilən müşahidələrə inteqrasiyası;*
- *Əməkhaqqı, əmək şəraiti və vakansiyalar haqqında əlavə statistik məlumatların əldə edilməsi üçün digər məlumat mənbələrinə girişin təmin olunması (məsələn, Vergilər Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və ya digər müvafiq dövlət qurumlarının inzibati məlumatlarına);*
- *Müxtəlif mənbələrdən əldə olunan inzibati və müayinələrdən alınan məlumatların əlaqələndirilməsi, formal və qeyri-formal sektor üzrə daha keyfiyyətli məlumatların əldə edilməsi üçün mövcud hesabat və müşahidə formalarının təkmilləşdirilməsi;*
- *Metodoloji məsələlər üzrə məsləhət almaq üçün işçi qüvvəsinin müayinəsi də daxil olmaqla, əmək bazarı statistikasının sektoral qiymətləndirilməsinin aparılması üçün müraciət olunması.*

Həyat şəraiti statistikas

DSK-nın keçirdiyi sorğular zamanı istifadə olunan metodologiya, məlumatların daxil edilməsi, işlənməsi və nəticələrin əldə edilməsi proseduru demək olar ki, Avropa İttifaqının standartlarına uyğundur.

Ev Təsərrüfatları Büdcələrinin Tədqiqatı üzrə əsas sorğu rüblük əsaslarla həyata keçirilir və 10.2 min ev təsərrüfatını əhatə edir ki, bu da ölkə üzrə ümumi ev təsərrüfatlarının 0.5 faizinə bərabərdir. Vaxtdan İstifadə Sorğusu 2012-ci ildə keçirilmiş və 2022-ci ildə təkrar keçirilməsi nəzərdə tutulur ki, bu zaman BMT-nin "International Classification of Activities for Time Use Statistics (ICATUS 2016)" metodologiyası tətbiq ediləcəkdir.

Qlobal qiymətləndirmə qrupu 2010-cu ildəki Qlobal qiymətləndirmədən sonra əldə edilən tərəqqini müsbət dəyərləndirmişdir: məsələn, çoxölçülü statistik metod əsasında əhalinin orta sinfinin müəyyən edilməsi üzrə metodika hazırlanmış, uşaq məhrumiyyətinə dair sorğu keçirilmiş, valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların həyat şəraiti öyrənilmişdir.

Gəlirlər və həyat şəraiti sorğusunun keçirilməsi üçün istifadə olunan resursların qısa zaman ərzində bu şəkildə inkişaf etməsinə Qlobal qiymətləndirmə komandası öz müsbət təəssüratlarını bildirmişlər. Onlar gələcəkdə sorğuların keçirilməsi zamanı əhali reyestri və digər inzibati mənbə məlumatlarından geniş istifadə olunacağına inandıqlarını bildirmişlər. Bundan başqa, DSK tərəfindən aparılan bütün ev təsərrüfatları sorğularının sıx inteqrasiyası təklif edilir ki, bu da Avrostatın sosial statistika üzrə inteqrasiya olunmuş modelinə uyğundur.

Təvsiyələr

- *Əhali reyestri məlumatlarından istifadə etmək məqsədi ilə Ədliyyə Nazirliyi ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsi, hansı ki bu, əhalinin növbəti siyahıyaalınması ilə yanaşı, mövcud məlumatların istifadə edilməsində faydalı ola bilər. Digər məlumat bazalarının da (məsələn miqrasiyaya aid baza) DSK-nın istifadəsinə verilməsi və məlumat mübadiləsi ilə bağlı texniki məsələlərin həll edilməsi bütün məlumatların daha əlverişli istifadə edilməsinə, beləliklə xərclərin və yükün azaldılmasına səbəb ola bilər;*
- *Avrostatın inteqrasiya olunmuş sosial statistika modelindən istifadə etməklə bütün ev təsərrüfatları sorğularının və toplanan məlumatların inteqrasiya edilməsi.*

Təhsil statistikas

Təhsil statistikasına dair bir sıra əsas məlumatlar beynəlxalq tövsiyələrə uyğun olaraq Təhsil Nazirliyinin məlumatlarına əsaslanır və DSK tərəfindən toplanaraq nəşr olunur. DSK və Təhsil Nazirliyi məktəblərdən və digər təhsil müəssisələrindən məlumatların toplanmasını rasionallaşdırmalıdır. Təhsil səviyyəsi, peşə hazırlığı, fasiləsiz təhsil və təhsildən işə keçidlə bağlı statistika daha da inkişaf etdirilməli, əhatə dairəsi ilə bağlı boşluq aradan qaldırılmalıdır.

Təvsiyələr

- *Təhsil Nazirliyi ilə birlikdə təhsil sisteminə dair əsas məlumatların toplanmasının rasionallaşdırılması və əhatə dairəsi ilə bağlı boşluqların aradan qaldırılması;*
- *Təhsilin səviyyəsi, peşə hazırlığı, fasiləsiz təhsil və təhsildən işə keçidlə bağlı məlumatların istehsalı üçün müayinələrin daha da inkişaf etdirilməsi.*

Səhiyyə statistikas

Səhiyyəyə dair əsas məlumatların mövcudluğu qaneedici hesab edilsə də, səhiyyə sektoru (sahəsi) üzrə daha çeşidli statistik məlumatlar mövcud deyil, onlar natamam və ya istifadəçilərin tələbatı tam qiymətləndirilmədən istehsal olunur. Bunlara daxildir: əhəlinin sağlamlıq vəziyyətini ölçmək üçün müayinələr (o cümlədən subyektiv firavanlıq), əlillik səviyyəsi və səhiyyə göstəriciləri; səhiyyənin konsolidə edilmiş xərcləri haqqında məlumatlar (məsələn, səhiyyə hesabları). Baxmayaraq ki, Qiymətləndirmə qrupu hadisələrin bu cür inkişafını qəbul edir, uzunmüddətli məqsədlər üçün zərurət yarandıqda tövsiyə edilir ki, inkişaf proqramının həyata keçirilməsi istiqamətində ilk addım olaraq prioritetləri müəyyənləşdirmək üçün istifadəçilərlə müşavirələr keçirilsin.

Təvsiyələr

- *Statistik prosesin bütün zəncirində keyfiyyətin təmin edilməsi üçün DSK və Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən daha inteqrasiya olunmuş yanaşmanın işlənilməsi;*
- *Səhiyyə statistikasının uzunmüddətli inkişafı üçün istifadəçilərlə məsləhətləşməklə prioritetlərin müəyyənləşdirilməsi.*

Kənd təsərrüfatı statistikas

Kənd təsərrüfatı statistikasında tətbiq edilən metodologiya, məlumatların toplanması, işlənməsi və yayılması beynəlxalq və Avropa standartlarına qismən uyğundur.

Qiymətləndirmə qrupu kənd təsərrüfatı siyahıyaalınmasına (2015-ci il) hazırlıq, onun keçirilməsi və məlumatların təhlili ilə bağlı görülmüş işlərdən məmnun qalmışdır. Şübhəsiz ki, bu məlumatlar yüksək keyfiyyətə malikdir və nəzərdə tutulduğu kimi, təsərrüfatların reyestrinin yaradılmasında və kənd təsərrüfatı sahəsində aparılan elmi tədqiqatlarda onlardan əminliklə istifadə oluna bilər.

DSK həmçinin regional və ölkə səviyyəsində kənd təsərrüfatı, meşəçilik və balıqçılıqla bağlı geniş həcmli statistik məlumatlar istehsal edir. Məlumatlar əsasən kənd təsərrüfatı hesabatlarını təqdim edən yerli uçot vahidləri tərəfindən ötürülən məlumatlar əsasında tərtib olunur – torpaqdan istifadə, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, istehsalçı və istehlakçı qiymətləri, istehsal xərclərinin strukturu və s.

Qiymətləndirmə qrupu kənd təsərrüfatı müəssisələrinin strukturuna dair təhlillərin aparılmasına və onlarda çalışanlar da nəzərə alınmaqla kənd təsərrüfatında işçi qüvvəsinin xarakteristikalarına əsas diqqətin yönəldilməsini məqsəduyğun hesab edir.

Təvsiyələr

- *Məlumat toplanması prosesinin optimallaşdırılması imkanının qiymətləndirilməsi (xüsusilə təsərrüfatların reyestrini hazırladıqdan sonra);*
- *Kənd təsərrüfatı ilə bağlı statistik məlumatların yayılması prosesinin müasirləşdirilməsi imkanına yenidən baxılması (interaktiv məlumat bazalarına inteqrasiya olunmuş qrafik və cədvəlləri təqdim etməklə);*
- *Kənd təsərrüfatı sektoruna aid statistik məlumatların təhlili və yayılması zamanı istehsal nisbətən daha çox kənd təsərrüfatının strukturuna diqqət yetirilməsi və bunun digər mövcud məlumat mənbələri (əhəlinin siyahıyaalınması, işçi qüvvəsi müayinəsi, gəlir və həyat şəraiti müayinəsi) ilə birləşdirilməsi;*
- *Kənd təsərrüfatına aid statistik göstəricilərin “yaşıl” iqtisadiyyat üzrə göstəricilər sisteminə daxil edilməsi.*

Çoxsahəli statistika Nəqliyyat statistikas

2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmə hesabatında qeyd olunmuşdur ki, mövcud nəqliyyat statistikas

Təvsiyələr

- *"Azərbaycan Dəmir Yolları" QSC ilə birgə dəmir yollarında siyahyaalmanın metodologiyasının hazırlanması və onun həyata keçirilməsi;*
- *Avtomobil nəqliyyatında fəaliyyət göstərən fərdi sahibkarlar və fiziki şəxslərlə bağlı seçmə müayinənin keçirilməsi.*

Turizm statistikas

Turizm statistikasının tərtib edilməsi və yayılması Avropa və beynəlxalq təvsiyələr və standartlara uyğundur, Turizmin Köməkçi Hesabı hazırlanmış (2015), sorğu vərəqələrinin təkmilləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Təvsiyə

- *Məlumatların yalnız illik deyil, daha qısa dövriliklə nəşr edilməsi məsələsinin nəzərdən keçirilməsi.*

Energetika statistikas

DSK energetika statistikasını Beynəlxalq Enerji Agentliyinin və Avrostatın metodologiyalarına uyğun aparır. Enerji balans

Energetika statistikas

Təvsiyələr

- *Energetika statistikas*
- *Enerji səmərəliliyi statistikasının təkmilləşdirilməsi.*

Ətraf mühit statistikas

BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyasının "Şərqi Avropa, Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələrində ekoloji göstəricilərin istifadəsinə dair Təvsiyələr"inə uyğun olaraq "Əsas ekoloji göstəricilər sistemi" işlənib hazırlanmışdır. Hal-hazırda DSK tərəfindən istifadə olunan 13 hesabat forması ətraf mühit statistikas

qazlar); tullantıların əmələ gəlməsi və zərərsizləşdirilməsi, geoloji-kəşfiyyat işləri; ətraf mühitin mühafizəsinə çəkilən xərclər; xüsusi mühafizə olunan ərazilər (məsələn, xüsusi ekoloji, elmi və ya estetik əhəmiyyətə malik sahələr), təhlükəli tullantılar (Bazel Konvensiyasının tələblərinə uyğun olaraq) və su resursları. Bundan əlavə, nazirliklərdən və digər dövlət qurumlarından inzibati məlumatlar da alınır.

DSK tərəfindən ətraf mühitə dair çoxsaylı məlumatların toplanılmasına baxmayaraq, beynəlxalq standartlara uyğunlaşmaq və mövcud tələbləri ödəmək üçün gələcəkdə təkmilləşmə işləri aparılmalıdır.

Təvsiyələr

- *Tullantılar üzrə statistik hesabatlara yenidən baxılması;*
- *Tullantı kateqoriyaları üzrə beynəlxalq statistik təsnifatın yeni versiyasına keçilməsi;*
- *Ətraf mühit hesablarının tərtibi.*

Elmi-tədqiqat işlərinin (ETİ) statistikasi

Metodlar və təsnifatlar YUNESKO Statistika İnstitutunun və "Fraskati Vəsaiti"nin tövsiyələrinə əsaslanır. Konsepsiyalar (anlayışlar), təriflər və təsnifatlar Avropa və beynəlxalq standartlara cavab verir.

Təvsiyə

- *İstifadəçilərin ETİ statistikasına olan ehtiyaclarının, bu sahədə statistikanın istehsalına çəkilən xərclərin və əldə olunan faydaların qiymətləndirilməsi (qiymətləndirmə əsasında DSK tərəfindən ETİ sahəsində statistikanın istehsalına baxılmalıdır).*

İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları (İKT) statistikasi

Tətbiq olunan üsullar Beynəlxalq Telekomunikasiya İttifaqının və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət və İnkişaf üzrə Konfransının İKT və informasiya iqtisadiyyatına dair göstəriş və təlimatlarına əsaslanır. Anlayış, tərif və təsnifatlar Avropa və beynəlxalq standartlara uyğundur.

Təvsiyələr

- *Gələcəkdə seçmə müayinənin keçirilməsi prosesinin optimallaşdırılması və daha çox inzibati mənbələrdən istifadə yolu ilə respondentlərə düşən statistik yükün azaldılması imkanlarına baxılması.*

Prinsiplərin, milli statistika sisteminin və statistikanın xüsusi sahələrinin ümumi qiymətləndirilməsi

Fəsil 1: P1 – Peşəkar müstəqillik

Ümumi qiymətləndirmə

2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmənin nəticələrinə görə müəyyənləşdirilmişdir ki, “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu beynəlxalq aləmdə qəbul olunmuş statistika prinsipləri ilə yanaşı, Azərbaycanda rəsmi statistikanın istehsalı və yayılması üzrə möhkəm hüquqi bazanı təmin etmişdir. Xüsusi olaraq qeyd olunmuşdur ki, peşəkar müstəqillik prinsipi Qanun səviyyəsində tanınmışdır.

Cari Qlobal qiymətləndirmə zamanı DSK-nın və statistikanın digər istehsalçılarının peşəkar müstəqillik prinsipinə nə dərəcədə uyğun gəlməsi Avropa Statistikasının Normalar Məcəlləsində (ASN) bu prinsip üzrə müəyyənləşdirilmiş göstəricilərə əsasən təfəssilatlı şəkildə qiymətləndirilmişdir.

Ümumiyyətlə, Qiymətləndirmə qrupu tərəfindən müəyyənləşdirilmişdir ki, sadəcə “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun müddəaları deyil, eləcə də DSK-nın və statistikanın digər istehsalçılarının idarəetmə fəaliyyəti bu prinsipə uyğunlaşdırılmışdır.

Bununla yanaşı, Qiymətləndirmə qrupunun fikrincə, BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyasının Avropa Statistika Konfransının 2016-cı ilin 27-29 aprel tarixlərində keçirilmiş plenar sessiyasında Konfrans tərəfindən bəyənilərək Şərqi Avropa, Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələri üçün tövsiyə edilmiş “Rəsmi statistika haqqında” model qanuna daha çox uyğunlaşdırmaq məqsədilə statistik qanunvericiliyə baxılarkən mövcud çatışmazlıqların və potensial uyğunsuzluqların nəzərdən keçirilməsi istiqamətində tədbirlər görülməlidir.

Bu, ilk növbədə DSK-nın sədrinin peşəkar rolu və onun vəzifəyə təyin edilməsi və vəzifədən azad edilməsi prosedurları ilə əlaqədardır.

Hər bir göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASN üzrə göstərici 1.1. Statistik məlumatların toplanması, işlənməsi, istehsalı və yayılmasında milli statistika orqanlarının və Avrostatın siyasi və digər kənar müdaxilələrdən müstəqilliyi Qanunla təsbit edilmiş və digər statistika orqanlarına da təminat verilmişdir.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 10-cu maddəsində rəsmi statistikanın müstəqilliyi və dövlət statistika orqanlarının səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinə müdaxilələrin yolverilməzliyi təfəssilatlı şəkildə qeyd olunmuşdur. Həmin maddədə qeyd olunmuşdur ki, “... məlumat mənbələrinin, statistik kodların seçilməsi və məlumatların yayılması prosesi, onun məzmunu, forması, vaxtı və statistik məlumatların məxfiliyinin təmin olunması zamanı dövlət statistika orqanları müstəqildirlər və kənar təşkilatlardan bu işlərə dair göstəriş və təlimatlar qəbul etmirlər.” 10-cu maddəyə əsasən dövlət və qeyri-hökumət təşkilatları dövlət statistika orqanlarının səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinə müdaxilə edə və onlara öz xidməti vəzifələrinin yerinə yetirilməsində təsir göstərə bilməzlər.

Bu Qanunun 10-cu maddəsi DSK-nın müstəqilliyi üçün güclü hüquqi infrastrukturunu təmin edir. Statistikaya dair hüquqi mətnlərin şərh olunması üzrə mümkün uyğunsuzluqlardan biri DSK-nın Əsasnaməsinin birinci bölməsinin 2-ci hissəsinin mətni ilə əlaqədardır. Bu hissədə qeyd olunmuşdur ki, “Dövləstatkom öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, Azərbaycan

Respublikasının qanunlarını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələri və bu Əsasnaməni rəhbər tutur.” Bu müddəa bütün dövlət orqanları üçün eyni olsa belə, 10-cu maddədə qeyd olunmuş peşəkar müstəqillik ifadəsinə əsasən təfəssilatlı şəkildə aydınlaşdırılmalıdır. Bu, xüsusilə Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarına hörmət etmək kimi ifadə edilməlidir. Çünki onsuzda DSK-nın sədri Nazirlər Kabinetinin üzvüdür.

ASNM üzrə göstərici 1.2. Milli statistika orqanlarının, Avrostatın və zəruri hallarda digər statistika orqanlarının rəhbərləri siyasi orqanların və inzibati dövlət qurumlarının rəhbərliyinə çıxmaq imkanı verən kifayət qədər yüksək iyerarxik və peşəkar statusa malik şəxslərdir.

DSK Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təyin olunan sədr tərəfindən idarə olunur, həmçinin DSK-nın rəhbəri Nazirlər Kabinetinin üzvüdür. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əsasən (maddə 114), Nazirlər Kabineti öz səlahiyyətlərinin icrasına dair Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə hesabat təqdim edən ən yüksək icra orqanıdır. Bununla əlaqədar olaraq, DSK-nın rəhbəri ən yüksək iyerarxik mövqeyə, siyasi orqanlara və inzibati dövlət qurumlarına ən yüksək səviyyəli birbaşa çıxış hüququna malikdir. Faktiki olaraq, sədr nazir statusuna malikdir və bu statusa malik vəzifəli şəxs tərəfindən idarə olunma DSK üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Konstitusiyada sədrin təyin olunması prosesi Nazirlər Kabineti üzvlərinin təyin olunması ilə bağlı maddədə əks olunmuşdur və təyin edilmiş şəxsin keyfiyyətlərinə dair xüsusi tələb qeyd olunmamışdır. Buna görə də Qiymətləndirmə qrupu tərəfindən bu məsələnin hansısa bir formada tənzimlənməsinin mümkünliyünün nəzərdən keçirilməsi tövsiyə olunur.

ASNM üzrə göstərici 1.3. Milli statistika orqanlarının, Avrostatın və zəruri hallarda digər statistika orqanlarının rəhbərləri statistikanın işlənilməsi, istehsalı və yayılması proseslərinin müstəqil olmasına məsuliyyət daşıyırlar.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu DSK sədrinin peşəkar müstəqilliyini birbaşa olaraq ehtiva etmir. Faktiki olaraq heç bir şəkildə sədr vəzifəsi Qanunda əks olunmamışdır. Əvəzində sədr vəzifəsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə təsdiq olunmuş DSK-nın Əsasnaməsində əks olunmuşdur.

Əsasnamənin 12-ci bəndində qeyd olunmuşdur ki, “sədr DSK-ya həvalə edilmiş vəzifələrin yerinə yetirilməsi və hüquqların həyata keçirilməsi üçün şəxsən məsuliyyət daşıyır”. Bu baxımdan qeyd olunmalıdır ki, sədr DSK-nın rəsmi statistikanın istehsalı və yayılması prosesində müstəqil fəaliyyət göstərməsinə dair tələbi əks etdirən “Rəsmi statistika haqqında” Qanunun faktiki təminatçısıdır (Qanunun 10-cu maddəsi). Qiymətləndirmə qrupu qeyd edir ki, Əsasnamənin DSK-nın vəzifə və hüquqlarının təfəssilatlı xüsusiyyətlərinə dair bölmələrində (müvafiq olaraq III və IV bölmələr) peşəkar müstəqillik tələbinə heç bir açıq istinad edilməmişdir. Bundan başqa, Əsasnamənin 14-cü bəndi ilə sədrə həvalə olunan səlahiyyətlər peşəkar müstəqilliyi ehtiva etmir.

Qiymətləndirmə qrupu sədrin rəsmi statistikanın müstəqil qaydada hazırlanması, istehsalı və yayılmasının təmin edilməsi üzrə öhdəliyinə malik olmasını və bununla əlaqədar hüquqi səlahiyyətin mövcudluğunu yüksək qiymətləndirmişdir. Buna baxmayaraq, DSK və sədr üçün peşəkar müstəqillik amilinin “Rəsmi statistika

haqqında” Qanunda daha təfəssilatlı şəkildə nəzərə alınması təkmilləşmənin aparılmasına imkan verəcəkdir. Bu baxımdan, Avropa Statistika Konfransı tərəfindən qəbul olunmuş rəsmi statistika haqqında model qanununda qeyd olunan müvafiq təlimatlar izlənilməlidir.

ASNM üzrə göstərici 1.4. Milli statistika orqanlarının, Avrostatın və zəruri hallarda digər statistika orqanlarının rəhbərləri statistik metod, standart və prosedurların, habelə statistik nəşrlərin məzmunu və buraxılış tarixlərinin müəyyənləşdirilməsinə dair qərarların qəbuluna təkbəşinə məsuliyyət daşıyırlar.

Yuxarıda, 1.3-cü göstəricidə qeyd olunanlara istinadən sədr statistik metodlar, standartlar, prosedurlar və statistik nəşrlərin məzmunu və vaxtına dair qərarların qəbul olunması üzrə müstəsna səlahiyyətlərə malikdir. Buna baxmayaraq, Qiymətləndirmə qrupu tərəfindən sözügedən səlahiyyətlərin hüquqi cəhətdən gücləndirilməsi “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulan dəyişikliklər zamanı nəzərə alınması tövsiyə olunur.

ASNM üzrə göstərici 1.5. Statistik işlər proqramları dərc edilir, onların yerinə yetirilməsinin gedişi dövrü hesabatlarda işıqlandırılır.

“Rəsmi statistika haqqında” Qanuna uyğun olaraq (maddə 3), DSK tərəfindən illik Statistik işlər proqramı hazırlanır, Nazirlər Kabineti ilə razılaşdırılır və DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilir. İşin icrasına məsul olan DSK-nın şöbəsi (həmçinin digər statistika istehsalçıları, məsələn Mərkəzi Bank), işin adı, dövriliyi, istifadəçilərə məlumatların təqdim edilmə tarixi göstərilməklə proqramda bütün rəsmi statistik məlumatlar təfəssilatlı şəkildə öz əksini tapmışdır. Proqramın icrasına dair illik hesabat DSK tərəfindən Nazirlər Kabinetinə təqdim olunur və DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilir. Bu, DSK Əsasnaməsinin 8.5-ci bəndində qeyd olunmuşdur.

“Rəsmi statistika haqqında” Qanunun 8-ci maddəsinə əsasən yaradılmış Statistika Şurası proqramın hazırlanması və tətbiqi üzrə təkliflərin və tövsiyələrin verilməsi səlahiyyətinə malikdir. Şura dövlət və ictimai sektorları, habelə elmi dairələri və istifadəçiləri təmsil edən üzvlərdən ibarətdir və beləliklə, proqramın hazırlanmasında və tətbiqinə nəzarət zamanı maraqlı tərəflərin nəzərə alındığına təminat verilməsində müstəsna rol oynayır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 21 dekabr tarixli 2621 nömrəli Sərəncamı ilə “2013-2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəsmi statistikanın inkişafı Dövlət Proqramı” təsdiq edilmişdir. Dövlət Proqramında illər üzrə nəzərdə tutulmuş tədbirlər Statistik işlər proqramına daxil edilir.

Həmçinin DSK tərəfindən 4 illik Strateji plan hazırlanmış və nəşr olunmuşdur, onun 2014-2017-ci illəri əhatə edən son versiyasını aşağıdakı link (http://www.stat.gov.az/menu/2/strategy/strategy_plan_en.pdf.) vasitəsilə ingilis dilində də əldə etmək olar. Plan statistik prioritetləri müəyyənləşdirir və beləliklə, illik proqramın hazırlanması üçün strateji istinad strukturunu təmin edir.

Qiymətləndirmə qrupu tərəfindən bildirilmişdir ki, Statistik işlər proqramına (5 illik Dövlət Proqramı, 4 illik Strateji plan daxil olmaqla), onun tətbiqi ilə bağlı illik hesabatın hazırlanmasına dair prosedurlar beynəlxalq tövsiyələrə uyğundur və tərtib etmə, əlaqələndirmə, istehsala nəzarət və Azərbaycanda rəsmi statistikanın yayılması prosesi üçün güclü bazanı təmin edir. Bununla yanaşı, prosedurların rəsmi statistika haqqında model qanuna daha çox uyğunlaşdırılması üçün “Rəsmi statistika

haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklərin edilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun müddəalarına uyğun olaraq, illik Statistik işlər proqramı Azərbaycanda hazırda istehsal olunan rəsmi statistikanın əhatə dairəsini səmərəli şəkildə müəyyənləşdirir.

Bununla yanaşı, dövlət maliyyəsi statistikasını (Maliyyə Nazirliyi tərəfindən istehsal olunur) və Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən istehsal edilən bəzi statistik məlumatlar illik proqrama daxil edilmədiyindən rəsmi statistikadan kənarda qalmışdır, lakin beynəlxalq səviyyədə onlar da rəsmi statistikanın tərkib hissəsi kimi hesab olunur. Qiymətləndirmə qrupu tərəfindən milli və beynəlxalq statistik standart və tələblərə əsaslanmaqla rəsmi statistikanın əhatə dairəsinin və məzmununun müəyyənləşdirilməsi üçün daha obyektiv bazanın formalaşdırılması tövsiyə olunmuşdur. Bu, xüsusilə maraq doğuran sahələrdə yeni dinamika sıralarının hazırlanması üçün prosedurların tətbiqi kontekstində faydalı ola bilər. Bundan başqa, illik proqramda hər bir statistik çıxış məlumatına məsul olan idarə aydın yazılmalı və “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda sözügedən idarələrin rəsmi statistikanın istehsalı zamanı Qanunun bütün müddəalarına əməl etməsinə dair tələblər əks olunmalıdır.

ASNM üzrə göstərici 1.6. Statistik buraxılışlar konkret əhatə dairəsində məhdudlaşdırılmış və onların tərkibində siyasi kursun və ya həyata keçirilən siyasətin qiymətləndirilməsi yoxdur.

Statistik nəşrlər, press-relizlər DSK-nın məhsulu kimi, öz loqotipi altında yayımlanır və heç bir siyasi bəyanatı ehtiva etmir. 2011-ci ildən başlayaraq, nəşrlərlə bağlı təqvimlər veb sahifədə yerləşdirilir.

ASNM üzrə göstərici 1.7. Milli statistika orqanları, Avrostat və zəruri hallarda digər statistika orqanları statistikaya dair məsələləri açıq şərh edir, o cümlədən münasib hesab etdikləri hallarda statistikadan yanlış istifadə edilməsini tənqid edirlər.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 6-cı maddəsinin 6-cı hissəsinə uyğun olaraq, DSK istifadəçilər tərəfindən statistik nəticələrin səhv şərh edilməsi hallarının qarşısının alınması məqsədilə onlara izahlar verir, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar edir.

2014-cü ildə DSK tərəfindən *“İstifadəçilər tərəfindən statistik məlumatların düzgün şərh edilməməsi halları baş verdikdə Komitənin hərəkətlərini tənzimləyən qaydalar”* hazırlanmış və veb sahifədə yerləşdirilmişdir. Bu qaydalar DSK tərəfindən rəsmi olaraq qəbul edilmiş (2014-cü il 04 aprel tarixli 12/02 nömrəli Sərəncam) və yalnız şərhlər aşkar olunduğu zaman həyata keçirilməsi zəruri olan prosedurlar burada təfəssilatlı şəkildə müəyyənləşdirilmişdir. Qısaca olaraq, prosedurlar düzəldilmiş səhvləri əhatə edən materialın hazırlanmasını, DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilməsini və düzəlişlərin nəşr olunması üçün kütləvi informasiya vasitələri ilə əlaqənin qurulmasını əhatə edir. Həmçinin DSK tərəfindən bildirilmişdir ki, əsassız tənqidlərə də belə ictimai şəkildə cavab verilməsi nəzərdə tutulur.

ASNM üzrə göstərici 1.8. Milli statistika orqanları, Avrostat və zəruri hallarda digər statistika orqanlarının rəhbərlərinin vəzifəyə təyin edilməsi zamanı yeganə meyar onların peşəkar kompetensiyasıdır (səriştəsidir). Vəzifənin

icrasının dayandırılması üçün əsaslar qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuşdur. Bu əsaslar peşəkar və ya elmi müstəqilliyi pozmamalıdır.

DSK-nın sədri Nazirlər Kabinetinin üzvü kimi Kabinetin üzvləri üçün Konstitusiyada müəyyən edilmiş prosedurlara uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən vəzifəyə təyin olunur və vəzifədən azad olunur. Prezident hər beş ildən bir seçilir (2018-ci ildən başlayaraq hər 7 ildən bir), vəzifəyə seçildikdən sonra Nazirlər Kabineti istefa verir (Konstitusiyanın 116-cı maddəsi) və seçilmiş prezident tərəfindən kabinetin yeni tərkibi formalaşdırılır. Nazirlər Kabinetinə yeni üzvün seçilməsi və ya sabiq üzvün yenidən təyin edilməsi tamamilə Prezidentin səlahiyyəti çərçivəsindədir. Bundan başqa, Prezident heç bir səbəb göstərmədən Kabinetin fəaliyyəti müddətində Kabinetin üzvünü vəzifədən azad edə bilər.

Nazirlər Kabinetinə üzv təyin olunmaq üçün namizədin aşağıdakı şərtlərə uyğun gəlməsi zəruridir: başqa dövlət qarşısında öhdəliyi olmamalı (121-ci maddə) və seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik, ali təhsilli olmalıdır. Bundan əlavə, Konstitusiyanın 122-ci maddəsinə əsasən, Nazirlər Kabinetinin üzvləri elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməzlər.

“Sədrin vəzifəyə təyin edilməsi üzrə qaydalar və sabit fəaliyyət müddəti ilə yanaşı, vəzifədən azad edilməsinin mümkün səbəblərinin müəyyənləşdirilməsi” tövsiyəsi əvvəlki Qlobal qiymətləndirmə zamanı verilmişdir. Qiymətləndirmə qrupu ASNM üzrə 1-ci Prinsip ilə uyğunluğun artırılması istiqamətində tövsiyələrlə razılaşmışdır. Hazırda Sədr Konstitusiyada Nazirlər Kabineti üçün nəzərdə tutulmuş prosedurlara uyğun olaraq vəzifəyə təyin və vəzifədən azad olunur. Bu baxımdan, ASNM-ə uyğun olaraq, sədrin peşəkar müstəqillik səviyyəsinin artırılması üçün digər metodlar müəyyənləşdirilə bilər.

Təvsiyələr

- *Peşəkar müstəqillik prinsipinin, onun praktikada necə tətbiq ediləcəyinə xüsusi diqqət yetirməklə müəyyənləşdirilməsi: DSK, DSK-nın sədri və statistikanın digər istehsalçılarına münasibətdə (ASNM üzrə Prinsip 1, göstəricilər 1.1, 1.3 və 1.4);*
- *Rəsmi statistika haqqında model qanununda Baş Statistiklər üçün müəyyənləşdirilmiş vəzifə və öhdəliklərə uyğun olaraq, DSK sədrinin inzibati və peşəkar vəzifə və öhdəliklərinin müəyyənləşdirilməsi (ASNM üzrə Prinsip 1, göstəricilər 1.3, 1.4);*
- *DSK və DSK-nın sədrinin statusunun saxlanması baxımından, müvafiq hüquqi və digər tədbirlərin görülməsi əsasında qanunvericilikdə peşəkarlıq səviyyəsinin qeyd edilməsi və gücləndirilməsi istiqamətində bütün metod və vasitələrin müəyyənləşdirilməsi (ASNM üzrə Prinsip 1, göstərici 1.2. və 1.8);*
- *Statistik məlumat istehsalçısından asılı olmayaraq, müvafiq statistik məlumatların milli və beynəlxalq statistik təcrübə və tələblərə uyğun olaraq Statistik işlər proqramına daxil edildiyinə təminat vermək məqsədilə “rəsmi statistika” termininin müəyyənləşdirilməsi üzrə cari yanaşmanın nəzərdən keçirilməsi (rəsmi statistika haqqında model qanunu, ASNM üzrə Prinsip 1, göstərici 1.5);*
- *Statistik məlumat istehsalçısının kimliyindən və istifadə etdiyi metodologiya və mənbələrdən asılı olmayaraq, Azərbaycanda rəsmi statistikanın istehsalı və yayılmasının bütün aspektlərinə “Rəsmi statistika haqqında” Qanunun tətbiq olunmasının təmin edilməsi (ASNM üzrə Prinsip 1, göstərici 1.5).*

Fəsil 2: P2 – Məlumatların toplanılması üzrə səlahiyyət

Ümumi qiymətləndirmə

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 7-ci maddəsi ilə dövlət statistika orqanlarına öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti orqanlarından, mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq, hüquqi şəxslərdən (onların nümayəndəlik və filiallarından), Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarda yerləşən Azərbaycan Respublikasının hüquqi şəxslərindən və Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən xarici hüquqi şəxslərin nümayəndəliklərindən, filiallarından, həmçinin Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarından və fiziki şəxslərdən haqqı ödənilmədən, müəyyən edilmiş qaydada, həcmdə və müddətlərdə dolğun və etibarlı statistik məlumatları almaq hüquq və səlahiyyətləri verilir ki, bu da rəsmi statistikanın tərtib olunması məqsədilə dövlət statistika orqanlarının tələb olunan məlumatların toplanılması üzrə tam səlahiyyətlərə malik olduğunu göstərir.

Qanunun 13-cü maddəsi DSK-ya rəsmi statistika materiallarının hazırlanması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının topladıqları, işlədikləri və özlərinin məlumat bazalarında yerləşdirdikləri inzibati məlumat mənbələrinə, məlumatlar registrlərinə və digər fayllara giriş imkanını verir. Bundan başqa, 14-cü maddəyə əsasən DSK inzibati məlumat istehsalçıları tərəfindən hazırlanan statistikanın tərtib olunması prosesinə təsir göstərə bilər (məsələn, istifadə olunmalı olan təsnifatları müəyyənləşdirməklə), habelə nəşr etmək və yaymaq üçün məlumatları tələb edə bilər.

Statistik müşahidələr zamanı sorğulara cavab vermə respondentlər üçün məcburidir və bu sahədə beynəlxalq standartlara uyğunluq yüksək səviyyədədir. Qanunun 27-ci maddəsinə əsasən rəsmi statistika materiallarının istehsalı üçün zəruri olan məlumatların təqdim edilməməsinə, yaxud vaxtında təqdim edilməməsinə, hesabatların təhrif edilməsinə, habelə inzibati mənbələrə girişi təmin etmədiklərinə görə cavabdeh şəxslər qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyətə cəlb edilərək cərimə olunurlar. Cərimələr İnzibati Xətalər Məcəlləsinə uyğun olaraq tətbiq olunur.

DSK inzibati məlumatlardan istifadə səviyyəsinin artırılması üçün öz strategiyasını həyata keçirir və bir sıra dövlət qurumları ilə anlaşma memorandumlarını imzalayır. Bəzi hallarda eyniləşdirmə nömrələrinin (identifikatorların) əldə olunmasında problemlər baş verir, çünki bəzi digər qanunvericilikdə bu girişə məhdudiyyətlər var. İnzibati məlumat istehsalçılarının yeni inzibati məlumat sistemlərinin yaradılması və ya mövcud sistemlərdə irimiqyaslı dəyişikliklərin aparılması zamanı DSK ilə məsləhətləşmək vəzifəsi aydınlaşdırılmalıdır. Bu, inzibati məlumatların statistik tələbləri maksimum səviyyədə ödəməsinə və statistik məqsədlər üçün müvafiq məlumatların təmin olunması prosesinin inzibati məlumat mənbələrində baş verə biləcək hər hansı dəyişikliklər səbəbilə dayandırılmayacağına təminat vermək üçün zəruridir.

Hər bir göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASNМ üzrə göstərici 2.1. Avropa statistikasının işlənilməsi, istehsalı və yayılması üçün statistika orqanlarının məlumatların toplanması üzrə səlahiyyətləri qanunda nəzərdə tutulmuşdur.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 7-ci maddəsi ilə dövlət statistika orqanlarına öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün icra hakimiyyəti orqanlarından, mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq hüquqi şəxslərdən (onların nümayəndəlik və filiallarından), Azərbaycan Respublikasının

hüdudlarından kənarda yerləşən Azərbaycan Respublikasının hüquqi şəxslərindən və Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən xarici hüquqi şəxslərin nümayəndəliklərindən, filiallarından, həmçinin Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarından və fiziki şəxslərdən haqqı ödənilmədən, müəyyən edilmiş qaydada, həcmdə və müddətlərdə dolğun və etibarlı statistik məlumatları almaq hüquq və səlahiyyətləri verilir.

ASNM üzrə göstərici 2.2. Statistika orqanlarına inzibati məlumatlardan statistik məqsədlər üçün istifadə edilməsinə qanunla icazə verilir.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda rəsmi statistika məqsədləri üçün inzibati məlumatlara (reyestrlər daxil olmaqla) müvafiq girişin təmin olunması ilə bağlı iki maddə mövcuddur və 2010-cu ildə aparılmış Qlobal qiymətləndirmənin tövsiyələri əsasında 2011-ci ildə sözügedən maddələrdə dəyişikliklər edilmişdir.

Qanunun 13-cü maddəsi DSK-ya rəsmi statistika materiallarının hazırlanması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının topladıqları, işlədikləri və özlərinin məlumat bazalarında yerləşdirdikləri inzibati məlumat mənbələrinə, məlumatlar registrlərinə və digər fayllara giriş imkanını verir. 14-cü maddəyə əsasən inzibati məlumat istehsalçılarının statistik hesabat formaları DSK tərəfindən təsdiq edilməlidir. Bununla yanaşı, Qiymətləndirmə qrupuna bildirilmişdir ki, statistik məqsədlər üçün girişin məhdudlaşdırılmasını nəzərdə tutan digər qanunvericiliyin olması səbəbindən bəzi hallarda məlumatlara, xüsusilə identifikatorlara birbaşa tam giriş təmin olunmamışdır.

Hüquqi təminata baxmayaraq, Azərbaycanda statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlardan istifadə zəif inkişaf etmişdir. Qiymətləndirmə qrupuna verilən məlumata əsasən statistik məlumatların təqribən 20%-i inzibati məlumatlara əsaslanır və DSK bu göstəricinin ortamüddətli perspektivdə 40%-ə çatdırılmasını qarşısına strateji məqsəd qoymuşdur. Bu məqsədə dəstək verərək Qiymətləndirmə qrupu tərəfindən bildirilmişdir ki, sözügedən məqsədə optimal şəkildə nail olmaq üçün bir sıra addımlar atılmalıdır.

İlk növbədə, DSK zəruri olduqda açıq identifikatorlara giriş üçün qanuni hüquqa malik olmalıdır və digər qanunvericilik aktları ilə sözügedən girişə maneə yaradan hər hansı hüquqi problemlər yeni statistik qanunda ehtiva olunmalıdır, məsələn, hər hansı ziddiyyət (fikir ayrılığı) olarsa, statistika qanunvericiliyinə üstünlük verilməlidir. İkincisi, inzibati məlumat sahibləri ilə daha yaxşı əməkdaşlığa nail olmaq məqsədilə statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlardan istifadənin təşviq edilməsi zamanı DSK daha fəal və təşəbbüslü yanaşmanı tətbiq etməlidir. Üçüncüsü, etiraf etmək lazımdır ki, ümumi identifikatorlardan istifadə etməklə inzibati məlumat massivlərinin uzlaşdırılması onların statistik potensialını xeyli artırır. Beləliklə, dövlət qurumları tərəfindən ümumi identifikatorlardan istifadə olunması DSK tərəfindən aktiv təşviq edilməlidir. Yekun olaraq, statistika orqanları və inzibati məlumat sahibləri arasında münasibətlər inkişaf etdirilməli və rəsmiləşdirilməlidir. DSK Vergilər Nazirliyi ilə anlaşma memorandumu imzalamışdır və bu memorandum digər iri inzibati məlumat sahibləri ilə analogi razılaşmalar üçün nümunə rolunu oynaya bilər. Zəruri hallarda, rəsmi statistika hesabatlarında nəzərdə tutulmayan məlumatların əldə edilməsi üçün DSK dövlət qurumlarına yazılı müraciət edilməsi praktikasından çoxillik razılaşmaların bağlanmasına keçməlidir.

ASNM üzrə göstərici 2.3. Hüquqi akta əsasən, statistika orqanları respondentlərdən onların statistik sorğularda iştirakının məcburi olduğunu tələb edə bilərlər.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 11-ci maddəsi statistik sorğulara cavab verilməsini zəruri edir və 27-ci maddəyə əsasən buna əməl edilməyəndə cərimələr tətbiq oluna bilər. Sözügedən cərimələr İnzibati Xətlər Məcəlləsinə uyğun olaraq tətbiq olunur və hazırda hər bir qanun pozuntusu üzrə cərimə 300-500 (165 avrodan 250 avroyadək) manat arasında dəyişir.

Təvsiyələr

- *DSK-nın inzibati məlumatlara və mənbələrə (zəruri olduqda birbaşa identifikatorlar da daxil olmaqla) statistik məqsədlər üçün tam giriş hüququnun təcrübədə müəyyən edilməsi və “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun digər müvafiq qanunlardan üstünlüyünün tam təsdiq olunması (rəsmi statistika haqqında model qanununa dair izahlı qeydlər);*
- *İnzibati məlumat sahibləri ilə daha yaxşı əməkdaşlığa nail olmaq məqsədilə statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlardan istifadənin təşviqində qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi;*
- *Statistik məqsədlər üçün inzibati məlumat mənbələrindən daha çox istifadə edilməsi və bütün statistik vahidlər (müəssisələr və fiziki şəxslər) üçün vahid identifikatorların tətbiq olunması məqsədilə bütün nazirlik və dövlət qurumları ilə əlaqələrin gücləndirilməsi;*
- *Statistik məqsədlər üçün tələb olunan inzibati məlumatların əsas təminatçıları ilə məlumatların strukturu, əhatə dairəsi, tezliyi, keyfiyyət meyarları məsələlərini də əhatə edən məlumat mübadiləsinə dair çoxillik sazişlərin və ya anlaşma memorandumlarının bağlanması.*

Fəsil 3: P3 – Ehtiyatların kifayətliliyi (insan resursları, işçilərin seçilməsi və təlim də daxil olmaqla)

Ümumi qiymətləndirmə

2009-cu ildəki vəziyyətlə müqayisədə (əvvəlki Qlobal qiymətləndirmədən əldə olunan məlumatlar) işçi heyətinin sayı bir qədər artmışdır (2009-cu ildə 1216, 2016-cı ildə 1380 ştat). 2016-cı ildə əhəmiyyətli dəyişiklik müşahidə olunmuş, bu da işçi heyətinin sayına və xüsusiyyətlərinə kəskin təsir göstərmişdir (Baş Hesablama Mərkəzinin ləğv olunması və ştatların 2/3-nin aparata inteqrasiyası). İşçilərin mərkəzi aparata birbaşa keçirilməsi mümkün olmadığından Baş Hesablama Mərkəzindən “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən azsaylı heyət Komitəyə keçirilmiş, bütün digər vəzifələrə gənc universitet məzunları qəbul edilmişdir. Bu, DSK-nın cari heyətinin 1/3-nin daha gənc kadrlarla yenilənməsinə gətirib çıxarmış və təlim ehtiyaclarını zəruri etmişdir.

DSK-nın və yerli statistika orqanlarının ümumi işçi sayı kifayət qədər yüksək olsa da, ev təsərrüfatları, qiymət və əhalinin iqtisadi fəallığı sorğuları üzrə üzbəüz müsahibələrin keçirilməsi ilə əlaqədar ərazi baxımından bir-birinə daha yaxın respondentlərin seçilməsi nəzərdən keçirilməlidir. Hüquqi şəxslər-müəssisələr üzrə elektron hesabatın tətbiqi 95 faizə çatmışdır. Kağız formada olan hesabatlar yerli statistika orqanlarında toplandığı halda, sözügedən elektron hesabatlar yerli statistika orqanları tərəfindən deyil, respondentlər tərəfindən birbaşa DSK-ya göndərilir. Elektron hesabatla keçid nəticəsində yerli statistika orqanlarında işçi heyətə ehtiyac azalmaqdadır. DSK öz işçilərini bir yerli idarədən digərinə və ya mərkəzi aparata keçirmək səlahiyyətinə malikdir, lakin bundan geniş şəkildə istifadə olunmur. DSK yerli idarələrin ərazi idarələrinə birləşdirilməsi vasitəsilə ərazi idarələrinin strukturunun təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutmuşdur. Bu təşəbbüs ilk pilot layihənin nəticələri qiymətləndiriləndən sonra davam etdiriləcəkdir. Uzunmüddətli perspektivdə bu yerli statistika orqanlarında işçilərin sayının ixtisar olunmasına gətirib çıxara bilər

ki, nəticədə həmin vəzifələri mövcud statistikanın keyfiyyətinin artırılması, yeni statistik məlumatların istehsalı, metodologiyaların hazırlanması üçün mərkəzi aparata keçirmək olar.

İşçi heyətin ixtisası tələblərə cavab verir, lakin yeni və gənc heyətin son dövrdə işə qəbul edilməsi nəticəsində statistik mövzular üzrə rəsmi və qurumdaxili praktiki təlimlərin keçirilməsinə ehtiyac əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Yeni işçi heyət üçün təlimlərin təşkili və keçirilməsi DSK üçün müəyyən problemlər yarada bilər, çünki bütün bunlar DSK-nın cari işləri ilə eyni vaxtda həyata keçirilməlidir.

Bütün işçilər, onların işlədiyi şöbənin əməkdaşları tərəfindən şöbə daxilində təşkil olunan təlimlərdə müntəzəm olaraq iştirak edir və peşəkar inkişaf üçün qısamüddətli kurslarda iştirak da mümkündür. Bundan başqa, işçi heyət Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında “Dövlət və bələdiyyə idarəetməsi” və “Dayanıqlı inkişafın idarə olunması” ixtisasları üzrə magistr dərəcələri də ala bilərlər. Hazırda DSK-nın 8 işçisi Akademiyada sözügedən dərəcəni əldə etmişdir.

Maaşların cari səviyyəsi ölkədəki orta əməkhaqqından yüksəkdir və nazirliklərdə çalışanların əməkhaqları ilə eynidir. DSK tərəfindən verilən məlumata əsasən əməkhaqqı bərabər olduğundan işçi heyətin başqa nazirliklərə axını və işçi sayının azalması səviyyəsi yüksək deyil. Əksinə, elan olunan vakansiyalar üzrə son işəgötürmələr zamanı DSK-ya çoxsaylı namizədlər daxil olmuş və orta hesabla bir vakant yer üçün 3 namizəd olmuşdur.

İşəgötürmə prosedurları “Dövlət qulluğu haqqında” Qanuna və səriştəlilik prinsipinə əsaslanmaqla tətbiq olunur.

ASNM üzrə göstərici 3.1. Cari statistik ehtiyacların ödənilməsi üçün kifayətedici həcmdə və kəmiyyət baxımından adekvat olan insan, maliyyə və kompüter resursları mövcuddur.

İnsan resursları

DSK-da, onun regional, yerli və tabeliyində olan idarələri də daxil olmaqla 1380 ştat vahidi mövcuddur, onlardan 2017-ci il 1 fevral tarixinə 1266-sı tutulmuşdur, 114 ştat isə vakant idi. 1380 ştat vahidindən 284-ü mərkəzi aparatdadır, 105-i Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsində və onun yerli idarələrində, 954 ştat isə yerli statistika orqanlarındadır. Sonuncudan 400-ü ev təsərrüfatlarının (ev təsərrüfatlarının büdcələrinin müayinəsi və işçi qüvvəsinin müayinəsi) mütəmadi olaraq müayinəsinin aparılması, qiymətlər haqqında məlumatların toplanması və iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə müayinələr üzrə sorğu aparılması ilə məşğul olan şəxslərdir və onlar dövlət qulluqçularıdır. Bundan əlavə 550 işçi “2013-2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəsmi statistikanın inkişafı Dövlət Proqramı” tədbirlərinin icrası üçün müxtəlif müayinələrin (İKT, bazar tədqiqatları, təhsil və s.) aparılması üçün müddətli müqavilə ilə işə götürülmüş şəxslərdir. Onlar dövlət qulluqçuları deyil və 1-2 aylıq sorğuların aparılması üçün işə götürülür.

Əməkdaşların gender bölgüsü təxminən bərabərdir: 52%-i kişi və 48%-i qadınlardır. Bütün əməkdaşların təxminən 1/3 hissəsi 35 yaşa qədər olan yaş qrupuna daxildir. Əməkdaşların 77%-i ali təhsillidir.

Heyətin strukturu və xüsusiyyəti 2016-cı ildə iki səbəbdən əhəmiyyətli dərəcədə dəyişmişdir: 1) pensiyaların azalmasını nəzərdə tutan yeni pensiya qanununun qüvvəyə minəcəyi səbəbindən 2015-ci ilin sonunda pensiya yaşında olan şəxslərin daha yüksək səviyyədə pensiya nəzərdə tutan əvvəlki pensiya qanununun üstünlüklərindən istifadə etmək üçün DSK-dan işdən çıxmış və 2) Baş Hesablama

Mərkəzində 178 iş yeri ləğv edilmiş və DSK-nın 106 işçini mərkəzi aparata müsabiqə (rəqabət) əsasında qəbul imkanı olmuşdur. Baş Hesablama Mərkəzinin əməkdaşlarının profili aparatın əməkdaşlarının profilindən fərqlənirdi. Belə ki, aparatda əsas diqqət metodologiya və müayinə alətlərinin hazırlanması və icra edilməsinə ayrıldığı halda, Baş Hesablama Mərkəzinin əməkdaşları, əsasən, məlumatların toplanması və emalı ilə məşğul idilər. DSK-də 106 iş yeri açıq və standart prosedurlar əsasında doldurulmuşdur (aşağı bax). DSK Baş Hesablama Mərkəzinin heyətinin işə qəbuluna köməklik məqsədilə xüsusi kurslar təşkil etmişdir. Lakin Baş Hesablama Mərkəzi əməkdaşlarından yalnız 25-i rəsmi proseduru keçə bilmişdir. Böyük sayda qulluqçuların DSK-ya axını nəticəsində təxminən 80 yeni, əsasən də gənc qulluqçuların işə qəbul edilməsi açıq seçim prosedurları əsasında mümkün olmuşdur, bu da öz növbəsində DSK-nın işçi sayının təxminən 1/3-nin yenilənməsi deməkdir. Bu hal iş prosesinə və təlim ehtiyaclarına təsir etmişdir və hələ də təsir etməkdədir. Belə ki, yeni əməkdaşların statistika məsələləri üzrə nəzəri təhsillə yanaşı, həm də öz rəhbərləri və şöbənin mütəxəssisləri tərəfindən praktiki təlim keçmək ehtiyacları var.

DSK hər il ştat vahidləri üçün ümumi büdcəyə malik olur və ehtiyaclarına uyğun olaraq onu çevik idarə edə bilir. Yeganə məhdudiyyət müəyyən kateqoriyalar üzrə iş yerlərinin sayı həddinin Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən olunmasıdır. Beləliklə, DSK daxilində, həmçinin yerli statistika orqanlarında və onlar ilə DSK arasında mobillik (mütəhərriklik) hüquqi baxımdan mümkündür (iş yerləri üzrə ümumi məhdudiyyətə riayət etməklə), ancaq tez-tez istifadə olunmur. Lakin ştat vakant olanda DSK onu daxili müsahibəyə çıxararaq Dövlət İmtahan Mərkəzinə məlumat verir və bu mobillik (mütəhərriklik) kimi qiymətləndirilə bilər.

İnzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçularının xidməti fəaliyyəti hər təqvim ilinin sonunda qiymətləndirilir. “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 30-1-ci maddəsinə və “Dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi Qaydaları”na uyğun olaraq qulluqçunun bilavasitə rəhbəri hər il qiymətləndirmə formasını doldurmaqla aşağıdakı meyarlar əsasında hər bir əməkdaşı qiymətləndirir:

1. peşə bilikləri;
2. xidməti vəzifələrə münasibət;
3. təhlil aparmaq, problem həll etmək və qərar vermək bacarığı;
4. yaradıcılıq və təşəbbüskarlıq;
5. əmək intizamı;
6. iş təcrübəsi və onu bölüşmə;
7. kollektivdə işləmək bacarığı, ünsiyyət, işçilərarası münasibətlər;
8. təhlil və proqnozlaşdırma;
9. idarəetmə;
10. kollektiv daxilində nüfuz və ruhlandırmaq bacarığı;
11. komanda qurmaq bacarığı.

Qiymətləndirilmənin səviyyəsi əla, yaxşı, kafi və qeyri-kafi olur. Qiymətləndirmənin nəticələri hər bir işçinin şəxsi işinə daxil edilir. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin məqsədi onun il ərzində vəzifəsinin öhdəsindən gəlməsini, tutduğu vəzifəyə dair tələblərin yerinə yetirilməsini qiymətləndirməkdən və işçinin gələcək inkişafını müəyyən etməkdən ibarətdir.

İlin sonunda DSK bütün məlumatları toplayıb Dövlət İmtahan Mərkəzinə göndərir. Yekun qiymətləndirmə həmçinin əməkdaşların nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunur. DSK işçilərin həvəsləndirilməsi hesab oluna bilən bir sıra təşəbbüslər göstərir ki, bunlara da Dövlət qulluqçuları günü və ya Ümumdünya statistika günü və s. münasibətilə dövlət mükafatlarının (orden, medalların) verilməsi daxildir. DSK hər il əməkdaşlarının fikirlərinin öyrənilməsi ilə bağlı sorğu keçirir, onun nəticələrindən

əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması, avadanlıqlarla təmin edilməsi, daxili qaydaların təkmilləşdirilməsi və s. üçün istifadə olunur.

Natamam iş vaxtı rejimi DSK strukturlarında istifadə olunan iş qrafiki deyildir, natamam iş vaxtı dedikdə daha çox müddətli müqavilə əsasında iş başa düşülür. Digər çevik metodlar tətbiq olunmur.

Aşağı heyətlə görüş zamanı təsdiq olundu ki, daha çevik iş qrafiki sistemi hamı üçün olmasa da, bəzi ştatlı əməkdaşlar üçün yararlı ola bilər.

Seçim proseduru

Hər hansı işçinin işə qəbulu 2001-ci ildə qəbul edilmiş dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliyə əsasən Dövlət İmtahan Mərkəzinin tətbiq etdiyi standart prosedurlara uyğun olaraq həyata keçirilir. Vakansiya yarandığı halda DSK Dövlət İmtahan Mərkəzini məlumatlandırır və bu barədə veb sahifədə məlumat dərc edir, Dövlət İmtahan Mərkəzi isə rəsmi elan verir. İddiaçı namizədlərin qeydiyyatdan keçmək üçün 30 gün vaxtı olur, həmin 30 gündən sonra Dövlət İmtahan Mərkəzi kompüter testindən ibarət müsabiqə keçirir. Namizəd test imtahanından keçdikdən sonra xüsusi komissiya tərəfindən təşkil olunan müsahibədə iştirak edir. Müsahibəni uğurla keçən namizədlər DSK-ya rəsmi təqdim edilir, namizədlərin sayı 1-dən çox olarsa, DSK birini seçir və 6 ay staj müddətilə onu stajçı kimi vəzifəyə qəbul edir və kurator təyin edir. Kurator stajçının işini istiqamətləndirir və fəaliyyətinə nəzarət edir. 6 ay staj müddəti bitdikdən sonra kurator namizədin dövlət qulluğuna qəbul edilməsinin məqsədəuyğun olub-olmaması barədə sədrə təqdimat hazırlayır. Təqdim edilmiş tövsiyə müsbət olduqda, namizədlə müqavilə bağlanılır və 3 ay sınaq müddətilə o vəzifəyə təyin edilir. Sınaq müddəti dövründə müqavilə ləğv edilmədikdə, işçi daimi dövlət qulluğuna qəbul edilir və onunla müddətsiz əmək müqaviləsi bağlanılır.

DSK vakant vəzifələrin tutulması məqsədilə dövlət qulluğu sahəsində çalışmış şəxslər (ümumi müsahibə), həmçinin təşkilat daxili vəzifədə yüksəlməklə peşəsi üzrə yuxarı vəzifələrə çəkilmək istəyən heyət üçün daxili müsahibələrin təşkili üçün zəruri tədbirlər görür.

2007-ci ildən sonrakı dövr ərzində təxminən 610 nəfər müsabiqə və müsahibədən ibarət olan bu iki mərhələli seçimdən keçmişdir, onlardan 434 nəfəri müsahibələrdən sonra (145-i DSK-ya və 289-u yerli idarələrə), 51 nəfəri ümumi müsahibədən sonra işə qəbul olunublar (9-u DSK-ya və 42-si yerli idarələrə), həmçinin 125 nəfər daxili müsahibədən sonra (62-si DSK-ya və 43-ü yerli idarələrə) vəzifədə irəli çəkiliblər.

Yuxarı rəhbərlik üçün seçim prosesi aşağıdakı qaydada həyata keçirilir. DSK-nın sədri və onun müavinləri DSK-nın hökumətdəki statusuna və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının müddəalarına uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən vəzifəyə təyin olunurlar. Yerli statistika orqanlarının rəhbərlərini DSK-nın sədri DSK haqqında Əsasnaməyə uyğun olaraq vəzifəyə təyin edir və vəzifədən azad edir.

Təlim

Hər bir şöbənin özünün, xüsusilə də yeni qəbul olunmuş əməkdaşları üçün illik və bir neçə saatlıq dərslərdən ibarət, hüquqi və statistik məsələlərlə bağlı xüsusi təlim proqramı var. Bu cür təlimlər eyni şöbənin mütəxəssisləri və şöbə rəhbərinin iştirakı ilə həyata keçirilir. Təlim proqramı bitdikdən sonra ştatlı əməkdaşların bilik səviyyəsi şöbə müdiri tərəfindən qiymətləndirilir.

Bundan əlavə, hər bir yeni gənc əməkdaş öz rəhbəri ilə xüsusi təhsil proqramı keçir (hər həftə), həmçinin statistika sahəsində DSK tərəfindən təşkil olunan mərkəzləşdirilmiş ümumi təlimlər keçirilir.

DSK-nın öz mütəxəssislərini beynəlxalq seminarlara, həmçinin uzunmüddətli təlim kurslarına göndərmək imkanı da var.

Təlimlər həm DSK-da, həm də yerli statistika orqanlarında təşkil olunur. Hər ilin yanvar ayında yerli statistika orqanları üçün təlim proqramları təsdiq olunur. Yerli idarələrin rəhbərləri öz əməkdaşları üçün təlim təşkil edir və hər ay aparatın İnsan resursları və hüquq şöbəsinə məlumat verirlər.

Təlim ehtiyacları yuxarıda göstərilən illik qiymətləndirmənin nəticələrinə uyğun olaraq biliklərin artırılmasına olan ehtiyac və sahənin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla müəyyən edilir.

Maliyyələşmə olmadığından son 2 il ərzində xarici dil kursları təşkil olunmamışdır. Buna baxmayaraq, DSK-nın xarici dili yüksək səviyyədə bilən işçiləri tərəfindən könüllü şəkildə digər işçilərə ödənişsiz təlim kursları keçirilmişdir.

Maliyyə resursları

DSK-nın büdcəsi dövlət büdcəsindən ayrımlar hesabına formalaşır və 2010, 2016-cı illərdə aşağıdakı kimi olmuşdur:

Bölgü	2010			2016		
	manat	avro / ABŞ \$	xərclərin strukturu %	manat	avro / ABŞ \$	xərclərin strukturu %
Əməkhaqqı	5 755 287	5 414 702 / 7 170 804	41,6	10 343 235	5 857 203 / 6 481 130	57,6
İT üzrə xərclər	911 177	857 256 / 1 135 282	6,6	1 460 530	827 074 / 915 176	8,1
Müayinələr üzrə xərclər	111 200	104 619 / 138 550	0,8	289 794	164 106 / 181 587	1,6
Elmi tədqiqat işləri	238 353	224 248 / 296 976	1,7	350 000	198 199 / 219 312	2,0
Pensiya / sosial müavinətlər	91 912	86 473 / 114 518	0,6	133 092	75 368 / 83 396	0,7
Satınalmalar	3 568 514	3 357 337 / 4 446 192	25,8	1 572 188	890 304 / 985 142	8,8
Digər cari xərclər	2 271 695	2 137 261 / 2 830 420	16,4	3 813 503	2 159 524 / 2 389 563	21,2
Siyahıyaalma (keçirilibsə)	897 628	844 508 / 1 118 400	6,5	0	0/0	0
Cəmi	13 845 766	13026405 / 17251141	100	17 962 342	10 171 778/ 11 255 305	100

Dövlət qulluğu üzrə müəyyən edilmiş qaydaya uyğun olaraq, DSK-da 2013-cü ildən əməkhaqqında 25-60% səviyyəsində artım olmuşdur.

DSK-ya ayrılan büdcə vəsaiti yerli statistika orqanları üçün inzibati binaların tikintisi və təmiri xərclərini də ehtiva edir.

Büdcə, proqram təminatının inkişafı, yerli idarələr üçün texniki təminat və avadanlığın alınması xərcləri də daxil olmaqla, cari və gələcək ehtiyaclar, habelə Dövlət Proqramı (beş illik strategiya) əsasında planlaşdırılır. Büdcə ehtiyaclarına dair məlumatlar ildə bir dəfə Maliyyə Nazirliyinə təqdim olunur və nazirliklə müzakirələr aparılır. Maliyyə

Nazirliyi tərəfindən ayrılmış büdcə cari və əməkhaqqı xərclərinin qarşılınması üçün yetərli olur, lakin infrastrukturun əsaslı inkişafı üçün kifayət etmir.

DSK üçün ayrılan ənənəvi büdcə cari ehtiyacların ödənilməsi üçün kifayət edir, lakin texniki infraqstruktura irihəcmli investisiyaların qoyulması və ya İT infraqstrukturu üzrə islahatların aparılması üçün kifayət qədər maliyyəni təmin etmir. Sözügedən maliyyə vəsaiti kreditlər, qrantlar və ya digər büdcə mənbələri hesabına təmin oluna bilər.

DSK binanın icarəyə verilməsi və ya məlumatların satılmasından gəlir əldə etmir.

DSK tərəfindən statistik məhsullar üzrə xərclərin bölgüsü aparılmır.

İnformasiya texnologiyaları resursları

- İT-nin təşkili

Baş Hesablama Mərkəzinin funksiyalarının 2016-cı ildən DSK-ya integrasiyası DSK-da İT-nin təşkilinə kifayət qədər təsir edib. Nəticədə, DSK-nın aparatında İnformasiya texnologiyaları şöbəsi yaradılmışdır və onun vəzifələri aşağıdakılardır:

- statistik istehsal prosesinin müvafiq proqram təminatları ilə təmin edilməsi. Bu məsələ əvvəllər Baş Hesablama Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilirdi, hazırda isə DSK proqram təminatlarının hazırlanmasını, əsasən, kənar təşkilatlar (outsors) vasitəsilə təmin edir, ancaq gələcəkdə proqram təminatının mətn kodlarını tam əldə etdikdən sonra proqram təminatına dəyişikliklərin aparılmasını daxili imkanlar hesabına etmək niyyətindədir;
- statistik proseslərdə tətbiq ediləcək proqram təminatı üçün texniki şərtlərin hazırlanması;
- proqram təminatlarının hazırlanması;
- sistem təminatı və texniki xidmət;
- müvafiq avadanlıqların dayanıqlı işinin təmin edilməsi;
- veb əsaslı (web-based) sorğu anketlərinin hazırlanması və istismarı;
- veb səhifənin istismarı və təkmilləşdirilməsi;
- SDMX (beynəlxalq təşkilatlara ticarət statistikası məlumatlarının ötürülməsi üçün artıq istifadə olunur) kimi məlumatların ötürülməsində müasir alətlərin tətbiqi;
- məlumat bazalarının hazırlanması, idarə edilməsi və inkişafı;
- keyfiyyətə nəzarət cədvəllərinə dəstək xidmətinin göstərilməsi;
- informasiya sistemlərində məlumatların yenilənməsi, onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və arxivləşdirilməsi;
- statistik məxfiliyin təmin edilməsi üçün texnoloji bazanın etibarlılığının təmin edilməsi;
- kompleks məlumatlar sistemi üçün texniki əsasların təmin edilməsi;
- istifadəçilər üçün e-xidmətlərin məzmunu və keyfiyyətinin təkmilləşdirilməsi.

- İT siyasəti

İnformasiya texnologiyaları şöbəsi Dünya Bankının krediti hesabına maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulan bütün İT infraqstrukturunun yeniləşdirilməsi və modernləşdirilməsinə yönələn İT strategiyasının hazırlanmasına görə məsuliyyət daşıyır.

- Avadanlıq və proqram təminatı

İKT avadanlıqları ilə təchizatla bağlı, DSK və onun yerli statistika orqanlarında istifadədə 1351 kompüter var, bu o deməkdir ki, hər bir əməkdaşın istifadəsində 1 kompüter var. Bütün işçilər üçün internetə giriş mümkündür.

İKT avadanlıqlarının yenilənməsi siyasətinə əsasən avadanlıqların istismar müddəti 9 ildir, yəni kompüterlərin 9 ildən bir əvəz edilməsinə imkan verilir. DSK köhnəlmiş kompüterlərindən bəzilərini kitabxana istifadəçilərinin ixtiyarına verir. 2016-cı ildə DSK 70 yeni kompüter, 2 yeni server və sorğular üçün 140 planşet tipli kompüter almışdır.

Paket proqram təminatına gəlinə SPSS üçün 16 lisenziya mövcuddur, onlardan 5-i Həyat keyfiyyətinin statistikasi şöbəsində ev təsərrüfatları büdcələrinin tədqiqatında istifadə olunur. DSK-da istifadə olunan proqram təminatlarının (əlavələrinin) ümumi sayı 256-dır.

Dünya Bankı ilə nəzərdə tutulan layihə nəinki sistem təminatı üçün, həmçinin proqram təminatı, məlumat bazalarının inkişafı, inzibati mənbələrdən daxil olan məlumatların inteqrasiyası, kadr hazırlığı və infrastrukturaya dair məlumatların inkişafı üçün əsaslı yenilənməni təmin edəcəkdir.

- İnsan və maliyyə resursları

Hal-hazırda İnformasiya texnologiyaları şöbəsində 25 ştat vahidi var, onlardan 3-ü vakantdır. Özəl sektorda əməkdaşlarının daha yüksək olması ilə əlaqədar yüksək ixtisaslı IT mütəxəssislərini DSK-da saxlamaq əsas çağırışlardanır.

- DSK ilə yerli statistika orqanları arasında IT şəbəkəsi

Bütün regional və yerli idarələrin internet vasitəsilə DSK-ya qoşulması təmin olunmuşdur.

Təvsiyələr

- *Statistik məlumatların işlənilməsi üzrə müasir mühitin yaradılması üçün cari və gələcək ehtiyacların ödənilməsi məqsədilə IT infrastrukturunun və sistemlərinin müasirləşdirilməsi istiqamətində fundamental islahatların həyata keçirilməsi; IT platformasının müasirləşdirilməsi və statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlardan daha geniş istifadənin təmin olunması üçün DSK rəhbərliyi tərəfindən təşkilati strukturun və sözügedən təşəbbüslər üçün mənbələrin nəzərdən keçirilməsi. Bu baxımdan aşağıdakı iki məsələ yaranır:*
 - *DSK-nın mərkəzi aparatı, Naxçıvan MR DSK və rayon (şəhər) statistika idarələrində işçi heyətin ən səmərəli şəkildə yerləşdirilməsi əhəmiyyətlidir;*
 - *bundan başqa, IT-nin inkişafı üzrə bir sıra işlərin kənardan cəlb olunan işçi qüvvəsi tərəfindən icra olunduğunu nəzərə alsaq, müntəzəm statistik istehsal və statistika sisteminin saxlanması üçün tələb olunan zəruri təcrübə və bacarıqlara malik qurumdaxili adekvat işçi resurslarının işə qəbul olunması və təlimlərə cəlb olunması zərurəti yaranacaqdır.*
- *DSK hökuməti inandırmalıdır ki, insan və maliyyə resursları cari ehtiyacların ödənilməsi üçün yetərli olsa da, təşkilatın modernizasiya olunması, xüsusən də DİM, innovasiyalar, "bilik" iqtisadiyyatı, "yaşıl" iqtisadiyyat, bərpa olunan enerji mənbələri, qeyri-neft sektorunun inkişafı, kiçik və orta sahibkarlıq və s. bu kimi vacib sahələrdə yeni statistik tələbləri ödəmək üçün əlavə resurslar tələb olunur;*
- *Mərkəzi aparatda, eləcə də mərkəzi aparatla yerli statistika orqanları arasında əməkdaşların daha çevik yerləşməsi zərurətinə baxılması. Uzun müddətdə və müvafiq hüquqi təminat əsasında DSK-nın mərkəzi aparatı və yerli statistika orqanları arasında işçilərin yerləşdirilməsinin nəzərə alınması;*
- *Müxtəlif statistik məlumatların istehsalı üçün tələb olunan əmək məsrəflərinin ölçülməsi məqsədilə vaxt məsrəflərinin uçotu sisteminin tətbiq olunmasının nəzərdən keçirilməsi (bu məlumatlar Statistik işlər proqramının icrasına sərf olunan xərclərin qiymətləndirilməsi, eləcə də DSK üçün büdcə və resurslarla bağlı*

müzakirələrin aparılması, səmərəliliyin artırılması məqsədilə istehsal proseslərinin təhlili üçün zəruridir);

- *Xarici dil və sahə bilikləri baxımından işə yeni qəbul olunan işçilərin xüsusi ehtiyaclarının ödənilməsi məqsədilə təlim proqramının hazırlanması;*
- *Ən yaxşı işçilərin işə cəlb olunması və saxlanması üçün zəruri təşviqetmə və karyera irəliləyişi tədbirlərinin nəzərdən keçirilməsi və tətbiq olunması; bu, xüsusilə yeni qəbul olunan işçilərin əksəriyyətinə aiddir;*
- *İşçi heyətin motivasiyasının artırılması və iş ilə şəxsi həyat arasında balansın təmin olunması məqsədilə pilot qaydada sərbəst iş saatları (çevik iş qrafiki) sisteminin tətbiq olunmasının nəzərdən keçirilməsi;*
- *SPSS və SAS kimi ən yeni statistik IT proqramlarının alınması və statistik işçi heyət tərəfindən onlardan səmərəli istifadə edilməsinin təmin olunması.*

Fəsil 4: P4 – Keyfiyyətin təmin edilməsi üzrə öhdəlik

Ümumi qiymətləndirmə

Statistika orqanlarının keyfiyyəti təmin etmək öhdəliyi vardır. Məhsulun və proseslərin keyfiyyətini artırmaq məqsədilə onlar sisteməlik olaraq güclü və zəif tərəfləri qiymətləndirirlər.

2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmənin yekunlarına əsasən statistik məhsulların keyfiyyətinin və statistik istehsal prosesinin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə keyfiyyətin idarə edilməsi sisteminin yaradılmasına ehtiyacın olduğu vurğulanmışdır. 2012-ci ilin əvvəlində DSK-da Keyfiyyətin idarə edilməsi və məlumatlar şöbəsi yaradılmışdır.

DSK-nın rəhbərliyi hər il yenilənməklə keyfiyyət sahəsində siyasət və məqsədlərini bəyan etmişdir. 2016-cı il üçün keyfiyyət sahəsində siyasət və məqsədlər qəbul olunmuş və ictimaiyyət üçün açıq formada 2015-ci il dekabr ayında veb sahifədə yerləşdirilmişdir. Hər iki sənəd, həm keyfiyyət sahəsində siyasət, həm də keyfiyyət sahəsində məqsədlər, işçi heyətin nəzərinə çatdırılır və hər bir şöbədə əlçatandır. Avropa Statistikasının Normalar Məcəlləsi əsasında 2011-ci ildə “Azərbaycan Respublikasının dövlət statistika orqanları üçün Normalar Məcəlləsi” hazırlanmış və Dövlət Statistika Komitəsi yanında Statistika Şurası tərəfindən təsdiq edilmişdir.

2013-cü il avqust ayında ISO 9001:2008, 2017-ci ilin aprel ayında ISO 9001:2015, “Keyfiyyəti idarəetmə sistemləri. Tələblər” beynəlxalq standartının tələblərinə uyğun olaraq, “Rəsmi statistika məlumatlarının istehsalı və yayılması” sahəsində sertifikatın əldə olunması DSK-nın keyfiyyət sahəsində ən uğurlu nailiyyətlərindəndir. DSK Azərbaycanda ISO sertifikatını əldə edən ilk mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır.

Statistika sahəsində Azərbaycanın təcrübəsinin beynəlxalq miqyasda təbliği məqsədilə DSK-nın müxtəlif struktur bölmələri tərəfindən fəaliyyət sahələrinə dair hazırlanmış statistik materiallar BMT-nin Statistika Şöbəsinin internet sahifəsində yerləşdirilmişdir: <http://unstats.un.org/unsd/dnss/SearchResults.aspx>.

Hər bir göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASNM üzrə göstərici 4.1. Keyfiyyət sahəsində siyasət işlənmiş və ictimaiyyət üçün açıqdır. Keyfiyyətin idarə edilməsi üzrə təşkilati struktur və vasitələr mövcuddur.

DSK-nın rəhbərliyi 2010-cu ildən başlayaraq, hər il yenilənməklə keyfiyyət sahəsində siyasət və məqsədləri bəyan etmişdir. Hər iki sənəd, həm keyfiyyət sahəsində siyasət, həm də keyfiyyət sahəsində məqsədlər işçi heyətin nəzərinə çatdırılmış və

hər bir şöbədə divardan asılmışdır. 2016-cı il dekabr ayında 2017-ci il üçün keyfiyyət sahəsində siyasət və keyfiyyət sahəsində məqsədlər qəbul olunmuş (DSK-nın 2016-cı il 27 dekabr 24/07s nömrəli sərəncamı) və veb sahifədə yerləşdirilmişdir. Keyfiyyətin idarə olunması sistemi (KİS) üzrə aşağıdakı əsas sənədlər nəşr olunmuşdur:

DSK-nın 2016-cı il üzrə keyfiyyət sahəsində siyasəti (azərbaycan və ingilis dillərində) <http://www.stat.gov.az/menu/2/quality/index.php?mode=desktop>;

DSK-nın 2016-cı il üzrə keyfiyyət sahəsində məqsədləri (azərbaycan və ingilis dillərində) <http://www.stat.gov.az/menu/2/quality/indexen.php>.

Keyfiyyət üzrə vəsait (KİS KV 01-16) DSK-nın 2016-cı il 25 may tarixli 07/07s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, sözügedən sənəd ilk dəfə 2010-cu ildə hazırlanmış və zərurət olduğu halda yenilənmişdir. Sənədin son versiyasının hazırlanması zamanı ISO 9001:2015 standartının tələbləri nəzərə alınmışdır.

Keyfiyyətin idarə edilməsi və məlumatlar şöbəsi 2012-ci ilin əvvəlindən 9 nəfər işçi heyəti ilə müstəqil şöbə kimi fəaliyyət göstərir. Şöbə iki sektordan ibarətdir: Keyfiyyətin idarə edilməsi və daxili audit sektoru, Məlumatlar və təsnifatlar sektoru.

Şöbənin fəaliyyət istiqamətlərinə daxildir: statistika sistemində keyfiyyətin idarə edilməsi, daxili auditlərin təşkili, məlumatların və milli statistik təsnifatların hazırlanması və onların beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, keyfiyyəti idarəetmə sisteminin sertifikatlaşdırma üçün hazırlanması, sistemin fəaliyyətinin işlək vəziyyətdə saxlanılması və s.

2010-cu ildən Keyfiyyət üzrə Əlaqələndirmə Şurası öz əsasnaməsinə uyğun olaraq fəaliyyət göstərir. Keyfiyyət üzrə Əlaqələndirmə Şurasının əsas məqsədlərinə daxildir: keyfiyyət sahəsində siyasətin hazırlanması, öz səlahiyyətləri çərçivəsində keyfiyyət sahəsində zəruri qərarların qəbul edilməsi, DSK-da keyfiyyət sahəsində aparılan işlərin əlaqələndirilməsi.

DSK aparatının hər bir şöbəsində keyfiyyət məsələlərinə məsul olan işçi - keyfiyyət üzrə nümayəndə təyin olunur. DSK-nın kollegiya qərarı ilə təsdiq edilmiş tədbirlər planına uyğun olaraq, ildə bir dəfədən az olmamaq şərtlə aparatın struktur bölmələrinin keyfiyyət üzrə nümayəndələri və yerli statistika orqanlarının əməkdaşları üçün seminarlar təşkil olunur. Keyfiyyət üzrə nümayəndələr KİS-in tətbiq edildiyi yerli statistika orqanlarında da təyin olunurlar. DSK-nın sədri hər il işçi heyət üçün təlim proqramını təsdiq edir.

DSK-da məlumatların toplanması və emalı prosesinin keyfiyyətinin və səmərəliliyinin artırılmasını təmin etmək məqsədilə informasiya texnologiyaları alətləri, məs. onlayn qaydada yoxlamanın aparılmasına imkan verən internet əsaslı sorğu vərəqləri, məlumatların redaktəsi və statistik təhlili üçün nəzərdə tutulan standartlaşdırılmış vasitələr tətbiq olunur.

Metaməlumatlara dair bir sıra metodoloji sənədlər hazırlanmışdır: “Statistik məlumatlar korporativ kontekstdə”, “Metaməlumatlar konsepsiyası, standartlar, modellər və registrlər”, “Keyfiyyətin qiymətləndirilməsi üzrə məruzəyə dair standartlar və tövsiyələr” və s. Qeyd edilmiş sənədlər DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilmiş və ictimaiyyət üçün açıqdır.

ASNМ üzrə göstərici 4.2. Statistik istehsal prosesinin keyfiyyətinin planlaşdırılması və yoxlanılması qaydası tətbiq edilmişdir.

Keyfiyyətin idarə edilməsi və metaməlumatlar şöbəsi statistika sistemində keyfiyyətin idarə edilməsi, daxili auditlərin təşkili, metaməlumatların və milli statistik təsnifatların hazırlanması üzrə beynəlxalq standartların tətbiqi və icrasına nəzarət sahələrində fəaliyyət göstərir. İnformasiya texnologiyaları şöbəsi statistik məlumatların toplanması, emalı və yayılması sahələrində informasiya texnologiyalarının tətbiqi və təhlükəsizliyin təminatı istiqamətləri üzrə fəaliyyət göstərir. Statistika işlərinin əlaqələndirilməsi və strateji planlaşdırma şöbəsinin Hesabatlar və statistik metodologiyaların əlaqələndirilməsi sektoru Metodoloji və məlumat istifadəçiləri ilə iş planına uyğun olaraq, metodoloji işlərin əlaqələndirilməsi sahəsində təşkilati işləri yerinə yetirir.

Daxili auditlərin aparılması proseduru 2010-cu ildən sənədləşdirilmiş, sənədin yenilənmiş versiyası DSK-nın 2016-cı il 22 fevral tarixli 04/07s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

Avropa Statistikasının Normalar Məcəlləsinə uyğun olaraq (ASNM), keyfiyyət məruzələri üçün “Keyfiyyətin qiymətləndirilməsi üzrə məruzəyə dair standartlar və tövsiyələr” hazırlanmış və DSK-nın 2012-ci il 17 dekabr tarixli 101/07s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. 2013-cü ildən DSK-nın sahə şöbələri bu sənədə uyğun olaraq, əsas statistik göstəricilərə dair keyfiyyət məruzələri tərtib edirlər. 2014-cü ildən keyfiyyət məruzələri ESQRS 1.0 strukturuna, 2016-cı ildən isə yenilənmiş versiya olan ESQRS 2.0 strukturu əsasında tərtib olunur. Hər bir struktur bölmə üzrə proseslərin idarə olunması standartları və proseslərin xəritələri təkmilləşdirilmiş, sənədin yekun versiyasında ISO 9001:2015 standartının tələbləri nəzərə alınmış və DSK-nın 2016-cı il 01 avqust tarixli 09/07s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

Məlumatların emalı və yoxlanması prosesinin keyfiyyətinin təmin edilməsində səmərəli alət kimi Keyfiyyətə Nəzarət Cədvəlləri (KNC) hazırlanmışdır. Onlar məlumat bazasında mövcud olan uyğunsuzluqların izlənməsinə imkan verir. KNC respondentlərdən məlumatların toplanması zamanı müşahidə olunan mümkün uyğunsuzluqlar və xətalərin müəyyənləşdirilməsi üçün xüsusi hazırlanmış proqram təminatıdır. Bəzi standart proqramı təminatları ilə müqayisədə KNC daha çevikdir və mövcud məlumat bazasının strukturuna daha yaxşı uyğunlaşır. Beləliklə, DSK məlumatların müqayisəliyinin monitorinqi zamanı ənənəvi metodlardan əlavə yeni keyfiyyətə nəzarət vasitəsinin tətbiqinə başlamışdır.

ASNM üzrə göstərici 4.3. Məhsulun keyfiyyətinin müntəzəm monitorinqi, keyfiyyət üzrə mümkün kompromis həllərin qiymətləndirilməsi və Avropa statistikasının keyfiyyət meyarına uyğun müvafiq hesabatlılıq təmin edilir.

“Daxili auditlər” sənədləşdirilmiş proseduru (DSK KİS SP 03-12) ISO-nun tələblərinə uyğun olaraq hazırlanmış və sənədin yenilənmiş versiyası DSK-nın 2016-cı il 22 fevral tarixli 04/07s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. “Daxili auditlər” sənədləşdirilmiş proseduru (DSK KİS SP 02-16) KİS üzrə daxili auditlərin planlaşdırılması, auditə dair hazırlıq işlərinin görülməsi və auditlərin aparılması üzrə qaydaları müəyyənləşdirir. Daxili auditlərin nəticələri Keyfiyyətin idarə edilməsi və metaməlumatlar şöbəsi tərəfindən təhlil olunur. Daxili auditlər hər il qəbul olunan daxili audit proqramına uyğun olaraq bütün şöbələrdə tətbiq olunur.

Keyfiyyət məruzələri üçün “Keyfiyyətin qiymətləndirilməsi üzrə məruzəyə dair standartlar və tövsiyələr” hazırlanmışdır. 2013-cü ildən DSK-nın sahə şöbələri bu sənədə uyğun olaraq əsas statistik göstəricilərə dair keyfiyyət məruzələri tərtib

edirlər. 2014-cü ildən keyfiyyət məruzələri ESQRS 1.0 strukturu, 2016-cı ildən isə yenilənmiş versiya olan ESQRS 2.0 strukturu əsasında tərtib olunur.

DSK-da keyfiyyəti idarəetmə sisteminin təhlilinin həyata keçirilməsi üçün “Rəhbərlik tərəfindən təhlil” adlı (DSK KİS 05-16) sənədləşdirilmiş prosedur hazırlanıb və DSK-nın 2016-cı il 14 mart tarixli 06/07s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

DSK-nın internet sahifəsində daimi olaraq istifadəçi məmnunluğu sorğusu (“Dövlətstatkomun internet portalının istifadəçiləri üçün sorğu anketi” və “İstifadəçilərin statistik məlumatlarla təmin olunması barədə sorğu”) keçirilir, 2014-cü ilin mart ayında isə “Respondentlərin məmnuniyyətinə dair sorğu” keçirilmişdir. Məmnunluq sorğularının nəticələri təhlil olunaraq nəşr olunmuşdur (azərbaycan və ingilis dillərində):

<http://www.stat.gov.az/source/others/Sorqu.pdf>

http://www.stat.gov.az/source/others/s_en.pdf

http://www.stat.gov.az/source/others/sorqu-yekun_24.12.2015.pdf

http://www.stat.gov.az/source/others/sorqu-yekun_07.12.2016.pdf

DSK-nın şöbələri tərəfindən hazırlanan keyfiyyət məruzələrində istifadəçi məmnunluğu üzrə keçirilmiş ən son sorğu haqqında da qısa məlumat verilir.

ASNM üzrə göstərici 4.4. Əsas çıxış statistik məlumatların mükəmməl yoxlanılması müntəzəm, o cümlədən zərurət olduqda müstəqil ekspertlərin iştirakı ilə keçirilir.

2013-cü ildən aparatın struktur bölmələri tərəfindən statistik hesabatlarla və göstəricilərə dair məlumatlar ESMS 1.0 strukturu (<http://www.azstat.org/MetaDataG/>) əsasında hazırlanır və veb-saytda yayımlanır (<http://www.stat.gov.az/menu/2/quality/index.php?mode=desktop>).

2016-cı ilin 10 fevral tarixində DSK-nın sədri tərəfindən “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi aparatının şöbələri üzrə 2016-cı il üçün Audit proqramı” təsdiq olunmuşdur. Daxili auditlər zamanı ISO 9001:2015 standartının tələblərinə uyğun olaraq keyfiyyəti idarəetmə sisteminin sənədlərinin tətbiqi yoxlanılır. Hər bir şöbə üçün “Audit planı” tərtib edilir. Audit qrupunun üzvləri (auditorlar) hər daxili auditdən əvvəl baş auditor tərəfindən, həmçinin ildə bir dəfədən az olmamaq şərtlə təşkil edilən seminarlar vasitəsilə təlimatlandırılırlar. Baş auditor Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi yanında fəaliyyət göstərən “AzTEST” Təcrübə-sınaq mərkəzi tərəfindən sertifikatlaşdırılır. DSK-nın 2016-cı il 22 fevral tarixli 04/07s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Daxili auditlər” sənədləşdirilmiş proseduru (DSK KİS SP 02-16) tətbiq edilir. Sənədləşdirilmiş prosedur və “Keyfiyyətin idarə edilməsi sisteminin daxili auditlərinin aparılması üzrə yaddaş kitabçası” (2013-cü ildə hazırlanmışdır) DSK-nın daxili auditorlarının təlimatlandırılmasına töhfə verir.

2013-cü ildə “Bureau Veritas”, 2017-ci ildə isə “SGS” şirkəti tərəfindən DSK-nın bütün struktur bölmələrində kənar sertifikatlaşdırma auditləri həyata keçirilmiş və DSK-da tətbiq edilən keyfiyyəti idarəetmə sisteminin müvafiq olaraq ISO 9001:2008 ISO və 9001:2015 beynəlxalq standartına uyğunluğu təsdiqlənmişdir. Hər il izləmə (nəzarət) auditləri keçirilir. Auditlər zamanı aşkar edilmiş uyğunsuzluqlar statistik məhsulların keyfiyyətinin yüksəldilməsinə və prosesin təkmilləşdirilməsinə kömək edir.

<http://www.stat.gov.az/index.php?mode=desktop>;

<http://www.stat.gov.az/indexen.php>.

Auditin bütün nəticələri sənədləşdirilir, uyğunsuzluqlara dair akt və auditin nəticələri üzrə hesabat vardır. Sözügedən sənədlər əsasında uyğunsuzluqların vaxtında qarşısının alınması və aradan qaldırılması üçün növbəti tədbirlər üzrə qərarlar qəbul olunur, həmçinin növbəti izləmə auditinin keçirilmə tarixi də müəyyənləşdirilir. Auditin nəticələrinə dair “Uyğunsuzluqlara dair akt” və “Auditin nəticələrinə dair hesabat”da DSK-nın yoxlanılan şöbələrinin əməkdaşlarının rəyləri nəzərə alınır.

Veb sahifənin dizaynının, məlumatların yayılma formatının, yüklənmə sürətinin və s. təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlərin görülməsi zamanı respondent və istifadəçi məmnunluğu sorğusunun nəticələri nəzərə alınır.

Təvsiyələr

- *ISO 9001:2015 “Keyfiyyəti idarəetmə sistemləri. Tələblər” beynəlxalq standartının tələblərinə uyğun olaraq DSK-nın bütün yerli statistika orqanlarında keyfiyyəti idarəetmə sisteminin tətbiqi;*
- *Müayinələrin DESAP əsasında özünüqiymətləndirmələrinin və ISO ilə əlaqədar sənədləşdirmə auditlərinin statistik proseslərin və metodologiyaların məqsədyönlü auditləri ilə tamamlanması;*
- *Əsas statistik çıxış məlumatlarının müntəzəm qiymətləndirilməsi üçün müqayisəli təhlildən istifadə və ehtiyac olduğu halda kənar ekspertlərin cəlb olunması ilə statistik metodologiyaların auditlərinin aparılması (sektoral qiymətləndirmələr) proqramının tətbiq olunması (ASNМ üzrə göstərici 4.4);*
- *Keyfiyyətin təmin olunması prosedurları ilə rəsmi statistikanın digər istehsalçıların da əhatə edilməsi, onların sertifikatlaşdırılması və (və ya) təsnifləşdirilməsi imkanının nəzərdən keçirilməsi.*

Fəsil 5: P5 – Statistik məxfilik

Ümumi qiymətləndirmə

Statistik məxfiliyin qorunması üzrə hüquqi əsas “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda müəyyənləşdirilmişdir. Qanun məxfi statistik məlumatların açıqlanmasını qəti şəkildə qadağan edir.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun “İlkin statistik məlumatlar və onların məxfiliyi” adlı 6-cı Fəslə statistik məxfiliyə dair qaydalara uyğunluq üzrə müddəaları əhatə edən 6 maddədən ibarətdir. 16-cı maddəyə əsasən, statistik vahidlərin rəsmi statistika üçün toplanan ilkin məlumatları məxfi hesab olunur və statistik sirdir. 22-ci maddəyə əsasən, yekun məlumatlar ən azı 3 statistik vahidin məlumatını əhatə etməlidir və belə yekunlarda statistik vahidlərdən hər hansı birinin payı 85%-dən çox olmamalıdır.

Məxfi statistik məlumatlar ictimaiyyətə açıq deyil. “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 17-ci və 18-ci maddələrinə uyğun olaraq, respondentlər tərəfindən onlara aid olan məlumatlardan hər hansı bir məqsəd üçün istifadə olunmasına razılıq verilməyibsə, məxfi statistik məlumatlar yalnız icmal rəsmi statistik materialların istehsalı və ya müstəsna hallarda statistik vahidin anonimliyi təmin edilməklə elmi məqsədlər üçün istifadə edilə bilər.

Dövlət statistika orqanlarının bütün işçiləri, eləcə də müvəqqəti işçilər, statistik sorğuların, seçmələrin, siyahıyaalmaların aparılması prosesinə cəlb olunan müvəqqəti işçilər statistik məxfiliyin qorunması üzrə yazılı öhdəlik götürürlər və “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 28-ci maddəsinə uyğun olaraq, bütün işçilər dövlət statistika orqanlarında fəaliyyəti dövründə və ya fəaliyyət müddəti başa çatdıqdan sonra statistik sirrin açıqlanmamasına görə öhdəlik

daşıyırlar. 26-cı maddəyə uyğun olaraq, statistika haqqında qanunvericiliyin pozulması qanunvericiliyə uyğun intizam, inzibati və cinayət məsuliyyətinə səbəb olur.

Məxfilik siyasəti nəşr olunur. Aqreqasiya olunmayan məlumatlarla işləmək üçün qaydalar DSK-nın 19 fevral 2014-cü il tarixli, 7/02s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Fərdi məlumatlarla necə işləmək, onların məxfiliyini necə qorumaq lazımdır?” adlı masaüstü vəsaitdə təfəssilatlı şəkildə əks olunmuşdur və DSK-nın daxili şəbəkəsində yerləşdirilmişdir.

Hər bir göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASNM üzrə göstərici 5.1. Statistik məlumatların məxfi saxlanmasına qanunla zəmanət verilir.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun “İlkin statistik məlumatlar və onların məxfiliyi” adlı 6-cı Fəqli statistik məxfiliyə dair qaydalara uyğunluq üzrə müddəaları əhatə edən 6 maddədən ibarətdir. 16-cı maddəyə əsasən rəsmi statistika üçün toplanan statistik vahidlərin ilkin məlumatları məxfi hesab olunur və statistik sirdir. 22-ci maddəyə əsasən yekun məlumatlar ən azı 3 statistik vahidin məlumatını əhatə etməlidir və belə yekunlarda statistik vahidlərdən hər hansı birinin payı 85%-dən çox olmamalıdır (18.02.1994-cü il tarixli qanununa 15.11.2011-ci ildə dəyişiklik edilmişdir).

ASNM üzrə göstərici 5.2. Statistika orqanının işçiləri işə qəbul olunarkən yayılmama ilə bağlı iltizamnamə imzalayırlar.

Dövlət statistika orqanlarının bütün işçiləri, eləcə də müvəqqəti işçilər, statistik sorğuların, seçmələrin, siyahıyaalmaların aparılması prosesinə cəlb olunan müvəqqəti işçilər statistik məxfiliyin qorunması üzrə yazılı öhdəlik götürürlər və “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 28-ci maddəsinə uyğun olaraq, bütün işçilər dövlət statistika orqanlarında fəaliyyəti dövründə və ya fəaliyyət müddəti başa çatdıqdan sonra statistik sirrin açıqlanmamasına görə öhdəlik daşıyırlar: http://www.stat.gov.az/menu/3/Legislation/law_az.pdf.

ASNM üzrə göstərici 5.3. Statistik məlumatların məxfiliyinin qəsdən pozulmasına görə cərimələr tətbiq olunur.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 26-cı maddəsinə uyğun olaraq, statistika haqqında qanunvericiliyin pozulması qanunvericiliyə uyğun intizam, inzibati və cinayət məsuliyyətinə səbəb olur. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 390-cı maddəsinə əsasən statistik sirrin yayılmasına, yəni hüquqi şəxslərin və ya fiziki şəxslərin razılığı olmadan onlar haqqında məlumatların bu məlumatlardan istifadə etməyə hüququ olmayan dövlət orqanlarına, müəssisələrə, təşkilatlara, yaxud fiziki şəxslərə verilməsinə görə fiziki şəxslər 100-200 manat, vəzifəli şəxslər 300-500 manat, hüquqi şəxslər 1000-2500 manat məbləğində cərimə edirlər. Statistik sirrin mətbuatda dərc olunmaqla yayılmasına görə fiziki şəxslər 200-300 manat, vəzifəli şəxslər 500-700 manat, hüquqi şəxslər 2000-3500 manat məbləğində cərimə edirlər.

ASNM üzrə göstərici 5.4. İstehsal və yayılma prosesində statistik məlumatların məxfiliyinin qorunması üzrə işçi heyət üçün təlimatlar və normativlər işlənilmişdir. Məxfilik sahəsində siyasət geniş ictimaiyyətə təqdim olunmuşdur.

Məxfilik siyasəti nəşr olunur. Bu siyasət Keyfiyyətin idarə olunması və məlumatlar şöbəsi tərəfindən hazırlanır və yenilənir, statistik məlumatların məxfiliyinin qorunmasının texniki tərəfləri və onların inkişafı İnformasiya texnologiyaları şöbəsi tərəfindən həyata keçirilir.

Aqreqasiya olunmayan məlumatlarla işləmək üçün qaydalar DSK-nın 2014-cü il 19 fevral tarixli, 7/02s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Fərdi məlumatlarla necə işləmək, onların məxfiliyini necə qorumaq lazımdır?” adlı masaüstü vəsaitdə təfəssilatlı şəkildə əks olunmuşdur və DSK-nın daxili şəbəkəsində yerləşdirilmişdir.

Elmi məqsədlər üçün istifadə olunan mikroməlumatlarla istifadəçilərin təmin olunması ilə əlaqədar hüquqi müddəalara əməl etmək üçün ilkin məlumatların anonimləşdirilməsi üzrə qaydalar DSK-nın veb sahifəsində, “Statistik nəşrlər” bölməsində yalnız Azərbaycan dilində mövcuddur. İngilis dilinə tərcümə olunduqdan sonra qaydaların ingilis dilli versiyası da veb sahifədə yerləşdiriləcəkdir. DSK-nın heyəti statistik məxfilik üzrə seminarlarda iştirak edir.

Tədqiqat məqsədləri ilə mikroməlumatlara girişi təkmilləşdirmək üçün müvafiq siyasət, eləcə də prosedur və vasitələr hazırlanır. Qabaqcıl beynəlxalq təcrübəyə əsasən DSK tədqiqatçıların mikroməlumatlara daha geniş girişini (uzunmüddətli) təmin etmək üçün tələb olunan IT və digər vasitələri təmin edir.

ASNM üzrə göstərici 5.5. Statistik məlumat bazalarının bütövlüyünün və təhlükəsizliyinin qorunması fiziki, texnoloji və təşkilati vasitələrlə təmin olunur.

2012-ci il 16 noyabr tarixində DSK-da “Dövlət statistika sistemində informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunmasına dair daxili intizam qaydaları haqqında” əmr verilmiş (197/t nömrəli) və hər bir işçi bu qaydalarla tanış olmuşdur. Hüquqi və fiziki şəxslərə məxsus olan ilkin məlumatlar yuxarıda qeyd olunan vasitələrlə mühafizə olunur. Bütün sorğu vərəqlərinin və statistik müşahidə (hesabat) formalarının və s. ilk sahifəsinin əvvəlində iri hərflərlə “alınmış ilkin məlumatların məxfi saxlanılmasına zəmanət verilir” ifadəsi yazılır. İlkin məlumatlarla işləyən işçi heyət mövcud məlumatların məxfiliyinin qorunması ilə bağlı təlimatlandırılır və qaydalara əməl olunmasına dair öhdəlik (iltizamnamə) imzalayır.

Statistik məlumat bazalarının integrasiyasına və təhlükəsizliyinə aşağıdakı vəzifələrlə zəmanət verilir:

- daxil olmaya yalnız istifadəçi adı və şifrə əsasında icazə verilir;
- ilkin və qruplaşdırılmış məlumatlara giriş istifadəçi qruplarından asılı olaraq bir-birindən fərqlənir;
- proqramlara və məlumatlara girişin təmin olunması üçün 3 pilləli müştəri serveri texnologiyası istifadə olunur (WEB server - proqram serveri - məlumat bazası serveri). Proqram yalnız proqram serverində saxlanılır və işləyir. Proqramın seçilməsi veb serverdəki sayt vasitəsilə həyata keçirilir. Proqramlara və təhlükəsizlik həddündəki məlumatlara giriş mümkün deyil/icazə verilmir;
- məlumatlar məlumat bazası serverində saxlanılır.
- bütün serverlər icazəsiz girişlərdən maksimum dərəcədə mühafizə olunur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi ildə bir dəfə DSK-da məlumatların təhlükəsizliyi sisteminin auditini həyata keçirir. Auditin nəticələri yazılı formada sənədləşdirilir və zəruri tədbirlər görülür.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19.06.2012-ci il tarixli 654 nömrəli Fərmanına uyğun olaraq, DSK daxil olmaqla bütün dövlət qurumlarının internet resursları və

e-poçt ünvanları Azərbaycan Respublikasının Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətinin Resurs və İnformasiya Mərkəzində yerləşdirilir. Buna görə də DSK-nın veb sahifəsinin təhlükəsizliyinə həmin Mərkəz tərəfindən zəmanət verilir və xüsusi proqramların köməyi ilə müntəzəm yoxlanılır.

DSK-nın ekspertləri müntəzəm olaraq sistemin bütün komponentlərinin monitorinqini aparır. Bütün sistem serverləri təhlükəsiz server otağında yerləşdirilir. Otağa giriş məhduddur və video nəzarət altındadır. Bütün işlək nüsxələr və məlumat faylları təhlükəsiz bazalarda saxlanılır. Statistik məlumat bazalarına giriş yalnız proqram serverindəki proqramlar vasitəsilə mümkündür. Məlumatlar üzrə sorğular qeydiyyatata alınır. Məlumat bazasına birbaşa giriş yalnız həmin bazaların administratorları üçün açıqdır. Administratorun hərəkətləri qeydiyyatata alınır. Serverdə istifadəçinin hesabına dair məlumatların yaradılması və yenilənməsi üçün nəzərdə tutulan xüsusi proqramlar mövcuddur.

ASNM üzrə göstərici 5.6. Tədqiqat məqsədləri üçün statistik mikroməlumatlara giriş əldə etmək üçün kənar istifadəçilər ciddi protokollara riayət edirlər.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18-ci maddəsinə uyğun olaraq, alınması nəzərdə tutulmuş nəticələr ayrı-ayrı vahidlərin tanınmasını mümkün etməsə, konkret elmi-tədqiqat layihələrinin həyata keçirilməsi üçün birbaşa tanınmaya imkan verməyən məxfi məlumatların əldə edilməsinə DSK tərəfindən icazə verilə bilər. Belə məlumatların əldə edilməsinə yalnız o şərtlə icazə verilə bilər ki, həmin elmi-tədqiqat layihələri çərçivəsində məxfi məlumatların qorunmasına təminat verilsin.

DSK elmi tədqiqat məqsədilə istifadə olunması üçün istifadəçilərə mikroməlumatların verilməsi qaydalarını hazırlayaraq 13 iyun 2011-ci ildə təsdiq etmişdir.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 20-ci maddəsinə uyğun olaraq, dövlət statistika orqanları məxfi statistik məlumatların qanunazidd əldə edilməsinin, yayılmasının və ya istifadə olunmasının qarşısını almaq üçün zəruri olan inzibati, texniki və təşkilati xarakterli bütün tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Aqreqasiya olunmayan məlumatlarla işləmək üçün qaydalar DSK-nın 19 fevral 2014-cü il tarixli, 7/02s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Fərdi məlumatlarla necə işləmək, onların məxfiliyini necə qorumaq lazımdır?” adlı masaüstü vəsaitdə təfəssilatlı şəkildə əks olunmuşdur və DSK-nın daxili şəbəkəsində yerləşdirilmişdir.

Tədqiqat məqsədi ilə mikroməlumatlardan istifadə ərizəçinin öhdəliklərə əməl etməsini şərtləndirən müqavilənin imzalanması nəticəsində təmin olunur.

Tövsiyələr

- *Fəaliyyət inhisarçı müəssisələr (məs., dəmir yolu nəqliyyatı) tərəfindən həyata keçirildikdə əsas milli statistik məlumatların yayılmasına imkan verən və statistik məxfilik prinsipinə uyğun olan yanaşmanın (zəruri hüquqi şərtlər daxil olmaqla) hazırlanması;*
- *Statistik məlumatların regional səviyyədə yayılması zamanı da bütün regional/yerli statistika orqanları üçün analoji yanaşmanın tətbiq olunması və buna ciddi riayət edilməsi;*
- *Elmi cəmiyyət tərəfindən tədqiqat məqsədilə mikroməlumatlara daha çox girişin təmin olunması üçün qayda və müvafiq prosedurların, eləcə də zəruri İT və digər vasitələrin yaradılması.*

Fəsil 6: P6 – Qərəzsizlik və obyektivlik

Ümumi qiymətləndirmə

Statistika orqanları bütün istifadəçilərə ədalətli münasibəti təmin edir, elmi müstəqillik prinsiplərinə riayət edir və rəsmi statistikanı obyektiv, peşəkar, açıq və şəffaf şəkildə toplayır, işləyir və yayır.

Bütün məlumatlar veb sahifədə nəşr olunur və hamı üçün açıqdır. Statistik nəşrlər və press-revizlər faktlara əsaslanır və onlarda siyasi qiymətləndirmələr yoxdur. Veb sahifənin kütləvililiyi və faydalılığı sahifənin ziyarətçilərinin artan sayında özünü büruzə verir. Bu, DSK-nın obyektivliyinin dolayı sübutu kimi hesab oluna bilər.

Yüksək səviyyəli hökumət rəsmilərinin məlumatlara imtiyazlı (məlumatların ictimailəşdirilməməsindən əvvəl) giriş barədə qeydlər nəşr və press-revizlərin təqvimində yoxdur.

DSK-nın veb sahifəsi və oradakı “Metaməlumatlar” kimi yeni bölmələr vasitəsilə ictimaiyyət DSK tərəfindən istifadə olunan metod və prosedurlar haqqında daha məlumatlı olur.

Hər bir göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASNM üzrə göstərici 6.1. Statistik məlumatların toplanması statistikanın tələbləri ilə şərtlənən obyektiv əsasda həyata keçirilir.

Statistiklər ASNM-nin və BMT-nin rəsmi statistikaya dair fundamental prinsiplərindən biri kimi qərəzsizlik və obyektivlik prinsipinə əməl olunması zərurəti barədə yaxşı məlumatlıdırlar və onların fəaliyyəti yalnız statistik ehtiyaclarla əsaslanır.

Dövlət qulluqçularının qərəzsizlik və obyektivlik prinsipi “Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda təsbit olunmuşdur (18.2-ci maddə).

Qərəzsizlik və obyektivlik prinsipinə DSK-nın bütün struktur bölmələrində əməl olunur. Statistika işlərinin əlaqələndirilməsi və strateji planlaşdırma şöbəsi 3 sektordan ibarətdir, onlardan biri Seçmə müayinələr və statistik vahidlərin reyestrləri sektorudur. Bu sektor seçmə müayinələr planının qərəzsiz və obyektiv tərtib olunmasına, aparatın sahə şöbələri məlumatların qərəzsiz və obyektiv toplanması və işlənməsinə, İnformasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsi isə məlumatların yayılması zamanı sözügedən prinsipə əməl olunmasına məsuliyyət daşıyırlar.

Yerli statistika orqanları statistik müayinələrin keçirilməsi üçün müvəqqəti işçiləri (sorgunu aparacaq şəxslərin) seçir və işə qəbul edir, lakin seçim meyarları DSK tərəfindən yazılı müəyyənləşdirilir. Bir qayda olaraq, bu meyarlar ali təhsilin və müvafiq sahədə təcrübənin olması ilə bağlıdır.

Bütün potensial namizədlər bu meyarlar barədə məlumatlandırılır, müvəqqəti işçilər üçün tələblər yerli statistika orqanları tərəfindən müəyyənləşdirilir.

ASNM üzrə göstərici 6.2. Statistik metodların və mənbələrin seçilməsi, habelə statistik məlumatların yayılması barədə qərarların qəbulu statistikanın tələbləri ilə şərtləndirilmişdir.

Məlumat mənbələrinin seçilməsi konkret statistik müayinənin məqsədləri və statistik ehtiyaclar əsasında müəyyənləşdirilir, eyni zamanda müxtəlif məlumat mənbələrinin əlverişliliyindən (və ya əlverişliliyin çətinliklərindən) asılıdır. Məsələn, istifadəyə yararlı yeni məlumat mənbəyinin müəyyənləşdirilməsi onun beynəlxalq

metodologiyalara, göstərişlərə, anlayışlara və statistik məqsədlər üçün əhəmiyyətliyinə uyğunluğunun yoxlanılmasını nəzərdə tutur.

Yeni məlumat mənbələrindən o halda istifadə olunur ki, onların dəqiqliyi digər mənbələrlə təsdiqlənmiş olsun. DSK rəsmi statistikanın yayılması üzrə siyasəti formalaşdırmış və həmin sənədi veb sahifədə yerləşdirmişdir.

DSK aparatının struktur bölmələri tərəfindən müntəzəm tərtib olunan keyfiyyət məruzələrində seçmə müayinələrin təşkili və statistik metodlar haqqında məlumatlar əks etdirilir (azərbaycan dilində). Keyfiyyət məruzələrinin strukturu aşağıdakı kimidir:

1. Əlaqələndirici şəxs	7. Vaxtlı-vaxtında olma və icra
2. Statistik məlumatların təqdimatı	8. Uyğunluq (uzlaşma) və müqayisəlilik
3. Statistik məlumatların işlənilməsi	9. Mövcudluq və aydınlıq
4. Keyfiyyətin idarə olunması	10. Çəkilən xərc və yük
5. Əhəmiyyətlilik	11. Məxfilik
6. Dəqiqlik və etibarlılıq	12. Qeydlər.

<http://www.stat.gov.az/menu/2/quality/index.php?mode=desktop>.

Məlumatların toplanması metodları və bütün statistik sahələrdə istifadə olunan metodologiya tətbiq edilməmişdən əvvəl Elmi-metodoloji şurada müzakirə olunur. Məlumatların toplanması üzrə bəyənilmiş metodlar DSK-da və ölkədə mövcud vəziyyətə (yol infrastrukturu, kommunikasiya vasitələrinə əlverişlilik, büdcə və s.) əsaslanır. Həyata keçirilmiş qiymətləndirmə məlumatların toplanması üzrə seçilmiş metodların və metodologiyaların düzgünlüyünü təsdiq edir.

Bütün yekun statistik məlumatlar açıqdır və ictimaiyyətin onlara sərbəst girişi vardır. İlk xarakter daşıyan məlumatların nəşr olunması zamanı bu hal qeyd olunur və belə məlumatların gələcəkdə dəyişdirilə biləcəyi göstərilir.

ASNM üzrə göstərici 6.3. Rəsmi statistik nəşrlərdə aşkar olunmuş səhvlər dərhal aradan qaldırılır, düzəlişlər isə nəşr olunur.

Nəşr olunmuş və yayılmış rəsmi statistika məlumatlarında yol verilmiş səhvlərin düzəldilməsi qaydaları DSK-nın 2012-ci il 7 sentyabr tarixli 67/07 nömrəli qərarı ilə təsdiq olunmuşdur. Hesabat məlumatlarında baş vermiş xətalara təsnifləşdirilməsi və onların aradan qaldırılması qaydaları isə DSK-nın 2013-cü il 15 yanvar tarixli 4/t nömrəli əmri ilə təsdiq olunmuşdur.

Qaydalara uyğun olaraq statistik səhvlərin aradan qaldırılması üçün aşağıdakı addımlar müəyyənləşdirilmişdir:

1. Səhvin qeydiyyatı;
2. Yol verilmiş səhvə görə məsuliyyət daşıyan şəxsin məlumatlandırılması;
3. Səhvin əhəmiyyətinin müəyyənləşdirilməsi;
4. Səhvin əhəmiyyətindən asılı olaraq, məlumat bazalarında zəruri dəyişikliklərin aparılması;
5. Nəşr olunmuş və yayılmış rəsmi statistika məlumatlarında yol verilmiş səhvlərin düzəldilməsi qaydalarına uyğun olaraq səhvin düzəldilməsi.

http://www.stat.gov.az/menu/2/quality/az/00_1.pdf.

Bu kimi hallarda məlumatlar DSK-nın veb sahifəsində “Xəbərlər” bölməsində nəşr olunur.

ASNM üzrə göstərici 6.4. Statistika orqanının iş qaydası və metodları haqqında məlumat cəmiyyət üçün açıqdır.

Əksər statistik məhsullar və proseslər üzrə məlumatlar hamı üçün açıq və əlçatandır. Statistik proseslər üzrə məlumatlar GSBPM-ə, statistik məhsullar üzrə məlumatlar isə SIMS, SDMX və Dublin özəyi standartlarına uyğundur.

ASNM üzrə göstərici 6.5. Statistik buraxılışların tarixi və vaxtı haqqında əvvəlcədən məlumat verilir.

Statistik buraxılışların və nəşrlərin çap təqvimini DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilmişdir, lakin buraxılışların dəqiq gün və tarixi əks etdirilmir. Təqvimdə nəşrin tarixi baza dövründən sonrakı günlərin və ayların dəqiq sayı kimi əks olunur.

ASNM üzrə göstərici 6.6. Metodologiyalarda əhəmiyyətli yenilənmələrin və ya dəyişikliklərin edilməsi əvvəlcədən edilən xəbərdarlıqdan sonra həyata keçirilir.

Əsas statistik göstəricilər üzrə məlumatlara yenidən baxılması qaydaları DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilmişdir:

http://www.stat.gov.az/menu/6/informationregulations/regulations_en.pdf.

Statistik metodologiyaya yeniləmələr üzrə fəsil, həmçinin edilən bütün yenilənmələr və dəyişikliklərə dair məlumatlar da daxil edilmişdir.

Əhəmiyyətini itirməsi səbəbindən hər hansı göstərici çıxarıldıqda ona aid məlumatlar da çıxarılır və onların əvəzinə məlumatların yeni parametrləri göstərilir.

ASNM üzrə göstərici 6.7: Bütün istifadəçilər statistik buraxılışlara bərabər və eyni vaxtda giriş əldə edirlər. Statistik məlumatların vaxtından əvvəl əldə edilməsi ilə bağlı imtiyazlı hüququ olan kənar istifadəçilər dairəsi məhdud xarakter daşıyır, ona nəzarət olunur və bu haqda məlumat açıqdır. Məlumatın ictimailəşdirilməsindən əvvəl məlumatın sızması halı baş verərsə, qərəzsizliyi təmin etmək üçün statistik məlumatların vaxtından əvvəl əldə edilməsi şərtlərinə yenidən baxılır.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci maddəsinə uyğun olaraq (Statistik məlumatların əldə olunması), DSK açıq olan statistik məlumatların yayılmasına təminat verir və bunun nəticəsində bütün istifadəçilər statistika materiallarını məlumatların yayılmasına dair rəsmi statistika proqramında nəzərdə tutulmuş vahid qayda və hüquqi normalar çərçivəsində əldə edirlər. Statistik buraxılışlara giriş bütün istifadəçi qrupları üçün eyni vaxtda təmin olunur. İlk xarakter daşıyan nəşrlər də daxil olmaqla bütün nəşrlər veb sahifədə yerləşdirilir, onlar hamı üçün əlçəkdir və bütün istifadəçilər üçün bərabər giriş hüququ təmin olunur.

Hər hansı məlumat sızmasının qarşısını almaq məqsədilə kənar istifadəçilər üçün bütün məlumatlar İnformasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsində cəmləşir. Bu şöbənin razılığı olmadan DSK-nın digər şöbələri məlumatları yayı bilməzlər.

ASNM üzrə göstərici 6.8. Statistik buraxılışlar və mətbuat konfranslarında açıqlanan məlumatlar obyektiv və qərəzsiz xarakter daşıyır.

DSK öz fəaliyyətində BMT-nin rəsmi statistikaya dair fundamental prinsiplərinə, eləcə də ASNM-ə riayət edir. Statistik nəşrlər, press-revizlər və s. faktlara əsaslanır və siyasi qiymətləndirmələri əhatə etmir. Statistik bülletenlərin və press-revizlərin tərtib olunması üzrə standartlar və “Tərtibatın vahid stilistikasını (üslubunu) təmin etmək

məqsədi ilə statistik nəşrlərin dizaynı üzrə təlimat” DSK tərəfindən hazırlanaraq kollegiyanın 11.11.2009-cu il tarixli 21/4 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Sözügedən sənədlərə uyğun olaraq, şöbələr tərəfindən hazırlanmış statistik bülletenlərin, press-revizlərin DSK-nın sədri tərəfindən imzalandıqdan sonra nəşrinə icazə verilir və istifadəçilərə çatdırılır.

1 yanvar 2016-cı ildən etibarən İnformasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinin tərkibində İctimaiyyətlə əlaqələr sektoru fəaliyyət göstərir və sektorun vəzifələrinə mətbuat konfranslarının təşkili və keçirilməsinin təmin edilməsi də daxil edilmişdir.

Press-revizlər DSK-nın kollegiyanı tərəfindən hər rüb təsdiq olunan analitik iş planına uyğun olaraq nəşr olunur. Onlar həmçinin həmin gün veb-səhifədə yerləşdirilir, eyni zamanda saat 13:00-da istifadəçilər arasında yayılır və mediada nəşr olunur. Statistik göstəricilərin təqvimini və press-revizlər aşağıda qeyd olunmuş veb-səhifədə yerləşdirilir: <http://www.stat.gov.az/menu4/publications/indexen.php>.

Təcrübəyə əsasən mətbuat konfransları rüblük qaydada keçirilir, aparıcı qəzetlərdən, xəbər agentliklərindən, televiziya kanallarından jurnalistlər dəvət olunur. Mətbuat konfranslarında siyasi məsələlər müzakirə olunmur.

Təvsiyələr

- Əsas göstəricilərin (inflyasiya, ÜDM, işsizlik) və digər maraqlı statistik məlumatların açıqlanması üçün mətbuat konfranslarının daha tez-tez keçirilməsinin nəzərə alınması.

Fəsil 7: P7 – Metodologiyanın əsaslılığı

Ümumi qiymətləndirmə

Statistikanın keyfiyyəti metodologiyanın əsaslılığı ilə təmin edilir. Bunun üçün adekvat vasitələrin, prosedurların və səriştənin olması zəruridir.

Rəsmi statistikanın beynəlxalq standart və metodologiyalara keçməsinə dəstəkləyən dövlət siyasəti vardır. Milli təsnifatlar sistemi Avropa və beynəlxalq standartlara tam uyğundur ki, bu da ölkələrarası və beynəlxalq müqayisələrin aparılması üçün əsas şərt hesab olunur. Metodologiyadan istifadə zamanı beynəlxalq standartlar tam, Avropa standartları isə qismən əsas götürülür.

Elmi-metodoloji şura DSK-nın bütün struktur bölmələrində standart anlayışların və təsnifatların ardıcıl tətbiqini təmin edir. Yeni metodologiyanın qəbulu və ya mövcudlarının təkmilləşdirilməsi keyfiyyətin zamanəti olan standart prosedurun bütün mərhələlərindən keçməlidir.

BMT-in Statistika Komissiyasının 47-ci sessiyasında qəbul olunan Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə nailolma vəziyyətinin ölçülməsi üçün informasiya təminatının göstərilməsi məqsədilə DSK-da Dayanıqlı inkişaf statistikasına şöbəsi yaradılmışdır. Bu şöbə dayanıqlı inkişaf məqsədləri sahəsində standart konsepsiyaların, anlayışların və təsnifatların müvafiq şəkildə tətbiqinə, beləliklə beynəlxalq səviyyədə müqayisəliliyinə təminat verəcəkdir.

DSK rəhbərliyi metodologiyalarla bağlı təlimləri dəstəkləyir. Gözlənilir ki, işçi heyətinin 30%-nin cavanlaşması və yenilənməsi texniki yeniliklərin tətbiqini stimullaşdıracaq və statistik proseslərin səmərəliliyini artıracaqdır. Son dövr ərzində işə götürülən gənc işçilərin peşə təlimi vacib əhəmiyyət daşıyır.

ASNM üzrə göstərici 7.1. Avropa statistikasına üçün istifadə olunan ümumi metodoloji baza Avropa və digər beynəlxalq standartlara, normativlərə və qabaqcıl təcrübə prinsiplərinə uyğundur.

Metodologiya beynəlxalq və Avropa standartlarına əsaslanır. Yenilənmələrin tezliyi milli qanunvericilikdə baş verən dəyişikliklərdən, beynəlxalq və Avropa standartlarından asılıdır.

Metodologiyaların 4 növü üzrə standart strukturunu və statistik fəaliyyəti əhatə edən standartlar tərtib edilmişdir: 1) seçmə statistik müşahidənin metodologiyası (struktur 11 bənddən ibarət olmaqla), 2) statistikanın formalaşdırılması və məlumatların hesablanması metodologiyası (8 bənd), 3) göstəricilər sistemi (3 bənd) və 4) statistik müşahidə formalarının doldurulmasına dair göstəriş (6 bənd).

Milli statistik metodoloji yanaşmalarda beynəlxalq tövsiyələrdən xırda kənarlaşmalar vardır. Məsələn, müstəqilliyin ilk illərində torpaq islahatının aparılması nəticəsində kənd təsərrüfatı torpaqları kəndlilərə dövlət tərəfindən əmlak kimi əvəzsiz verilmişdir. Beynəlxalq Əmək Təşkilatının yanaşmasından fərqli olaraq milli qanunvericiliyə görə torpaq sahibi işləməsə belə işləyən kimi uçota alınır. Sözügedən ziddiyyətlərin aradan qaldırılması üçün milli qanunvericilikdə dəyişikliklərin edilməsi zəruridir.

ASNM üzrə göstərici 7.2. Statistika orqanının bütün struktur bölmələrində standart konsepsiya, tərif və təsnifatların ardıcıl tətbiqini təmin edən prosedurlar həyata keçirilir.

Təsnifatların yaradılması və idarə olunması “Rəsmi statistika haqqında” və “Standartlaşdırma haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun həyata keçirilir (12-ci maddə).

Milli təsnifatların hazırlanması prosesi aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Beynəlxalq təsnifatların azərbaycan dilinə tərcümə olunması;
2. Milli xüsusiyyətlərin nəzərə alınması;
3. Elmi-metodoloji şurada müzakirə;
4. Aidiyyəti dövlət qurumları ilə razılaşdırılma;
5. DSK-nın kollegiyasında təsnifatın müzakirəsi və təsdiq olunması;
6. “Standartlaşdırma haqqında” Qanuna uyğun olaraq təsnifatın Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsində qeydiyyatına alınması;
7. DSK-nın veb sahifəsində təsnifatın yerləşdirilməsi: <http://www.azstat.org/tesnifat/>.

Hər bir metodoloji sənəddə və müşahidə (hesabat) formalarının doldurulmasına dair göstərişlərdə təriflər verilir. Təsnifatlar yuxarıda qeyd olunan prosedurlara uyğun olaraq sənədləşdirilir. DSK maksimum dərəcədə beynəlxalq standartlardan istifadə edir. DSK 31 təsnifat işləyib hazırlamışdır, onlardan 24-ü beynəlxalq analoqlara, 7-si isə milli qanunvericiliyə əsaslanır.

Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi DSK-nın tabeliyində fəaliyyət göstərən qurumdur. Mərkəzin əsas funksiyası tədqiqat işlərinin aparılması, statistik sorgular üçün seçmə layihəsinin və məlumat bazasının yaradılmasıdır. Eyni zamanda Mərkəz “Statistika xəbərləri” elmi-praktiki jurnalının çapını həyata keçirir.

DSK-də fəaliyyət göstərən Elmi-metodoloji şura Komitənin şöbə müdirlərindən, İqtisadiyyat Nazirliyi, Milli Elmlər Akademiyası və Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin təmsilçilərindən ibarətdir. Bütün metodoloji sənədlər yalnız Elmi-metodoloji şurada müzakirə edilib bəyəndikdən sonra DSK sədrinə təsdiq üçün təqdim olunur.

Metodologiyanın təsdiq olunması prosesi aşağıdakı mərhələlərdən ibarətdir:

1. Beynəlxalq metodologiyalar əsasında metodologiyanın ilkin versiyasının hazırlanması;
2. Elmi-metodoloji şurada müzakirə olunması;
3. Rəy və təkliflərin alınması üçün metodologiyanın layihəsinin İqtisadiyyat Nazirliyinə və digər aidiyyəti dövlət qurumlarına təqdim olunması;
4. Daxil olmuş rəy və təkliflərin Şurada müzakirə olunması, qərarın qəbul olunması (metodologiyanın qəbul olunub-olunmaması üzrə DSK sədrinə tövsiyənin verilməsi);
5. DSK-nın qərarı (sərəncamı) ilə metodologiyanın təsdiq edilməsi;
6. Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatata alınması (texniki normativ hüquqi akt kimi);
7. DSK-nın sahə şöbələri tərəfindən təsdiq olunmuş metodologiyaların tətbiqi;
8. Metodologiyanın tətbiqinin monitorinqinin aparılması.

ASNM üzrə göstərici 7.3. Müəssisələr reyestrinin və demoqrafiya sahəsində müayinələrin məlumatları, onların yüksək keyfiyyətini təmin etmək üçün diqqətlə yoxlanılır və zərurət olduqda dəqiqləşdirilir.

Bax: 16.1 və 17.1-ci fəsillərə. Məsələn, rüblük dövriliklə keçirilən ev təsərrüfatları büdcələrinin müayinələri üçün seçmə məcmu hər il 25% yenilənir (rotasiya olunur).

ASNM üzrə göstərici 7.4. Milli təsnifatlar sistemləri və müvafiq avropa sistemləri bir-biri ilə tam uyğundur.

Milli təsnifatlar avropa və beynəlxalq təsnifatlar sisteminə uyğundur. DSK MDB dövlətlərinin milli statistika orqanları arasında 1996-cı ildə NACE-i, 2000-ci ildə isə PRODCOM-u tətbiq etmiş ilk qurumlardandır.

Təsnifatlar haqqında metodoloji materiallar və izahatlar istifadəçilər üçün hazırlanmışdır. Əvvəlki təsnifatlardan təsnifatların yeni versiyalarına keçmək üçün “keçid açarları” hazırlanmışdır. Bütün bunlar veb sahifədə yerləşdirilir.

ASNM üzrə göstərici 7.5. Ştata müvafiq ali təhsil müəssisələrinin məzunları götürülür.

DSK-nın işçiləri dövlət qulluqçularıdır və onların fəaliyyəti “Dövlət qulluğu haqqında” Qanunla tənzimlənir. Qanuna uyğun olaraq, dövlət statistika, eləcə də digər dövlət orqanlarına işçilərin qəbulu müstəqil orqan – Dövlət İmtahan Mərkəzi (keçmiş Dövlət Qulluğu Məsələləri Komissiyası) tərəfindən həyata keçirilir. Prosedur 2 mərhələdən (test və müsahibə) ibarətdir, açıq, şəffaf və obyektivdir. Bir vakant yerə iki və ya daha çox, hər iki mərhələni müvəffəqiyyətlə keçmiş şəxs iddialı olduqda DSK onlardan birini seçmək hüququna malikdir.

Müvafiq ixtisaslı işçilərin işə qəbul olunması DSK tərəfindən hər bir vəzifə üzrə müəyyənləşdirilmiş ixtisas tələblərindən asılıdır.

Bütün vəzifələr üzrə ixtisas tələbləri müəyyənləşdirilir və Dövlət İmtahan Mərkəzinin veb sahifəsində təfəssilatlı şəkildə yerləşdirilir.

ASNM üzrə göstərici 7.6. Statistika orqanları özünün işçi heyəti üçün davamlı peşə təlimi siyasətini həyata keçirirlər.

DSK-nın sədri işçi heyətin təlim proqramını hər il təsdiq edir. DSK-nın 2012-ci il 11 dekabr tarixli 206/t nömrəli əmrinə və 2013-cü ildə təsdiq edilmiş qrafikə uyğun olaraq, 77 yerli statistika orqanından 111 işçi DSK-nın sahə şöbələrində qısamüddətli təcrübə keçmişdir. Öncədən müəyyənləşdirilmiş təlim proqramına uyğun olaraq, statistikanın hər bir sahəsi üzrə təcrübə keçənlərin öyrədilməsi üçün təlimçilər təyin olunmuşdur. Bütün xərclər DSK üçün ayrılmış dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına ödənilmişdir. Təəssüf ki, büdcə məhdudiyyətlərinə görə DSK 2014-2015-ci illərdə bu təcrübəni tətbiq edə bilməmişdir. Beynəlxalq təşkilatlardan sponsorluq təklifləri daxil olduqda DSK belə imkanlardan mütləq istifadə edir və heyət təlim kurslarına göndərilir.

2016-cı ilin əvvəlindən etibarən Dövlət Statistika Komitəsi sistemində Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi fəaliyyətə başlamışdır. Mərkəz digər funksiyalarla yanaşı, dövlət statistika orqanlarının işçiləri üçün təlimlərin keçirilməsi üzrə də öhdəlik daşıyır. Bundan başqa, mərkəz Ukrayna Dövlət Statistika Xidmətinin Statistika, Uçot və Audit Milli Akademiyası ilə əməkdaşlığa dair saziş bağlamışdır.

BVF-nin Birləşmiş Vyana İnstitutunda və ya digər analoji institutlarda təhsil almaq istəyən işçilər üçün DSK, onların işdə olmadığı müddətdə əməkhaqlarını saxlamaqla bütün şəraitləri yaradır.

Beynəlxalq seminarlarda iştirak etmiş işçilər tərəfindən seminardan sonra digər işçilər üçün DSK-da seminar keçirilir və yeniliklər barədə məlumat verilir (multiplikator effekti adlanır).

DSK-nın əməkdaşları dəvət aldıqda bütün (nadir istisnalarla) beynəlxalq tədbirlərdə iştirak edirlər.

ASNM üzrə göstərici 7.7. Metodologiyanın təkmilləşdirilməsi, istifadə olunan metodların səmərəliliyinin artırılması və statistik alətlərin mümkün təkmilləşdirilməsi məqsədilə elmi cəmiyyətlə əməkdaşlıq (əgər bu mümkündürsə) təşkil olunmuşdur.

2015-ci ilin oktyabr ayında "Statistika xəbərləri" rüblük elmi-praktiki jurnalın birinci buraxılışı işıq üzü görmüşdür. Redaksiya heyəti (iqtisadiyyat və statistika sahəsində aparıcı alimlər) Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi ilə sıx əməkdaşlıq edir. Jurnalın təsis edilməsi DSK-nın statistik innovasiyalara istiqamətləndiyini nümayiş etdirir. Beynəlxalq akkreditasiyadan keçən jurnal elmi cəmiyyət ilə statistikanın aktual məsələlərinin müzakirə olunması üçün yeni platformadır. Məqalələr 3 dildə (azərbaycan, rus, ingilis) nəşr oluna bilər və bu dillərdə bütün məqalələrin xülasəsi təmin olunur.

DSK-nın işçi heyəti beynəlxalq seminarlarda, ikitərəfli görüşlərdə, Aİ-nin Tvinning layihələrində fəal iştirak edir. DSK-nın 6 işçisi müxtəlif statistik məsələlər üzrə beynəlxalq işçi və ekspert qruplarının üzvüdür.

(http://www.stat.gov.az/menu/2/international_coop/indexen.php).

Hər il DSK-nın 40-dan artıq mütəxəssisi beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən maliyyələşdirilən tədbirlərdə iştirak edir və təqdimatlar keçirirlər. Son üç il ərzində DSK tərəfindən 3 beynəlxalq və 2 milli konfrans təşkil olunmuşdur.

Statistika elminə marağın artırılması, gələcəkdə statistika sistemində yüksəkixtisaslı elmi kadrların cəlb edilməsini təmin etmək məqsədilə DSK-nın təşəbbüsü ilə "iqtisadi statistika" ixtisası Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2016-cı il 25 iyul

tarixli 284 nömrəli qərarı ilə ali təhsilin doktorantura səviyyəsi üzrə ixtisasların siyahısına daxil edilmişdir.

Təvsiyələr

- *Proses yönümlü təşkilati struktur üzrə ehtiyaclara cavab verən işçi heyətin inkişafı proqramının hazırlanması;*
- *Çoxsaylı yeni işçilərin xüsusi ehtiyaclarının ödənilməsi üçün metodologiyaya xüsusi diqqət yetirməklə təlim proqramının inkişaf etdirilməsi.*

Fəsil 8: P8 – Statistik prosedurların əsaslılığı

Ümumi qiymətləndirmə

2012-ci ildə Dövlət Statistika Komitəsi ISO 9001 standartına uyğun olaraq keyfiyyətin idarəedilməsi sistemini və GSBPM-ə cavab verən statistik emal modelini tətbiq etmişdir. Hər bir sorğunun metodologiyası GSBPM-ə uyğun olaraq hazırlanır.

2016-cı ildə statistik istehsal prosesi əsaslı şəkildə yenidən təşkil edilmişdir. Bundan əvvəl Baş Hesablama Mərkəzi (DSK-nın tabeliyindəki təşkilat) statistik məlumatların toplanması və emalına, DSK-nın mərkəzi aparatı isə statistik biznes prosesin digər mərhələlərinə cavabdeh olmuşdur. Struktur islahatı nəticəsində Baş Hesablama Mərkəzi ləğv edilmiş və statistik istehsalın (məlumatların toplanmasından yayılmasınaqədər) bütün mərhələləri DSK-nın aparatında cəmləşmişdir. Beləliklə, Dövlət Statistika Komitəsinin strukturu daha müasir və səmərəli qurulmaqla statistik prosedurların etibarlılığına müsbət təsir göstərəcək.

İnzibati məlumat sahibləri ilə razılaşmalar mövcuddur və onların sayı artmaqdadır, inzibati məlumatlardan istifadə strategiyası hazırlanmışdır.

Hər göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASNM üzrə göstərici 8.1. Avropa statistikasına inzibati məlumatlara əsaslandığı hallarda, inzibati məqsədlər üçün istifadə olunan anlayış və təriflər statistikada istifadə olunanlara əhəmiyyətli dərəcədə yaxınlaşdırılmışdır.

Öz səlahiyyətləri daxilində inzibati işlərin yerinə yetirilməsi üçün digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən statistik məlumatların toplanmasında istifadə olunan prosedurlar və məlumat emalı prosesi haqqında Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatı yoxdur. Milli qanunvericilik aktlarında rəsmi statistika ehtiyacları üçün istifadə olunan inzibati məlumatların işlənməsinə DSK-nın məsuliyyət daşdığı barədə heç bir müddəa yoxdur. Həmçinin Dövlət Statistika Komitəsinin bu inzibati məlumatların tərkibinə təsir etmək hüququ yoxdur.

Digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları məlumatların işlənməsi ilə bağlı biliklərinin çatışmazlığı ilə əlaqədar DSK ilə məsləhətləşirlər. "Rəsmi statistika haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən bütün statistik hesabat formaları DSK tərəfindən təsdiq olunmalıdır. İnzibati məlumat sahibləri ilə müntəzəm olaraq iclas və müzakirələr keçirilir. İnzibati məlumatlardan istifadə haqqında strategiya 2014-cü ildə DSK tərəfindən hazırlanmış və qəbul edilmişdir.

(http://www.stat.gov.az/menu/2/strategy/ad_strategy_plan_en.pdf).

İnzibati məlumatların doğru-düzgünlüyünün yoxlanması üçün heç bir qayda və prosedur mövcud deyil, həmçinin DSK-nın belə səlahiyyəti yoxdur. Komitə tərəfindən əldə edilmiş inzibati məlumatlar DSK-da saxlanılan statistik məlumatlarla müqayisə

edilir və uyğunsuzluqlar aşkar edildiyi halda inzibati məlumat sahibləri tədbir görmək üçün bu barədə məlumatlandırılırlar.

Azərbaycanda 16 dövlət orqanında cəmi 32 müxtəlif reyestr saxlanılır. Hazırda DSK onların statistik məqsədlər üçün yararlılığını yoxlayır.

ASNM üzrə göstərici 8.2. Statistik müayinələrin keçirilməsi zamanı məlumatların toplanmasından əvvəl müayinə formaları sistematik yoxlanılır.

GSBPM-ə uyğun olaraq, yeni müayinə formaları təsdiq və tətbiq edilməmişdən əvvəl aidiyyəti maraqlı tərəflərlə, həmçinin Elmi-metodoloji şuranın üzvləri ilə müzakirə edilir. Həmçinin yeni müayinə formalarının layihələri rəy və təkliflərin bildirilməsi üçün respondentlərə, məsələn iri müəssisələrə göndərilir. DSK-nın sərəncamı ilə müayinə formalarının təsdiqindən əvvəl şura üzvlərinin rəy və təklifləri nəzərə alınır. Bütün bunlar sənədləşdirilmiş prosedur əsasında həyata keçirilir. DSK-nın 2016-cı il 01 avqust tarixli 09/07s nömrəli Sərəncamı ilə Komitənin hər bir struktur bölməsi üzrə proseslərin idarə olunması standartları və proseslərin xəritələri təsdiq edilmişdir.

DSK-nın müayinə formalarının test yoxlanışından keçirilməsi təcrübəsi var və bu işlər kənd təsərrüfatı və əhalinin siyahıyaalınmasında həyata keçirilmişdir. DSK-nın aidiyyəti şöbəsi müayinə formasını test edir (məsələn, əhalinin siyahıyaalınmasından əvvəl pilot sorğu keçirilmişdir), IT şöbəsi informasiya texnologiyaları ilə əlaqəli sahələri yoxlayır, Keyfiyyətin idarə edilməsi və metaməlumatlar şöbəsi isə müayinə formasını (siyahıyaalma vərəqini) qiymətləndirir. Bu prosedur DSK-da mövcud olsa da, bir sıra Avropa ölkələrində olduğu kimi laboratoriyalarda, onların olmaması səbəbindən test yoxlamaları keçirilmir.

ASNM üzrə göstərici 8.3. Müayinənin strukturu, seçmənin tərtib olunması və qiymətləndirmə metodları yaxşı əsaslandırılır, müntəzəm olaraq zərurət olduqda onlara yenidən baxılır və düzəlişlər edilir.

DSK-nın şöbələri tərəfindən təşkil olunan seçmə müşahidələr zamanı metodoloji yanaşmaların vahidliyini təmin etmək məqsədilə seçmə məcmusunun formalaşdırılması ilə əlaqədar işlər də daxil olmaqla bütün seçmə müşahidələr üçün bir çox metodoloji işlər, seçmə məlumatlarının baş məcmuya ekstrapolyasiyası və s. Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzinə həvalə edilmişdir. Seçmə məcmusu müvafiq metodologiya və standartlara uyğun formalaşdırılır. Seçmə ilə bağlı işlərin əlaqələndirilməsi Statistika işlərinin əlaqələndirilməsi və strateji planlaşdırma şöbəsinin Statistik vahidlərin reyestrləri və seçmə müşahidələr sektoru tərəfindən sənədləşdirilmiş prosedurlar əsasında (azərbaycan dilində) həyata keçirilir. Şöbə digər müayinələrdə verilmiş eyni sualların yeni formalarda əks etdirilib-etdirilmədiyini yoxlayır.

Bu və ya digər statistik müayinəyə başlamamışdan əvvəl seçmənin formalaşdırılması prinsipləri, seçmənin planı, müayinə formasının metodologiya ilə uzlaşması, uyğunluğu və s. bu kimi metodoloji məsələlər maraqlı tərəflərlə, Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi ilə müzakirə edilir.

İldə bir dəfə oktyabr-noyabr aylarında növbəti ildə seçmə müayinələrin keçirilməsi üçün Komitənin ehtiyaclarına dair bütün məlumatlar toplanır, Mərkəzə ötürülür, müzakirə edilir və təsdiq üçün DSK-nın kollegiyasına təqdim edilir. Qeyd olunmalıdır ki, hazırda cəmi 266 sorğudan yalnız 16-sı (əsasən ev təsərrüfatları arasında müxtəlif

mövzular üzrə keçirilən sorğular) üçün seçmədən istifadə edilir, qalanları isə başdan-başə sorğu yolu ilə aparılır.

Seçmənin və dəqiqliyin xətlərinin statistik qiymətləndirilməsi müşahidələrdən sonra Komitənin veb sahifəsində yerləşdirilən keyfiyyət məruzələrində öz əksini tapır. Seçmənin keyfiyyəti Dizayn Effekti (nümunə) göstəricisi ilə yoxlanılır. SPSS proqram paketindən istifadə etməklə məlumat bazasının keyfiyyətinə nəzarət olunur. Metodologiya və seçmə haqqında əlavə məlumatlar standart keyfiyyət hesabatları formasında Dövlət Statistika Komitəsinin internet sahifəsində yerləşdirilir.

Mövsümi tərəddüdlərin təsirinin kənarlaşması metodikası mövcuddur və istifadəçilər üçün əlverişlidir.

ASNM üzrə göstərici 8.4. Məlumatların toplanmasının, məlumat bazalarına daxil edilməsinin, kodlaşdırılmasının və zərurət olduqda düzəldilməsinin müntəzəm monitorinqi keçirilir.

Xərclərin və respondentlərə düşən məlumat yükünün azaldılması məqsədilə DSK məlumatların toplanması prosesinin optimallaşdırılmasına səy göstərir. Əsas güc bütün hesabat formalarının, xüsusilə müəssisələr üçün elektron formada mövcud olmasına və məlumatların onlayn toplanmasına yönəldilmişdir. Respondentlər bütün zəruri sənədləri, göstəriş və metaməlumatları, eləcə də formaların doldurulması üçün metodoloji dəstəyi əldə edirlər.

Məlumatların toplanması ilə bağlı keyfiyyət göstəriciləri keyfiyyət planına uyğun olaraq hazırlanır və təhlil edilir.

ASNM üzrə göstərici 8.5. Redaktə və əvəz edilmənin müvafiq metodlarından istifadə olunur, onların təhlili aparılır, onlara yenidən baxılır və ya zərurət olduqda onlar aktuallaşdırılır.

Məlumatın redaktə edilməsini və bununla bağlı tələb olunan proqram təminatının yazılması üçün texniki şərtlərin hazırlanmasını DSK-nın aidiyyəti şöbələri həyata keçirir. Keyfiyyət hesabatlarına daxil edilmiş imputasiya metodu haqqında məlumata əsasən imputasiya və məlumatın redaktə edilməsi üçün metodoloji sənəd ("Respondentlərin natamam ilkin məlumatlarını şərti hesablama (imputasiya, bərpa) metodu əsasında tamamlamaq üçün elmi-metodoloji konsepsiya") Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi tərəfindən hazırlanmış və DSK-nın 27.10.2010-cu il tarixli, 52/14 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir).

ASNM üzrə göstərici 8.6. Düzəlişlər müəyyən edilmiş standart və şəffaf prosedurlara uyğun aparılır.

Əsas statistik göstəricilər üzrə məlumatlara yenidən baxılması rəqlamenti Dövlət Statistika Komitəsinin 2016-cı il 10 may tarixli, 60/t nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir (http://www.stat.gov.az/menu/6/information_regulations/regulations_en.pdf). Yeni standartların tətbiqindən asılı olaraq göstəricilərə ediləcək düzəlişlər barədə istifadəçilərə əvvəlcədən elan verilmir.

ASNM üzrə göstərici 8.7. İnzibati məlumatları statistik məqsədlər üçün daha yararlı etmək üçün statistika orqanları onların planlaşdırılmasında iştirak edirlər.

“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən inzibati məqsədlər üçün məlumatların toplanmasında istifadə olunan statistik hesabat formalarına Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən baxılır. Dövlət Statistika Komitəsi onları təsdiq etməzdən əvvəl zəruri olduğu halda, tövsiyələr verir, dəyişikliklər, düzəlişlər edir.

Dövlət Statistika Komitəsi mövcud inzibati mənbə və reyestrlərdə dəyişikliklər haqqında normativ hüquqi aktlarda dəyişikliklərin nəzarətdə saxlanması prosedurunu tərtib etmişdir. Həmçinin Dövlət Statistika Komitəsinin inzibati məlumat mənbələrinin formalaşmasına təsir etmək səlahiyyəti olmadığından o, aidiyyəti nazirlik və quruma prosedurla əlaqədar rəy və təkliflərini göndərir. Əhəmiyyətli dəyişikliklərlə bağlı sonuncu belə bir hal Vergilər Nazirliyi üzrə meydana gəlmişdir.

Dövlət Statistika Komitəsi inzibati məlumat təchizatçıları üçün mütəmadi olaraq seminarlar təşkil edir.

ASNM üzrə göstərici 8.8. İnzibati məlumatlardan statistik məqsədlər üçün istifadə edilməsinə dair inzibati məlumat sahibləri ilə razılaşmalar bağlanılır.

Məlumat mübadiləsi haqqında razılaşmalar Vergilər Nazirliyi, Mərkəzi Bank və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondu ilə imzalanmışdır. 2016-cı ilin iyun ayında inzibati informasiya resurslarının DSK-nın məlumat bazasına inteqrasiya edilməsi imkanlarının öyrənilməsi məqsədilə işçi qruplarının yaradılması təklifi ilə bütün inzibati məlumat sahiblərinə rəsmi olaraq müraciət edilmişdir. Ümumilikdə 27 dövlət qurumu razılıq vermiş və 3 işçi qrupu yaradılmışdır (1-ci qrup - əhali, əmək, təhsil, mədəniyyət, idman, sağlamlıq, cinayətkarlıq və miqrasiya; 2-ci qrup - maliyyə, bank, kənd təsərrüfatı, nəqliyyat, turizm; 3-cü qrup - sənaye, tikinti, ekologiya, ətraf mühit, ticarət statistikas). İşçi qrupları mütəmadi olaraq görüşür, müzakirələr protokollarla sənədləşdirilir. Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən inzibati məlumat mənbələrindən statistik məqsədlər üçün istifadənin genişləndirilməsi, bu barədə müvafiq dövlət qurumları ilə anlaşma memorandumlarının bağlanması istiqamətində işlər aparılır.

ASNM üzrə göstərici 8.9. Statistika orqanları məlumatların keyfiyyətinin təmin olunması məsələləri üzrə inzibati məlumat sahibləri ilə əməkdaşlıq edir.

İnzibati məlumat sahibləri ilə əməkdaşlıq “Rəsmi statistika haqqında” Qanunla tənzimlənir. İnzibati məlumatlar onlayn rejimdə təqdim edilsə də, hələ də məlumat bazasına və reyestrlərə tam inteqrasiya olunmamışdır. Səhvlərə nəzarət sistemi mövcuddur. Zəruri olduğu halda səhvlər aidiyyəti qurumlara bildirilir və müvafiq tədbirlər görülür.

Dövlət qurumlarında inzibati məlumatların istehsalı proseslərinin GSBPM-ə uyğunluğuna dair tədbir “2018-2025-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəsmi statistikanın inkişafı Dövlət Proqramı”nın layihəsinə daxil edilmişdir.

Təvsiyələr

- *İnzibati məlumatların keyfiyyətinin yoxlanılması və qiymətləndirilməsi üçün mexanizmin hazırlanması;*
- *Mövcud və əlverişli olan inzibati məlumatların Dövlət Statistika Komitəsinin məlumat bazasına və reyestrlərinə tam inteqrasiya edilməsi;*
- *Proses yönümlülüüyü baxımından Dövlət Statistika Komitəsinin müasirləşdirilməsinin davam etdirilməsi, belə dəyişikliklərin mənfi və müsbət*

tərəflərini nəzərə alaraq bütün təşkilat üçün GSBPM-in tətbiq edilməsi üzrə optimal yanaşmanın artırılması;

- *Vergilər Nazirliyində olan inzibati məlumatlara (vergi bəyennaməsi məlumatları) DSK-nın girişinin davamlı olması üçün Nazirliklə tərəfdaşlığın davam etdirilməsi;*
- *Yeni inzibati məlumat mənbələrinin müəyyən edilməsi və ya mövcud inzibati məlumat mənbələrində dəyişikliklərin edilməsi ilə bağlı məsləhətləşmələrin aparılması üçün Dövlət Statistika Komitəsinin hüquqlarının müəyyən edilməsi;*
- *Sistemin səmərəliliyinin artırılması üçün başdan-başa müşahidələrin bir qisminin seçmə müayinələrlə əvəz edilməsi məsələsinə baxılması.*

Fəsil 9: P9 – Respondentlərə düşən yükün azaldılması

Ümumi qiymətləndirmə

Respondentlərə düşən yükün azaldılması məqsədilə inzibati məlumat mənbələrindən geniş istifadə olunmasına və yükün azaldılmasına yönəlmiş fəaliyyətlər mövcud 5 illik strateji plan əsasında həyata keçirilir. Azərbaycanda rəsmi statistika müayinələrinin əvvəlki kimi çox olmasına baxmayaraq, böyük əksəriyyətinin cavablandırma səviyyəsi yüksəkdir. Rəsmi müşahidələrdə iştirakla bağlı müraciət edilmiş vətəndaşların və ya müəssisələrin məlumatın dövlət orqanlarına təqdim edilməsi kimi tələblərə müsbət cavab vermək öhdəliyi vardır və müvafiq olaraq ölkədə ümumxalq ənənəsi (mentalitet) mövcuddur. Bu səbəbdən Avropa İttifaqına üzv dövlətlərində olduğu kimi, rəsmi statistika sahəsində yükün azaldılmasına Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən real tələbat hiss edilmir.

Qeyd olunanlarla yanaşı, 2012-ci ildən başlayaraq, Dövlət Statistika Komitəsi strukturlaşdırılmış və sistemə qaydada respondentlərə düşən yükün ölçülməsini (hesabat formalarının sonunda verilən əlavə suallar vasitəsilə) və statistikanın sahələri üzrə cavabların təhlilini həyata keçirir.

Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən inzibati məlumatlardan istifadə üzrə uzunmüddətli strategiyalar təsdiq edilmiş və təkmilləşdirilmişdir.

Milli statistika sisteminin sonuncu Qlobal qiymətləndirilməsində məlumatların toplanması zamanı təkrar sorğuların qarşısının alınması məqsədilə inzibati məlumat bazasının və reyestrlərin təkmilləşdirilməsində dövlət statistika orqanlarına səlahiyyətlər verilməsi üçün "Rəsmi statistika haqqında" Qanunda dəyişikliklərin edilməsi üçün tövsiyələr verilmişdir. Hazırda statistika üçün uyğun olan bəzi inzibati məlumat mənbələrinin (reyestr) sahibləri kimi 27 təşkilat müəyyən edilsə də, Dövlət Statistika Komitəsi ilə digər məlumat təchizatçıları arasında bu məlumatlara girişlə əlaqədar az sayda razılaşmalar mövcuddur. Məlumat mübadiləsinin proseduru və razılaşmaların müzakirəsi məqsədilə 2016-cı ildə aidiyyəti dövlət qurumlarının nümayəndələri də daxil edilməklə işçi qrupları yaradılmışdır. Məlumat mübadiləsinin aparılması və ölkədə mövcud olan məlumat mənbələrindən istifadə prosesinə başlanılması Dövlət Statistika Komitəsinin diqqətəlayiq söyləridir.

Hər bir göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASNM üzrə göstərici 9.1. Avropa statistikasına ehtiyaclarının həcmi və təfəsilatlılığı ən zəruri məlumatların əldə olunması ilə məhdudlaşdırılmışdır.

Dövlət Statistika Komitəsi müşahidə formalarına onların doldurulmasına sərf olunan vaxtla bağlı sualın daxil edilməsi ilə respondentlərə düşən yükü sistemə olaraq ölçür. Cavablar yekunlaşdırılır və təhlil edilir. Bu məlumatlar əsasında DSK statistik

göstəricilərin istehsalı üçün toplanmış məlumatların sayını və sərhədlərini müzakirə edir və bəzi məlumatların toplanmasının ixtisarı üzrə qərarlar qəbul edir. Bu iş Dövlət Statistika Komitəsinin 2014-cü il 30 aprel tarixli, 16/07s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət Statistika Komitəsinin respondentlərə düşən statistik yükün azaldılması ilə bağlı konsepsiyası”nın bir hissəsidir.

ASNM üzrə göstərici 9.2. Məlumatların təqdim edilməsi üzrə yük mümkün qədər çox sorğu edilənlər arasında bölüşdürülür.

Ev təsərrüfatlarının seçmə müayinələri üçün seçmə planından istifadə olunur və seçmə hər il ev təsərrüfatlarının 25%-nin dəyişdirilməsi (rotasiyası) ilə aparılır. Müəyyən olunmuş sorğu iştirakçıları arasında yükün bölüşdürülməsi üçün eyni qayda kiçik sahibkarlar üzrə də tətbiq olunur. Bundan əlavə, müşahidələrin (sorğuların) sayı 2009-cu ildəki 317-dən 2016-cı ildə 261-ə qədər azaldılmışdır.

2010-2011-ci illərdə Dövlət Statistika Komitəsi respondentlərin üzərinə düşən ümumi informasiya yükünün və statistik hesabat yükünün mənbəyi haqqında daha çox məlumat əldə edilməsi üçün respondentlər arasında sorğu keçirmişdir. Nəticədə, respondentlərin üzərinə düşən ümumi yükün 50%-nin statistika, digər 50%-nin isə başqa dövlət qurumlarının sorğularından qaynaqlandığı müəyyən olunmuşdur.

ASNM üzrə göstərici 9.3. Müəssisələrdən tələb olunan məlumatları onların mühasibat sənədlərindən asanlıqla əldə etmək olar. Belə məlumatların təqdim edilməsini sadələşdirmək üçün məlumatların elektron ötürülməsi vasitələrindən imkan daxilində istifadə edilir.

2012-ci ildən etibarən Dövlət Statistika Komitəsi statistik vahidlərdən məlumatların toplanması üçün elektron hesabat sistemi tətbiq etmişdir. Hazırda bütün hesabat formaları onlayn tərtib edilir və Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən sahibkarlıq subyektlərinin 95%-i öz məlumatlarını onlayn formada təqdim edirlər. Bu tərtibat səmərəliliyin artırılmasına, məlumatlardakı səhvlərin və respondentlərin yükünün xeyli dərəcədə azaldılmasına gətirib çıxarır.

Ev təsərrüfatları büdcələrinin tədqiqatı üçün məlumatların toplanması üzbəüz sorğularla, lakin planşetlərdən istifadə etməklə həyata keçirilir. Statistika işlərinin əlaqələndirilməsi və strateji planlaşdırma şöbəsi seçmə planı tərtib olunarkən 1 ev təsərrüfatının yalnız 1 sorğu üçün seçilməsinə nəzarət edir.

ASNM üzrə göstərici 9.4. Statistika orqanları tərəfindən məlumatların toplanması zamanı təkrarçılığa yol verməmək üçün inzibati mənbələrdən imkan daxilində istifadə olunur.

İnzibati məlumatların daha geniş istifadəsi və mübadiləsi yolu ilə respondentlərə düşən yükün azaldılması tədbirləri “2013-2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəsmi statistikanın inkişafı Dövlət Proqramı”nda əks etdirilmişdir. İşlər inzibati məlumat sahibləri olan dövlət qurumları ilə həmin inzibati məlumat mənbələrinə girişin tənzimlənməsi məsələlərinin müzakirəsi və rəsmi razılaşmaların imzalanması məqsədilə işçi qruplarının yaradılması ilə başlamışdır. Bu iş Dövlət Statistika Komitəsinin 2014-cü il 26 sentyabr tarixli 31/01s nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “İnzibati məlumatlardan uzunmüddətli istifadə üzrə strategiya” əsasında həyata keçirilir.

ASNM üzrə göstərici 9.5. Müayinələrin sayının azaldılması məqsədilə statistika orqanları arasında məlumat mübadiləsi hamı tərəfindən qəbul ediləndir.

“Rəsmi statistika haqqında” Qanununa (maddə 14) əsasən paralelçiliyə yol verməmək, ikiqat işdən qaçmaq, vahid təsnifat və metodlardan istifadəni və əldə edilmiş nəticələrin rəsmi statistikaya uyğunluğunu təmin etmək məqsədi ilə inzibati məlumat istehsalçılarının statistika hesabatları DSK tərəfindən təsdiq edilir. İnzibati məlumatların istehsalını öhdəsinə götürmüş müvafiq qurumlar DSK-ya onun müəyyən etdiyi vaxtlarda və həcmdə hesabat təqdim edirlər. Statistika orqanı olmayan təşkilatlar da daxil olmaqla bütün qurumlar sorğunu həyata keçirməzdən əvvəl Dövlət Statistika Komitəsi ilə məsləhətləşməlidirlər.

ASNM üzrə göstərici 9.6. Respondentlərə düşən yükün azaldılması məqsədilə statistika orqanları məlumat mənbələri arasında əlaqəni təmin edən tədbirlərin görülməsinə imkan yaradırlar.

Məlumat toplanmasında təkrarçılığın qarşısının alınması məqsədilə mövcud inzibati məlumatlardan istifadənin təmin edilməsi üçün Dövlət Statistika Komitəsi ilə Mərkəzi Bank, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondu və Vergilər Nazirliyi ilə razılaşmalar imzalanmış, digər qurumlarla razılaşmaların bağlanması hazırlıq prosesindədir.

Təvsiyələr

- *İnzibati məlumatlardan istifadə strategiyasının həyata keçirilməsi;*
- *Məlumatların mübadiləsi üzrə razılaşmaların sayının artırılması və inzibati məlumat mənbələrinin sahibləri ilə məlumat mübadiləsinin rəsmiləşdirilməsi;*
- *Başdan-başa müşahidələrin (məs., kiçik və orta müəssisələr üçün PRODCOM) sayının, dövriliyinin və hesabat formalarının (sorgu anketlərinin) sayının azaldılması;*
- *İnzibati məlumatların əldə olunması və ötürülməsi üçün Komitədə (mərkəzləşdirilmiş) struktur bölmənin yaradılması;*
- *Məlumatların keyfiyyətinin və onların dəyərinin artırılması məqsədilə müayinə məlumatlarının reyestr məlumatları ilə uyğunlaşdırılması.*

Fəsil: P10 – Qənaətcilik

Ümumi qiymətləndirmə

Resurslardan istifadə dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən DSK-ya və digər dövlət orqanlarına dair ümumi tələblərə əsasən ölçülür. Resursların ölçülməsi hökumətdən büdcə vəsaitinin tələb olunması və ondan istifadə üzrə hesabat verməyə dair qaydalara əsasən aparılır.

Cari beşillik strateji plana (2013-2017-ci illərdə rəsmi statistikanın inkişafı Dövlət Proqramı) və illik Statistik işlər proqramına xərc səmərəliliyinin monitorinqi üzrə xüsusi fəaliyyətin icrasına dair məlumat daxil edilməmişdir. Hər bir statistik məhsulun istehsalına çəkilən xərclərin məbləği göstərilməmişdir.

Digər dövlət qurumlarında olduğu kimi, DSK-da da resurslardan istifadənin qiymətləndirilməsi hər üç ildən bir büdcə audit, digər büdcə və fəaliyyətlər üzrə auditlər, işçi heyətin fəaliyyəti üzrə qiymətləndirmələr, işçi məmnunluğu müayinələri və s. əsasında illik maliyyə hesabatlarının tərtib olunması yolu ilə aparılır.

Hər bir göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASNM üzrə göstərici 10.1. Statistika orqanında mövcud resurslardan istifadəyə həm daxili tədbirlər, həm də kənar müstəqil vasitələrlə nəzarət edilir.

Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən maliyyə resurslarından istifadə edilməsi hər üç ildən bir Hesablama Palatasının apardığı audit vasitəsilə nəzarət edilir və audit hesabatı DSK-nın rəhbərliyinə təqdim edilir. DSK Maliyyə Nazirliyinə və Hesablama Palatasına illik maliyyə hesabatlarını təqdim edir. Fəaliyyət və büdcə yönümlü olmaqla, dövlət tərəfindən ayrılan büdcə və investisiyalardan istifadənin audit, eləcə də statistika üzrə Dövlət Proqramının icra vəziyyətinə dair audit (fəaliyyət yönümlü) aparılır.

Bütün dövlət təşkilatları üçün mövcud olan vahid büdcə təsnifatına uyğun olaraq, maliyyə vəsaitlərinin xərclənməsinə dair hesabat verilir.

İnsan resurslarının monitoringi “Dövlət Statistika Komitəsində kadrların idarə edilməsi və kadr potensialının gücləndirilməsi üzrə strategiya və onun həyata keçirilməsi üzrə Fəaliyyət Planı” (DSK-nın 2011-ci il 14 dekabr tarixli 170/t nömrəli əmri), illik fəaliyyət planı və işçilər arasında aparılan illik rəy sorğusu vasitəsilə aparılır.

İT infrastrukturu Dünya Bankı tərəfindən maliyyələşdirilmiş layihə çərçivəsində 2015-ci ildə qiymətləndirilmişdir.

Statistik fəaliyyətlərə və məlumat istehsalına sərf olunan vaxtın ölçülməsi sistemi, hər bir statistik məhsul üzrə xərclərin uçotu mövcud deyil.

ASNM üzrə göstərici 10.2. Məlumatların toplanması, işlənilməsi və yayılması sahəsində informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının səmərəliliyinin potensialı daim optimallaşdırılır.

2016-cı ilin yanvar ayından etibarən Baş Hesablama Mərkəzi ləğv olunmuş və DSK-nın aparatında İT şöbəsi yaradılmışdır. Bu şöbənin əsas vəzifəsi veb sahifədə olan məlumatları yeniləmək, onu qorumaq, inkişaf etdirmək və İT üzrə sahə şöbələrinə təkliflər verməkdən ibarətdir. DSK kompüterlərin texniki və proqram təminatı və məlumatların emalı strukturları da daxil olmaqla İT-nin gələcək inkişafını (Dünya Bankının İT qiymətləndirilməsinə əsasən) konseptuallaşdırmışdır.

Statistik proseslər GSBPM-in mərhələlərinə əsasən qismən avtomatlaşdırılmışdır. GSBPM-in alt prosesləri insan resursları əlaqəlilik baxımından əsasən kağız üzərində təsvir edilmiş, sistem şəklində yerinə yetirilməmişdir. Bu fəaliyyətlər təsnifləşdirilməyib. Belə ki, GSBPM-in mərhələləri üzrə məlumatların toplanması və yayılması avtomatlaşdırılsa da, digər fəaliyyətlər üzrə bunlar mövcud deyil.

Son illərdə hesabatların elektron şəkildə təqdim olunması xeyli inkişaf etmişdir və müəssisələrin təxminən 95%-i məlumatlarını elektron, onlayn rejimdə təqdim edir. Bununla yanaşı, gələcəkdə məlumatların müəssisələrin bazalarından birbaşa götürülməsi potensialı da vardır ki, bu da prosesləri rasionallaşdıra bilər.

Yoxsulluğun və inflyasiyanın statistik ölçülməsi üsullarının təkmilləşdirilməsi məqsədilə yerli statistika orqanlarında ev təsərrüfatları büdcələrinin tədqiqatını həyata keçirən əməkdaşlar, istehlak qiymətlərinin qeydiyyatını aparan qeydiyyatçılar planşet tipli kompüterlərlə və internetə fasiləsiz çıxışla təmin edilmiş, bununla da ev təsərrüfatları büdcələrinin tədqiqatı, ərzaq, qeyri-ərzaq məhsullarının və xidmətlərin qiymətlərinin qeydiyyatı üzrə statistik müşahidələrin real vaxt rejimində aparılmasına və məlumatların Dövlət Statistika Komitəsinin statistik məlumat bazasına birbaşa daxil edilməsinə nail olunmuş, hazırlanmış proqram təminatları vasitəsilə

məlumatların qəbulu zamanı yaranan xətlərin aşkar edilməsi və vaxtında aradan qaldırılması mümkün olmuşdur.

Yerli statistika orqanları korporativ şəbəkə vasitəsilə DSK ilə əlaqə saxlayır, yalnız intervüyerlər tərəfindən toplanan məlumatlar onlar tərəfindən ötürülür. Müəssisələr tərəfindən məlumatlar isə internetlə birbaşa, onlayn rejimdə DSK-ya ötürülür.

DSK aşağıdakı istiqamətlər üzrə elektron xidmətlər göstərir.

- Rəsmi statistik hesabatların təqdim edilməsi;
- Statistik məlumatların buraxılış təqviminin və mətbu məlumatların yayım təqviminin təqdim edilməsi;
- Statistik məlumatların (göstəricilərin) verilməsi;
- Statistik nəşrlərin (kitabların) onlayn satışı;
- Statistik məlumatların verilməsi qaydalarının pozulmasına görə inzibati cərimələrin internet vasitəsilə ödənilməsi.

Qeyd olunan elektron xidmətlərin göstərilməsi nəticəsində statistik vahid (hüquqi və ya fiziki şəxs) bütün rəsmi statistika hesabatlarını statistika orqanlarına gəlmədən elektron formada təqdim edir, statistik məlumat istifadəçisi DSK tərəfindən hazırlanmış mətbu məlumatları, habelə onu maraqlandıran digər statistika məlumatlarını elektron formada əldə edir, statistik məcmuələri (kitabları) Komitəyə gəlmədən, dəyərini onlayn şəkildə ödəməklə alır, statistik məlumatların verilməsi qaydalarını pozduğuna görə barəsində inzibati protokol tərtib olunmuş hüquqi və ya şəxs cəriməni banka getmədən, internet vasitəsilə onlayn rejimində ödəmək imkanlarını qazanırlar. Elektron xidmətlərdən 4-ü interaktiv, 1-i isə informativ xarakterlidir.

Bunlara baxmayaraq, səmərəlilik potensialının ölçülməsi sistemlik şəkildə həyata keçirilmir, bu sahədə resursların və konsepsiyaların olmaması səmərəlilik potensialından müntəzəm və sistemli şəkildə istifadəyə və onların aşkara çıxarılmasına mane olur.

ASNМ üzrə göstərici 10.3. Müayinələrin sayının məhdudlaşdırılması və inzibati məlumat statistika potensialının artırılması üçün qabaqlayıcı tədbirlər görülür.

DSK inzibati məlumat mənbə sahibləri olan - Vergilər Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Mərkəzi Bank ilə razılaşmalar imzalamışdır, digər dövlət qurumları ilə razılaşmalar imzalanma prosesindədir. Bu razılaşmalar zərurət olduqda yenilənir. Razılaşmalarda məlumatların ötürülməsi və qəbul edilməsi üçün məsul şəxs təyin edilir. Əgər inzibati məlumatlarda təşkilat tərəfindən dəyişikliklərin edilməsi nəzərdə tutulursa, bunlar müzakirə edilir və ya dəyişikliklər həyata keçirilirsə, razılaşma müvafiq olaraq yenilənir.

27 müxtəlif inzibati məlumatlara malik olan təşkilatlarla birgə 3 işçi qrupu yaradılmışdır. Mənbələrə giriş əldə etmək və inzibati məlumatları DSK-nın məlumat bazasına inteqrasiya etmək bu işçi qrupların əsas məqsədidir. Bu məsələ xüsusi əhəmiyyət daşıyır, çünki bəzi statistik məlumatları dövlət orqanları DSK-nın məlumat bazalarına inteqrasiya etmədən, öz reyestrlərində/məlumat bazalarında saxlayırlar.

Məlumatlara yaranan yeni ehtiyacları ödəmək üçün yeni anket hazırlamazdan əvvəl DSK məlumatların hazırda mövcud olmadığını və onları mütləq statistik müayinələr vasitəsilə toplanması zəruriliyinə əmin olmaq üçün bütün mövcud inzibati məlumat mənbələrini qiymətləndirir. Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi bu məlumat mənbəyinə kimin məsuliyyət daşdığına və hansı məlumatları əhatə etdiyinə

dair informasiyaya, bütün inzibati məlumat mənbələrinin reyestrinə malik olduğuna görə bu mümkündür.

DSK, eyni zamanda məlumatların məxfi saxlanması və təhlükəsizliyi aspektlərinə riayət edərək müxtəlif mənbələrdən əldə etdiyi məlumatları əlaqələndirir və özünün informasiya sistemlərinə inteqrasiya edir.

ASNM üzrə göstərici 10.4. Statistika orqanları məhsuldarlığı və səmərəliliyi artıran standartlaşdırılmış həllər tətbiq edir və onların yayılmasına imkan yaradırlar.

2012-ci ildən GSBPM proseslərin standartlaşdırılmasında əsas kimi istifadə edilir. Bütün şöbələr öz proses xəritələrini təkmilləşdirmişdir. Yeni müayinələr üçün bir sıra vacib sahələr, məsələn ÜDM üzrə proses xəritəsi tələb olunur. Bütün müayinələr üçün proses xəritələri hələ işlənməyib. Sənaye, tikinti və ticarət sahəsində qısa müddətli statistika anketləri və bir sıra digər sorğular üçün proses xəritələri hazırlanır. Ümumilikdə isə, 50 proses xəritəsi mövcuddur.

Bu xəritələr proses üçün lazım olan giriş, iş, fəaliyyətlər, sənədləşmələr və çıxış məlumatlarını əhatə edir. Proseslər audit funksiyasını həyata keçirən Keyfiyyətin idarə edilməsi və metaməlumatlar şöbəsi tərəfindən izlənilir. Hazırda proses xəritələri kompüter əsaslı sistemdə hazırlanır və saxlanılır, lakin onlar tam detallandırılmamışdır.

Standartlaşdırma həmçinin beynəlxalq təsnifatların istifadəsi ilə də inkişaf etdirilir.

DSK 2012/2013-cü illərdə keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi və metaməlumatlar sisteminin yaradılması üzrə işlərə başlamış və bu, proseslərin standartlaşdırılma səviyyəsinin artmasına kömək etmişdir.

DSK proseslərin standartlaşdırılmasını daha da genişləndirmək, məlumatların toplanması və qiymətləndirilməsi üçün proses xəritələrinin təkmilləşdirilməsinə başlamışdır.

Təvsiyələr

- Əhatə dairəsi, dövrilik və keyfiyyət meyarları da daxil olmaqla, statistik məqsədlər üçün zəruri olan inzibati məlumat mənbələrinin ən mühüm təchizatçıları ilə əməkdaşlıq memorandumlarının bağlanması;
- Sorğuların təkrar edilməməsi üçün DSK-da inzibati məlumat mənbələrinin idarə edilməsinin nəzərdən keçirilməsi (məsələn, məlumatların alınması və daxili paylanması); məxfilik tələblərinə tam riayət edilməsinin təmin edilməsi; statistik məqsədlər üçün istifadə oluna bilən inzibati məlumatların DSK-nın məlumat bazasına inteqrasiya olunması, məs., ümumi identifikatorlardan istifadə etməklə;
- Hər bir statistik məhsulun istehsalına ayrı-ayrılıqda çəkilən xərclərin hesablanması sisteminin yaradılması;
- Elektron hesabatlılığın səviyyəsinin daha da artırılması və elektron hesabatlılıqla hələ ki əhatə olunmayan sahələrin də bu üsulla əhatə edilməsi;
- Proses xəritələrinin təkmilləşdirilməsi əsasında proseslərin standartlaşdırılmasının təşviq olunması və regional/yerli statistika orqanları səviyyəsində proseslərin və müayinələrin GSBPM-lə əhatə edilməsi.

Fəsil 11: P11- Aktualıq (istifadəçilərlə məsləhətləşmələr)

Ümumi qiymətləndirmə

Rəsmi statistika istifadəçilərinin ehtiyacları ödənilir.

İstifadəçilərin ehtiyaclarını ödəmək üçün DSK mövcud statistik məlumatların praktiki dəyərinin və aktuallığının monitorinqi sistemini tətbiq edir. Monitorinq sistemi bir sıra təşkilati strukturlardan və meyarlardan ibarətdir:

- Məsləhət orqanları - Statistika Şurası və Elmi-metodoloji şura;
- Kütləvi informasiya vasitələrində statistikaya istinadların monitorinqi;
- İstifadəçilərin rəylərinin qiymətləndirilməsi qaydası.

DSK istifadəçi məmnuniyyəti indeksini hesablayır, statistikanın aktuallığı məsələləri 2017-ci ilin sonunadək kəmiyyət qiymətləndirilməsi metodu ilə qiymətləndiriləcəkdir.

Hər bir göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASNM üzrə göstərici 11.1. İstifadəçilərin hazırkı, habelə gələcək ehtiyac və prioritetlərinə uyğun mövcud statistik məlumatların praktiki faydalılığının və aktuallığının monitorinqinin, istifadəçilərlə məsləhətləşmələrin aparılmasının prosedurları mövcuddur.

“Rəsmi statistika haqqında” Qanunun 8-ci maddəsi dövlət orqanlarının nümayəndələrindən və istifadəçilərdən ibarət olan Statistika Şurasına həsr olunmuşdur. İstifadəçilərlə müntəzəm məsləhətləşmələr keçirilir. İstifadəçilər DSK-nın statistika şöbələri tərəfindən təşkil olunan işçi qruplarının işində iştirak edirlər.

Elmi-metodoloji şura DSK-nın şöbə müdirlərindən, İqtisadiyyat Nazirliyinin, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının və Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin nümayəndələrindən ibarətdir.

DSK-nın statistika şöbələri sistemativ, ildə bir dəfədən az olmamaqla istifadəçilərlə görüşür, onların statistik məlumatlarla bağlı suallarını və problemlərini təhlil edirlər. Statistik materialların keyfiyyəti həm də Statistika Şurasının və Elmi-metodoloji şuranın iclaslarında istifadəçilərlə müzakirə olunur.

İnformasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsi statistikadan istifadəni təhlil edir və kütləvi informasiya vasitələrində statistikaya istinadlarla bağlı monitorinqlər aparır.

Statistik məlumatların hər sahəsi üzrə əsas istifadəçilərin siyahısı və onlarla məsləhətləşmələrin aparılması prosedurları (məsələn, sənaye, qiymət, əmək statistikasısı və s.) mövcuddur.

ASNM üzrə göstərici 11.2. Prioritet ehtiyaclar ödənilir, bu statistik işlər proqramında əks olunur.

Statistik işlər proqramı hər il üçün nəzərdə tutulan məqsədləri əhatə edir və DSK-nın internet saytında dərc olunur, növbəti Statistik işlər proqramının təsdiqi 2017-ci ildə nəzərdə tutulur. 2018-ci ilin proqramına rəsmi statistika metodologiyası əsasında müvafiq dövlət qurumları tərəfindən istehsal olunan və ölkənin sosial, iqtisadi, demografik və ekoloji vəziyyəti ilə bağlı toplanan, işlənən və yekunlaşdırılan bütün işlər daxil ediləcəkdir.

Statistik işlər proqramı DSK-nın saytında il ərzində yerləşdirilir. Proqramla bağlı istifadəçilərin təklifləri hər il iyun ayında Elmi-metodoloji şurada baxılır və müzakirə edilir.

Dövlət Statistika Komitəsinin statistika şöbələri sistemativ olaraq, ildə ən azı bir dəfə istifadəçilərlə görüşür və statistikaya dair problemləri və statistik materialların keyfiyyətini müzakirə edirlər.

Nəticədə, yeni tələblər müəyyənləşdirilir, rəhbərliyə təkliflər hazırlanır və onların Statistik işlər proqramına daxil edilib-edilməməsi qərarı qəbul edilir.

ASNM üzrə göstərici 11.3. İstifadəçilərin məmnunluq səviyyəsi sistemə nəzərə alınır və müntəzəm izlənilir.

İstifadəçilərin məmnunluq səviyyəsinin qiymətləndirilməsi və məmnuniyyət indeksinin formalaşdırılması üçün DSK-nın veb saytında bütün il ərzində onlayn sorğu həyata keçirilir. Sorğunun nəticələri dərc olunur.

İstifadəçi rəylərinin nəticələri ilə Azərbaycan və ingilis dillərində aşağıdakı linklər vasitəsilə tanış olmaq olar: <http://www.stat.gov.az/source/others/Sorqu.pdf>; http://www.stat.gov.az/source/others/s_en.pdf.

Onlayn sorğunun nəticələri ilə aşağıdakı link vasitəsilə tanış olmaq olar (Azərbaycan dilində): http://www.stat.gov.az/source/others/sorqu-yekun_24.12.2015.pdf.

İstifadəçilərin məmnuniyyət indeksinin hesablanması üçün metodologiya hazırlanmış və Elmi-metodoloji şura tərəfindən müzakirə edilmişdir. Məlum olmuşdur ki, bu indeksin hesablanması üçün bəzi əlavə göstəricilər tələb olunur və onlar mövcud anketə əlavə olunacaqdır.

İşin dəyərinin ödənilməsi şərtlə təhlillə bağlı istifadəçilər tərəfindən daxil olan sifarişlərin yerinə yetirilməsi Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilir.

Təvsiyələr

- *İstifadəçi ehtiyaclarına uyğun mövcud məlumatların aktuallığının və praktiki faydalılığının monitorinq sisteminin yaradılması, gələcək prioritetlərin müəyyən edilməsi;*
- *Nəinki mövcud istifadəçilərin fikirlərini, eyni zamanda potensial istifadəçilərin rəyini də öyrənmək üçün istifadəçi məmnuniyyəti sorğularının mütəmadi olaraq keçirilməsinin davam etdirilməsi.*

Fəsil 12: P15 - Statistik məlumatlara əlyətərlik və onların aydınlığı

Ümumi qiymətləndirmə

Rəsmi statistika aydın və anlaşılan formada təqdim olunur, münasib və rahat formada yayılır, ondan istifadənin əlyətərliyi hamı üçün bərabər şərtlərlə təmin olunub, statistik məlumatlar metaməlumatlar və izahlarla müşayiət olunur.

DSK, onun strukturunda yeni yaradılan İctimaiyyətlə əlaqələr sektorunun səyi ilə ictimaiyyətlə və statistik məlumat istifadəçiləri ilə münasibətlərin daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində iş aparır.

Metaməlumatlardan əlavə, DSK istifadəçilər üçün 3768 adda statistik anlayışın tərifini özündə əks etdirən lüğət hazırlamış və onu veb saytında yerləşdirmişdir.

Statistik savadlılığın artırılmasına, bu məqsədlə xüsusi bukletlərin, kitabçaların hazırlanmasına böyük diqqət yetirilir. Məsələn, 2016-cı ildə "Statistika nədir?" adlı kitabça hazırlanaraq Təhsil Nazirliyi ilə razılaşdırılmış və nəşr edilmiş, sentyabr ayında, tədris ilinin əvvəlində ibtidai sinif şagirdlərinə paylanmışdır. 2016-cı ilin sonunda ali təhsil müəssisələrinin tələbələri üçün də buna oxşar buklet dərc olunmuşdur.

Bir çox metaməlumatların əlyətərli olmasına baxmayaraq, onların mövcudluğu haqqında istifadəçilərin kifayət qədər məlumatlı olmaması bəzi hallarda statistik məlumatların yanlış olaraq qəbul edilməməsinə və ya şəhv başa düşülməsinə gətirib çıxarır.

Hər bir göstərici üzrə qiymətləndirmə

ASNM üzrə göstərici 15.1. Statistik məlumatlar və müvafiq metaməlumatlar onların dərk edilmiş müqayisəsini və düzgün izahını asanlaşdıran formada təqdim olunur və arxivləşdirilir.

Rəsmi statistikanın yayılması siyasəti DSK-nın veb sahifəsində mövcuddur:

http://www.stat.gov.az/menu/6/dissemination_policy/DissPolicy_en_2014.pdf.

Əsas istifadəçi qrupları Statistika Şurasında təmsil olunurlar. İqtisadiyyat Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin nümayəndələri də Elmi-metodoloji şuranın üzvləridir. Əsas istifadəçilər həmçinin çoxsaylı sahəvi işçi qruplarının üzvləridir. Məlumatların yayılması məsələləri ilə yanaşı, onlarla statistik məsələlər də müzakirə olunur. Statistika Şurasının iclasları hər 3 aydan bir, Elmi-metodoloji şuranın iclasları hər ay, sahəvi işçi qruplarının iclasları isə zərurət olduqda keçirilir.

DSK-nın hər bir şöbəsi ildə bir dəfə istifadəçiləri maraqlandıran sualları nəzərdən keçirmək və müzakirə etmək üçün onlarla görüşlər keçirir.

DSK press-revizlərin, statistik nəşrlərin hazırlanması ilə bağlı 2009-cu il 11 noyabr tarixli 21/4 nömrəli kollegiya qərarı ilə statistik nəşrlərin, press-revizlərin tərtibi üzrə standartlar və onların dizaynı üzrə təlimat təsdiq etmişdir.

Elektron arxivləşdirmə DSK-nın 2013-cü il 14 fevral tarixli 17/t nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş "Məlumat bazaları üzrə arxivlərin yaradılması, saxlanması və istifadəsinə dair qaydalar"ına uyğun olaraq aparılır. Statistik məlumat bazalarının gündəlik arxivləşdirilməsi avtomatik olaraq həyata keçirilir.

ASNM üzrə göstərici 15.2. Məlumatların yayılması üçün müasir informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından, lazım olduqda isə ənənəvi üsulla çap olunmuş məlumatlardan istifadə edilir.

DSK-nın veb sahifəsində məlumatlar bazası, metaməlumatlar, şöbələrin nəşrləri, press-revizlər, xəbərlər, həmçinin DSK-nın fəaliyyətinə aid məlumatlar yerləşdirilmişdir: <http://www.stat.gov.az/menu/13/indexen.php>

İstifadəçilərin rahatlığı üçün interaktiv cədvəllərdən ibarət olan əlavə sahifə də var: <http://www.stat.gov.az/menu/14/indexen.php>.

İnformasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsində "qaynar xətt" fəaliyyət göstərir <http://www.stat.gov.az/menu/8/indexen.php>.

Nəşrlərin kataloqu veb-sahifədə mövcuddur:

http://www.stat.gov.az/menu/6/catalogue_st_p/catalogue_2016.pdf

Statistika ilə bağlı press-revizlər, hazır cədvəllər, qrafiklər, xəritələr, metaməlumatlar DSK-nın saytında yerləşdirilib. Coğrafi İnformasiya Sistemi (CİS) də sayta inteqrasiya olunub: <http://stat.gov.az/>.

Məlumatların elektron yayılmasından əlavə ənənəvi kağız nəşrlər də çap edilir.

ASNM üzrə göstərici 15.3. Əgər texniki cəhətdən mümkündürsə, sifarişlər əsasında tədqiqatlar aparılır və ictimaiyyətə məlumat verilir.

Sifariş əsasında tədqiqatların aparılması DSK-nın tabeliyində olan Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilir. Tədqiqatın nəticələri sifarişçiyə təqdim olunur.

ASNM üzrə göstərici 15.4. Tədqiqat məqsədləri üçün mikroməlumatlara girişə xüsusi qayda və protokollara riayət etməklə icazə verilir.

Mikroməlumatlara giriş yalnız tədqiqat məqsədləri üçün və respondentlərin fərdi məlumatlarının qorunması məqsədilə onların şəxsizləşdirilmiş (anonimləşdirilmiş) formada verilməsi mümkündür. Təhlükəsizlik mərkəzi hələlik mövcud deyil. Mikroməlumatlara məsafədən (kənardan) giriş təmin olunmayıb.

ASNM üzrə göstərici 15.5. Metaməlumatlar standartlaşdırılmış metaməlumatlar sistemlərinə uyğun sənədləşdirilir.

Statistik göstəricilər və statistik hesabatlar üzrə metaməlumatlar DSK-nın veb sahifəsində “Metaməlumatlar” bölməsində yerləşdirilir və nəşri mümkündür: <http://www.azstat.org/Metaməlumatlar/>. Bütün metaməlumatlar iki qrupa bölünür: göstəricilər üzrə metaməlumatlar və hesabatlar üzrə metaməlumatlar. Hesabatlar üzrə metaməlumatlar hesabatların dövriliyi haqqında informasiyanı, hesabat formalarının son təqdim edilmə tarixini, bu hesabat formalarının əhatə etdiyi statistik vahidlər qrupunu və s. özündə əks etdirir. Göstəricilər üzrə 1709 metaməlumat hazırlanmışdır (341-i SDMX strukturuna, 1368-i DCMI standartına əsaslanmışdır). Hesabat formaları üçün DCMI standartına əsaslanmış 247 metaməlumat əlverişlidir.

Metaməlumatların strukturu (SDMX) aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Əlaqəli şəxs
2. Metaməlumatların yenilənməsi
3. Statistik məlumatların təqdim edilməsi
4. Ölçü vahidi
5. Hesabat dövrü
6. Təşkilatın mandarı
7. Məxfilik
8. Yayılma siyasəti
9. Yayılmanın tezliyi
10. Əlverişlilik və aydınlıq
11. Keyfiyyətin idarə edilməsi
12. Təcillik
13. Dəqiqlik və etibarlılıq
14. Vaxtlı-vaxtında olma və dəqiqlik
15. Uyğunluq (uzlaşma) və müqayisəlilik
16. Respondentlərə düşən yük və xərclər
17. İnformasiyanın izah edilməsi
18. Statistik məlumatların işlənməsi
19. Qeydlər.

Təsdiq olunmuş audit proqramına uyğun olaraq, hər il veb sahifənin monitoringi aparılır və zərurət olduqda metaməlumatlar yenilənir. Yenilənmiş metodologiya, məlumatların toplanması və işlənməsi prosesindəki dəyişikliklər, cavabdeh şəxsin və ya bölmənin dəyişdirilməsi haqqında informasiya və s. əlavə oluna bilər.

Metaməlumatlara dair sualları olan istifadəçilər “qaynar xəttə” müraciət edə bilər. “Qaynar xəttin” əlaqələndiricisi müvafiq struktur bölmə ilə əlaqəni təmin edir.

ASNM üzrə göstərici 15.7. İstifadəçilər yayımlanan statistik məlumatların keyfiyyətinin Avropa statistikasının keyfiyyət meyarlarına uyğunluğu barəsində informasiya əldə edirlər.

Keyfiyyət məruzələri hazırlanıb və DSK-nın veb-səhifəsində yerləşdirilib <http://www.stat.gov.az/menyu/2/quality/>.

Təvsiyələr

- *DSK-nın veb-səhifəsində bütün rəsmi statistik məlumatların nəşr olunması və ya digər dövlət qurumları (məs., Mərkəzi Bank) tərəfindən hazırlanan rəsmi statistik məlumatlara keçidin (linkin) təmin olunması;*
- *Nəinki mövcud istifadəçilərin fikirlərini, eyni zamanda potensial istifadəçilərin də rəyini öyrənmək üçün istifadəçi məmnuniyyəti sorğularının davam etdirilməsi;*
- *Məlumatların təqdim olunması zamanı vizual təqdimat üsullarının (qrafiklər, diaqramlar, interaktiv cədvəllər və s.) daha çox təmin olunması;*
- *Veb-səhifədə statistik məlumatlara daha asan girişin təmin olunması üçün açar sözlər üzrə axtarış funksiyasının təkmilləşdirilməsi;*
- *Statistik press-relizlərin standart tərkib hissəsi kimi digər ölkələrin məlumatları ilə daha çox müqayisələrin aparılması;*
- *Ölkədə statistik savadlılıq (məlumatlılıq) səviyyəsinin artırılması məqsədilə müəllimlər və digər təhsil işçiləri ilə əməkdaşlıq çərçivəsində müvafiq təhsil proqramlarının tətbiq olunmasının nəzərə alınması.*

Fəsil 13: P 13 - Dövlət Statistika Komitəsinin təşkilati və struktur məsələləri

13.1. Dövlət Statistika Komitəsinin təşkili

Dövlət Statistika Komitəsinin sədri Nazirlər Kabinetinin üzvü, DSK-nın özü isə Azərbaycan Respublikasının mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları sisteminin tərkib hissəsidir. DSK ölkə Prezidentinin Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş beşillik strateji plan ("2013-2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəsmi statistikanın inkişafı Dövlət Proqramı") və illik Statistik işlər proqramı çərçivəsində bütün rəsmi statistikanı təşkil edir; 2018-2025-ci illər üçün strateji plan hal-hazırda hazırlanır. Rəsmi statistikanın keyfiyyətinin təmin edilməsi məqsədilə "Rəsmi statistika haqqında" Qanunun 9-cu maddəsinə əsasən, Statistik işlər proqramının həyata keçirilməsi düzgünlük, obyektivlik, müasir şəraitə uyğunluq, məxfilik və şəffaflıq prinsipinə əsaslanır, 10-cu maddəyə əsasən rəsmi statistika müstəqildir: "Dövlət və qeyri-hökumət təşkilatlarının dövlət statistika orqanlarının səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinə müdaxiləsi yol verilməzdir və onlara öz xidməti vəzifələrinin yerinə yetirilməsində təsir göstərmirlər".

Dövlət Statistika Komitəsinin mərkəzi aparatında dövlət qulluqçusu statusuna malik olan 284 işçi vardır. Onların təxminən yarısı qadınlardır və onlardan 20-si rəhbər işçilərdir. İnzibati vəzifə tutanların hamısı ali təhsillidir.

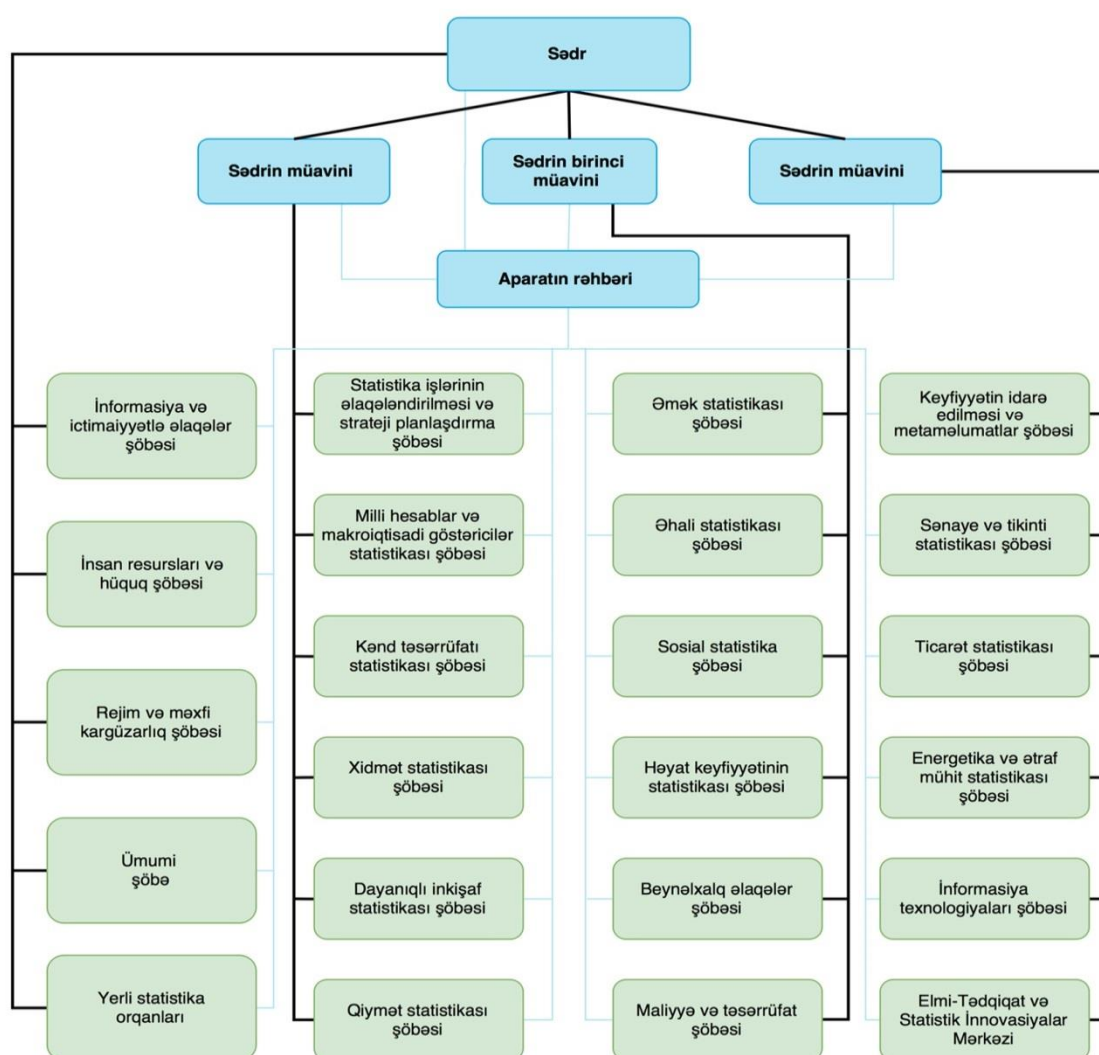
Dövlət Statistika Komitəsində 1920-ci ildə təsis edilmiş kollegiya fəaliyyət göstərir. Kollegiya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 24 iyun tarixli 115 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi haqqında Əsasnamə"yə əsasən təşkil edilir. Kollegiya DSK-nın sədrindən, sədrin müavinlərindən, Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin sədrindən, DSK-nın mühüm şöbələrinin və tabeliyində olan qurumun rəhbərlərindən ibarət olmaqla ümumilikdə 11 nəfərdən təşkil edilmişdir.

Dövlət Statistika Komitəsi kollegiyasının üzvlərinin sayı və tərkibi Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilir. Üzvlər DSK-nın fəaliyyətinin planlaşdırılması və onların qəbul etdikləri qərarların həyata keçirilməsinə nəzarət üçün məsuliyyət daşıyırlar. Kollegiyanın iclasları ayda bir dəfədən az olmayaraq keçirilir.

2016-cı il yanvarın 1-dən Baş Hesablama Mərkəzinin ləğv edilməsi ilə əlaqədar onun statistik məlumatların toplanması və işlənməsi funksiyaları Dövlət Statistika Komitəsinə keçmişdir. Struktur dəyişikliyi nəticəsində Dövlət Statistika Komitəsi aparatında olan ştat vahidlərinin sayı 106 vahid artırılmış və bu səbəbdən “Dövlət qulluğu haqqında” Qanunun müddəalarına uyğun olaraq, müsabiqə yolu ilə 106 nəfər işə qəbul edilmişdir.

Bundan əlavə, Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi (37 nəfər) və aparatda 5 yeni struktur bölmə (Energetika və ətraf mühit statistikasi şöbəsi – 8 nəfər, Sosial statistika şöbəsi – 15 nəfər, Dayanıqlı inkişaf statistikasi şöbəsi – 8 nəfər, Beynəlxalq əlaqələr şöbəsi – 8 nəfər və İnformasiya texnologiyaları şöbəsi – 25 nəfər) yaradılmışdır. Hazırda aparatın yeni strukturu 21 şöbədən, 48 sektordan ibarətdir. Struktur hazırlanarkən Norveç, Litva, Avstriya və digər Avropa ölkələrinin milli statistika idarələrinin təşkilati strukturu öyrənilmişdir.

Dövlət Statistika Komitəsinin strukturu:

Şəkil 1: DSK-nın yeni təşkilati strukturu

Qiymətləndirmə

DSK-nın rəsmi statistika sisteminin idarə və koordinasiya edilməsi səlahiyyəti vardır. “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu DSK-dan başqa hər hansı orqanı rəsmi statistikanın istehsalçısı kimi müəyyən etmir.

Buna görə də DSK-dan başqa digər orqanların rəsmi statistika istehsalçısı olması aydın müəyyən edilməmişdir. Bununla yanaşı, hansı məlumatların (DSK-dan başqa digər dövlət orqanları tərəfindən dərc edilən) rəsmi statistika məlumatlarına (“Rəsmi statistika haqqında” Qanuna uyğun olaraq hazırlanan), hansının isə rəsmi statistika prinsip və qaydaları tətbiq edilməyən inzibati məlumata aid edildiyini müəyyən etmək çətindir.

Əməkdaşlıq qaydaları, anlaşma memorandumlarına uyğun olaraq yaxşı təşkil edilmişdir.

DSK-da olan struktur dəyişiklikləri, Baş Hesablama Mərkəzinin ləğv edilməsi və işə yeni qəbul olunmuş heyətə təlim keçilməsi çətinlik yaradır. Rəqabət yuxarı olduğu üçün yeni işə qəbul olunmuş heyət, əlbəttə ki, yaxşı ixtisaslaşmışlardır.

Bununla yanaşı, struktur islahatları nəticəsində ştatların dəyişməsi əməkdaşlar arasında rəqabətin və potensialın artmasına gətirib çıxaracaqdır.

Digər dövlət orqanlarındakı (Mərkəzi Bank istisna olmaqla) statistika idarələrində təcrübəsi daha az olan mütəxəssislər vardır.

Rəsmi statistika məlumatlarının istehsalı və yayılması sahəsində Dövlət Statistika Komitəsində keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi ISO 9001:2015 standartının tələblərinə cavab verir (sertifikatlaşdırma 2017-ci ildə “SGS” şirkəti tərəfindən həyata keçirilmişdir) və GSBPM biznes proses modeli kimi tətbiq olunur.

Təvsiyələr

- “Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda və cari proqramlarda hansı təşkilatların rəsmi statistika məlumatlarının istehsalçıları, hansının inzibati məlumat istehsalçıları, hansının isə məlumat təchizatçıları olması dəqiq müəyyən edilmədiyindən, onların Milli Statistika Sistemində sərhədlərinin qanunvericiliklə müəyyən edilməsi;
- Növbəti Statistik işlər proqramında dövlət qurumlarının rəsmi statistika istehsalçılarına və Milli Statistika Sistemində aid edilib-edilmədiyinin dəqiq müəyyən edilməsi;
- “Rəsmi statistika haqqında” Qanunun müddələrinin (DSK-nın bütün dövlət qurumlarının inzibati məlumat mənbələrinə tam giriş hüququ və mövcud inzibati məlumat mənbələrinin təkrar gözdən keçirilməsi və ya yeni reyestrlərin tərtibi üçün məsləhətlər vermək hüququ vardır) praktikada həyata keçirilməsinin davam etdirilməsi;
- İnzibati mənbələrdən əldə edilən məlumatların Komitənin məlumat bazalarına asanlıqla inteqrasiya edilməsi üçün zəruri texniki infrastrukturun işlənilməsi.

13.2. Regional struktur

Azərbaycan 9 iqtisadi rayona bölünür və hər bir iqtisadi rayon daha kiçik inzibati vahidləri olan çoxlu rayonlara malikdir. Naxçıvan Muxtar Respublikası ayrıca (10-cu) iqtisadi rayondur. Dövlət Statistika Komitəsinin 83 rayonda (şəhərdə) idarələri vardır. Onların 954 işçisi dövlət qulluqçularıdır. Dövlət Statistika Komitəsi Bakı Şəhər

Statistika İdarəsinin 11 statistika şöbəsi var. Lakin Bakı Şəhər Statistika İdarəsi üçün yeni inzibati bina tikilməkdədir və onların bir idarədə birləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Bu statistika idarələri DSK-nın nəzarəti və müşahidəsi altında fəaliyyət göstərilir. Dövlət Statistika Komitəsinin aparatında əməkdaşlar metodologiyaların, məlumat və müşahidələrin toplanması üçün tapşırıq və vasitələrin hazırlanması, indeks və göstəricilərin formalaşdırılması və keyfiyyətinin yoxlanmasını həyata keçirirlər. Yerli statistika orqanlarının başlıca funksiyaları isə regionlarda ilkin məlumatların toplanması, daxil edilməsi və emalı, həmçinin bəzi ilkin məlumatların yoxlanılmasıdır. Bu işlər üçün hər bir ərazi idarəsi mərkəzi idarədən cari il üçün görülməli işlərin və əhatə olunacaq müəssisə və ev təsərrüfatlarının siyahısı ilə təmin olunurlar. Beləliklə, DSK regional bölgədə statistik məlumatların emalı və yayılmasına cavab verdiyi halda, yerli statistika orqanları öz regionları üçün ilkin məlumatların məlumat bazasına daxil edilməsinə cavabdehirlər.

Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən müəyyən edilmiş statistik işlər proqramına əlavə olaraq, rayon (şəhər) statistika idarələri yerli icra hakimiyyəti orqanlarına sosial-iqtisadi inkişaf haqqında statistik məlumatlar təqdim edir, xüsusi müayinələr və onların nəticələri haqqında ictimaiyyəti məlumatlandırmaq üçün tədbirlər görür və ya müəyyən maraq doğuran mövzular barədə (kənd rayonlarında regional iqtisadiyyatın əsas hissəsi olan kənd təsərrüfatı kimi) press-konfranslar təşkil edirlər. Onlar həmçinin digər yerli orqanların müraciəti əsasında onları müəyyən məlumatlar və xüsusi təhlillərlə təmin edirlər. Lakin DSK tərəfindən təsdiq edilmiş illik statistik işlər proqramı ilə müəyyən olunmuş müayinələrdən başqa müayinələr keçirmir, məsləhətlər vermir, digər regional dövlət orqanlarının adından fəaliyyət göstərmirlər.

Yerli statistika orqanlarında cins və yaşla bağlı ştat tərkibi mərkəzi aparata oxşardır; bir qədər az hissəsi (təxminən 73%) ali təhsillidir. Burada rotasiya siyasəti və kiçik (regional) yerdəyişmələr yoxdur.

Qiymətləndirmə

Azərbaycanda yerli statistika orqanları və Naxçıvan MR-nın DSK regional səviyyədə məlumatları toplayır; onların daimi işçiləri və müayinə aparan şəxsləri hüquqi şəxslərin hesabat vermə öhdəliyini yerinə yetirməsinə köməklik göstərilir və DSK (dövlət orqanı kimi) ilə regionlardakı vətəndaşlar arasında körpü funksiyasını həyata keçirirlər. Xüsusilə, müayinə aparan şəxslərin müəssisələrin istehsal şəraiti və onların işçilərinin əmək şəraiti, həmçinin sorğu olunan şəxslərin həyat şəraiti haqqında etibarlı məlumat almaq imkanları var. Sorğu olunan şəxslərin cavab vermə səviyyəsinin yüksək olması onu göstərir ki, zamanla qurula bilən şəxsi əlaqələr əsasında müayinələrdə iştirak çətin olmaya bilər.

Bununla yanaşı yerli statistika orqanları və mərkəzi aparat arasında təşkilati prosesin mövcud formalarının və səlahiyyət bölgüsünün zamanla qiymətləndirilməsinə ehtiyac vardır və onların hələ də zəruri və adekvat olduğu müəyyən edilməlidir. Qiymətləndirmə qrupu bu prosesin səmərəlilişdirilməsi üçün bəzi elementləri müəyyən etmişlər: daha müasir kommunikasiya kanalları istifadə edilməli, daha çox registrlər yaradılmalı, milli və regional dövlət orqanları arasında məlumat mübadiləsi aparılmalıdır. Xüsusilə mövcud məlumatı məlumat bazasına daxil etmə istiqamətində dəyişikliklər geniş sayda müayinələr üçün təsirli olacaqdır. Belə dəyişikliklər inzibati məlumatlar əsasında daha da təkmilləşdirilmiş statistik təhlillər üçün ödənişsiz mənbələr yaradacaqdır. Nəticədə, yerli statistika orqanları regionun siyasəti və inkişafı üçün lazım olan hərtərəfli təhlilləri təqdim edən regional xidmət mərkəzi kimi yaradıla bilər.

Tövsiyələr

- *YSO-lar arasında kadrların yerdəyişmə sxeminin təşviq edilməsi;*
- *Məsuliyyətin, “nou-hau”-nun mərkəzdən YSO-lara (yerli orqanlarda işçilərin mövcud sayını nəzərə alaraq) ötürülməsinə və ya mərkəzi aparatda, regional səviyyədə statistik məlumatların gələcək inkişafına cavabdeh olan işçilərin sayının artırılması yolu ilə YSO-ların sayının azaldılmasına baxılması;*
- *Regionlar üzrə statistik məlumatların yayılmasında mövcud yayılma siyasətinin genişləndirilməsi və YSO tərəfindən məxfi məlumatların nəşr etdirilməsinin qarşısının alınmasına baxılması (regionlardakı müəssisələrin sayının məhdud olduğunu nəzərə alaraq).*

13.3. Digər tabeli təşkilat – Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2015-ci il 19 noyabr tarixli 364 nömrəli Sərəncamı ilə Dövlət Statistika Komitəsinin Statistik Məlumatların Elmi-Tədqiqat və Layihə-Texnoloji Mərkəzinin bazasında Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzi yaradılmışdır. Mərkəz statistik tədqiqatların aparılması və işləmələrin hazırlanması, statistik müşahidələr üçün statistik vahidlərin seçilməsi, seçmə məlumat bazalarının yaradılması işlərini yerinə yetirir. Eyni zamanda Mərkəz "Statistika xəbərləri" rüblük elmi-praktik jurnalı nəşr edir.

Fəsil 14: Koordinasiya

14.1. Milli Statistika Sisteminin (MSS) əlaqələndirilməsi

MSS-in əlaqələndirilməsi proseduru milli qanunvericilikdə göstərilməsə də, belə prosedurlar mövcuddur. Bu, eynilə çoxillik və illik proqramların tərtib edilməsi prosesinə də aiddir. Statistik işlər proqramı ilə əhatə edilən bütün statistik məlumatlar rəsmi statistik məlumat hesab edilir. Proqrama DSK-dan başqa digər dövlət qurumlarının cavabdeh olduğu statistika da daxil edilir.

1994-cü il fevralın 18-də qəbul edilmiş və 2011-ci ilin noyabrında dəyişikliklər və əlavələr edilmiş "Rəsmi statistika haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda rəsmi statistika sahəsində vəzifələr ifadə edilmiş və dövlət statistika orqanlarının vəzifələri və hüquqları müəyyən edilmişdir. 3-cü maddəyə əsasən rəsmi statistika sistemi vahid, mərkəzləşdirilmiş, ümumdövlət sistemidir. Rəsmi statistika sisteminin təşkili ilə yalnız Dövlət Statistika Komitəsi (DSK) və ona tabe olan yerli statistika orqanları məşğul olurlar.

Qanunun 5-ci maddəsində göstərilir ki, dövlət statistika orqanları öz işinin nəticələri, hesabat sisteminin vəziyyəti, ölkədə və regionlarda baş verən iqtisadi və sosial proseslər haqqında müvafiq orqanlara müntəzəm məlumat verirlər, ölkədə statistik materialların istehsalını təşkil edir, statistika orqanları tərəfindən müəyyənləşdirilmiş vaxtda və qaydada hesabatların təqdim edilməsinə, onların düzgünlüyünə nəzarəti həyata keçirirlər.

Qanunda aydın şəkildə qeyd olunmasa da, rəsmi statistikanın digər ən vacib istehsalçıları aşağıdakılar hesab edilir:

- 29 əməkdaşı ilə tədiyə balansına və maliyyə sektoru üzrə bəzi statistik göstəricilərə cavabdeh olan AR-nın Mərkəzi Bankı;
- 6 əməkdaşı ilə dövlət maliyyəsi statistikasını, büdcənin gəlir və xərcləri, dövlət xarici borc haqqında statistik məlumatlara cavabdeh olan Maliyyə Nazirliyi;

- 3 əməkdaşı ilə Əlillik statistikasını üçün cavabdeh olan Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi;
- 5 əməkdaşı ilə Ətraf mühitin vəziyyəti göstəriciləri üçün cavabdeh olan Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi;
- 25 əməkdaş ilə məhkəmə statistikasını üzrə cavabdeh olan Ədliyyə Nazirliyi;
- 7 əməkdaş ilə cinayətkarlıq statistikasını üzrə cavabdeh olan Daxili İşlər Nazirliyi;
- 3 əməkdaş ilə mədəniyyət statistikasını üzrə cavabdeh olan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi;
- 31 əməkdaşla gömrük statistikasını üzrə cavabdeh olan Dövlət Gömrük Komitəsi.

Məlumat təchizatçılarına Dövlət Miqrasiya Xidməti (5 əməkdaş), Baş prokurorluq (5 əməkdaş), Səhiyyə Nazirliyi (16 əməkdaş), Təhsil Nazirliyi (3 əməkdaş) və Gənclər və İdman Nazirliyi (3 əməkdaş) daxildir.

Daha əvvəl qeyd olunduğu kimi, rəsmi statistikanın istehsalçıların sayı kifayət qədər çoxdur və onların hansının rəsmi statistika istehsalçısı, hansının isə təchizatçı olması ilə bağlı daha ətraflı məlumat hesabatda daxil edilmişdir (1-ci prinsipə uyğun olaraq verilmiş müvafiq tövsiyəyə bax).

DSK Azərbaycanın statistika sisteminin əlaqələndiricisi rolunu oynayır, həmçinin rəsmi statistikanın əsas istehsalçısıdır. DSK-nın məlumatlarına əsasən, o rəsmi statistikanın 80%-nə cavabdehlik daşıyır. Azərbaycanda rəsmi statistika sistemi yüksək səviyyədə mərkəzləşdirilmiş xarakter daşıyır: dövlət qurumlarında rəsmi statistika ilə məşğul olan təxminən 1500 nəfərin 1380-i DSK-nın rəhbərliyi ilə çalışır, onların əksəriyyəti isə yerli statistika orqanlarında yerləşdirilmişdir.

Bundan başqa, qanuna müvafiq olaraq (8-ci maddə) Statistik işlər proqramının hazırlanması və həyata keçirilməsi, rəsmi statistikanın gələcək inkişafı üzrə tövsiyələr vermək üçün Statistika Şurası (bundan sonra – Şura) yaradılmışdır. Şura statistika, maliyyə, bank işi və iqtisadiyyat sahələri üzrə mütəxəssislərdən, özəl müəssisələrin, həmkarlar ittifaqları və elmi cəmiyyətlərin nümayəndələrindən, KİV və rəsmi statistikanın istifadəçilərindən ibarətdir. Onun Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə təsdiq olunmuş tərkibinə 15 üzv daxildir - 14 üzv və Şuranın sədri kimi DSK-nın sədri. Şuranın işi ictimai xarakter daşıyır və ildə 4-5 dəfə iclas keçirilir.

Proqramın hazırlanmasının dəqiq müəyyən edilmiş proseduru mövcuddur. Müvafiq nazirlik və idarələrlə, həmçinin Statistika Şurası ilə müzakirələrdən sonra Statistik işlər proqramı Nazirlər Kabineti ilə razılaşdırılır və DSK tərəfindən təsdiq edilir. Çoxillik Dövlət proqramlarının hazırlanması, razılaşdırılması, təsdiqi, icrasının əlaqələndirilməsi və həyata keçirilməsi proseduru da dəqiq müəyyən edilmişdir. Dövlət proqramları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təsdiq edilir. İşlərin gedişi haqqında illik hesabat Prezidentə və Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir. "2018-2025-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəsmi statistikanın inkişafı Dövlət Proqramı"nın layihəsi hazırlıq mərhələsindədir.

Qanunun 7-ci maddəsinə müvafiq olaraq, dövlət statistika orqanlarının müəyyən edilmiş qaydada, həcmdə və müddətlərdə hüquqi və fiziki şəxslərdən haqqı ödənilmədən dolğun və etibarlı statistik məlumatları almaq hüququ və səlahiyyəti vardır. Bu halda onlar statistik məlumatların toplanması və işlənməsi üzrə vahid metodologiya yaradılmasına, beynəlxalq və ya milli təsnifatların tətbiqinə zəmanət verməlidir. Dövlət statistika orqanları həmçinin hesabat formalarını hazırlaya və məlumatın toplanması və hesabatların təqdim edilməsi üzrə müddətləri və prosedurları təyin edə bilərlər.

Bu məqsədlə DSK-da hüquqi və fiziki şəxslərin, habelə ailə təsərrüfatlarının reyestri hazırlanmışdır.

1960-cı ildə təsis olunmuş, müntəzəm olaraq iclaslar keçirən məsləhətçi orqan (Elmi-metodoloji şura) da fəaliyyət göstərir.

MSS koordinasiyasının digər alətlərinə aiddir:

- Digər istehsalçılarla sistemə dialogun keçirilməsi üçün bəzi statistika sahələrində işçi qruplar;
- Bir sıra digər rəsmi statistika istehsalçıları ilə (Dövlət Sosial Müdafiə Fondu, Mərkəzi Bank və s.) bağlanmış qarşılıqlı anlaşma haqqında memorandumlar.

Təvsiyələr

- *Ən qısa müddət ərzində DSK ilə rəsmi statistikanın bütün digər qurumları arasında qarşılıqlı anlaşma haqqında memorandumların bağlanması. Bura, Avropa Statistika Komitəsinin Normalar Məcəlləsinə riayət etməklə statistik fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün insan və maliyyə resurslarının cəlb edilməsi, həmçinin fəaliyyətin əlaqələndirilməsi və giriş məlumatlarının keyfiyyətinin kompleks yoxlanması üçün işçi qruplarının yaradılması üzrə digər təşkilati səylər də daxil olmalıdır. DSK tərəfindən bütün MSS-də Avropa Statistika Komitəsinin Normalar Məcəlləsinin prinsiplərinə riayət edilməsinin təşviq olunması;*
- *İlkin məlumatların işlənməsini həyata keçirən məlumat təchizatçıları və statistik məlumatların işlənilməsi və yayılmasına məsul olan rəsmi statistika istehsalçıları üçün müəyyən edilməsi (Səhiyyə və Təhsil nazirlikləri DSK tərəfindən müəyyən edilmiş statistikanın istehsalı üçün məlumat təchizatçılarına nümunədir və faktiki olaraq rəsmi statistikanın istehsalçıları deyillər. Bu halda, DSK statistik məlumatların işlənilməsinin ardıcılığı ilə bu cür təchizatçılar tərəfindən təqdim olunan məlumatların keyfiyyətinin kompleks yoxlanmasının keçirilməsini təmin etməklə vasitələr hazırlamalı və mübadilə etməlidir);*
- *Mövcud qaydalar və əməkdaşlıq (məsələn, nazirliklərlə və digər qurumlarla müxtəlif işçi qrupların yaradılması və ya ikitərəfli görüşlərin keçirilməsi) prosedurları çərçivəsində statistikanın istehsalı üzrə vəzifələrin daha optimal bölüşdürülməsi üçün müntəzəm qiymətləndirilmələrin keçirilməsi.*

14.2. Beynəlxalq əməkdaşlıq və donorların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi

Dövlət Statistika Komitəsi rəsmi statistika sisteminin təşkili, əlaqələndirilməsi və planlaşdırılması üzrə öhdəlik daşıyır. "Rəsmi statistika haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun 5-ci maddəsində qeyd olunur ki, DSK öz səlahiyyətinə aid olan məsələlər üzrə müəyyən olunmuş qaydada xarici ölkələrin statistika orqanları ilə və beynəlxalq təşkilatlarla beynəlxalq hüquq normalarına müvafiq əlaqələr yaradır, onlarla əməkdaşlıq haqqında müqavilələr bağlayır və bu sahədə Azərbaycan Respublikasını təmsil edir, beynəlxalq səviyyədə konfrans, müşavirə və seminarlar təşkil edir, habelə hökumətlərarası və qeyri-hökumət beynəlxalq təşkilatlarının təşkil etdikləri tədbirlərdə iştirak edir. Eyni zamanda beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasında iqtisadi, demografik, sosial və ekoloji vəziyyətin başqa ölkələrdəki vəziyyət ilə müqayisəsi üçün xarici ölkələrdən statistik məlumatlar alır.

DSK-nın beynəlxalq əməkdaşlığı əvvəllər Statistika işlərinin əlaqələndirilməsi və strateji planlaşdırma şöbəsinin tərkibində olan sektor, 2016-cı ilin yanvar ayından isə yeni yaradılmış və sədrin birinci müavininin kurasiyasına daxil olan Beynəlxalq

əlaqələr şöbəsi tərəfindən təşkil olunur. Şöbə Beynəlxalq əməkdaşlığın təşkili (3 işçi + 1 sektor müdiri) və Məlumatların beynəlxalq mübadiləsi (2 işçi + 1 sektor müdiri) sektorlarından təşkil edilməklə 8 işçidən ibarətdir. Şöbənin fəaliyyəti ölkənin və DSK-nın ümumi hüquqi sənədlərinə və öz əsasnaməsinə uyğun olaraq tənzimlənir. Sonuncuya uyğun olaraq şöbə beynəlxalq təşkilatlar və xarici ölkələrin dövlət orqanları ilə əlaqələri, eləcə də beynəlxalq təşkilatlara məlumatların çatdırılması prosesinin əlaqələndirilməsi üzrə öhdəlik daşıyır. Bu baxımdan, şöbə həmçinin beynəlxalq sazişlərə əsasən öhdəliklər çərçivəsində DSK tərəfindən görülən işlərin monitorinqini həyata keçirir. Beynəlxalq əməkdaşlıq DSK-nın nizamnaməsində, eləcə də 2014-2017-ci illər üzrə Strateji planda qeyd olunmuşdur.

DSK statistika sahəsində beynəlxalq və Avropa standartlarını tətbiq edir və bu yanaşma Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təsdiq olunmuşdur.

DSK bir sıra əməkdaşlıq layihələrinə cəlb olunmuşdur və olunur, eləcə də TAİEX və Tvinning layihələri (Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilir), eləcə də Dünya Bankı, BVF, TİKA, SİDA, BƏT, BMT-nin İnkişaf Proqramı, UNICEF, BMT-nin Əhali Fondu ilə birgə həyata keçirilən layihələr üzrə beynəlxalq əməkdaşlığın fəal tərəfdaşdır. Avropa tərəfindən maliyyələşdirilmiş layihələrin icrasına 90-cı illərin əvvəllərində reyestrlərin yaradılması, Avropa və beynəlxalq təsnifatların tətbiqi, demoqrafiya statistikasını, İT avadanlıqları ilə təminat, müəssisələr statistikasını, əmək bazarı statistikasını, gizli iqtisadiyyat üzrə Almaniya, Niderland, Finlandiya, Polşa və İsveçin milli statistika idarələrini əhatə edən TACİS-Statistika 2, 4, 6, 8 və 10 proqramlarının həyata keçirilməsi ilə başlanılmışdır. 2007-ci ildə Avropa İttifaqının yeni - Avropa Qonşuluq Siyasəti üzrə aparıcı tərəfdaş kimi Destatis ilə birgə 2 əsas Tvinning layihəsi qüvvəyə minmişdir. 2009-2011-ci illər üzrə 1-ci Tvinning layihəsi milli hesablar, gizli iqtisadiyyat, müəssisələr statistikasını və istehsalçı qiymətləri indeksi üzrə komponentlərə yönəlmiş halda, 2015-2017-ci illər üzrə 2-ci Tvinning layihəsi keyfiyyətin idarə olunması sistemi, məlumatlar, GİS, EU-SILC, əlillik statistikasını kimi sahələrin inkişafını ehtiva edir. 1-ci layihə xüsusi statistika sahələrini əhatə etdiyi halda, 2-ci layihə sahələrarası mövzuları və rəsmi statistikanın digər istehsalçıları əhatə edən layihələri ehtiva edir və milli statistika sisteminin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlığın qurulmasını nəzərdə tutur.

Beynəlxalq təşkilatlar və tərəfdaş ölkələrlə hazırda həyata keçirilən layihələr gender statistikasını (UNFPA), DİM statistikasını (UNDP), "Azərbaycan Respublikası: 2018-2022-ci illər üzrə müfəssəl institusional, kadr və informasiya-kommunikasiya texnologiyaları potensialının artırılması planları daxil olmaqla 2018-2030-cu illər üzrə Statistikanın İnkişafı üzrə Milli Strategiya Layihəsi"nin (DB) hazırlanmasını, həyat şəraiti və uşaq əlilliyi statistikasını (UNICEF), əmək statistikasını (BƏT) və s. əhatə edir. DSK həmçinin ikitərəfli layihələrdə iştirak edir və Türkiyə, Özbəkistan, Bolqarıstan, Qazaxıstan, Rusiya, Moldova, İordaniya, Tacikistan, Macarıstan, İran, Almaniya, Belarus, Gürcüstan kimi ölkələrlə Anlaşma Memorandumu imzalamışdır.

DSK tərəfindən donorların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi həyata keçirilir və müntəzəm olaraq təşkil olunan müxtəlif iclaslara beynəlxalq təşkilatların cəlb olunması üçün müvafiq tədbirlər görülür, lakin bu daha da təkmilləşdirilə bilər.

Bu baxımdan DSK yeni işə götürülən işçi heyət üçün təlim imkanlarının yaradılması üçün Bolqarıstan Milli Statistika İnstitutunun "Slivka" Təlim və İxtisasartırma Mərkəzinin imkanlarından istifadə edilməsinə artıq başlamış, Koreya və Ukrayna milli statistika idarələrinin təlim mərkəzlərinin potensialından istifadə üzrə danışıqlar aparır.

Statistik məlumatların beynəlxalq təşkilatlara ötürülməsi üçün DSK daxilində sorğular əlaqələndirilir, lakin sorğular beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən birbaşa digər nazirliklərə, təşkilatlara göndərildikdə, DSK bu barədə məlumatlandırılmır. Adətən, rəsmi statistikaya dair sorğular DSK vasitəsilə cavablandırılır. Sorğular rəsmi statistika ilə əlaqədar olmadıqda DSK sorğunu əlaqədar dövlət qurumuna ötürür. Beynəlxalq təşkilatlardan DSK-nın illik Statistik işlər proqramına daxil olmayan məlumatlar üzrə sorğular müntəzəm daxil olduqda, DSK bu məlumatların rəsmi statistikaya aid olub-olmadığını qiymətləndirir və aid olduğu müəyyənləşdirildikdə növbəti illik proqrama daxil edir və beləliklə, DSK yeni öhdəlik qəbul edir.

DSK-nın işçi heyətinin beynəlxalq iclaslarda iştirakı üçün hər bir sorğu DSK tərəfindən təhlil olunur və DSK-nın cari və gələcək fəaliyyətinə uyğunluğu və əhəmiyyəti qiymətləndirilir, uyğun olduqda müvafiq şöbə ən uyğun eksperti tövsiyə edir. Bilik səviyyəsinin artırılması və maraq yaradılması məqsədilə iclaslarda iştirak üçün daha çox yeni işçilərin namizədliyinin irəli sürülməsi yanaşması hazırda tətbiq olunur. İclasın mövzusu uyğun gəldikdə DSK təcrübəsinin iclaslarda təqdim olunması məqsədilə yeni işçi heyət tərəfindən təqdimatlar hazırlanır, bununla da səmərəli öyrənmə imkanı təmin edilir. Beynəlxalq iclaslarda, seminarlarda və təlim kurslarında iştirak etmiş işçilər ölkəyə qayıtdıqdan sonra rəhbərliyə hesabat, həmkarlarına isə məlumat verməlidir. BMT-nin Statistika Komissiyasının sessiyaları kimi vacib iclasların yekunu kollegiya iclaslarının müzakirəsinə çıxarılır, qərarlar qəbul edilir, fəaliyyət planları təsdiq olunur. DSK xarici və öz maliyyə resurslarına əsasən təşkil olunan beynəlxalq iclaslarda iştirak edir. DSK-nın 14 beynəlxalq işçi (ekspert) qrupunda təmsil olunması qurumun müxtəlif sahələr üzrə kifayət qədər bilik və təcrübəyə malik olduğunu sübut edir.

Bir qayda olaraq yeni işçilər, əsasən, gənc məzunlar xarici dil biliklərinə malik olmalıdırlar. Buna baxmayaraq, qiymətləndirmə nəticəsində müəyyən olunmuşdur ki, dilbilmə səviyyəsi kifayət qədər aşağıdır və DSK-nın işçi heyətinin arasında xarici dil bilənlərin sayı azdır. Beynəlxalq miqyasda baş verənləri izləmək və iclaslarda fəal iştirak etmək üçün işçi heyətin xarici dil potensialının təkmilləşdirilməsi zəruridir.

Təvsiyələr

- *Donorların əlaqələndirilməsi üçün komitə və ya işçi qrup yaratmaqla onların vasitəsilə rəsmi statistika sahəsində beynəlxalq donorlarla əməkdaşlığın qurulması istiqamətində davamlı tədbirlərin görülməsi;*
- *Avropa və beynəlxalq səviyyədə inkişafı izləmək üçün işçi heyətin xarici dil biliklərinin təkmilləşdirilməsi;*
- *Beynəlxalq təşkilatların rəsmi statistika məlumatları ilə təmin olunmasını ölkə daxilində koordinasiya etmək üçün DSK-nın Azərbaycanda əlaqələndirici quruma çevrilməsi istiqamətində tədbirlərin görülməsi.*

14.3. Dayanıqlı inkişaf məqsədləri və göstəriciləri

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Statistika Komissiyasının 47-ci sessiyasında təklif edilmiş Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin (DİM) monitorinq və qiymətləndirilməsi üçün statistik göstəricilərin təmin edilməsi ilə bağlı məsələlərin həll edilməsi məqsədi ilə 2016-cı ildən DSK-nın aparatında yaradılmış Dayanıqlı inkişaf statistikasına şöbəsi fəaliyyət göstərir. Bu şöbə Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri sahəsində beynəlxalq müqayisəliliyə imkan verən standart konsepsiyaların, anlayışların və təsnifatların ardıcıl tətbiqini təmin edəcəkdir.

Azərbaycanda DİM-ə nail olunması, bu sahədə əldə ediləcək nailiyyətlərin monitorinqinin aparılması üçün statistik məlumatların təmin edilməsi məqsədilə

müvafiq qurumlardan ibarət struktur formalaşdırılmış, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının Dayanıqlı İnkişafı üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurası yaradılmışdır.

DSK tərəfindən DİM göstəricilərinin milli statistikada mövcudluq vəziyyəti təhlil edilmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, göstəricilərin 70-i üzrə məlumatlar mövcuddur, digər 86 göstəricinin istehsal edilməsi mümkündür. Eyni zamanda mövcud göstəricilər statistika sahələrinə uyğun olaraq qruplaşdırılmış, milli səviyyədə məlumat mənbələri və müvafiq dövlət qurumlarında onlara dair məsul şəxslər müəyyən edilmişdir.

Aparılmış təhlilin nəticəsinə görə 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, eləcə də 17-ci məqsəd üzrə göstəricilərə dair məlumatlar mövcuddur. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, eləcə də 17-ci məqsəd üzrə mövcud olmayan digər göstəricilərin isə istehsalı mümkündür. Mövcud olan 70 göstəricidən 47-si rəsmi statistikadan, 19-u inzibati məlumatlardan və 4-ü digər mənbələrdən (beynəlxalq təşkilatların hesablamaları) əldə edilir. Azərbaycan artıq DİM-lərə dair ölkə üzrə birinci könüllü hesabatını 2017-ci ilin iyun ayında BMT-yə təqdim etmişdir.

DİM koordinasiya mexanizmlərinin yaradılmasında və inkişaf etdirilməsində milli statistika qurumlarının potensialını əhəmiyyətli dərəcədə artırır. DSK tərəfindən bu potensialdan istifadə edilərək müxtəlif dövlət qurumlarına təqdim edilən məlumatlar üzrə təkrarçılığı aradan qaldırmaq, inzibati məlumatların rəsmi statistikada istifadəsini genişləndirmək və inzibati məlumat bazalarının DSK-nın statistik məlumat bazasına inteqrasiyasını təmin etmək məqsədi ilə aidiyyəti dövlət qurumlarının əməkdaşlarından ibarət üç işçi qrupu yaradılmışdır.

Milli monitoring mexanizmi çərçivəsində DİM göstəriciləri üzrə statistik məlumatların istehsalı və məlumatların əlaqələndirilməsi, formalaşdırılması, yeni məlumat mənbələrinin müəyyənləşdirilməsi, məlumatların yayılması, nəzarət və onların keyfiyyətin yoxlanılmasına DSK məsuliyyət daşıyır. Bu öhdəliklər və vəzifələr gələcək üçün strateji fəaliyyət planlarına daxil ediləcəkdir.

Daha dəqiq desək, DİM-ə nail olmaq üçün DSK tərəfindən ölkədə mövcud olan inzibati məlumat mənbələrinin təhlilinə, onların DSK-nın məlumat bazalarına inteqrasiyasına, müvafiq IT infrastrukturunun formalaşdırılmasına və ən əsası, keyfiyyətinin təmin edilməsinə ehtiyac vardır. Bu məqsədlərə nail olmaq üçün gələcəkdə potensialın artırılması zəruridir.

Təvsiyə

- Ölkədaxili istifadəçilərin və beynəlxalq qurumların rəsmi statistika məlumatları ilə təmin edilməsində DSK-nın əlaqələndirici rolunu artırılması üçün DİM-dən katalizator və bir mexanizm kimi istifadə edilməsi.*

Fəsil 15: Makroiqtisadi Statistika

15.1. Milli Hesablar

Qiymətləndirmə

Ümumilikdə, milli hesablar MHS-93 tövsiyələrinə uyğun hazırlanır və qabaqcıl təcrübələr tətbiq olunur.

2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmədən sonra müəyyən irəliləyişlər, o cümlədən institusional sektorlar üzrə hesabların formalaşdırılması, məlumatların keyfiyyətinin və milli hesablar statistikasını istifadəçilərinin müvafiq məlumatlarla təmin olunması sahəsində inkişaf müşahidə olunur.

Son illər ərzində prioritet məsələlərdən biri hesab edilən MHS-2008-ə keçidi təmin etmək məqsədi ilə əhəmiyyətli resurslar ayrılmışdır. Növbəti 2 il ərzində MHS-2008-in tam tətbiqi gözlənilir. Yenilənmiş standartlara uyğun hazırlanmış 2001-ci ilədək olan dinamika sıralarının 2018-ci ilin sonunadək dərc olunması planlaşdırılmışdır.

Qarşıda duran başlıca məsələlər MHS-2008-in tam tətbiqini təmin etmək, aktiv və passivlər balansını və xərclər-buraxılış cədvəllərini təkmilləşdirməkdən ibarət olacaqdır.

İzahı

Milli hesablar statistikasını Milli hesablar və makroiqtisadi göstəricilər statistikasına şöbəsi tərəfindən hazırlanır. 15 əməkdaş milli hesablar statistikasının hazırlanması və məlumatların yayılmasında iştirak edir. Bunlardan 5 nəfər illik ÜDM-in (regional səviyyədə məlumatlar daxil olmaqla), 2 nəfər aylıq və rüblük ÜDM-in hesablanması, 5 nəfər sektoral hesablar və 3 nəfər ehtiyat-istifadə və xərclər-buraxılış cədvəllərinin hazırlanması ilə məşğuldur.

İllik ÜDM və institusional sektorlar hesabları MHS-93-ə uyğun hazırlanır. İqtisadi fəaliyyət növləri və məhsullar NACE rev.2 və CPA-2008 təsnifatlarına əsasən təsnifləşdirilir. İllik ÜDM istehsal, xərc və gəlir üsulları ilə cari qiymətlərlə və əvvəlki ilin sabit qiymətləri ilə hesablanır. “Ehtiyat və istifadə” və “Xərclər-buraxılış” cədvəlləri MHS-93 və Avrostatın “Ehtiyat, İstifadə və Xərclər-Buraxılış” cədvəllərinə dair Vəsait”inə uyğun hazırlanır.

Rüblük ÜDM statistikasını istehsal üsulu ilə cari qiymətlərlə və 2005-ci baza ilinin sabit qiymətləri ilə hazırlanır. Rüblük ÜDM həmçinin cari qiymətlərlə xərclər üsulu ilə də hesablanır. Mövsümi düzəlişlər edilmiş dinamika sıraları hesablanarsa da, məlumatlar dərc olunmur. Cari və sabit qiymətlərlə aylıq ÜDM göstəriciləri artan yekunla hazırlanır və dərc olunur.

ÜDM bütün qeyri-maliyyə əməliyyatlarını və bütün rezidentləri, həmçinin qeydiyyatdan alınmayan fəaliyyətlə məşğul olan istehsalçıları əhatə edir. Müşahidə olunmayan iqtisadiyyatın həcmi MHS-93-ə uyğun olaraq milli hesablara daxil edilir. Son illərdə müşahidə olunmayan iqtisadiyyatın ÜDM-də payı 9% təşkil etmişdir.

Dövlət maliyyəsi statistikasını Maliyyə Nazirliyi tərəfindən hazırlanır. Əməliyyatlarla bağlı Maliyyə Nazirliyindən əldə olunan məlumatlar “kassa icrası” metodu əsasında hazırlanır. Dövlət Statistika Komitəsi bu göstəriciləri milli hesablar statistikasına daxil etməzdən əvvəl onların uyğunlaşdırılması üçün düzəlişlər edir (hesablama üsuluna görə).

Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən hazırlanan Keyfiyyət Nəzarət Cədvəlləri (KNC) vasitəsilə kənarlaşmaları və uyğunsuzluqları müəyyən etmək məqsədilə məlumatların etibarlılığı yoxlanılır. Rüblük məlumatlar illik dinamika sıraları ilə uyğunlaşdırılır. Məlumatların statistikanın digər sahələri ilə, məsələn, biznes və əmək statistikasını, tədiyə balansını və dövlət maliyyəsi statistikasını ilə müqayisəsi təmin olunur.

Dövlət Statistika Komitəsi Beynəlxalq Valyuta Fondunun Məlumatların Yayılmasının Ümumi Standartına qoşulmuşdur. Dövlət Statistika Komitəsi Məlumatların Yayılmasının Xüsusi Standartına da qoşulmağı planlaşdırır. Lakin, bu standart qeyri-dövlət sektor üzrə də xarici borc haqqında məlumatların mövcudluğunu tələb edir ki, bunlar hələlik tam təmin olunmayıb.

Milli hesabların tərtibində ilkin məlumatlardan, müşahidə və iqtisadi siyahıyaalmalardan, statistik biznes reyestrindən və inzibati məlumatları əhatə edən geniş məlumat mənbələrindən istifadə edilir. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi

Bankı maliyyə sektoru və xalis ixrac ilə bağlı məlumatları təqdim edir (Dövlət Gömrük Komitəsindən əldə edilən və TBV6-nın tövsiyələrinə uyğun düzəlişlər olunan məlumatlar əsasında). Maliyyə Nazirliyi ümumi dövlət sektoru üzrə məlumatı təmin edir. Maliyyə Nazirliyindən alınan dövlət əməliyyatları haqqında məlumatlar (gəlir və xərclər) “kassa icrası” üsulu ilə hazırlanır.

Milli hesablar və makroiqtisadi göstəricilər statistikasına şöbəsi Dövlət Statistika Komitəsinin aidiyyəti şöbələri, eləcə də Mərkəzi Bank və Maliyyə Nazirliyi də daxil olmaqla digər dövlət qurumları ilə sıx əməkdaşlıq edir.

Statistik buraxılışlar üzrə vaxtlı-vaxtlıq qənaətbəxşdir. İllik məlumatlar hesabat ilindən 10 ay sonra, rüblük məlumatlar isə hesabat rübündən 3 ay sonra dərc olunur. Aylıq göstəricilər hesabat ayından təxminən 15 gün sonra dərc olunur. Mətbu məlumatların yayım təqvimini, həmçinin onlara yenidən baxılma tarixləri Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi veb sahifəsində yerləşdirilir.

İllik dinamika sıraları Dövlət Statistika Komitəsinin nəşrlərində dərc olunur, məlumatlar elektron məlumat bazası vasitəsilə müntəzəm olaraq Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi saytında yayımlanır. İllik ÜDM üzrə məlumatlar cari qiymətlərlə və əvvəlki ilin qiymətləri ilə dərc edilir. Rüblük milli hesabların dinamika sıraları rüblük statistik bülletendə və Dövlət Statistika Komitəsinin veb sahifəsində excel cədvəlləri formatında dərc olunur. Rüblük dinamika sıraları cari qiymətlərlə və 2005-ci baza ilinin sabit qiymətləri ilə dərc olunur. Mövsümi dəyişikliklər edilmiş dinamika sıraları hesablasa da, dərc olunmur. Artan yekunla (kumulyativ) hesablanan ÜDM saytda Makroiqtisadi Göstəricilər bölməsində yerləşdirilir.

Təvsiyələr

- *MHS-2008-ə tam keçidin və MHS-2008-ə əsaslanan milli hesabların dinamikasının dərc edilməsinin təmin edilməsi;*
- *Maliyyə Nazirliyi ilə əməkdaşlığın davam etdirilməsi və məlumatların “kassa icrası” metodu əsasında deyil, “hesablama” üsulu ilə əldə edilməsi imkanlarının araşdırılması;*
- *İstifadəçilərin tələblərinə cavab vermək, təhlilləri asanlaşdırmaq məqsədi ilə təsbit edilmiş baza ilinin qiymətlərində ifadə edilmiş illik və xərclər üsulu ilə hesablanan rüblük ÜDM-in dinamika sıralarının dərc edilməsi məsələsinə baxılması;*
- *Mövsümi düzəlişlər edilmiş rüblük ÜDM dinamika sıralarının dərc edilməsi;*
- *Aylıq ÜDM üzrə məlumatların hazırlanması məsələsinə yenidən baxılması. İstifadəçilərin qısamüddətli göstəricilərə olan tələbatı iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə “məhsul buraxılışı” göstəricisinin aylıq hesablanması və ya “flash GDP” göstəricisi vasitəsilə ödənilə bilər;*
- *Milli hesablar göstəricilərinin hazırlanması üçün zəruri məlumatları daha qısa müddətdə əldə etmək üçün Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ilə əməkdaşlığın davam etdirilməsi.*

15.2. Dövlət maliyyəsi statistikasına (DMS)

Qiymətləndirmə

Dövlət maliyyəsi statistikasına Maliyyə Nazirliyi tərəfindən Dövlət Maliyyəsi Statistikasına dair Vəsait (BVF 2001/2014) əsasında hazırlanır və dərc olunur. Dövlət əməliyyatları “kassa metodu” əsasında qeydə alınır və bununla da, milli hesablarda birbaşa istifadəyə tam uyğun olmur. Dövlət Statistika Komitəsi bu göstəriciləri milli hesablar statistikasına daxil etməzdən əvvəl onların uyğunlaşdırılması üçün düzəlişlər edir (hesablama üsuluna görə).

Dövlət maliyyəsi statistikasını Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin hazırlanması üzrə Maliyyə Nazirliyi tərəfindən görülən tədbirlərin bir hissəsi kimi tərtib olunur. İşçilərin sayı kifayətedicidir. Dövlət maliyyəsi statistikasını “Dövlət büdcəsi haqqında” Qanuna və Dövlət Maliyyəsi Statistikasına dair Vəsaitin tövsiyələrinə uyğun hazırlanır. Onun hazırlanması “Rəsmi statistika haqqında” Qanunla tənzimlənir.

Dövlət maliyyəsi statistikasını məlumatlarını maliyyə nazirinin müavini təsdiq etdikdən sonra Maliyyə Nazirliyi tərəfindən dərc olunur. Bu təcrübə rəsmi statistikanın prinsiplərinə uyğun deyil. Belə ki, bu prinsiplər statistik məlumatların yalnız statistik metodologiyalara uyğun, obyektiv əsaslarla hazırlanmasını və bütün istifadəçilərə eyni vaxtda təqdim edilməsini nəzərdə tutur.

Dövlət əməliyyatlarının qeydiyyatının “kassa icrası” metodu əsasında aparılması Dövlət Maliyyəsi Statistikasına dair Vəsaitin tələblərinə uyğun deyil və bu məlumatların milli hesablara birbaşa daxil edilməsi məqsəduyğun hesab edilmir.

İzahi

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi Dövlət maliyyəsi statistikasının əsaslarını formalaşdıran məlumatların toplanmasını və işlənilməsini təmin edən əsas qurumdur. “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən Maliyyə Nazirliyi öz funksiyalarına uyğun olaraq dövlətin büdcə siyasətini tətbiq etmək, dövlət borcunu idarə etmək, dövlət və mərkəzləşdirilmiş büdcənin icrasını, dövlət borcunun qeydiyyatını həyata keçirmək üçün dövlət orqanlarından və digər hüquqi şəxslərdən məlumatlar əldə etmək səlahiyyəti var.

Eyni zamanda Maliyyə Nazirliyinin bu sahəyə aid statistik məlumatları geniş istifadəçi kütləsinə yaymaq hüququ yoxdur. Lakin Maliyyə Nazirliyi dövlət büdcəsinin icrası haqqında aylıq operativ məlumatları və dövlət borcu üzrə rüblük məlumatları öz saytında <http://maliyye.gov.az/en>, <http://maliyye.gov.az/node/1695> yayımlayır. Əlavə olaraq, Maliyyə Nazirliyi bir sıra illik DMS göstəricilərini BVF-nin xüsusi sorğusunu cavablandırmaqla təqdim edir.

Dövlət büdcəsi və Naxçıvan Muxtar Respublikası büdcəsinin icrası üzrə məlumatlar Vahid Büdcə Təsnifatına, o cümlədən müvafiq RGFS təsnifatlarına uyğunlaşdırılmış Büdcə Gəlirləri Təsnifatı, Funksional Büdcə Xərcləri Təsnifatı və Büdcə Xərclərinin İqtisadi Təsnifatına uyğun olaraq, “kassa icrası” üsulu ilə hazırlanır.

Dövlət büdcəsi və Naxçıvan Muxtar Respublikası büdcəsinin kassa icrası haqqında məlumat Dövlət Statistika Komitəsinə aylıq dövriliklə hesabat dövründən sonra 25-ci gün büdcə gəlirlərinin, büdcə xərclərinin funksional və iqtisadi təsnifatları üzrə təqdim edilir. Həmçinin hər il üzrə daha dolğun məlumat hesabat ilindən 7 ay sonra büdcə gəlirlərinin təsnifatı və büdcə xərclərinin çarpaz təsnifatı üzrə təqdim edilir. Əlavə olaraq dövlət sektorunun konsolidə edilmiş büdcəsi illik dövriliklə tərtib edilir.

Yerli özünüidarəetmə orqanlarının aktivləri və əməliyyatları ilə bağlı məlumatlar Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən statistik müşahidələr çərçivəsində bələdiyyələrdən birbaşa əldə edilir.

Nazirlər Kabineti ilə razılaşdırılmış illik Statistik işlər proqramına əsasən DSK aylıq, rüblük və illik dövriliklə dövlət büdcəsinin (mərkəzi dövlət büdcəsi), Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin (regional dövlət büdcəsi) icrası, eləcə də rüblük dövriliklə yerli özünü idarəetmə orqanlarının (bələdiyyələr) büdcəsi üzrə məlumatları tərtib edir və dərc edir.

Gəlirlər üzrə statistika RGFS-in (2001, 2014) “Gəlirlər Təsnifatı”nın 3 rəqəmi səviyyəsində, bəzi komponentləri isə 4 rəqəmi səviyyəsində göstərilməklə dərc edilir.

Xərclər üzrə statistika RGFS-in (2001, 2014) "Dövlət orqanlarının funksiyaları üzrə xərcləri Təsnifatı"nın 3 rəqəmi səviyyəsində dərc olunur.

Maliyyə Nazirliyi, Vergilər Nazirliyi, Dövlət Gömrük Komitəsi və digər dövlət qurumları tərəfindən Dövlət Statistika Komitəsinə təqdim edilmiş digər məlumatlar əsasında milli hesablar statistikasına, o cümlədən dövlət idarəetmə sektoru göstəriciləri üzrə məlumatlar hazırlanır.

Məlumatlar DSK-nın veb sahifəsində <http://www.stat.gov.az/source/finance>, həmçinin ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına dair aylıq məruzədə, rüblük bülletenlərdə, "Azərbaycanın Statistik Göstəriciləri", "Azərbaycan Rəqəmlərdə" və digər statistik məcmuələrdə əks olunur.

http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/indexen.php

Maliyyə Nazirliyi Dövlət maliyyəsi statistikasını dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı məlumatların hazırlanması üzrə görülən tədbirlərin bir hissəsi kimi tərtib edir. Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Xəzinədarlıq Agentliyinin 23 əməkdaşı Dövlət maliyyəsi statistikasının hazırlanmasında çalışır. Məlumatın toplanması ilə bağlı Maliyyə Nazirliyi üçün hüquqi öhdəlik "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən olunur. Ölkə Prezidentinin müvafiq fərmanı Maliyyə Nazirliyinə dövlət büdcəsinin və Dövlət maliyyəsi statistikasının hazırlanması üçün zəruri fəaliyyətləri həyata keçirmək hüququ verir.

Maliyyə Nazirliyi Mərkəzi Hökumət Əməliyyatları və Dövlət Borcuna dair göstəricilər üzrə BVF-nin Məlumatların Yayılmasının Ümumi Sisteminə qoşulmuşdur. DMS BVF-in Dövlət Maliyyəsi Statistikasına dair Vəsaitinə (2001) əsasən hazırlanırdı ki, BVF-in missiyasının Azərbaycana axırncı səfəri zamanı Maliyyə Nazirliyinə Təlimatın yenilənmiş, 2014-cü il versiyasının tətbiqi təklif olunmuşdur. 2015-ci il üzrə sonuncu rəqəmlər DMS-in 2014-cü il versiyasına uyğun hazırlanmışdır.

Dövlət əməliyyatlarının uçotu Dövlət Xəzinədarlıq Agentliyi tərəfindən aparılan cari əməliyyatların kassa icrasının qeydiyyatı əsasında təşkil olunur. Maliyyə Nazirliyi Dövlət Maliyyəsi Statistikasının hesablama üsulunun tətbiqi yolu ilə təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlər görəcəyinə razılaşmışdır, bununla belə onların xüsusi qrafiki yoxdur. Lakin bu məlumatlardan Dövlət maliyyəsi statistikasından başqa məqsədlər üçün də istifadə edildiyinə görə bu sahədə qanunvericilik, eyni zamanda məlumat sistemləri və proqram təminatı təkmilləşdirilməlidir.

Maliyyə Nazirliyi Dövlət maliyyəsi statistikasının hazırlanması məqsədilə DSK və digər qurumlarla müvafiq məlumatların mübadiləsi üzrə əməkdaşlıq edir. Lakin Dövlət maliyyəsi statistikasının hazırlanması üçün Maliyyə Nazirliyi və DSK arasında anlaşma memorandumu mövcud deyil.

Dövlət maliyyəsi statistikasına hazırlandıqdan sonra Dövlət Xəzinədarlıq Agentliyinin rəhbərliyi məlumatları qiymətləndirdikdən və təsdiq etdikdən sonra məlumatlar nazir müavininə təqdim edilir. Məlumatlar yalnız nazir müavininin təsdiqindən sonra yayımlana bilər. Təsdiq bir neçə gün və hətta daha uzun müddət vaxt apara bilər. Maliyyə Nazirliyi Dövlət maliyyəsi statistikasının yayımlanmasını həyata keçirmir. Lakin məcmu gəlir, məcmu xərc, büdcə kəsiri/profitsinə dair və bir sıra digər məlumatlar Maliyyə Nazirliyinin internet sahifəsində mövcuddur.

DSK xərclərin və gəlirlərin əsas növləri üzrə dövlət gəlirlərinə və xərclərinə dair illik məlumatları yayır. Həmçinin dövlət gəlirləri və xərclərinə dair rüblük və aylıq məlumatlar hazırlanır. Dövlət gəlir və xərclərinə dair aylıq və rüblük məlumatlar artan yekunlarla dərc olunur. Ümumilikdə, məlumatlar vaxtında yayımlanır, lakin onların

metaməlumatları nəşr olunmur. DSK-nın veb sahifəsində məlumatlar artan yekunla aylıq dövriyyə ilə dərc olunur. Maliyyə Nazirliyinin rəsmi saytına keçid mövcuddur.

Təvsiyələr

- *Dövlət maliyyəsi statistikasının rəsmi statistikanın vacib hissəsi kimi, rəsmi statistikanın prinsiplərini özündə əks etdirən “Rəsmi statistika haqqında” Qanuna uyğun olaraq, Maliyyə Nazirliyi ilə birgə hazırlanması;*
- *Maliyyə Nazirliyi ilə birlikdə artan yekunla istifadəçilərə təqdim olunan aylıq məlumatların əvəzinə xalis aylar üzrə məlumatların dərc olunmasının təmin edilməsi;*
- *Dövlət maliyyəsi statistikasının hazırlanması üzrə Maliyyə Nazirliyi və Dövlət Statistika Komitəsi arasında vəzifə bölgüsünün daha dəqiq müəyyən edilməsi.*

Maliyyə Nazirliyinə tövsiyə olunur

- *Dövlət əməliyyatlarının Dövlət maliyyəsi statistikasına dair vəsaitdə tövsiyə edilən hesablama üsulu ilə hazırlanması imkanlarının araşdırılması;*
- *Ümumi dövlət sektoru statistikasi, o cümlədən dövlət əməliyyatlarının “hesablama” üsulu ilə hazırlanması üçün imkanların tələblərə uyğunlaşdırılmasının təmin edilməsi.*

15.3. Xarici ticarət statistikasi

Qiymətləndirmə

Malların ticarət statistikasında beynəlxalq tövsiyələrə əməl olunur və beynəlxalq (HS) və ya beynəlxalq müqayisələri təmin edən milli təsnifatlar tətbiq olunur.

İzahı

Malların xarici ticarət statistikasına dair məlumatlar 12 nəfər işçisi olan Ticarət statistikasi şöbəsinin 4 nəfərlik Xarici ticarət statistikasi sektoru tərəfindən istehsal edilir. Xidmətlərin xarici ticarət statistikasi isə Mərkəzi Bank tərəfindən tərtib edilir.

Malların qeydiyyatı və aqreqasiyası Həmahəng Sistemə (HS 2012) əsaslanır. Xarici ticarət statistikasının əsas mənbəyi malların idxal və ixracına dair informasiyanın toplanması və işlənməsini həyata keçirən Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən təqdim edilən gömrük bəyannamələridir. Gömrük məlumatları ümumilikdə xarici ticarət statistikasının tərtib edilməsi üçün kifayətedici hesab edilir, bundan başqa Dövlət Gömrük Komitəsi və Dövlət Statistika Komitəsi arasında möhkəm əməkdaşlıq mövcuddur. Gömrük məlumatları hesabat məlumatları da daxil olmaqla digər mənbələrdən alınmış informasiyalarla tamamlanır. Metodlar “Malların Beynəlxalq Ticarəti Statistikasi: Konsepsiya və Metodlar” (2010) metodoloji vəsaitə və Azərbaycan Respublikası Xarici Ticarətinin Gömrük Statistikasının Metodologiyasına (2015) əsaslanır.

Keyfiyyət təminatına gömrük bəyannamələrinin yoxlanılması (təsnifatın, malların və ölkələrin kodlarının etibarlılığı və s.) daxildir. Statistik etibarlılığı təsdiqləmək üçün müvafiq proqram təminatları vasitəsilə ölkələr, məhsul qrupları, nəqliyyat növləri, dövrlər (aylar, rüblər, illər) və s. üzrə müqayisələr aparılır.

Xarici ticarət statistikasi Tədiyə balansı (BoP) və Milli hesablar statistikasını məlumatlarla təmin edir. DSK güzgü statistikasi üzrə (Gürcüstan və Ukrayna ilə) məhdud təcrübəyə malikdir, bununla bağlı gələcəkdə daha çox iş görməyi planlaşdırır.

Xarici ticarət statistikasının dinamika sıraları yaxşıdır və beynəlxalq tövsiyələrə uyğundur. Ölkələr və mallar üzrə illik məlumatları (HS və SITC (Beynəlxalq Standart Ticarət Təsnifatı) DSK-nın veb sahifəsində əldə etmək mümkündür.

Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən təqdim edilən aylıq məlumatların diskret olmasına baxmayaraq, xarici ticarət (idxal və ixrac) üzrə aylıq məlumatlar kumulyativ olaraq (artan yekunla) DSK-nın veb sahifəsində dərc olunur.

Mərkəzi Bankın 9 işçisi xidmətlərin xarici ticarət statistikasını ilə məşğuldur. 2014-cü ildən etibarən qayda və təsnifatlar BPM6-nın tövsiyələrinə uyğun həyata keçirilir. Məlumatlar Mərkəzi Bank tərəfindən özünün veb sahifəsində dərc edilir. Rüblük məlumatlar hesabat dövründən 75 gün, illik məlumatlar isə 90 gün sonra dərc edilir.

Tövsiyələr

- *Dövlət Gömrük Komitəsi ilə DSK arasında gömrük bəyannamələrindən idxalçı/ixracatçı vahidlərinin müəyyənləşdirməsinə imkan verən məlumatların da DSK-ya təqdim edilməsinə dair müzakirələrin davam etdirilməsi;*
- *Diskret (xalis ay üzrə) məlumatların nəşr olunması məsələsinin nəzərdən keçirilməsi. Xarici ticarət üzrə aylıq məlumatlar hazırda kumulyativ (artan yekunla) hesablanaraq dərc olunur, tövsiyə olunan təcürbə isə diskret sıraların dərc edilməsidir;*
- *DSK-nın veb sahifəsində Tədiyə balansının əsas göstəricilərinin dərc olunması məsələsinə baxılması və ya ən azından bu barədə informasiyanın asanlıqla tapıla bilməsi üçün veb sahifədə Mərkəzi Bankın sahifəsinə keçid linkinin verilməsi.*

15.4. Tədiyə balansı statistikasını

Qiymətləndirmə

Tədiyə balansı statistikasını rüblük dövrləklə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı tərəfindən "Tədiyə Balansı və Beynəlxalq İnvestisiya Mövqeyinə dair Vəsaitin (6-cı nəşr)" (TBV6) tövsiyələrinə uyğun hazırlanır.

İzahı

Tədiyə balansı statistikasını Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı tərəfindən "Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun 5-ci maddəsinə uyğun hazırlanır və yayımlanır. Mərkəzi Bankın 9 əməkdaşı tədiyə balansı statistikasının hazırlanması və yayılması üzrə çalışır. DSK və Mərkəzi Bank arasında anlaşma Memorandumu bağlanmışdır.

Başlıca məlumat mənbəyi Dövlət Statistika Komitəsi, Dövlət Gömrük Komitəsi, Maliyyə Nazirliyi və kommersiya maliyyə təşkilatlarıdır. Tədiyə balansının xidmətlər balansının hazırlanması üçün DSK ilə birgə təşkil olunmuş xidmət və investisiyalar üzrə xarici əməliyyatlara dair xüsusi müayinə vasitəsilə toplanır. Əldə edilmiş məlumatlar maliyyə və bank statistikasının mövcud məlumatları ilə müqayisə edilir, uyğunsuzluqlar təhlil olunur və zərurət yarandıqda düzəlişlər aparılır.

Tədiyə balansı BPM6-a uyğun hazırlandığı üçün konsepsiyalar, təsnifatlar beynəlxalq və Avropa standartlarına və təlimatlara uyğundur. Tədiyə balansı statistikasını cari hesabı (mal və xidmətlərin ixrac və idxalı, ilkin və təkrar gəlirlər), kapital və maliyyə hesablarını (maliyyə aktivlərinin alınması, öhdəliklər və ehtiyatlarda dəyişikliklər) əks etdirir. DSK Tədiyə balansı statistikasının da daha dolğun əks olunduğu Beynəlxalq Valyuta Fondunun Məlumatların Yayılmasının Ümumi Sisteminə qoşulmuşdur. BPM6 Təlimatına keçidlə bağlı Tədiyə balansı statistikasına sonuncu dəfə 2014-cü ildə yenidən baxılmışdır.

Tədiyə balansı statistikası, onun metodologiyası Mərkəzi Bankın rəsmi veb sahifəsində, Statistika Bülletenində və Mərkəzi Bankın illik Hesabatında əks olunur. Rüblük Tədiyə balansının dinamika sıraları artan yekunla, hesabat dövründən 75 gün sonra dərc olunur.

Təvsiyə

Mərkəzi Banka təvsiyə edilir:

- *Xalis rüblər üzrə dinamika sıralarının dərc olunmasının təmin edilməsi.*

15.5. İstehlak Qiymətləri İndeksi (Alıcılıq Qabiliyyət Pariteti və mənzil bazarında qiymət indeksləri daxil olmaqla)

Qiymətləndirmə

İstehlak Qiymətləri İndeksi - "İstehlak qiymətləri indeksi: Nəzəriyyə və Praktika üzrə Təlimat"da (BƏT, BVF, İƏİT, Avrostat, BMT AİK, Dünya Bankı) göstərilən metodoloji prinsiplər, konsepsiyalar və anlayışlar əsasında hesablanır.

Məhsul və xidmətlərin təsnifləşdirilməsi üçün beynəlxalq versiyaya əsasən hazırlanan və oxşar struktura malik olan COICOP təsnifatının milli versiyasından istifadə olunur. Dövlət Statistika Komitəsi Dünya Bankı tərəfindən təşkil edilən ÜDM-in beynəlxalq müqayisələr proqramında iştirak edir. 2008-ci ildə BVF tərəfindən aparılmış 2 həftəlik qiymətləndirmə nəticəsində qərara gəlinmişdir ki, İQİ-nin hesablanması tam şəkildə beynəlxalq standartlara uyğun aparılır.

İzahı

İQİ məlumatlarının istehsalı və yayılması prosesində mərkəzi aparatda 6 nəfər, yerli statistika orqanlarında isə 89 nəfər iştirak edir. Maliyyə (dövlət büdcəsi vəsaiti) və kompüter resursları mövcud ehtiyacları ödəmək üçün kifayət edir.

İstehlak qiymətləri, habelə ev təsərrüfatlarının son istehlak xərcləri üzrə məlumatlar statistik müşahidələrdən və ev təsərrüfatlarının büdcə müayinələrindən (Ev təsərrüfatlarında şəxsi istehlak məqsədləri üçün istifadə edilən mal, məhsul və xidmətlər üzrə təsnifat əsasında) əldə edilir.

İstehlak səbətinə daxil olan təmsilçi mal və xidmətlərin əhatəliliyinin təmin edilməsi üçün ölkənin bütün regionlarının cəlb edilməsi üzrə tədbirlər görülmüşdür. Satış nöqtələri elə seçilmişdir ki, həmin obyektlər kifayət qədər çox sayda reprezentativ mal ilə təmsil olunsun və bu malların satışı fasiləsiz olaraq həyata keçirilsin. Hər il ev təsərrüfatlarının istehlak xərcləri üzrə məlumatlar əsasında istehlak səbətinə yenidən baxılır; statistik sorğu anketləri və onların doldurulmasına dair göstərişlər və məlumatlar daim yenilənir.

Ölkə iqtisadiyyatının və İKT-nin inkişafı, əhəlinin həyat səviyyəsinin və alıcılıq qabiliyyətinin artması, bazarda yeni məhsulların və xidmətlərin əmələ gəlməsi, yeni ticarət və xidmət müəssisələrinin yaradılması ilə əlaqədar olaraq, istehlak mallarının və xidmətlərin qiymətlərinin müşahidəsi üçün yeni ticarət məntəqələrinin əlavə edilməsi zərurəti yaranır. Yeni məlumat mənbələri, əsasən, beynəlxalq metodologiyalara, qaydalara və anlayışlara uyğunluğu baxımından təhlil edilir, nəticədə qiymətlər barədə məlumat toplamaq üçün etibarlı və ən doğru mənbələrdən istifadə edilir. Həmin məlumat mənbələrindən onların etibarlılığı şübhə doğurmadiğı halda istifadə olunur.

Ev təsərrüfatlarının fərdi istehlakı üçün istifadə edilən məhsulların, malların və xidmətlərin təsnifatından əhəli tərəfindən ən çox istehlak edilən reprezentativ mallar (xidmətlər) seçilir və istehlak səbətinə qruplaşdırılır. İstehlak səbətinə tərtib edərək

yerli şərait nəzərə alınır. İstehlak səbətinin strukturu hər il Elmi-metodoloji şurada müzakirə olunur və zərurət olduqda müvafiq dəyişikliklər edilir.

2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmədən sonra istehlak qiymətləri indeksinin təkmilləşdirilməsi üçün mənzil (ev) sahiblərinin özlərinə məxsus mənzildə (evdə) yaşadıklarına görə şərti hesablanmış icarə haqqı və icarəçilər tərəfindən ödənilən icarə haqqı (mənzillərin kirayə haqqı) xidmətləri istehlak səbətinə daxil edilmişdir. Cari və əvvəlki illər üzrə qiymət statistikasına məlumatları DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilmişdir.

Qiymətlərin toplanması üçün müşahidə obyektləri qismində mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq pərakəndə ticarətdə müntəzəm fəaliyyət göstərən müəssisə və təşkilatlar və fərdi sahibkarlar çıxış edir. Ölkənin bütün bölgələrini əhatə etmək üçün böyük işlər görülmüşdür. Ticarət obyektləri elə seçilir ki, orada satılan malların sayı çox olsun, onlar reprezentativ olsun və satışda uzun müddət ərzində qalsın. Müşahidə obyektlərinə aşağıdakılar daxildir: ticarət obyektləri (mağazalar, supermarketlər, köşklər); ictimai iaşə obyektləri; bazarlar (ərzaq, qeyri-ərzaq, qarışıq malların satışı üzrə); əhaliyə ödənişli xidmət göstərən müəssisələr; pərakəndə ticarət və xidmət sahəsində müntəzəm olaraq fəaliyyət göstərən fərdi sahibkarlar.

Qiymətlərin qeydiyyatı ticarət məntəqələrində əvvəlcədən hazırlanmış iş planına uyğun olaraq real vaxt rejimində, planşet tipli kompüterlərdən istifadə etməklə həyata keçirilir. Ərzaq məhsulları üzrə qiymət qeydiyyatı ayda üç dəfə (hər 10 gündən bir), qeyri-ərzaq məhsulları və əhaliyə göstərilən ödənişli xidmətlər üzrə isə ayda bir dəfə, hər ayın üçüncü ongünlüyündə aparılır.

Məlumat bazasına daxil edilən ilkin məlumatlara şübhə olduqda, bu məlumatların etibarlılığı yoxlanılır və lazım olduqda müvafiq dəyişikliklər edilir. Toplanmış məlumatlara nəzarət mümkün olan səhvlərin vaxtında aşkar edilməsi və zəruri tədbirlərin görülməsi ilə həyata keçirilir. Baş vermiş mexaniki səhvlər də yoxlama zamanı düzəldilir. Məlumatlarda düzəlişlər DSK-nın müvafiq qərarları ilə təsdiq edilmiş statistik məlumatların redaktə edilməsi prosedurlarına və metodikasına uyğun edilir. Məlumatlara nəzarətin nəticələrinə əsasən qiymət qeydiyyatçıların işi qiymətləndirilir. İlkin məlumatların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və qiymətlərin qeydiyyatı məsələlərində qiymət qeydiyyatçılarına praktiki yardımın göstərilməsi məqsədilə onlar üçün seminarlar təşkil edilir.

Mövsümi amillərin İQİ-yə təsirini aradan qaldırmaq və ilin bəzi dövrlərində satışdan çıxarılan mallar üzrə hesablamaların davamlılığını təmin etmək üçün imputasiya olunmuş qiymətlərdən istifadə olunur. Bu zaman mal və xidmətlərin olmadığı əvvəlki dövr üçün qiymətlər eyni qrupa daxil olan malların və xidmətlərin fərdi və ya qrup həndəsi orta qiymət indekslərindən istifadə edilməklə hesablanır.

İstehlak səbətinə daxil edilmiş mal və xidmətlərin hər bir növü üzrə orta pərakəndə satış qiymətləri fərdi qiymətlərin həndəsi ortası kimi hesablanır. Orta qiymətlər ölkə və rayonlar (şəhərlər) üzrə hesablanır. Hər növ məhsullar (xidmətlər) üzrə orta qiymətlər ümumi, o cümlədən idxal olunan və yerli məhsullar üçün hesablanır.

Qiymət indeksləri zəncirvari metodla hesablanır: birinci mərhələdə fərdi, ikinci mərhələdə məcmu qiymət indeksləri hesablanır. Fərdi qiymət indeksləri müşahidə ilə əhatə olunan hər bir ticarət obyektində hər bir məhsul (xidmət) üçün hesablanır. Ümumi qiymət indeksləri modifikasiya olunmuş Laspeyres düsturu ilə hesablanır.

Ev təsərrüfatlarının büdcə müayinəsindən əldə edilən məlumatlar əsasında ev təsərrüfatlarının istehlak xərclərinin strukturuna (ərzaq, qeyri-ərzaq məhsulları və

ödənli xidmətlər bölgüsündə) dair məlumatlar formalaşır və onlardan çəki qismində İQİ-nin hesablanması üçün istifadə olunur. Qiymətlərin müşahidəsi üçün tərtib edilmiş istehlak səbətinə daxil olan, lakin ev təsərrüfatları büdcəsi müayinəsi ilə əhatə olunmayan bu və ya digər məhsulun istehlakı haqqında məlumatları əldə etmək məqsədilə pərakəndə ticarətdə malların satışına dair məlumatlara müraciət və onlardan istifadə olunur.

2008-ci ildə BVF tərəfindən aparılmış 2 həftəlik qiymətləndirmə nəticəsində qərara gəlinmişdir ki, İQİ-nin hesablanması tam şəkildə beynəlxalq standartlara uyğun aparılır.

DSK Dünya Bankı tərəfindən təşkil edilən ÜDM-in beynəlxalq müqayisələr proqramında iştirak edir.

İQİ üzrə informasiya və metaməlumat BVF-nin Məlumatların Yayılmasının Ümumi Standartlarına uyğun olaraq yayımlanır. İQİ üzrə məlumatlar "Azərbaycanda qiymətlər" və "Azərbaycanın statistik göstəriciləri" illik məcmuələrində, aylıq statistik bülletenlərdə dərc olunur, həmçinin rəsmi veb sahifədə yerləşdirilir. http://www.stat.gov.az/source/price_tarif/.

Beynəlxalq metodologiyalar və qiymət statistikasında istifadə olunan təlimatlar əsasında hesablanan qiymət məlumatları 1995-ci ildən başlayaraq əlyetərlidir: <http://www.azstat.org/MetaDataG/>

Təvsiyələr

- *Istehlak xərclərinin çəkisinin və istehlak səbətinə məhsulların illik qiymət dəyişməsinin İQİ-yə təsirinin təhlil edilməsi;*
- *Istehlak qiymətləri indeksinin hesablanması üçün skan olunmuş məlumatlardan (məlumatların ticarət şəbəkələrindən elektron formada əldə edilməsi) istifadə imkanlarının araşdırılması.*

Fəsil 16: Sahibkarlıq statistikasi

16.1. Statistik vahidlərin reyestri (SVR)

Qiymətləndirmə

DSK bir sıra inzibati məlumat mənbələrinin köməyi ilə statistik vahidlərin Dövlət reyestrindən istifadə etməklə sahibkarlıq statistikasi üçün daim yenilənən yaxşı baza qurmuşdur. Mütəmadi olaraq keyfiyyət yoxlamaları yerinə yetirilir və daha çox inzibati məlumat mənbələrindən istifadə olunmasında müşahidə olunan inkişaf təqdirləyicidir. Reyestr bütövlükdə Avropa standartlarına uyğundur, lakin onun uyğunluğunun daha da artırılması üçün müəssisələr qrupu əlamətinin də nəzərə alınması Avropa Statistika Sistemində digər statistik vahidlərin təriflərinə uyğun olaraq, reyestrə onların tədricən tətbiqi ilə nail oluna bilər.

İzahı

Statistik vahidlərin Dövlət reyestri ilə Statistika işlərinin əlaqələndirilməsi və strateji planlaşdırma şöbəsinin Statistik vahidlərin reyestrləri və seçmə müşahidələr sektorunda 6 əməkdaş məşğul olur. 77 yerli statistika orqanının hər birində isə 1 əməkdaş reyestrlə, həmçinin digər məsələlərlə məşğul olur. Bütövlükdə, reyestrin aparılması üçün həm insan, həm də maliyyə resursları ilə bağlı vəziyyət qənaətbəxşdir.

Statistik vahidlərin Dövlət reyestri Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1992-ci il 09 sentyabr tarixli Qərarı ilə yaradılmış və onun Əsasnaməsi təsdiq edilmişdir. Bu qərar və "Rəsmi statistika haqqında" Azərbaycan Respublikasının

Qanunu reyestrin aparılması üçün əsas hüquqi sənədlərdir. Reyestr üç hissədən ibarətdir:

- hüquqi şəxslərin reyestri - bura rəsmi qeydiyyatdan keçmiş hüquq şəxslər və onların yerli bölmələri, eyni zamanda Azərbaycanın ərazisində fəaliyyət göstərən xarici şirkətlərin filialları daxildir (təxminən 107 400 vahid);
- fiziki şəxslərin reyestri – bura rəsmi qeydiyyatdan keçmiş fərdi sahibkarlar daxildir (təxminən 685 400 vahid);
- torpaq payı almış ailə təsərrüfatları – bura 1990-cı illərin ortalarında torpaq islahatları nəticəsində torpaq sahəsi almış torpaq sahiblərinin (təxminən 850 000 vahid) məlumatları daxildir.

Beləliklə, reyestr mülkiyyət və fəaliyyət növündən asılı olmayaraq bütün müəssisələri, təşkilatları, idarələri, qeyri-hökumət və dini təşkilatları, kooperativləri, bankları, birjalrı və broker ofislərini və digər subyektləri əhatə edir. Eyni zamanda reyestr Azərbaycanın ərazisində qeydiyyatda olan müəssisələrin bütün struktur və yerli bölmələrini, filial və nümayəndəliklərini də əhatə edir.

Reyestrdən statistik vahidlərin müəyyən edilməsi, seçmə məcmunun formalaşdırılması, müəssisələrə dair məlumatların əldə olunması, müəssisələrin demografiyasının təhlil olunması və s. məqsədlər üçün istifadə olunur. İnzibati məlumatlar mütəmadi olaraq reyestrin köməyi ilə yoxlanılır. Xüsusilə də Vergilər Nazirliyindən daxil olan vergi reyestrinin məlumatları bir çox hallarda statistik vahidlərin əsas fəaliyyət növünün kodlarına dair DSK-nın məlumatları ilə uyğun gəlmir (qeydiyyat zamanı müəssisənin bəyan etdiyi iqtisadi fəaliyyətlə sonradan faktiki məşğul olduğu fəaliyyət bir çox hallarda fərqlənir, lakin müəssisələr bu haqda Vergilər Nazirliyini məlumatlandırmır).

Reyestrin strukturu müəssisənin statistik kodu, VÖEN-i, adı, ünvanı, əlaqə məlumatı, iqtisadi fəaliyyət növünün kodu, mülkiyyət növünün kodu, ərazi kodu, işçilərin sayı, dövryyəsi və s. kimi məlumatlardan ibarətdir. Reyestrdəki bütün statistik vahidlər NACE-in 2-ci versiyasına uyğun təsnifləşdirilmişdir.

DSK reyestr məlumatlarının yenilənməsində bir sıra inzibati məlumat mənbələrindən, əsasən də Vergilər Nazirliyinin reyestrindən istifadə edir. Hüquqi şəxslərin və fərdi sahibkarların əsas qeydiyyat orqanı Vergilər Nazirliyi olduğuna görə o, əsas məlumat mənbəyi sayılır. Bank sektorunda iqtisadi məlumatların yenilənməsi üçün Mərkəzi Bankın məlumatlarından, qeyri-kommersiya təşkilatları üçün isə Ədliyyə Nazirliyinin və Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin məlumatlarından istifadə olunur.

1997-ci ildən etibarən reyestr hər il yenilənir və inzibati məlumat mənbələrinə əlavə olaraq, DSK-nın sahə şöbələrinin, yerli statistika orqanlarının məlumatlarından da istifadə olunur. Yeniləmə zamanı vahidin əlaqə məlumatları, əsas və ikinci fəaliyyət növünün kodu, fəal və ya qeyri-fəal olması, işçilərinin sayı, illik dövryyəsi və digər göstəricilər üzrə məlumatlar yenilənir.

DSK reyestrə dair Avropa və beynəlxalq tövsiyələrdən istifadə edir, lakin statistik vahidlərin fəaliyyətlərinin tənzimlənməsi haqqında 1993-cü ildən sonra qəbul olunmuş bütün müddəalar tətbiq edilmir. Məsələn, müəssisələr qrupu əlaməti reyestrə daxil edilməmişdir.

DSK statistik vahidləri onların sinif ölçüsü üzrə təsnifləşdirir, lakin təsnifləşmədə milli ehtiyacları daha yaxşı səciyyələndirmək imkanı verən Aİ qaydalarına uyğun olmayan digər meyarlar nəzərə alınır. DSK Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2015-ci il 5 iyun tarixli 215 nömrəli qərarına əsasən kiçik müəssisələr üzrə işçilərin

sayı 25-dən az və dövriyyəsi 200 min manata qədər, orta müəssisələr üzrə işçilərin sayı 25-dən 125-dək və dövriyyəsi 200 min manatdan 1 milyon 250 min manatadək, iri müəssisələr üzrə isə işçilərinin sayı 125-dən, dövriyyəsi 1 milyon 250 min manatdan çox olan müəssisələri qruplaşdırır. Baxmayaraq ki, meyarlar Aİ-nin meyarlarından fərqlənir, DSK Aİ-nin qaydalarına uyğun olaraq müəssisələri sinif ölçülərinə uyğun məhdud göstəricilər üzrə qruplaşdırır və Avrostat və İƏİT-in müvafiq sorğu vərəqələri doldurulur, lakin DSK bu məlumatları öz veb sahifəsində dərc etmir.

Reyestr məlumatlarının keyfiyyətinə gəlinə isə onun keyfiyyətini qiymətləndirmək üçün 2015-ci ildə DSK tərəfindən kiçik sahibkarlıq subyektlərinin seçmə müayinəsi aparılmışdır. DSK həmçinin reyestrin yenilənməsi və onun keyfiyyətinin artırılması üçün əlavə məlumat mənbələrini müəyyən etmək məqsədilə digər dövlət qurumlarında olan bütün inzibati məlumatları təhlil etməyə başlamışdır. DSK inzibati məlumatları təqdim edə bilən potensial 27 idarə və təşkilat müəyyən etmiş və məlumat mənbələrinin daha ətraflı öyrənilməsi, onların statistik məqsədlərə müvafiqliyinin araşdırılması üçün işçi qrupları yaratmışdır (məsələn, Ədliyyə Nazirliyində əhalinin reyestri, Daxili İşlər Nazirliyində nəqliyyat vasitələrinin reyestri və s.). Güman edilir ki, vergi ödəyicilərinin reyestrindən başqa heç bir məlumat mənbəyində dövriyyəyə dair məlumatlar mövcud deyil, lakin burada da dövriyyənin tərfi statistik tərifdən fərqlənir. İşçilərin sayı haqqında məlumatları Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyindən əldə etmək olar.

Rəsmi statistikanın inkişafı üzrə 2018-2025-ci illər üçün hazırlanmış növbəti Dövlət Proqramında dövlət qurumlarının bazalarının DSK-nın statistik məlumat bazasına integrasiyası, habelə dövlət qurumlarında inzibati məlumatların istehsalı proseslərinin GSBPM-ə uyğunluğuna dair qiymətləndirmənin aparılması nəzərdə tutulmuşdur. Bu tədbirlərin icrası digər faydalarla yanaşı, reyestr məlumatlarının keyfiyyətinin artırılmasına da xidmət edəcəkdir.

DSK gələcəkdə reyestrin aparılması üçün istifadə olunan proqram təminatını təkmilləşdirməyi, bununla da yerli statistika orqanları tərəfindən yerli vahidlər üzrə məlumatların reyestrə daxil edilməsini, reyestrə inzibati məlumatların əlaqələndirilməsi və integrasiyası yolu ilə onun aktuallaşdırmasını daha çox inzibati məlumatlar hesabına aparılmasını planlaşdırır.

Təvsiyələr

- *Avropa Statistika Sistemində statistik vahidlərin təriflərinə (Aİ-nin Reqlamenti, EEC № 696/93) uyğun olaraq, Statistik vahidlərin Dövlət reyestrində onların tətbiqi imkanlarının nəzərdən keçirilməsi;*
- *Müəssisələrin ölçüləri ilə bağlı Aİ və İƏİT-in tərfi və reyestrdəki göstəricilərin əhatə dairəsinə dair tələblərə uyğun olaraq, kiçik və orta müəssisələr üzrə göstəricilərin siyahısının genişləndirilməsi məsələsinin nəzərdən keçirilməsi;*
- *Statistik vahidlərin reyestrinin aparılması və yenilənməsi üçün inzibati məlumat mənbələrinin müəyyən olunması və onlardan istifadə edilməsi üzrə işlərin davam etdirilməsi.*

16.2. Struktur biznes statistikasısı (SBS)

Qiymətləndirmə

Struktur Biznes Statistikasısı son illər ərzində təkmilləşdirilmişdir. Avropa İttifaqının Struktur Biznes Statistikasısı reqlamentində əks olunan əksər göstəricilərə dair məlumatlar Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən hazırlanır. Bu göstəricilər sənaye, tikinti, ticarət, xidmət statistikasına və müəssisələrin demografiyasına dair məlumatları əhatə etsə də, reqlamentin sığorta və bank statistikasına (eləcə də,

Azərbaycanda yaradılıqda pensiya fondları) dair əlavələrində göstərilmiş işlərin davam etdirilməsi tələb olunur.

İzahı

Təşkilati və sahəvi integrasiyanı təmin etmək və müəssisələr statistikasında vahid idarəçiliyin təmin edilməsi məqsədilə 2016-cı ilin yanvar ayından Milli hesablar və makroiqtisadi göstəricilər statistikasına şöbəsinin tərkibində Müəssisələr statistikasına sektoru yaradılmışdır. Bu, integrasiya olunmuş müəssisələr statistikasına istiqamətində önəmli addım hesab edilir və bu günədək ayrı-ayrı sahə şöbələri tərəfindən hazırlanan müəssisələr statistikasına məlumatları ilə müqayisədə səmərəliliyi artırmış olacaqdır.

Aparatda bu sektorda 3 əməkdaş çalışır, eyni zamanda yerli statistika orqanlarında 82 əməkdaş digər işlərlə yanaşı, bu məsələlərlə də məşğul olur. Təşkilati integrasiya tamamlananadək Komitə aparatının digər struktur bölmələrindəki əməkdaşlar, yeni Sənaye və tikinti, Xidmət, Ticarət və Əmək statistikasına şöbələrinin əməkdaşları müəssisələr statistikasının formalaşdırılmasında yaxından iştirak edir.

Pensiya fondları, bank və sığorta təşkilatları ilə bağlı məlumatlar istisna olmaqla Avropa İttifaqının Struktur Biznes Statistikasına rəqlamentinə görə tələb olunan bir çox göstəriciləri üzrə məlumatları DSK təmin edir. Ölkədə özəl pensiya fondları mövcud olmadığından pensiya fondları ilə bağlı məlumatlar hazırlanmır. Sığorta təşkilatları və banklar üzrə tələb olunan bəzi məlumatlar hazırlanmır. Bu maliyyə institutları üçün xüsusi hesabat formalarından istifadə olunur.

Sahibkarlıq statistikasının digər sahələri üçün (sənaye, tikinti, ticarət və xidmət) istifadə edilən məlumat mənbələri qeyri-maliyyə müəssisələrin, yerli vahidlərin və fərdi sahibkarların müayinələri, statistik vahidlərin reyestri, Vergilər Nazirliyinin reyestri, Mərkəzi Bank və Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasından alınan məlumatlardan ibarətdir. Sadələşdirilmiş mühasibatlıq sistemi olan müəssisələr üçün iri müəssisələrlə müqayisədə nisbətən qısa, kredit və sığorta təşkilatları üçün isə fərqli hesabat formaları tətbiq edilir. Sənaye, tikinti və xidmət sahələrində fəaliyyət göstərən hüquqi şəxslər müşahidə ilə tam (başdan-başa) əhatə olunsun da, ticarət sahəsində fəaliyyət göstərən hüquqi şəxslər üçün seçmə müşahidə tətbiq edilir. Bütün fərdi sahibkarlar üçün seçmə müşahidə tətbiq edilir. Ümumilikdə, təxminən 25000 müəssisə hesabatla cəlb olunur. Müəssisənin istehsal fəaliyyəti, maliyyə nəticələri və əmlakına dair 1-müəssisə nömrəli hesabat forması hüquqi şəxsləri əhatə edir. Yerli vahidlər isə öz məlumatlarını DSK-nın digər struktur bölmələri tərəfindən tətbiq edilən hesabat formalarında əks etdirirlər. Müəssisə və təşkilatların siyahısı il üzrə müəyyən edilir və hesabat ilində yeni yaradılmış müəssisələr siyahısına növbəti ildə daxil edilir.

Hüquqi şəxslərin müşahidəsi Müəssisələr statistikasına sektoru, fərdi sahibkarların müayinəsi isə digər struktur bölmələr tərəfindən təşkil olunur. Belə ki, müəssisələrin struktur statistikasına üzrə aparılan müayinələrin integrasiyasına hələ ki, tam başa çatdırılmayıb. İşçilərin sayı, əməkhaqqı və müavinətlərlə bağlı məlumat Əmək statistikasına şöbəsi tərəfindən təmin edilir. Əməkhaqqı ilə bağlı suallar hər iki sorğuda əks olunur.

2009-cu ildən etibarən struktur biznes statistikasına NACE rev.2-ə və 2011-ci ildən etibarən CPA 2008-ə uyğun hazırlanır. Keyfiyyətə nəzarət DSK tərəfindən hazırlanaraq daxilə istifadə edilən elektron Keyfiyyətə Nəzarət Cədvəlləri vasitəsilə həyata keçirilir. Müəssisələrin struktur statistikasının keyfiyyət məruzələri Azərbaycan dilində tərtib edilir.

Müəssisələrin struktur statistikasının məlumatları aşağıda qeyd olunan nəşrlərdə və DSK-nın rəsmi veb sahifəsində əks olunur: “Azərbaycanın statistik göstəriciləri”, “Azərbaycanın sənayesi”, “Azərbaycanda kiçik sahibkarlıq”, “Azərbaycanda tikinti”, “Azərbaycanın nəqliyyatı”, “Azərbaycanda telekommunikasiya və poçt”, “Azərbaycanda ticarət”, “Əmək bazarı”, “Azərbaycanda ödənişli xidmətlər”.

http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/indexen.php

<http://www.stat.gov.az/source/labour/>

<http://www.stat.gov.az/source/industry/>

<http://www.stat.gov.az/source/construction/>

<http://www.stat.gov.az/source/trade/>

<http://www.stat.gov.az/source/transport/>

<http://www.stat.gov.az/source/communication/>

<http://www.stat.gov.az/source/finance/>

<http://www.stat.gov.az/source/catering/>

Müəssisələrin struktur statistika üzrə təşkilati inteqrasiyanın tam başa çatdırılması, tədricən vahid hesabat formalarının istifadəsinə keçilməsi, məlumat toplanmasının, yoxlanılmasının və işlənməsinin mərkəzləşdirilməsi, respondentlərə düşən yükün azaldılması növbəti beş il ərzində qarşıda duran prioritet məsələlərdəndir.

Təvsiyələr

- *Struktur biznes statistikasının istehsalı üzrə işlərin məzmunu və təşkili baxımından inteqrasiya ilə bağlı islahatların davam etdirilməsi;*
- *Müəssisələrin struktur statistika ilə bağlı sorğuların ümumi istehsal modelinə daxil olunması;*
- *Keyfiyyət məruzələrinin ingilis dilində də hazırlanması;*
- *Struktur biznes statistika dair Aİ-nin rəqlamentinin tələblərinə uyğun olaraq, göstəricilərin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi;*
- *Sorğu vərəqələrində sualların təkrarlanması hallarının aradan qaldırılması;*
- *Əlavə inzibati məlumat mənbələrindən istifadə imkanlarının öyrənilməsi.*

16.3. Qısamüddətli statistika (istehsalçı qiymətləri indeksi daxil olmaqla)

Qiymətləndirmə

Göstəricilərin mahiyyəti, əhatə dairəsi və metodologiyası baxımından qısamüddətli statistika bütövlükdə Avropa standartlarına uyğundur. Mövsümi amillərin kənarlaşdırılması üçün düzəlişlər aparılmış məlumatlar istisna olmaqla əksər göstəricilər üzrə məlumatlar mövcuddur. Nəşrlərin son tarixi Avropa İttifaqının qaydalarındakı müddətlərə uyğundur.

İzahi

Qısamüddətli statistika DSK-nın bir neçə şöbəsi, yəni mərkəzləşdirilməmiş qaydada, məsələn: Milli hesablar və makroiqtisadi göstəricilər statistika şöbəsi, Sənaye və tikinti statistika şöbəsi, Ticarət statistika şöbəsi, Xidmət statistika şöbəsi, Əmək statistika şöbəsi, Qiymət statistika şöbəsi tərəfindən aparılır. Ümumilikdə, qısamüddətli statistika ilə şöələrdə 10 mütəxəssis və 77 yerli statistika orqanının hər birində sənaye statistika və digər sahələr üzrə 1 nəfər işçi məşğuldur.

DSK NACE rev.2-nin B seksiyasından N seksiyasınadək, P seksiyasından S seksiyasınadək olan bütün statistik vahidlərin müşahidəsini aparır. Mövsümi amillərin kənarlaşdırılması üçün düzəlişlər aparılmış məlumatlar istisna olmaqla əksər göstəricilər üzrə məlumatlar mövcuddur. Buna görə də qısamüddətli statistika

təsnifat, göstəricilərin əhatəliliyi və vaxtlı-vaxtında olma baxımından Avropa standartlarına uyğundur.

Qısamüddətli statistikanın aparılması üçün istifadə olunan məlumat mənbələri hüquqi şəxslərin və yerli vahidlərin, fərdi sahibkarların müayinələri, həmçinin statistik vahidlərin Dövlət reyestrində olan məlumatlardır. Müayinələr aylıq və ya rüblük dövrliliklə, başdan-başa və ya iqtisadiyyatın sektorundan və statistik vahidlərin ölçülərindən asılı olaraq seçmə qaydada aparılır. Dəyər ifadəsində göstəricilərin hesablanması üçün zəruri olan bütün məlumatların toplanması vahid hesabat forması, natura ifadəsində göstəricilərin hesablanması üçün zəruri olan məlumatların toplanması isə iqtisadiyyatın sektorları üzrə tətbiq edilən müxtəlif formalar əsasında aparılır. Respondentlər tərəfindən doldurulan bütün formaların elektron variantını DSK-nın veb sahifəsindən əldə etmək mümkündür. Fərdi sahibkarlar tərəfindən təqdim edilən, həmçinin qiymət və əmək statistikasına üzrə məlumatlara DSK-nın müvafiq şöbələri tərəfindən nəzarət olunur.

Sənaye

Sənayenin qısamüddətli göstəricilərinə gəldikdə, iri və orta müəssisələr/sahibkarlıq subyektləri üzrə aylıq başdan-başa müşahidə (təqribi 1000 vahid) aparılır. Kiçik müəssisələr üzrə rüblük dövrliliklə başdan-başa müşahidə (təqribi 1600 vahid), fərdi sahibkarlar üzrə isə hər rüb seçmə müayinə (təqribi 2200 vahid) aparılır. Aylıq və rüblük hesabat formaları hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar tərəfindən onlayn rejimində DSK-nın veb sahifəsində doldurulur.

Məlumatların keyfiyyəti respondentlər tərəfindən hesabatların elektron versiyasının onlayn rejimində doldurulması anından, həmçinin respondentlərin cavablarına nəzarət etmək üçün DSK-nın hazırladığı və tətbiq etdiyi Keyfiyyətə Nəzarət Cədvəlləri (KNC) vasitəsilə yoxlanılır.

Mövsümi amillərin kənarlaşdırılması üçün düzəlişlər aparılmış məlumatlar istisna olmaqla, demək olar ki, bütün göstəricilər Aİ-nin qısamüddətli statistikaya dair təlimatına uyğun hazırlanır, məsələn istehsal, daxili və xarici bazarlarda satış, yeni sifarişlər, işçilərin sayı, işlənmiş saatlar, məcmu əməkhaqqı.

Mövsümi amillərin kənarlaşdırılması üçün düzəlişlər aparılmış məlumatlar yalnız daxili istifadə üçün hazırlanır. Göründüyü kimi, mövsümi düzəliş olunan məlumatlar istifadəçilər tərəfindən sorğulanmır. Rüblük ÜDM-in hesablanması üçün istifadə olunan göstəricilərə istifadəçilər arasında çaşqınlıq yaratmamaq üçün mövsümi düzəlişlər edilmir.

Məlumatlar press-revizlər şəklində, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına dair DSK-nın aylıq məruzəsində, həmçinin şöbələrin aylıq və rüblük bülletenlərində və DSK-nın veb sahifəsində dərc olunur. Nəşrlərin son tarixi Avropa İttifaqının qaydalarındakı müddətlərə uyğundur.

Tikinti

Tikintinin qısamüddətli göstəricilərinə gəldikdə iri və orta müəssisələr/sahibkarlıq subyektləri üzrə aylıq başdan-başa müşahidə (təqribi 760 vahid) aparılır. Kiçik müəssisələr üzrə rüblük dövrliliklə başdan-başa müşahidə (təqribi 1700 vahid), fərdi sahibkarlar üzrə isə hər rüb seçmə müayinə (təqribi 900 vahid) aparılır. Aylıq və rüblük hesabat formaları hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar tərəfindən elektron formada onlayn rejimində doldurulur.

Məlumatların keyfiyyəti respondentlər tərəfindən hesabatların elektron versiyasının onlayn rejimində doldurulması anından, həmçinin respondentlərin cavablarına

nəzarət etmək üçün DSK-nın hazırladığı və tətbiq etdiyi Keyfiyyətə Nəzarət Cədvəlləri vasitəsilə yoxlanılır.

Mövsümi amillərin kənarlaşdırılması üçün düzəlişlər aparılmış məlumatlar istisna olmaqla, bütün göstəricilər Aİ-nin qısamüddətli statistikaya dair təlimatına uyğun hazırlanır, məsələn istehsal, bina və mülki təyinatlı inşaat işlərinə ayrılmaqla yeni sifarişlər, işçilərin sayı, işlənmiş saatlar, məcmu əməkhaqqı və maaşlar, material xərcləri, əməkhaqqı xərcləri, tikintiyə icazə, yaşayış evlərinin sayı və sahəsi.

Mövsümi amillərin kənarlaşdırılması üçün düzəlişlər aparılmış məlumatlar yalnız daxili istifadə üçün hazırlanır. Göründüyü kimi, mövsümi düzəliş olunan məlumatlar istifadəçilər tərəfindən sorğulanmır. Rüblük ÜDM-in hesablanması üçün istifadə olunan göstəricilərə istifadəçilər arasında çəşqınlıq yaratmamaq üçün mövsümi düzəlişlər edilmir.

Məlumatlar press-relizlər şəklində, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına dair DSK-nın aylıq məruzəsində, həmçinin şöbələrin aylıq və rüblük bülletenlərində və DSK-nın veb sahifəsində dərc olunur. Nəşrlərin son tarixi Avropa İttifaqının qaydalarındakı müddətlərə uyğundur.

Ticarət

Ticarətin qısamüddətli göstəricilərinə gəldikdə, iri və orta müəssisələr/sahibkarlıq subyektləri üzrə aylıq başdan-başa müşahidə (təqribi 1060 vahid) aparılır. Kiçik müəssisələr (təqribi 1600 vahid) və fərdi sahibkarlar (təqribi 13600 vahid) üzrə isə hər rüb seçmə müayinə aparılır. Aylıq və rüblük hesabat formaları hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar tərəfindən elektron formada onlayn rejimində doldurulur.

Məlumatların keyfiyyəti respondentlər tərəfindən hesabatların elektron versiyasının onlayn rejimində doldurulması anından, həmçinin respondentlərin cavablarına nəzarət etmək üçün DSK-nın hazırladığı və tətbiq etdiyi Keyfiyyətə Nəzarət Cədvəlləri vasitəsilə yoxlanılır.

Aşağıdakı məlumatlar istehsal olunur: dövriyyə, işləyənlərin sayı, mal ehtiyatları, pərakəndə satış mağazalarının sayı və sahəsi, vasitəçilik fəaliyyətindən gəlir və s. Mövsümi amillərin kənarlaşdırılması üçün düzəlişlər aparılmış və baza ili 2010-cu il olan indekslər hər ay istehsal edilir, lakin dərc edilmir.

Məlumatlar press-relizlər şəklində, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına dair DSK-nın aylıq məruzəsində, həmçinin şöbələrin aylıq və rüblük bülletenlərində və DSK-nın veb sahifəsində dərc olunur. Nəşrlərin son tarixi Avropa İttifaqının qaydalarındakı müddətlərə uyğundur.

Xidmətlər

Xidmətlər üzrə qısamüddətli göstəricilərə gəldikdə, iri və orta müəssisələr/sahibkarlıq subyektləri üzrə aylıq başdan-başa müşahidə (təqribi 1088 vahid) aparılır. Kiçik müəssisələr üzrə rüblük dövriliklə müşahidə (təqribi 3642 vahid), fərdi sahibkarlar üzrə isə hər rüb seçmə müayinə (təqribi 4200 vahid) aparılır. Bank və sığorta təşkilatlarından dövriyyəyə dair məlumatlar başdan-başa, rübdə bir dəfə toplandığı halda, işləyənlərin sayı və əməkhaqqı barədə məlumatlar iri və orta müəssisələrdən aylıq dövriliklə, həmçinin iri, orta və kiçik müəssisələrdən rüblük dövriliklə toplanır. Aylıq və rüblük hesabat formaları hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar tərəfindən elektron formada onlayn rejimində doldurulur.

Məlumatların keyfiyyəti respondentlər tərəfindən hesabatların elektron versiyasının onlayn rejimində doldurulması anından, həmçinin respondentlərin cavablarına

nəzarət etmək üçün DSK-nın hazırladığı və tətbiq etdiyi Keyfiyyət Nəzarət Cədvəlləri vasitəsilə yoxlanılır.

Aşağıdakı göstəricilər istehsal olunur: dövriyyə, işləyənlərin sayı və s. Mövsümi amillərin kənarlaşdırılması üçün düzəlişlər aparılmış məlumatlar hələ ki istehsal olunmur.

Məlumatlar press-revizlər şəklində, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına dair DSK-nın aylıq məruzəsində, həmçinin şöbələrin aylıq və rüblük bülletenlərində və DSK-nın veb sahifəsində dərc olunur. Nəşrlərin son tarixi Avropa İttifaqının qaydalarındakı müddətlərə uyğundur.

İstehsalçı Qiymətləri İndeksi

Sənaye məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi və kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq məhsulları üzrə İstehsalçı Qiymətləri İndeksi BƏT, BVF, İƏİT, BMT və Dünya Bankı tərəfindən birgə hazırlanmış “İstehsalçı Qiymətləri İndeksi Metodologiyası – Nəzəriyyə və Praktika” (2004) tövsiyələrinə uyğun hesablanır.

Sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi Avropa İttifaqında iqtisadi fəaliyyət növlərinin statistik təsnifatı – NACE-in 2-ci versiyasına uyğun hesablanır (mədənçıxarma sənayesi; emal sənayesi; elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı; su təchizatı, tullantının təmizlənməsi və emalı seksiyaları üzrə). Sənaye Məhsullarının Statistik Təsnifatının (PRODCOM) milli analoqundan istifadə olunur. Məlumatlar müvafiq metodologiya və təsnifatlara əsasən toplandığından beynəlxalq səviyyədə müqayisə olunandır.

Sənaye məhsulları istehsalçıları üçün qiymətlər indeksləri Qiymət statistikasına şöbəsi tərəfindən 2000-ci ildən, məlumatları sənaye müəssisələrindən toplamaqla hesablanır. Satılmış məhsulların xüsusi çəkirlərinə dair məlumat Sənaye və tikinti statistikasına şöbəsinin iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə dəyər ifadəsində təqdim etdiyi məlumatlardan əldə olunur.

Kənd təsərrüfatı, balıqçılıq və meşə təsərrüfatı məhsulları üzrə istehsalçı qiymətləri indeksi də NACE-in 2-ci versiyasına uyğun hesablanır (kənd təsərrüfatı, balıqçılıq və meşə sənayesi üzrə). Məhsulların təsnifləşdirilməsi üçün Aİ-nin Məhsul Növləri Təsnifatı (CPA) əsasında hazırlanmış milli təsnifatdan istifadə olunur. Məlumatlar müvafiq metodologiya və təsnifatlara əsasən toplandığından beynəlxalq səviyyədə müqayisə olunandır.

Kənd təsərrüfatı, balıqçılıq və meşə təsərrüfatı məhsulları üzrə istehsalçı qiymətləri indeksləri Qiymət statistikasına şöbəsi tərəfindən kənd təsərrüfatı məhsullarını istehsal edən kənd təsərrüfatı müəssisələrindən, fərdi sahibkarlar, ailə kəndli və ev təsərrüfatlarından toplamaqla 2003-cü ildən hesablanır. Satılmış məhsulların xüsusi çəkirlərinə dair məlumat Kənd təsərrüfatı statistikasına şöbəsinin iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə dəyər ifadəsində təqdim etdiyi məlumatlardan əldə olunur.

Tikinti-quraşdırma işləri üzrə istehsalçı qiymət indeksləri NACE-in 2-ci versiyasına uyğun hesablanır (tikinti seksiyası üzrə). Məhsulların təsnifləşdirilməsi üçün Aİ-nin Məhsul Növləri Təsnifatı (CPA) əsasında hazırlanmış milli təsnifatdan istifadə olunur. Məlumatlar müvafiq metodologiya və təsnifatlara əsasən toplandığından beynəlxalq səviyyədə müqayisə olunandır.

Tikinti-quraşdırma işləri üzrə istehsalçı qiymət indeksləri Qiymət statistikasına şöbəsi tərəfindən 2010-cu ildən, məlumatları tikinti müəssisələrindən toplamaqla hesablanır. Göstərilmiş xidmətlərin xüsusi çəkirlərinə dair məlumat Sənaye və tikinti statistikasına

şöbəsinin iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə dəyər ifadəsində təqdim etdiyi məlumatlardan əldə olunur.

Nəqliyyat xidmətləri üzrə istehsalçı qiymət indeksləri 2005-ci, poçt xidmətləri üzrə 2004-cü və rabitə xidmətləri üzrə 2008-ci ildən hesablanır.

Beynəlxalq təcrübədə olmadığı üçün ticarətdə topdansatış qiymətləri indekslərinin hesablanması 2017-ci ildən aparılmır.

İlkin məlumatlar DSK-nın veb sahifəsi vasitəsilə müvafiq məsisələr tərəfindən elektron şəkildə toplanılır. Məlumatların yoxlanması və keyfiyyətinə nəzarət edilməsi Naxçıvan MR DSK və yerli statistika orqanları (müəssisə məlumatları səviyyəsində) və daha sonra Dövlət Statistika Komitəsi (bütün məlumat bazası səviyyəsində) tərəfindən həyata keçirilir. Qiymət məlumatlarının toplanmasına məsul mütəxəssislər şübhələr zamanı respondentlər ilə əlaqə saxlaya bilərlər.

Qiymət indeksləri zəncirvari metoddan istifadə etməklə hesablanır və baza ili hər il yenilənir. Məhsul növləri üzrə ümumi qiymət indekslərinin hesablanması zamanı istifadə olunan xüsusi çəkilər il ərzində müəssisələr tərəfindən satılmış məhsulların (xidmətlərin) dəyər ifadəsində həcmi haqqında məlumatlara əsaslanır. İqtisadi fəaliyyət növləri üzrə məcmu qiymət indekslərinin hesablanması üçün tələb olunan çəkilər iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə məhsulların (xidmətlərin) satış dəyərləri haqqındakı məlumatlardan istifadə olunmaqla hesablanır.

Fərdi qiymət indeksləri hər məhsul (xidmət) növü üzrə hesablanır, məcmu qiymət indeksi isə modifikasiya olunmuş Laspeyres düsturuna uyğun hesablanır. İstehsalçı qiymətləri indeksi məhsul (xidmət) və iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə hesablanır. Qeyd olunan qiymətlərdə mövsümlilik amilini aradan qaldırmaq üçün imputasiya metodundan istifadə olunur.

İstehsalçı qiymətləri indeksləri məlumatları illik məcmuələrdə və aylıq statistik bülletenlərdə dərc olunur, həmçinin rəsmi veb sahifədə, "Qiymət statistikasi" bölməsində yerləşdirilir.

Təvsiyələr

- *Mövsümi düzəlişlər edilmiş və əlyətərli olan qısamüddətli göstəricilərin nəşrinə başlanılması;*
- *Sorğu vərəqələrinin optimallaşdırılması da daxil olmaqla qısamüddətli statistika üzrə müşahidələrin təkmilləşdirilməsi;*
- *Statistik istehsalın bütün mərhələlərində keyfiyyətə nəzarətin gücləndirilməsi;*
- *Respondentlərə düşən statistik yükün azaldılması üçün inzibati mənbə olan Vergilər və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirliklərinin reyestrlərindən istifadənin artırılması imkanlarının nəzərdən keçirilməsi;*
- *Məlumatların toplanması və işlənməsinin institusional təşkilinin yaxşılaşdırılması imkanlarının nəzərdən keçirilməsi;*
- *Qısamüddətli statistikanın qaydalarına uyğun olaraq informasiya texnologiyaları, reklam və bank xidmətləri üzrə də istehsalçı qiymət indekslərinin hesablanması.*

16.4. Emal sənayesi məhsullarının istehsalı (ESMI)

Qiymətləndirmə

Statistik məlumatlar Aİ-nin PRODCOM siyahısı (sonuncu 2009-cu il versiyası) əsasında hazırlanmış milli Sənaye Məhsullarının Statistik Təsnifatına uyğun istehsal olunur və Avropa standartlarına uyğundur.

İzahı

Sənaye məhsullarının istehsalına dair məlumatlara Sənaye və tikinti statistikasi şöbəsi məsuliyyət daşıyır.

PRODCOM əsasında müşahidələr 2001-ci ildən tətbiq olunur, ölkədə istehsal olunan bütün sənaye məhsullarını əhatə edir və istehsalın təqribən 100%-nin izlənilməsinə imkan yaradır. Məlumatlar 2009-cu il versiyalı PRODCOM siyahısı əsasında NACE rev. 2-nin B, C, D və E seksiylarına uyğun toplanır. Məhsul kodları HS ilə 8 işarəyə qədər müqayisəlidir və DSK-da müvafiq “keçid açarları” mövcuddur. Cari müşahidənin metodologiyası 2010-cu ildə tətbiq edilmişdir. PRODCOM-un əvvəlki siyahısına əsaslanan məlumatlar 2005-ci ilə qədər yenidən hesablanmışdır və onların 2000-ci ilə qədər aparılması üçün işlər davam etdirilir. Aİ-nin NACE, CPA və PRODCOM təsnifatlarından istifadə olunur.

İstifadə olunan PRODCOM siyahısının sonuncu dəfə 2009-cu ildə hazırlanmasına və o vaxtdan beynəlxalq səviyyədə bir sıra dəyişikliklərin edilməsinə baxmayaraq, bu təsnifat və onun əsasında formalaşdırılan ümumi məhsul buraxılışı və s. göstəricilər Avropa standartları ilə uyğunluq təşkil edir.

Sənaye statistikasi məlumatlarının mənbəyini özündə əsas və qeyri-əsas fəaliyyət növləri üzrə cari və ötən aydakı istehsal barədə məlumatları əks etdirən müəssisələrin hesabatları təşkil edir. İri və orta müəssisələr aylıq, kiçik müəssisələr rüblük dövriliklə hesabatla cəlb olunurlar. İllik sorğu sənaye və qeyri-sənaye müəssisələrinin sənaye fəaliyyətini əhatə edir.

Əsas çətinlik yeni təsnifatların tətbiqindən sonra məhsul növləri üzrə retrospektiv dinamika sıralarının daha uzun müddətə qurulması ilə bağlıdır.

Məlumatlar illik məcmuələrdə və aylıq statistik bülletenlərdə dərc olunur, həmçinin rəsmi veb sahifədə yerləşdirilir.

Təvsiyələr

- *PRODCOM təsnifatının (siyahısının) yeni versiyasının tətbiq edilməsi;*
- *Məlumatların müqayisəliyinin artırılması üçün əvvəlki illərin məlumatlarının da yeni təsnifata uyğun yenidən hesablanması işlərinin davam etdirilməsi.*

Fəsil 17. Sosial-demoqrafik statistika

17.1. Əhəlinin reyestri

Qiymətləndirmə

Əhəlinin reyestrinin istismarından sonra ondan yüksək keyfiyyətli əhəli statistikasının istehsalı üçün istifadə mühüm əhəmiyyət daşıyacaqdır.

Əhəlinin Dövlət Reyestri Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən yaradılmışdır. Lakin onun yaradılmasına DSK cəlb edilməmişdir. Bununla belə, 2019-cu il Əhəli siyahıyaalınması nəticəsində DSK tərəfindən əldə olunacaq əhəli haqqında məlumatlarla reyestrdəki müvafiq məlumatların uyğunlaşdırılması işləri həyata keçiriləcəkdir. Bundan əlavə, DSK-nın Azərbaycan Respublikası Əhəlisinin Dövlət Reyestrinə birbaşa onlayn girişinin təmin edilməsi üçün tədbirlər görülməcəkdir.

Əhəlinin bu tip reyestri bir çox inkişaf etmiş ölkələrin statistika sistemlərində əsas rol oynayır. “Rəsmi statistika haqqında” Qanunun 13-cü maddəsinin ümumi müddəalarına əsasən statistik məqsədlər üçün reyestrə tam giriş imkanının verilməsinə baxmayaraq, Qiymətləndirmə qrupu hesab edir ki, “Rəsmi statistika haqqında” hazırlanacaq yeni qanun inzibati mənbələr əsasında statistikanın ümumi inkişafını dəstəkləyən reyestrlərin əsas rolunu açıq şəkildə tanımalıdır. Bundan əlavə,

onun vacibliyini vurğulamaq üçün Qiymətləndirmə qrupu, DSK-nın strateji prioriteti kimi, əhali reyestrinin statistik məqsədlər üçün tədqiqini, istifadəsini və inkişaf etdirilməsini məsləhət görür.

İzahı

Əhalinin reyestri 2006 və 2015-ci illər ərzində Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi və BMT-nin İnkişaf Proqramı arasında əldə olunmuş üç mərhələli razılığın tərkib hissəsi kimi inkişaf etdirilib. Reyestrin formalaşması üçün əsas hüquqi baza “Əhalinin Dövlət Reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (21.04.2006, No. 24 III-Q) və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 14 oktyabr tarixli 134 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikası Əhalisinin Dövlət Reyestrinin aparılması qaydası haqqında Əsasnamə”dir.

Ədliyyə Nazirliyinin tərkibində 35 nəfərdən ibarət bölmə reyestrin yaradılmasına və yenilənməsinə cavabdehdir və aşağıdakı məlumatlardan istifadə edilir:

- Ədliyyə Nazirliyinin qeydiyyat məlumatları;
- Səhiyyə Nazirliyinin doğum və ölümün qeydiyyatı məlumatları;
- Dövlət Miqrasiya Xidmətinin miqrasiya məlumatları;
- Daxili İşlər Nazirliyinin xarici “giriş və çıxışlar” haqqında məlumatlar.

Şəxsi və ailə ilə əlaqədar məlumatlar reyestrdə aşağıdakı kimidir:

- Adı, soyadı, atasının adı və fərdi identifikasiya nömrəsi;
- Doğum tarixi, doğulduğu yer və vətəndaşlığı;
- İdentifikasiya sənədinin nömrəsi (məsələn, doğum şəhadətnaməsinin nömrəsi);
- Yaşayış yeri (və yaşayış yerindən qeydiyyatdan çıxma);
- Ailə vəziyyəti;
- Ərin (arvadın) fərdi identifikasiya nömrəsi, soyadı, adı, atasının adı, doğum tarixi və doğulduğu yer, vətəndaşlığı, identifikasiya sənədinin nömrəsi;
- Valideynlərin fərdi identifikasiya nömrəsi, soyadı, adı, atasının adı, doğum tarixi və doğulduğu yer, vətəndaşlığı, identifikasiya sənədinin nömrəsi;
- Uşağın fərdi identifikasiya nömrəsi, soyadı, adı, atasının adı, doğum tarixi və doğulduğu yer, vətəndaşlığı, identifikasiya sənədinin nömrəsi;
- 16 yaşına çatmamış şəxsin foto şəkili;
- 16 və yuxarı yaşda olan şəxslər üçün biometrik məlumatlar (qan qrupu, gözün rəngi və boyu).

Təvsiyələr

- *“Rəsmi statistika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa ediləcək dəyişikliklərdə inzibati mənbələr əsasında statistikanın inkişafını dəstəkləyən Əhali reyestrinin əsas rolunun açıq şəkildə öz əksinin tapması;*
- *Strateji prioritetlər baxımından əhali reyestrinin statistik məqsədlər üçün istifadəsinin tam şəkildə təşviq və inkişaf etdirilməsi.*

17.2. Demografik statistika

Qiymətləndirmə

Qiymətləndirmə qrupu ümumilikdə bu qənaətə gəlmişdir ki, Dövlət Statistika Komitəsi Avropa və beynəlxalq standartlara uyğun olaraq demografik statistika üzrə hərtərəfli sistemə malikdir.

İzahı

Azərbaycanda demografik statistika üzrə statistik məlumatlar 10 ildən bir keçirilən əhalinin siyahıyaalınmasına (sonuncu siyahıyaalma 2009-cu ildə keçirilib) və inzibati mənbələrdən daxil olan doğum, ölüm, nikah, boşanma və miqrasiya haqqında məlumatlara əsaslanır. Həmin məlumatların mənbələri Ədliyyə, Səhiyyə, Daxili İşlər nazirlikləri və Dövlət Miqrasiya Xidmətidir.

Dövlət Statistika Komitəsinin Əhali statistikasına şöbəsi əhalinin təbii və miqrasiya hərəkəti və gender statistikasına dair məlumatların illik və daha qısa dövrlərlə nəşrinə məsuliyyət daşıyır. Hal-hazırda şöbənin Demografiya və miqrasiya statistikasına sektorunda 7 nəfər, Gender statistikasına sektorunda isə 3 nəfər çalışır. Əhalinin təbii hərəkətinə dair ilkin məlumatlar 2013-cü ildən Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən təkmilləşdirilmiş qeydiyyat informasiya sistemi vasitəsilə elektron formada Dövlət Statistika Komitəsinə ötürülür.

Əhalinin sayının illik dövrlərlə cari hesablanması doğum, ölüm və miqrasiya haqqında məlumatlardan istifadə etməklə ən son siyahıyaalma məlumatlarına əsaslanır. Milli səviyyədə əhalinin sayının hesablanması aşağıdakı dezaqreqasiya səviyyəsində nəşr olunur: cins, yaş qrupu, etnik qrup, təhsil səviyyəsi, danışdığı dili, şəhər və kənd yeri üzrə. Əhalinin sayının illik hesablamalarına növbəti siyahıyaalmanın nəticələrinə görə düzəlişlər edilir.

Doğum, ölüm, nikah və boşanma haqqında illik və yarımillik məlumatlar fertillik, ölüm və digər demografik göstəricilərlə birlikdə tərtib olunur və yayılır. Əlavə olaraq, DSK əhali haqqında aşağıdakı statistik məcmuələri dərc etdirir: "Azərbaycanın demografik göstəriciləri", "Azərbaycanda uşaqlar", "Azərbaycanda qadınlar və kişilər", "Azərbaycan gəncləri", eləcə də "Azərbaycan əhalisi" adlı statistik bülleten.

Təvsiyələr yoxdur.

17.3. Əhalinin və mənzil fondunun siyahıyaalınması (əvvəlki/növbəti) Qiymətləndirmə

Siyahıyaalmanın metodologiyasının tərtibi və tətbiqi zamanı Əhalinin yeni reyestrinin mövcudluğu nəzərə alınmalıdır. Bir tərəfdən, müasir tələblərə cavab verən əhalinin reyestri operativ cari işlərin səmərəli təşkilində faydalı olmalıdır, digər tərəfdən isə, siyahıyaalma zamanı əhalinin sayı barədə əldə olunan məlumatların mövcudluğu əhalinin uçotu sisteminin keyfiyyəti və dəqiqliyinin səmərəli yoxlanmasına yaxşı imkan yaratmalıdır.

İzahı

Əhalinin və mənzil fondunun 2009-cu ilin aprel ayında keçirilmiş sonuncu siyahıyaalması çoxlu sayda sayıcılarıdan istifadə edilməklə ənənəvi siyahıyaalma metodu ilə və ölkədə hər bir təsərrüfatı müəyyənləşdirib siyahıya almaqla həyata keçirilmişdir. 2009-cu ildə əhalinin siyahıyaalınmasına təxminən 28 min sayıcı cəlb olunmuşdur və hesab olunur ki, siyahıyaalma qənaətbəxş şəkildə tamamlanmışdır.

Növbəti siyahıyaalmanın 2019-cu ildə həyata keçirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən Fərman (07.09.2016-cı il tarixli, 1040 nömrəli) imzalanmışdır. Siyahıyaalmaya hazırlıq işləri başlanmış və o, "Əhalinin və ev təsərrüfatlarının siyahıyaalmaları–2020, Avropa Statistikləri Konfransının tövsiyələri"nə uyğun olaraq keçiriləcəkdir (BMT 2015).

Təvsiyə

- *2019-cu ildə keçiriləcək əhalinin növbəti siyahıyaalınmasında əhalinin reyestrindən (və digər müvafiq inzibati reyestrlərdən) istifadə olunması və reyestrin keyfiyyətini*

qiymətləndirmək üçün siyahıyaalma məlumatlarından istifadə edilməsinin tam şəkildə araşdırılması.

17.4. Əmək bazarı statistikasi

Qiymətləndirmə

DSK beynəlxalq metodoloji standartlara, BƏT-in konvensiyalarına və/və ya Avrostatın tövsiyələrinə uyğun olaraq əmək bazarına dair məlumatları toplayır və email edir. Bununla yanaşı, bəzi sahələr üzrə statistik məlumatlar Aİ-nin mövcud standartlarına tam uyğunlaşdırılmamışdır.

Əməkhaqqı, əmək xərcləri və boş iş yerlərinə dair mövcud statistik məlumatlar beynəlxalq tövsiyələrə uyğun olaraq istehsal olunur və bu məlumatlar yalnız yazılı əmək müqaviləsi ilə çalışan işçiləri əhatə edir. Bu işçilər məşğul əhalinin ümumi sayının üçdə bir hissəsindən çox olmadığından şifahi razılaşma əsasında çalışan bütün işçilərə dair müqayisəli məlumatların əldə olunmasına ehtiyac vardır. Həmçinin yazılı müqavilə əsasında çalışan işçilər yüksək əməkhaqqı aldıklarına və daha yaxşı əmək şəraitinə malik olduqlarına görə mövcud məlumatlar işçi qüvvəsinə dair məlumatları tam təsvir etmir.

Buna görə də Qiymətləndirmə qrupu ümumi işçi qüvvəsi haqqında məlumatların təkmilləşdirilməsi üçün statistik mənbələrin inkişafını prioritet kimi tövsiyə edir. Gələcəkdə əmək bazarı statistikasının sektoral qiymətləndirilməsi aparılarkən, metodoloji məsələlərə dair məsləhət almaq üçün beynəlxalq ekspertlər cəlb edilə bilər.

İzahı

Əmək statistikasi şöbəsi işçilərinin ümumi sayı 13 nəfər olan, iki sektordan və yerli statistik orqanlarında çoxsaylı intervüylərdən ibarət olmaqla, beynəlxalq metodoloji standartlara, BƏT-in konvensiyalarına və/və ya Avrostatın tövsiyələrinə uyğun olaraq əmək bazarına dair məlumatları toplayır və email edir.

Əsas mənbələr əsasən statistik vahidlərin Dövlət reyestri (NACE rev.2-yə uyğun olaraq), inzibati məlumatlar (məs., işsizliyə dair məlumatlar), əməkhaqqına və əmək xərclərinə dair müəssisə və təşkilatlar tərəfindən təqdim olunan məlumatları özündə əks etdirən statistik hesabatlar, əhalinin siyahıyaalınması əsasında işçi qüvvəsinə dair, layiqli əməyin öyrənilməsi, gənclərin iqtisadi fəallığına dair və s. seçmə müayinələrdir.

Digər statistik məlumatlarda olduğu kimi, səhv və qeyri-dəqiqliklərin aşkarlanması və aradan qaldırılması üçün Keyfiyyət Nəzarət Cədvəllərindən istifadə olunur.

Ötən illər ərzində istifadəçilərin məlumat ehtiyaclarının təmin olunması məqsədilə qeyri-formal məşğulluq və layiqli əmək, gənclərin məşğulluğu məsələlərinə, həmçinin istifadəçilərin xüsusi informasiya ehtiyaclarının ödənilməsinə (məs., Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin "Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı" üzrə statistik məlumatlara ehtiyac böyük olmuşdur) xüsusi diqqət yetirilmişdir.

Əməkhaqqı, əmək xərcləri və boş iş yerləri üzrə aylıq (iri və orta müəssisələr üzrə), rüblük (kiçik müəssisələr üzrə) və illik dövriliklə (bütün müəssisələr üçün) müəssisələrdə aparılan müayinələrə əsaslanmaqla bu göstəricilər və indekslər əməkhaqqı və əmək xərclərinə dair struktur statistikasi ilə bağlı Aİ-nin reqlamentinə uyğun olan metodologiya əsasında hesablanı bilər.

Əməkhaqqı, əmək xərcləri və boş iş yerlərinə dair mövcud statistik məlumatlar beynəlxalq tövsiyələrə uyğun olaraq istehsal olunur və bu məlumatlar yalnız yazılı əmək müqaviləsi ilə çalışan işçiləri əhatə edir. Bu işçilər məşğul əhalinin ümumi sayının üçdə bir hissəsindən çox olmadığından şifahi razılaşma əsasında çalışan bütün işçilərə dair müqayisəli məlumatların əldə olunmasına ehtiyac vardır. Həmçinin yazılı müqavilə əsasında çalışan işçilər yüksək əməkhaqqı aldıklarına və daha yaxşı əmək şəraitinə malik olduqlarına görə mövcud məlumatlar işçi qüvvəsinə dair məlumatları tam təsvir etmir.

Məlumatların dövriliyi və beynəlxalq müqayisəliliyi nəzərə alınmaqla əməkhaqqı, əmək xərcləri və boş iş yerlərinə dair statistik məlumatların regionlar, iqtisadi fəaliyyət növləri, mülkiyyət formaları, peşə və vəzifələr üzrə bölgüsü aparılır, əmək bazarına dair göstəricilər bülletenlərdə, illik məcmuələrdə nəşr olunur və DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilir.

Tövsiyələr

- *Şifahi razılaşma əsasında fəaliyyət göstərən bütün işçilərə dair məlumatların əməkhaqqı və əmək xərcləri ilə bağlı keçirilən müşahidələrlə integrasiyası;*
- *Əməkhaqqı, əmək şəraiti və vakansiyalar haqqında əlavə statistik məlumatların əldə edilməsi üçün digər məlumat mənbələrinə girişin təmin olunması (məsələn, Vergilər Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və ya digər müvafiq dövlət qurumlarının inzibati məlumatlarına);*
- *İnzibati mənbələrdən və müayinələrdən əldə olunan məlumatların əlaqələndirilməsi, formal və qeyri-formal sektor üzrə daha keyfiyyətli məlumatların əldə edilməsi üçün mövcud hesabat və müşahidə formalarının təkmilləşdirilməsi;*
- *Metodoloji məsələlər üzrə məsləhət almaq üçün, işçi qüvvəsinin müayinəsi də daxil olmaqla, əmək bazarı statistikasının sektoral qiymətləndirilməsinin aparılması üçün müraciət olunması.*

17.5. Həyat şəraiti statistikasi

Qiymətləndirmə

DSK-nın keçirdiyi sorğular zamanı istifadə olunan metodologiya, məlumatların daxil edilməsi, işlənməsi və nəticələrin əldə edilməsi proseduru demək olar ki, Avropa İttifaqı standartlarına uyğundur.

Qlobal qiymətləndirmə qrupu 2010-cu ildəki Qlobal qiymətləndirmədən sonra əldə edilən tərəqqini müsbət dəyərləndirmişdir: məsələn, çoxölçülü statistik metod əsasında “əhalinin orta sinfinin” müəyyən edilməsi üzrə metodika hazırlanmış, uşaq məhrumiyyətinə dair sorğu keçirilmiş, valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların həyat şəraiti öyrənilmişdir.

Gəlirlər və həyat şəraiti sorğusunun keçirilməsi üçün istifadə olunan resursların qısa zaman ərzində bu şəkildə inkişaf etməsinə Qlobal qiymətləndirmə qrupu öz müsbət təəssüratlarını bildirmişlər. Eyni zamanda Avrostatın integrasiya olunmuş sosial statistika modelindən istifadə etməklə bütün ev təsərrüfatları sorğularının və məlumat toplanmasının integrasiya edilməsi tövsiyə edilmişdir. Onlar gələcəkdə sorğuların keçirilməsi zamanı əhali reyestri və digər inzibati mənbə məlumatlarından geniş istifadə olunacağına inandıqlarını bildirmişdir. Bundan başqa, Qiymətləndirmə qrupunun fikrincə, inzibati məlumatlardan keyfiyyətə nəzarət olunması, tədqiqat məqsədilə tam şəkildə istifadə olunmur, bununla yanaşı, istifadəçilər bildirmişdir ki, əhali reyestri tam tərtib olunmamışdır.

İzahı

Həyat keyfiyyətinin statistikasını şöbəsi iki sektordan ibarətdir. Şöbənin DSK-dakı 10 işçisi və 76 rayondakı 255 məsləhətçisi Ev Təsərrüfatı Büdcələrinin Tədqiqatını, Gəlirlər və həyat şəraiti sorğusunun (EU-SILC) və Vaxtdan İstifadə Sorğusunun Avrostatın metodologiyasına uyğun keçirilməsinə görə məsuliyyət daşıyır. Məlumatların toplanması və daxil edilməsi zamanı müasir texnoloji avadanlıqlardan istifadə edilir (kağız anketlər əvəzinə planşet tipli kompüterlərdən, SPSS və STATA proqramlarından və s.).

Seçmə müayinələr həyat şəraitinə dair statistik məlumatların yayımlanması üçün əsas mənbədir. Seçmə əhalinin müxtəlif qrupları nəzərə alınmaqla əhalinin siyahıyaalınması məlumatları əsasında yaradılmış ev təsərrüfatlarının elektron məlumat bazası əsasında aparılır.

Əsas müayinə olan Ev Təsərrüfatları Büdcələrinin Tədqiqatı rüblük dövriliklə həyata keçirilir və 41000 şəxsi əhatə edən 10200 ev təsərrüfatı arasında keçirilir ki, bu da ölkə üzrə ümumi ev təsərrüfatlarının 0,5 faizinə bərabərdir. Məlumatların müqayisə oluna bilən və keyfiyyətli olmasını təmin etmək üçün hər bir ərazidə təsadüfi seçmə metodu tətbiq edilmişdir. Avropa İttifaqının rəqlamentinə uyğun olaraq əsas müayinə hər bir ev təsərrüfatı üzvünə dair məlumatların doldurulması ilə başlayır, daha sonra iki həftə ərzində xərclənən bütün gündəlik xərclər qeydə alınır, rüblük müayinədə isə bütün ailə üzvlərinin gəlir və xərcləri üzrə təfəssilatlı məlumatlar toplanılır. Əldə edilən nəticələr ev təsərrüfatlarının tipi, əhalinin desil və kvintil qrupları üzrə, ailələrin gəlir və xərc səviyyəsinə (uşaqlı və uşaqsız ailələr də nəzərə alınmaqla) və ev təsərrüfatları başçılarından bir sıra sosial dəyişənləri nəzərə alınmaqla təhlil edilir.

İlk dəfə 2012-ci ildə keçirilən və 2022-ci ildə təkrar keçirilməsi nəzərdə tutulan Vaxtdan İstifadə Müayinəsinin əsas məqsədi iş zamanı (ödənişli və ödənişsiz) və işdən sonra vaxt bölgüsünə aid məlumat əldə etmək və şəhər, kənd yerlərində yaşayan əhalinin müxtəlif qruplarının vaxtdan istifadəsinə dair dolğun məlumatlar toplamaqdır.

2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmənin tövsiyələri nəzərə alınmaqla gəlirlər və həyat şəraiti sorğusu (EU-SILC) ilk dəfə 2017-ci ildə Tvinning layihəsi çərçivəsində Almaniya, Bolqarıstan və Sloveniyadan olan ekspertlərlə birgə hazırlanmış anket, təlimat və Avrostatın rəqlamentinə uyğun keçiriləcəkdir. Bundan başqa, sözügedən sorğu zamanı Azərbaycan cəmiyyətinə aid bəzi spesifik xüsusiyyətlər və yerli şərait də nəzərə alınacaqdır.

Tövsiyələr

- *Əhali reyestri məlumatlarından istifadə etmək məqsədi ilə Ədliyyə Nazirliyi ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsi, hansı ki bu, əhalinin növbəti siyahıyaalınması ilə yanaşı, mövcud məlumatların istifadə edilməsində faydalı ola bilər. Digər məlumat bazalarının da (məsələn, miqrasiyaya aid baza) DSK-nın istifadəsinə verilməsi və məlumat mübadiləsi ilə bağlı texniki məsələlərin həll edilməsi bütün məlumatların daha əlverişli istifadə edilməsinə, beləliklə, xərclərin və yükün azaldılmasına səbəb ola bilər;*
- *Avrostatın inteqrasiya olunmuş sosial statistika modelindən istifadə etməklə bütün ev təsərrüfatları sorğularının və məlumat toplanmasının inteqrasiya edilməsi.*

17.6 Təhsil statistikasını

Qiymətləndirmə

Təhsil statistikasına dair bir sıra əsas məlumatlar beynəlxalq tövsiyələrə uyğun olaraq, Təhsil Nazirliyinin məlumatlarına əsaslanır və DSK tərəfindən toplanaraq nəşr olunur. DSK və Təhsil Nazirliyi məktəblərdən və digər təhsil müəssisələrindən

məlumatların toplanmasını rasionallaşdırmalıdır. Təhsil səviyyəsi, peşə hazırlığı, fasiləsiz təhsil və təhsildən işə keçidlə bağlı statistika daha da inkişaf etdirilməli, əhatə dairəsi ilə bağlı boşluq aradan qaldırılmalıdır.

İzahı

DSK YUNESKO-nun Statistika İnstitutunun (YSİ) və Beynəlxalq Standart Təhsil Təsnifatının (BSTT) müvafiq tələblərinə əhəmiyyətli dərəcədə riayət etməklə təhsil statistikasına dair müxtəlif məlumatlar hazırlayır. Bunlara daxildir: tələbə və məzunların cins bölgüsünə görə sayı, yaş qrupu üzrə, təhsilin səviyyəsi və növünə görə bölgüsü, qəbul edilmiş və buraxılış tələbələrini ixtisaslar üzrə sayı, müəllimlərin sayı, xarici tələbələr üzrə işə xarakterik xüsusiyyətlər. YSI-nin təhsilin statistik profili üzrə Azərbaycan üçün yeganə diqqətçəkən nöqsan ibtidai və orta təhsil sisteminə hər şagirdə düşən xərclər barədə məlumatların olmamasıdır.

Əsas məlumatların əksəriyyəti DSK tərəfindən məktəblərdən və digər təhsil müəssisələrindən birbaşa toplanılır, lakin bəzi hallarda ilkin məlumatların toplanması Təhsil Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir. DSK və Nazirlik cari toplama sistemini nəzərdən keçirmək və təkmilləşdirmək niyyətindədir.

15 və yuxarı yaşda olan əhəlinin təhsil səviyyəsinin statistikasi siyahıyaalma illərinə görə tərtib edilir, siyahıyaalmalarası dövr üçün işə məlumatlar üzrə “Əhəlinin iqtisadi fəallığına dair seçmə statistika müayinəsi”nin nəticələrindən istifadə olunmaqla müvafiq qiymətləndirmələr aparılır. Bu məqsədlə müayinə anketinə respondentlərin təhsil səviyyəsi ilə bağlı müvafiq suallar daxil edilmişdir.

2009 və 2014-cü illərdə “Əhəlinin fasiləsiz təhsildə iştirakına dair” və “Böyükklərin təhsildə iştirakına dair” müayinələr keçirilmişdir. Lakin DSK-nın veb sahifəsində peşə hazırlığı, fasiləsiz təhsil və təhsildən işə keçid haqqında statistik məlumat yoxdur.

DSK təhsil sahəsində Daynıqlı İnkişaf Məqsədləri üçün göstəriciləri hazırlamaq niyyətində olduğunu bildirib.

Təvsiyələr

- *Təhsil Nazirliyi ilə birlikdə təhsil sisteminə dair əsas məlumatların toplanmasının rasionallaşdırılması və əhatə dairəsi ilə bağlı boşluqların aradan qaldırılması;*
- *Təhsilin səviyyəsi, peşə hazırlığı, fasiləsiz təhsil və təhsildən işə keçidlə bağlı məlumatların istehsalı üçün müayinələrin daha da inkişaf etdirilməsi.*

17.7 Səhiyyə statistikasi

Qiymətləndirmə

Səhiyyəyə dair əsas məlumatların mövcudluğu qaneedici hesab edilsə də, səhiyyə sektoru (sahəsi) üzrə daha çeşidli statistik məlumatlar mövcud deyil, onlar natamam və ya istifadəçilərin tələbatı tam qiymətləndirilmədən istehsal olunur. Bunlara daxildir: əhəlinin sağlamlıq vəziyyətini ölçmək üçün müayinələr (o cümlədən subyektiv firavanlıq), əlillik səviyyəsi və səhiyyə göstəriciləri; səhiyyənin konsolidə edilmiş xərcləri haqqında məlumatlar (məsələn, satellit hesablar). Baxmayaraq ki, Qiymətləndirmə qrupu hadisələrin bu cür inkişafını qəbul edir, uzunmüddətli məqsədlər üçün zərurət yarandıqda tövsiyə edilir ki, inkişaf proqramının həyata keçirilməsi istiqamətində ilk addım olaraq prioritetləri müəyyənləşdirmək üçün istifadəçilərlə müşavirələr keçirilsin. DSK və Nazirlik ümumi statistik proseslər zənciri daxilində keyfiyyətin təminatı istiqamətində hansı yanaşmaların qəbul olunmasının məqsədəuyğun olduğunu müəyyənləşdirməlidir.

İzahı

DSK veb sahifəsində ölüm, xəstəlik, tibbi və digər səhiyyə işçilərinin və səhiyyə müəssisələrinin fəaliyyətinə dair bir sıra əsas statistik məlumatlar dərc olunur. Ümumiyyətlə, bu statistika tibb işçiləri və digər səhiyyə müəssisələrinin Səhiyyə Nazirliyi vasitəsi DSK-ya təqdim edilən ətraflı hesabatları əsasında tərtib edilir. Lazım olduğu hallarda, məlumatların hazırlanmasında XBT 10 kimi beynəlxalq təsnifatlardan istifadə olunur. Bundan əlavə, peşə xəsarətləri və iş yerində təhlükəsizliyə dair illik məlumatlar DSK-nın veb sahifəsində Əmək statistikasına şöbəsi tərəfindən dərc edilir.

İctimai səhiyyə və əlillik məsələləri ilə bağlı ev təsərrüfatları müayinələri dövrü keçirilir və əhalinin növbəti siyahıyaalınmasında əlilliyə dair sualların sorğu vərəqinə daxil edilməsi planlaşdırılır. Dövlət büdcəsindən səhiyyəyə ayrılan vəsait haqqında statistik məlumatlar tərtib edilir. Bundan əlavə, Qiymətləndirmə qrupuna məlumat verildi ki, səhiyyə sektorunun inkişafına dair bəzi pilot işlər Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir, lakin bu rəsmi statistika kimi təsnif edilmir, çünki illik Statistik işlər proqramında öz əksini tapmır.

Qiymətləndirmə qrupu ilə müzakirələr zamanı məlum olmuşdur ki, Səhiyyə Nazirliyi statistika istehsalçısı kateqoriyasına aid edilmişdir. Lakin DSK bir qayda olaraq əsas səhiyyə məlumatlarının makro-düzəlişlərinə və məlumatların dərc edilməsinə məsuldur. Bu səbəbdən Qiymətləndirmə qrupu belə nəticəyə gəldi ki, Nazirliyi məlumat təchizatçıları, DSK-nı isə Azərbaycanda səhiyyə statistikasının istehsalçısı kateqoriyasına aid etmək daha düzgün olardı.

Təvsiyələr

- *Statistik prosesin bütün mərhələlərində keyfiyyətin təmin edilməsi üçün DSK və Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən daha inteqrə edilmiş yanaşmanın işlənilməsi və hazırlanması;*
- *Səhiyyə statistikasının uzunmüddətli inkişafı üçün istifadəçilərlə məsləhətləşməklə prioritetlərin müəyyənləşdirilməsi.*

Fəsil 18: Kənd təsərrüfatı statistikasına

Qiymətləndirmə

Kənd təsərrüfatı statistikasına metodologiya, məlumatların toplanması, emalı və buraxılışı beynəlxalq və Avropa standartlarına qismən uyğundur.

Qiymətləndirmə qrupu kənd təsərrüfatı siyahıyaalınmasına hazırlıq, onun keçirilməsi və məlumatların təhlili ilə bağlı görülən işlərdən məmnun qalmışdır. Şübhəsiz ki, bu məlumatlar yüksək keyfiyyətə malikdir və nəzərdə tutulduğu kimi, təsərrüfatların reyestrinin yaradılmasında və kənd təsərrüfatı sahəsində aparılan elmi tədqiqatlarda əminliklə istifadə oluna bilər.

FAO-nun metodologiyasına uyğun olaraq əsas məhsullar üzrə ərzaq balansları ildə bir dəfə tərtib olunur, NACE rev.2 və CPA təsnifatlarının milli analoqlarından istifadə edilir.

Avropa standartlarına uyğun olaraq, təsərrüfatın növünə və böyüklüyünə görə təsnifləşdirilmiş təsərrüfat vahidlərinin sayı haqqında əsas məlumatlar üzərindən kənd təsərrüfatı strukturuna dinamika sıralarından və ya digər vizual alətlərdən istifadə etməklə ətraflı baxış sektorun inkişafını və gücünü daha yaxşı təsvir etməkdə yararlı ola bilər. Bundan başqa, kənd təsərrüfatı müəssisələrinin və bu müəssisələrdə fəaliyyət göstərən işçi heyətin xarakteristikasının təhlilinə daha çox diqqət ayrılmalıdır.

İzahı

DSK regional və ölkə səviyyəsində kənd təsərrüfatı, meşəçilik və balıqçılıqla bağlı genişhəcmli statistik məlumatlar istehsal edir. Məlumatlar əsasən kənd təsərrüfatı hesabatlarını təqdim edən yerli uçot vahidləri tərəfindən ötürülən məlumatlar əsasında tərtib olunur – torpaqdan istifadə, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, istehsalçı və istehlakçı qiymətləri, istehsal xərclərinin strukturu və s.

Milli iqtisadiyyatda kənd təsərrüfatının xüsusi çəkisi son 15 ildə aşağı düşsə də, sonuncu siyahıyaalmanın nəticələrinə əsasən o öz əhəmiyyətini qoruyub saxlayır, belə ki, kənd təsərrüfatı sahəsində fəaliyyət göstərən 1.3 milyon təsərrüfatda 3.5 milyon nəfər (onlardan təqribən 13 faizi gənclərdir).

DSK-nın Kənd təsərrüfatı statistikasına şöbəsi məlumatların toplanması, emalı, istehsalı və yayılması üzrə məsul 20 işçidən ibarət 3 tematik sektordan və regional idarələrdə fəaliyyət göstərən 70 işçidən ibarətdir. Əsas məlumat mənbələrinə daxildir:

- Təsərrüfat reyestri (kənd təsərrüfatı siyahıyaalmasına əsasən);
- Fərdi sahibkarlar reyestri (kənd təsərrüfatında);
- Təqribən 30 rəsmi statistik hesabat forması (reyestrlərə və ya digər məlumat bazalarına daxil edilən məlumatlarla);
- Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin digər inzibati mənbələri;
- Kənd təsərrüfatı siyahıyaalması;
- Ev təsərrüfatı və digər seçmə müayinələr.

2010-cu ildə aparılan sonuncu qiymətləndirmədən sonra təsnifatlara, ilkin məlumatların keyfiyyətinə və onlar haqda digər ətraflı məlumatlara, məsələn, arıçılıq məhsullarının istehsalı haqqında, mal-qara və quşlara yemlərin məsrəfi haqqında, meşə məhsullarının yığımı haqqında seçmə müşahidələr və əkin sahələrinin qəti uçotunun aparılmasında inkişaf qeyd olunmuşdur.

Verilən məlumatların yığılmasında səhv və qeyri-dəqiqliklərin aşkarlanması və aradan qaldırılması üçün Keyfiyyətə Nəzarət Cədvəllərindən istifadə olunur.

18.1. Təsərrüfatların reyestri

Təsərrüfatın reyestri kənd təsərrüfatının sonuncu (2015) siyahıyaalınması məlumatları əsasında yaradılacaqdır. Bu reyestrdən əsasən kənd təsərrüfatında seçmə müayinə və kənd təsərrüfatı siyahıyaalınmalararası dövrdə metodologiyaların və hesabat formalarının təkmilləşdirilməsində istifadə olunacaqdır.

Digər inzibati mənbələr aşağıdakılardır: Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi tərəfindən DSK-ya təqdim edilən 1) fermerlərdə olan kənd təsərrüfatı texnikasına dair və 2) pestisidlərin, bioloji preparatların və aqrokimyəvi maddələrin dövriyyəsinə dair məlumatlar.

18.2. Kənd təsərrüfatının siyahıyaalınması

2005-ci ildə kənd təsərrüfatının 1-ci siyahıyaalınması keçirilmişdir. 2015-ci ilin iyununda isə bir sıra ölkələrin təcrübəsi, FAO və MDB Statistika Komitəsinin Kənd təsərrüfatı siyahıyaalınmasının təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tövsiyə və qaydaları nəzərə alınmaqla kənd təsərrüfatının 2-ci siyahıyaalınması keçirilmişdir. Əsas diqqət sektorun strukturuna və torpağın istifadəsinə, insan resurslarına aid məlumatlara yönəldilmişdir. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına dair məlumatlar siyahıyaalınmaya daxil edilməmişdir. Belə ki, bu məlumatlar müntəzəm olaraq cari hesabatlardan əldə edilir.

DSK 13 mindən artıq müvəqqəti işçinin cəlb olunduğu Kənd təsərrüfatı siyahıyaalınmasının keçirilməsinə cavabdeh olmuş və bu tədbirin dəyəri təxminən 4,2 milyon avro təşkil etmişdir.

Siyahıyaalınma vərəqinə təsərrüfatların mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formalarına, torpaqdan istifadəyə, texnikaya, kənd təsərrüfatı bina və tikililərinə, həmçinin işçi qüvvəsinə aid suallar daxil edilmişdir.

Nəticədə, kənd təsərrüfatı istehsalının strukturuna və səmərəliliyinə aid göstəricilərin hesablanması mümkün olmuşdur. Qiymətləndirməyə qədər təəssüf ki, kənd təsərrüfatında tam iş ekvivalentində məşğulluq səviyyəsinin qiymətləndirilməsinə imkan verən iş saatlarına (kənd təsərrüfatında çalışanlar üçün) dair məlumat verilməmişdir (2017-ci ilin sonlarında bu məlumatlar nəşr olunmuşdur). Bu, işçi qüvvəsinin sayı ilə müqayisədə iqtisadiyyatın digər bütün sahələrində istifadə olunan ümumiləşdirici göstərici kimi daha uyğun iqtisadi göstərici hesab olunur.

Kənd təsərrüfatı siyahıyaalınması məlumatları işlənilmiş və onlar 13 cilddən ibarət məcmuə şəklində nəşr olunmuşdur.

Siyahıyaalınma məlumatlarından kənd təsərrüfatında statistik məlumat bazasının təkmilləşdirilməsində və təsərrüfatların reyestrinin yaradılmasında istifadə olunacaq.

18.3. Kənd təsərrüfatı statistikasi

Dövlət Statistika Komitəsi ölkə və regional səviyyədə kənd təsərrüfatı, meşəçilik və balıqçılıqla bağlı ətraflı statistik məlumatlar hazırlayır. Bu məlumatlarda mal-qaranın sayı, torpaqdan istifadəyə, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, onların qiymətləri və istehsal xərclərinin strukturuna əsas diqqət yetirilir. Bu göstəricilər 2 əsas kateqoriyaya görə fərqləndirilir: kənd təsərrüfatı müəssisələri (səhmdar cəmiyyətləri, kollektiv təsərrüfatlar, istehsal kooperativləri və s.) və fərdi sahibkar, ailə kəndli və ev təsərrüfatları.

Kənd təsərrüfatı statistikasi məlumatları siyahıyaalmanın nəticələrinə əsasən təkmilləşdirilmişdir və bu istiqamətdə inkişaf davam edir.

Təvsiyələr

- *Məlumat toplanması prosesinin optimallaşdırılması imkanının qiymətləndirilməsi (xüsusilə təsərrüfatların reyestrini hazırladıqdan sonra);*
- *Kənd təsərrüfatı ilə bağlı statistik məlumatların yayılması prosesinin müasirləşdirilməsi imkanına yenidən baxılması (interaktiv məlumat bazalarına inteqrasiya olunmuş grafik və cədvəlləri təqdim etməklə);*
- *Kənd təsərrüfatı sektoruna aid statistik məlumatların təhlili və yayılması zamanı istehsala nisbətən daha çox kənd təsərrüfatının strukturuna diqqət yetirilməsi və bunun digər mövcud məlumat mənbələri (əhəlinin siyahıyaalınması, işçi qüvvəsi müayinəsi, gəlir və həyat şəraiti müayinəsi) ilə birləşdirilməsi;*
- *kənd təsərrüfatına aid statistik göstəricilərin “yaşıl” iqtisadiyyat üzrə göstəricilər sisteminə daxil edilməsi.*

Fəsil 19: Çoxsahəli statistika

19.1. Nəqliyyat statistikasısı

Qiymətləndirmə

Nəqliyyat statistikasında istifadə edilən anlayışlar, təriflər və təsnifatlar Avropa və beynəlxalq standartlara uyğundur. 2010-cu ildə keçirilmiş Qlobal qiymətləndirmə hesabatında qeyd olunmuşdur ki, mövcud nəqliyyat statistikasısı bütün nəqliyyat növlərini əhatə edir və Azərbaycanda yaxşı inkişaf etmişdir. Bundan sonra da nəqliyyat statistikasına sistemli yanaşma və məlumatların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Əvvəlki Qlobal qiymətləndirmənin tövsiyələrinə cavab olaraq aşağıdakılar yerinə yetirilmişdir: nəqliyyat statistikasısı məlumatları üzrə elektron məlumat bazası yaradılmış, dəmir yolu şəbəkəsinə və hərəkətin intensivliyinə dair zəruri statistik məlumatların alınması üçün dəmir yollarının siyahıyaalınması metodologiyasının hazırlanması ilə bağlı işlər davam etdirilmiş və dəmir yollarında siyahıyaalmanın keçirilməsi 2017-ci ilə planlaşdırılmışdır. Həmçinin fərdi sahibkarlar və fiziki şəxslər tərəfindən sərnişin daşınması ilə bağlı yeni məlumatların əldə edilməsi üçün statistik müayinələr keçirilmişdir.

İzahi

Nəqliyyat statistikasının toplanması və yayılmasının hüquqi əsaslarını “Rəsmi statistika haqqında” Qanun və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 24 iyun tarixli 115 sayılı Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi haqqında Əsasnamə” müəyyən edir.

DSK-nın Xidmət statistikasısı şöbəsində nəqliyyat statistikasının hazırlanması və yayılması ilə 1 işçi, regional səviyyədə, eyni zamanda digər statistik sahələr üzrə də işləyən 77 işçi məşğul olur.

Dövlət büdcəsindən ayrılan maliyyə vəsaiti, habelə mövcud kompüter texnikası cari ehtiyacları ödəmək üçün kifayət edir.

Nəqliyyat statistikasısı inzibati mənbələrdən (“Azərbaycan Dəmir Yolları” QSC, “Azərbaycan Hava Yolları” QSC, “Azəravtoyol” ASC, “Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi” QSC, Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Dövlət Yol Polisi İdarəsi, Bakı Metropoliteni, “Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı” QSC), fərdi sahibkarlardan və seçmə statistik müayinələrdən əldə olunan məlumatlar əsasında hazırlanır <http://www.azstat.org/MetaDataW/>; <http://www.azstat.org/MetaDataG/>.

Nəqliyyat statistikasısı istehsalında istifadə olunan metodologiya Aİ-nin: “Avropa İttifaqı üzvlüyünə namizəd ölkələrdə hava və dəniz nəqliyyatı statistikasısı, Lüksemburq 2002”, “Nəqliyyat statistikasısı terminləri, 4-cü nəşr, Avrostat 2009” və MDB Statistika Komitəsinin metodoloji tövsiyələrinə əsaslanır (“Beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq avtomobil nəqliyyatı ilə yük daşınmasına dair tövsiyələr, Moskva, 1997”).

Aşağıdakı təsnifatlardan istifadə olunur: Nəqliyyat statistikasısı üçün yüklərin təsnifatı-NST 2007, Məhsul növlərinin təsnifatı, Mülkiyyət növlərinin təsnifatı, İnzibati-ərazi bölgüsü təsnifatı.

Aşağıdakı məlumatlar toplanır: dəmir yolu işinin nəqliyyatının əsas göstəriciləri; qeyri-nəqliyyat müəssisələrinin dəmir yolu daşımaları, metro nəqliyyatının işinin əsas göstəriciləri, Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin Azərbaycan hissəsində nəqliyyatın işi, nəqliyyat növünə görə yüklərin daşınması, hava nəqliyyatı və onun istismar parkı, su nəqliyyatının işinin əsas göstəriciləri, gəmilərin sayı və onların xüsusiyyətləri, dəniz limanlarının işi, yolların uzunluğu, avtomobil nəqliyyatının işinin

əsas göstəriciləri, nəqliyyat vasitələrinin, motosikletlərin, qoşquların marka və növləri üzrə sayı və texniki vəziyyəti, yol-nəqliyyat hadisələri, yol təhlükəsizliyi, nəqliyyat vasitələrinin qeydiyyatı, boru kəmərlərinin işinin əsas göstəriciləri və s.

Respondentlər öz hesabatlarını elektron formada DSK-nın veb sahifəsində onlayn rejimdə təqdim edirlər.

2014-cü ildə avtomobil nəqliyyatı ilə yük daşınmasının vəziyyətini öyrənmək üçün seçmə müayinə keçirilmişdir. Müayinənin əsas məqsədi avtomobil nəqliyyatının işi, nəqliyyat parkı, nəqliyyat vasitələrinin istifadəsi və texniki vəziyyəti və s. haqqında məlumatların əldə edilməsi olmuşdur. Bu seçmə müayinə ilə öyrənilən və yük avtomobili sahiblərindən/istismarçılarından toplanan məlumatlar ölkə və bölgələr üzrə bu sahədə vəziyyəti tam əks etdirməyə imkan vermişdir. Müayinədə baş məcmu ölkə ərazisində qeydiyyatdan keçmiş bütün yük maşınları olmuşdur. Bunlar nəqliyyat vasitələrinin reyestrinə əsasən müəyyən edilmişdir. Seçmənin ölçüsünü təyin edərkən Avropa Şurasının "Yük avtomobili nəqliyyatında seçmə müayinələrin aparılması haqqında" 1998-ci il may tarixli qərarı nəzərə alınmışdır. 133600 ədəd yük avtomobilindən ibarət baş məcmudan 9500-ü (7.1%-i) seçməyə cəlb olunmuşdur. Müayinə zamanı 9401 (98.9%) yük avtomobili haqqında məlumatların toplanması mümkün olmuşdur.

Nəqliyyat statistikasına dair məlumatlar "Azərbaycanın statistik göstəriciləri" və "Azərbaycanda nəqliyyat" illik məcmuələrində, "Nəqliyyat, informasiya və rabitə üzrə əsas statistik göstəricilər" aylıq bülletenində nəşr olunur və veb sahifədə yerləşdirilir.

Nəqliyyat statistikasının müxtəlif sahələrində istifadə olunan anlayış, tərif və təsnifatlar ümumilikdə nəqliyyat statistikasında istifadə olunanlarla uyğunlaşır. <http://www.azstat.org/tesnifat/>; <http://www.azstat.org/MetaData>.

Nəqliyyata dair aylıq məlumatlar rüblük və illik məlumatlarla uzlaşır. Müqayisə edilə bilən məlumatların uzun dövrü əhatə edən ətraflı dinamika sıraları mövcuddur. Təsnifatlar, hesablama metodologiyası və ya göstəricilərin əhatə dairəsi dəyişdikdə məlumatların retrospektiv təhlili aparılır. Sorğulardan əldə edilən məlumatlar mövcud olan inzibati məlumatlarla müqayisə edilir, uyğunsuzluqların səbəbləri müəyyənləşdirilir, təhlil edilir və zərurət yarandıqda uyğunlaşdırma aparılır:

http://www.stat.gov.az/menu/7/other_metadata/indexen.php.

Rəsmi statistikanın inkişafına dair növbəti Dövlət Proqramında DSK-nın aşağıdakı fəaliyyətlər üzrə planları vardır – yeni inzibati məlumat mənbələrinin müəyyənləşdirilməsi və istifadəsi, yük və sərnişin daşımaları üzrə sorğuların 5 ildən bir keçirilməsi.

Təvsiyələr

- "Azərbaycan Dəmir Yolları" QSC ilə birgə dəmir yollarında siyahıyaalmanın metodologiyasının hazırlanması və onun həyata keçirilməsi;
- Avtomobil nəqliyyatı ilə yük və sərnişin daşımalarına dair seçmə statistik müayinələrin keçirilməsi.

19.2 Turizm statistikasi

Qiymətləndirmə

Turizm statistikasının tərtib edilməsi və yayılması Avropa və beynəlxalq tövsiyələr və standartlara uyğundur. Turizmin Köməkçi Hesabı hazırlanmış (2015), sorğu vərəqələrinin təkmilləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

İzahı

Turizm statistikasını Xidmət statistikasının şöbəsi tərəfindən hazırlanır. Turizm statistikasının istehsalında DSK-da 4 işçi, yerli orqanlarda (eyni zamanda statistikanın digər sahələrində də çalışmaqda) 77 işçi çalışır.

Mehmanxana, səyahət agentlikləri və turoperatorlar tərəfindən təqdim edilən rəsmi statistika hesabatları, ev təsərrüfatlarında keçirilən seçmə müayinələr, sərhəddən keçən xarici vətəndaşların sorğuları, həmçinin inzibati məlumatlar turizm statistikasının məlumat mənbələridir.

Məlumat mənbələrinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi üzrə prosedurlar tətbiq olunur. Müayinə məlumatları inzibati məlumatlarla müqayisə edilir, uzlaşmaların və zəruri eyniliyin təmin olunması üçün düzəlişlər aparılır.

Metodlar, anlayış və təriflər "Turizm statistikasına dair beynəlxalq tövsiyələr, 2008 (Ümumdünya Turizm Təşkilatı)", "Turizm Köməkçi Hesabı: Tövsiyə olunan metodoloji əsas, 2008 (Ümumdünya Turizm Təşkilatı)" və NACE-in 2-ci versiyasına uyğun hazırlanmış milli iqtisadi fəaliyyətlərin təsnifatına əsaslanır.

Turizmin əsas göstəriciləri (məşğulluq, dövriyyə, turistlərin sayı) və mehmanxanalar, yerləşdirmə vasitələrinin növləri, səyahət formaları və s. barədə dezaqreqasiya olunmuş məlumatlar veb sahifədə yerləşdirilmişdir. Yalnız illik məlumatlar nəşr olunur.

Sorğu anketlərinin təkmilləşdirilməsi və Avrostatın köməyi ilə Turizmin Köməkçi Hesabının qurulması qarşıda duran məsələlərdir.

Tövsiyə

- *Məlumatların yalnız illik deyil, daha qısa dövrliliklə nəşr edilməsi məsələsinin nəzərdən keçirilməsi.*

19.3. Energetika statistikasını

Qiymətləndirmə

DSK energetika statistikasını Beynəlxalq Enerji Agentliyinin və Avrostatın metodologiyalarına uyğun aparır. Enerji balansını Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Statistika Komissiyası tərəfindən qəbul edilmiş "Energetika statistikasına dair tövsiyələr"ə uyğun olaraq 2011-ci ildən tərtib edilir. 2015-ci ilin məlumatları əsasında energetika üzrə satelit hesab qurulmuşdur. Ümumilikdə, Azərbaycanda energetika statistikasını sistemi yaxşı inkişaf etmişdir.

2010-cu ildəki Qlobal qiymətləndirmədən sonra aşağıdakı tədbirlər həyata keçirilmişdir:

- Energetika statistikasını üzrə bütün rəsmi statistika hesabatı formaları və onların doldurulmasına dair metodoloji göstərişlər müvafiq dövlət qurumları ilə razılaşdırıldıqdan sonra yenidən təsdiq edilmiş və Azərbaycan Respublikasının Hüquqi Aktların Dövlət Reyesterinə daxil edilmişdir;
- Alternativ və bərpa olunan enerji mənbələri üzrə yeni rəsmi statistika hesabatı forması hazırlanmışdır;
- Günəş enerjisi, elektrik və istilik enerjisinin regional səviyyədə istehlakı göstəricilərinin əks olunduğu elektrik və istilik enerjisinin istifadəsi üzrə rəsmi statistika hesabatı forması təkmilləşdirilmişdir;

- Hal-hazırda enerji səmərəliliyi göstəricilərinin hesablanması üçün ev təsərrüfatları və fərdi sahibkarlar tərəfindən enerji məhsullarının istehlakına dair seçmə müayinə keçirilir.

İzahı

Energetika statistikasının hüquqi bazasını “Rəsmi statistika haqqında” Qanun və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 24 iyun tarixli 115 sayılı Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi haqqında Əsasnamə”, habelə “Energetika haqqında” Qanun (24 noyabr 1998-ci il, № 541-İQ) və digər qanunvericilik aktları və beynəlxalq müqavilələr təşkil edir.

DSK-da energetika statistikasına il 4, regional səviyyədə isə statistikanın digər sahələrilə yanaşı, 77 nəfər məşğul olur.

Dövlət büdcəsindən ayrılan maliyyə vəsaiti, habelə mövcud kompüter texnikası cari ehtiyacları ödəmək üçün kifayət edir.

“Rəsmi statistika haqqında” Qanuna uyğun olaraq DSK-ya statistik məqsədlər üçün inzibati məlumatlardan istifadə etməyə icazə verilir. Energetika statistikasına dair məlumatlar “Azərişiq”, “Azərenerji”, “Azəristiliktəchizat”, SOCAR-ın, eləcə də müəssisələrin hesabatları əsasında istehsal edilir.

Enerji statistikasına üzrə bütün rəsmi hesabat formaları, eləcə də metodologiyalar yenilənmiş və müvafiq dövlət orqanları ilə uyğunlaşdırıldıqdan sonra qəbul olunmuşdur və Azərbaycan Respublikasının Hüquqi Aktlar üzrə Dövlət Reyestrinə daxil edilmişdir. Alternativ və bərpa olunan enerji mənbələri üzrə yeni rəsmi statistika hesabatı forması hazırlanmışdır. Ümumilikdə 13 rəsmi statistika hesabatı formasından istifadə olunur: “Xam neft və təbii qazın hasilatı haqqında”, “Su elektrik stansiyalarının işi haqqında”, “Neft məhsullarının istehsalı haqqında”, “Elektrik və istilik enerjisinin istehsalı və qazın emalı haqqında”, “Neft emalı müəssisələrinin energetika üzrə hesabatı”, “Xam neft haqqında”, “Neft emalı məhsullarının göndərilməsi haqqında”, “Enerji məhsullarının hərəkəti haqqında”, “Elektrik və istilik enerjisinin ehtiyatları haqqında”, “Təbii qazın qəbulu və paylanması haqqında”, “Ev təsərrüfatları tərəfindən enerji məhsullarının istehlakı haqqında”, “Alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə haqqında” və “Fərdi sahibkarlar tərəfindən enerji məhsullarının istehlakı haqqında”. Bütün formaların doldurulmasına dair metodoloji izahlar mövcuddur, göstəricilər üzrə məlumat hazırlanmışdır.

DSK energetika statistikasına məlumatlarının istehsalında NACE rev. 2-nin analoqu olan milli iqtisadi fəaliyyət növləri təsnifatından və Enerji məhsullarının milli təsnifatından istifadə edir (IRES əsasında). BMT, Beynəlxalq Enerji Agentliyi, Avrostat və digər beynəlxalq təşkilatların metodologiyaları əsasında energetika statistikasının göstəricilər sistemi yaradılmışdır. “Energetika statistikasına üzrə Təvsiyələr”dən (Beynəlxalq Enerji Agentliyi, Avrostat, İƏİT, 2007) istifadə olunur.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi MDB ölkələri arasında enerji balansını Avrostatın standartları əsasında tərtib edən ilk ölkədir. 2007-ci ildən etibarən enerji balansına Avrostatın metodoloji təvsiyələrinə uyğun olaraq tərtib edilir, 2011-ci ildən isə Beynəlxalq Enerji Agentliyi tərəfindən təklif edilən struktura və BMT-nin Statistika Komissiyası tərəfindən qəbul olunan energetika statistikasına üzrə beynəlxalq təvsiyələrə (IRES) əsaslanır.

Enerji balansına iqtisadi fəaliyyət növləri və ev təsərrüfatları üzrə yanacaq-enerji resurslarını, onların hasilatı, istehsalı, ixracı və idxalını, elektrik və istilik enerjisinin istehsalı üçün yanacaq istehlakını, yanacaq və enerjinin son istehlakını xarakterizə

edir. http://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/indexen.php. Enerji balansının tərtibi yuxarıda göstərilən statistik hesabat məlumatlarına əsaslanır. Müəssisələrin statistik hesabatları müəyyənləşdirilmiş müddətdə onlayn rejimdə elektron qəbul olunur.

Energetika statistikasında rüblük məlumatlar illik məlumatlarla uzlaşdırılmışdır.

DSK energetika statistikasını həyata keçirərkən milli səviyyədə aşağıdakı təşkilatlarla əməkdaşlıq edir: Energetika, İqtisadiyyat, Ekologiya və Təbii Sərvətlər nazirlikləri, Dövlət Neft Şirkəti, Milli Elmlər Akademiyası, Alternativ və Bərpa Olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyi; “Azəriqaz” İB; “Azərenerji”, “Azərişiq”, “Azəristiliktəchizat” açıq səhmdar cəmiyyətləri. Beynəlxalq səviyyədə isə aşağıdakı təşkilatlarla əməkdaşlıq edilir: BMT-nin Statistika Şöbəsi, Beynəlxalq Enerji Agentliyi, JODİ (Neft Məlumatları üzrə Birgə Təşəbbüs); BMT-nin Energetika statistikasına üzrə Oslo qrupu, İNOGATE (Şərqi Avropa, Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələri ilə Avropa İttifaqının energetika sahəsində proqram layihəsi).

Məlumat mənbələrinə və məlumatların keyfiyyətinə Keyfiyyət Nəzarət Cədvəlləri vasitəsilə nəzarət edilir və qiymətləndirilir. Keyfiyyət məruzələri aşağıdakı linklər üzrə əlverişlidir: <http://www.stat.gov.az/menu/4/e-reports/az/07/007.php> və <http://www.stat.gov.az/menu/2/quality>.

Energetika statistikasına dair məlumatlar “Azərbaycanın energetikası” və “Azərbaycanın statistik göstəriciləri” adlı illik məcmuələrdə, illik və rüblük statistik bülletenlərdə nəşr olunur, Dövlət Statistika Komitəsinin veb sahifəsində yerləşdirilir.

Təvsiyələr

- *Energetika statistikasına üzrə məlumatların toplanması üçün sorğu anketlərindəki göstəricilərin unifikasiyası və optimallaşdırılması;*
- *Enerji səmərəliliyi statistikasının təkmilləşdirilməsi.*

19.4. Ətraf mühit statistikasına

Qiymətləndirmə

BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyasının “Şərqi Avropa, Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələrində ekoloji göstəricilərin istifadəsinə dair Təvsiyələr”inə uyğun olaraq “Əsas ekoloji göstəricilər sistemi” işlənilib hazırlanmışdır. Hal-hazırda DSK tərəfindən istifadə olunan 13 hesabat forması ətraf mühit statistikasına üzrə aşağıdakı sahələri əhatə edir: atmosfer havasının mühafizəsi (çirkləndirici maddələr və istilik effekti yaradan qazlar) tullantıların əmələ gəlməsi və zərərsizləşdirilməsi, geoloji-kəşfiyyat işləri; ətraf-mühitin mühafizəsinə çkilən xərclər; xüsusi mühafizə olunan ərazilər (məsələn, xüsusi ekoloji, elmi və ya estetik əhəmiyyətə malik sahələr), təhlükəli tullantıların (Bazel Konvensiyasının tələblərinə uyğun olaraq) və su resursları. Bundan əlavə, nazirliklərdən və digər dövlət qurumlarından inzibati məlumatlar da alınır.

DSK tərəfindən ətraf mühitə dair çoxsaylı məlumatların toplanılmasına baxmayaraq, beynəlxalq standartlara uyğunlaşmaq və mövcud tələbləri ödəmək üçün gələcəkdə təkmilləşmə işləri aparılmalıdır.

İzahı

Ətraf mühit statistikasına üçün hüquqi əsaslar aşağıdakılardır: “Rəsmi statistika haqqında” Qanun, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 24 iyun tarixli 115 sayılı Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi haqqında Əsasnamə”, “Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” Qanun (8 iyun 1999-cu il, № 678-1Q); “Ekoloji təhlükəsizlik haqqında” Qanun (8 iyun 1999-cu il, № 677-1Q); “İstehsalat və məişət tullantıları haqqında” Qanun (30 iyun 1998-ci il,

№ 514-1Q); "Azərbaycan Respublikasının Su Məcəlləsi"; Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları və bu sahədə digər normativ-hüquqi aktlar. Azərbaycan Respublikası ekologiya sahəsində 20 beynəlxalq konvensiyaya qoşulmuşdur.

2010-cu ildəki Qlobal qiymətləndirmənin tövsiyələrinə əsasən 2012-ci ildə tullantılar statistikasına cavabdehlik Kənd təsərrüfatı statistikasına şöbəsinin tərkibinə daxil olan Ətraf mühit statistikasına sektoruna həvalə olunmuşdur. 2016-cı ilin yanvar ayından isə Ətraf mühit statistikasına sektoru yeni yaradılan Energetika və ətraf mühit statistikasına şöbəsinin tərkibinə daxil edilmişdir.

DSK-da ətraf mühit statistikasına məlumatlarının istehsalı və yayılması (tullantıların atmosfərə atılması, su resursları, biomüxtəliflik, ətraf mühitin mühafizəsi üzrə xərclər) üzrə 3, yerli statistika orqanlarında isə statistikanın digər sahələri ilə yanaşı, 77 nəfər məşğuldur.

Dövlət büdcəsindən ayrılan maliyyə vəsaiti, habelə mövcud kompüter texnikası cari ehtiyacları ödəmək üçün kifayət edir.

Müvafiq Avropa təsnifatları ilə uzlaşdırılan vahid təsnifatlar sistemində aşağıdakılar daxildir: İqtisadi Fəaliyyət Növləri Təsnifatı - NACE rev.2; Tullantıların statistik təsnifatı; Ətraf mühitin mühafizəsi üzrə fəaliyyət növləri və çəkilən xərclərin təsnifatı və sair.

BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyasının "Şərqi Avropa, Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələrində ekoloji göstəricilərin istifadəsinə dair Təvsiyələr"inə uyğun olaraq, "Ekoloji göstəricilər sistemi" işlənib hazırlanmışdır.

Ətraf mühit statistikasına Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin, eləcə də digər nazirlik və idarələrin təqdim etdiyi inzibati məlumatlar və müəssisələr tərəfindən təqdim olunan hesabatlar əsasında təşkil olunur. DSK tərəfindən təsdiq edilmiş 13 hesabat forması əsasında aşağıdakı məlumatlar toplanılır: atmosfer havasının mühafizəsi: stasionar mənbələrdən çirkləndirici maddələrin atılması, onların tutulub zərərsizləşdirilməsi (istifadəsi), istilik effekti yaradan qazların atılması – region bölgüsündə, iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə; tullantıların əmələ gəlməsi, istifadəsi, saxlanması və zərərsizləşdirilməsi - region bölgüsündə, iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə; geoloji-kəşfiyyat işləri; ətraf mühitin mühafizəsinə çəkilən xərclər; avtomobil nəqliyyatından atılan çirkləndirici maddələrin miqdarı və s.

İnzibati mənbələrdən aşağıdakı məlumatlar əldə edilir:

- Su ehtiyatlarının götürülməsi və müxtəlif istiqamətlərdə istifadəsi (məişət, sənaye, irriqasiya və kənd təsərrüfatı ehtiyacları), çirkəb suların atılması - normativ təmizlənmə kateqoriyaları üzrə, itkilər – Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC - region bölgüsündə, iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə;
- Avtomobil nəqliyyatından atmosfərə atılmış çirkləndirici maddələr – Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi – region bölgüsündə;
- Təbiəti mühafizəyə nəzarət - Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi;
- Meteoroloji stansiyaların məlumatları - Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi – stansiyalar üzrə;
- Sanitar nəzarət - atmosfer havasının, su mənbələrinin, torpağın vəziyyətinə – Səhiyyə Nazirliyi;
- Tibbi tullantılar - Səhiyyə Nazirliyi.

Bütün rəsmi statistika hesabatı formalarının doldurulması üçün metodoloji göstərişlər mövcuddur, hesabat formaları və göstəricilərə dair SDMX formatında məlumatlar tərtib olunmuşdur və onlar əlverişlidir.

Ətraf mühit statistikasının təkmilləşdirilməsi üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Ətraf mühit statistikasını üzrə bütün rəsmi statistika hesabatı formaları, eləcə də onların doldurulmasına dair metodologiyalar yenidən işlənmiş, müvafiq dövlət qurumları ilə razılaşdırıldıqdan sonra təsdiq edilmiş və Azərbaycan Respublikasının Hüquqi Aktlarının Dövlət Reyestrinə daxil edilmişdir. Milli parklar və qoruqlar haqqında rəsmi statistika hesabatı formasına turizm fəaliyyətinə dair göstəricilər daxil edilmişdir. Təhlükəli tullantılara dair hesabat forması Bazel konvensiyasına uyğun olaraq yenidən işlənmişdir. Ətraf mühit statistikasının məlumatları DSK-nın sahə şöbələrinin və ayrı-ayrı dövlət qurumlarının inzibati məlumatları ilə uzlaşır. ENPI-SEIS layihəsi çərçivəsində əsas ekoloji göstəricilər sisteminə daxil olan göstəricilər üzrə informasiya bazası yaradılmış və DSK-nın veb sahifəsində Azərbaycan və ingilis dillərində yerləşdirilmişdir. Məlumat bazası hər il yenilənir. Ev təsərrüfatlarında məişət ehtiyacları üçün yanacaqdan istifadə zamanı atmosfərə atılmış çirkləndirici maddələrin və istilik effekti yaradan qazların miqdarının hesablanmasına dair metodologiya işlənib hazırlanmış və təsdiq edilmişdir (Dövlət Statistika Komitəsinin 2016-cı il 19 avqust tarixli, 12/12s nömrəli Sərəncamı).

“2013-2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəsmi statistikanın inkişafı Dövlət Proqramı”na uyğun olaraq, “Yaşıl iqtisadiyyat” üzrə statistik göstəricilər sistemi” işlənib hazırlanmış və müvafiq qurumlarla razılaşdırılmışdır.

Müqayisə oluna bilən göstəricilər üzrə ətraflı dinamika sıraları mövcuddur. Təsnifatlarda, hesablanma metodologiyasında və ya göstəricilərin əhatə dairəsində dəyişiklik olduqda məlumatlar yenilənir. Müşahidələr əsasında əldə olunan məlumatlar mövcud inzibati məlumatlarla müqayisə edilir, uyğunsuzluqların səbəbləri araşdırılır və təhlil edilir, zəruri olduqda məlumatlar uyğunlaşdırılır.

Ətraf mühit üzrə məlumatlar “Azərbaycanda ətraf mühit”, “Azərbaycanın statistik göstəriciləri” və “Azərbaycanın regionları” məcmuələrində, eləcə də illik dövriyyə ilə nəşr olunan 3 statistik bülletendə öz əksini tapır və veb sahifədə yerləşdirilir.

Təvsiyələr

- *Tullantılar üzrə statistik hesabatlara yenidən baxılması;*
- *Tullantı kateqoriyaları üzrə beynəlxalq statistik təsnifatın yeni versiyasına keçilməsi;*
- *Ətraf mühit hesablarının tərtibi.*

19.5 Elmi-tədqiqat işlərinin (ETİ) statistikasını Qiymətləndirmə

Metod və təsnifatlar YUNESKO Statistika İnstitutunun və “Fraskati Vəsaiti”nin tövsiyələrinə əsaslanır. Konsepsiyalar (anlayışlar), təriflər və təsnifatlar Avropa və beynəlxalq standartlara cavab verir, ümumilikdə ETİ statistikasını üzrə əsas beynəlxalq tövsiyə və təlimatlara uyğundur.

İzahi

Elmi-tədqiqat işlərinin statistikasını (ETİ) Sosial statistika şöbəsi tərəfindən istehsal olunur. ETİ statistikasının hazırlanması və yayılması DSK-nın 2 əməkdaşı tərəfindən həyata keçirilir, məlumatların toplanmasında yerli statistika orqanları iştirak edir.

2011-ci ildən DSK onlayn hesabat təsis etməklə hesabatları internet vasitəsilə elektron formada təqdim etmək imkanını yaratmışdır.

Əsas məlumat mənbəyi elmi-tədqiqat institutları və müəssisələrin innovasiya fəaliyyəti ilə məşğul olması haqqında “Müəssisələrin innovasiya fəaliyyəti haqqında məlumat” illik müşahidədir və 25 nəfərdən çox işçisi və 200 min manatdan yüksək illik

gəliri olan müəssisələr əhatə olunur. Müşahidə əsasında ETİ xərcləri, istehsal, inkişaf və ya yeni texnologiyaların ötürülməsi (transferi), təşkilat və marketinq innovasiyası daxil olmaqla, 7 mövzu haqqında məlumat toplanır.

“Müəssisələrin innovasiya fəaliyyəti üzrə əsas göstəricilər sistemi” Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının rəy və təklifləri nəzərə alınmaqla təkmilləşdirilərək yenidən işlənmiş və Dövlət Statistika Komitəsinin 30.12.2015-ci il tarixli, 24/09s nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

DSK tərəfindən hazırlanan xüsusi proqram təminatı - Keyfiyyətə Nəzarət Cədvəli vasitəsilə mümkün səhvlər aşkar edilir, düzəldilir. DSK müşahidələrin və onların metodologiyasının təkmilləşdirilməsi üçün respondentlərlə iş aparır. Məlumatlar statistik vahidlərin Dövlət reyestri ilə də tutuşdurulur.

2015-ci ildən müəssisələrin ölçüsünün müəyyənləşdirilməsi üzrə yeni meyarlar qüvvəyə mindiyi üçün işçilərinin sayına və gəlirlərinə görə müəssisələr 3 qrupa bölünür: kiçik, orta və iri müəssisələr. Lakin təcrübədə ETİ ilə məşğul olan kiçik və orta müəssisələrin müəyyənləşdirilməsi çətin olur. Məlumat mənbələri və ETİ ilə məşğul olan müəssisələrin müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı məsələlərə görə, statistikanın keyfiyyəti gözlənilməli nəticəni vermir. Statistikanın aktuallığı və faydalılığı ilə bağlı suallar yaranır.

ETİ statistikasını illik məcmuələrdə dərc olunur: “Azərbaycanın sənayesi”, “Azərbaycanda telekommunikasiya və poçt” və “Azərbaycanda təhsil, elm və mədəniyyət”. ETİ haqqında məlumat veb sahifədə mövcuddur. Məlumatların dərc olunma təqvimini (http://www.stat.gov.az/menu/6/calendar_y/indexen.php) DSK-nın veb sahifəsində mövcuddur və dərc olunacaq məlumatın tarixi göstərilir.

Təvsiyə

- İstifadəçilərin ETİ statistikasına olan ehtiyaclarının, bu sahədə statistikanın istehsalına çəkilən xərclərin və əldə olunan faydanın qiymətləndirilməsi. Qiymətləndirmə əsasında DSK tərəfindən ETİ sahəsində statistikanın istehsalına baxılmalıdır.*

19.6. İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları (İKT) statistikasını Qiymətləndirmə

Tətbiq olunan üsullar Beynəlxalq Telekommunikasiya İttifaqının və BMT-nin Ticarət və İnkişaf üzrə Konfransının İKT və informasiya iqtisadiyyatına dair göstəriş və təlimatlarına əsaslanır. Anlayış, tərif və təsnifatlar Avropa və beynəlxalq standartlara uyğundur.

İzahı

İKT statistikasını DSK-nın Xidmət statistikasını şöbəsində aparılır. İKT statistikasının yerinə yetirilməsi və yayılmasına DSK-da iki işçi cəlb olunur. Yerli orqanlarda işə məlumatların toplanması üçün 77 işçi ayrılmış, lakin onlar, eyni zamanda digər işləri də yerinə yetirir.

İKT statistikasını üçün 2 əsas məlumat mənbəyi mövcuddur: müəssisələr arasında aparılan müşahidə və ev təsərrüfatlarının İKT-dən istifadə üzrə illik seçmə müayinəsi (internetə çıxış, telefon və mobil telefonlardan istifadə, kompüterlərdən istifadə göstəriciləri və s.). Müəssisələrdən əldə edilən məlumatlar da daxil olmaqla müayinə məlumatları digər mənbələrdən əldə olunan uyğun məlumatlarla tamamlanır. Kənarlaşmaları və mümkün səhvləri aşkar etmək üçün DSK tərəfindən hazırlanmış Keyfiyyətə Nəzarət Cədvəllərindən istifadə olunur. Müayinə əsasında əldə edilmiş

İKT məlumatları inzibati mənbələrdən alınaraq məlumatlarla müqayisə olunur, uyğunsuzluqlar müəyyən edilir və zərurət olduqda düzəlişlər aparılır.

DSK müşahidə formalarının, onların metodologiyasının təkmilləşdirilməsi üçün respondentlərlə iş aparır. Respondentlər elektron hesabat formalarını onlayn rejimində doldura bilərlər.

Gələcək prioritet məsələlərə DİM göstəricilərinin hazırlanması, İKT üzrə məlumatların toplanması prosesini yaxşılaşdırmağa imkan verəcək ev təsərrüfatları büdcəsi müayinəsinin keçirilməsi və həmçinin yeni İKT-nin göstəricilərinə istifadəçilərin tələblərinin öyrənilməsi daxildir.

İKT statistikasına dair məlumatlar “Azərbaycanın statistik göstəriciləri” və “Azərbaycanda informasiya cəmiyyəti” məcmuələrində nəşr olunur və həmçinin DSK-nın veb sahifəsində yerləşdirilir. Məlumatların təqdim olunma müddətləri barədə məlumat (http://www.stat.gov.az/menu/6/calendar_y/indexen.php) DSK-nın veb sahifəsində mövcuddur və dərc olunacaq məlumatın tarixi göstərilir.

Təvsiyə

- *Gələcəkdə seçmə müayinənin keçirilməsi prosesinin optimallaşdırılması və daha çox inzibati mənbələrdən istifadə yolu ilə respondentlərə düşən statistik yükün azaldılması imkanlarına baxılması.*